

YLIOPPILASTUTKINTOLAUTAKUNTA
STUDENTEXAMENSÄMÄNDEN

TIEDON VALINTAA JA ARVIOINNIN TAITOJA

**Raportti ylioppilastutkinnon toisen
äidinkielen kokeen kehittämiskokeilusta
yhdeksässä suomenkielisessä lukiossa
2012–2013**

Sara Routarinne

HELSINGIN YLIOPISTO
KÄYTTÄYTYMISTIEEELLINEN TIEDEKUNTA

Sisällysluettelo

Johdanto	7
1.1 Taustaa	7
1.2 Kehittämisryhmä	9
1.3 Kokeilun reunaehdot	9
2. Kehittämistyön suuntaviivat	12
2.1 Kehitettävän kokeen valinta	12
2.2 Kehittämisryhmän ratkaisut	13
3. Kriittisen lukutaidon tehtävä	15
3.1 Tehtäväpaketit	15
3.2 Koejärjestelyt	18
3.3 Tehtävien arviointi	20
3.4 Tulosten ryhmittely	22
4. Mielekästä tiedon käsittelyä ja pätevyyden arviointia	24
4.1 Henkilölähteiden arviointia (ÄA1)	24
4.2 Asiantuntijanäkemyksen vertailua (ÄC2)	29
4.3 Väärien tietojen tunnistamista (ÄD1)	33
4.4 Oikeansuuntaista osaamista	37
5. Soveltamista ja synteesitaitoja	38
5.1 Käänteinen argumentaatioanalyysi (ÄD2)	38
5.2 Konteksteja teksteille (ÄE3)	42
5.3 Fiktiota tunnistamassa (ÄE2)	47
5.4 Soveltamista ja synteesiä kutsuvat tehtävät	51
6. Näkökulmatonta referointia	52
6.1 Tuttu ja turvallinen moniäänisyys (ÄB1)	52
6.2 Selostus ei löydä kriittistä näkökulmaa (ÄB3)	56
6.3 Kommentoiva referaatti lavertelee (ÄC1)	59
6.4 Tietoa tietolaatikkoon (ÄE1)	64
6.5 Referoida osataan – pitäisikö oppia tiivistämään?	67

7. Ongelmallisia tehtävänäntoja ja aineistoja	68
7.1 Tasaista osaamista (ÄA2)	68
7.2 Kolme tärkeintä (ÄA3)	71
7.3 Valinnat tekstin takana (ÄC3)	76
7.4 Tehtävän muotoilu (ÄD3)	80
7.5 Kartettu tehtävä (ÄB2)	84
7.6 Tehtävien kompastuskiviä	87
8. Kokeilijapalautetta	89
8.1 Opettajien palaute	89
8.2 Opiskelijapalaute	94
9. Yhteenveto	99
10. Pohdintaa ja ehdotuksia	102
Lähdeluettelo	105

LIITTEET

- Liite 1. Tehtäväpaketit ja aineistot
- Liite 2. Opettajien rekrytointikirje
- Liite 3. Tietoinen suostumus, opiskelijan lomake
- Liite 4. Opiskelijoiden palautelomake
- Liite 5. Opettajien palautelomake
- Liite 6. Pistehajontakuvioiden pohjana olevat taulukot
- Liite 7. Kokeilutehtävien piirre-erittely

TAULUKOT

Taulukko 1. Tehtävien jakelu eri opetusryhmittäin kokeiluun osallistuvissa kouluissa	19
Taulukko 2. Tekstitaidon kokeen pistekriteerit lukutaidolle	20
Taulukko 3. Tehtävän ÄA1 valinneet	28
Taulukko 4. Opiskelijoiden kokemuksia tehtävästä ÄA1	28
Taulukko 5. Tehtävän ÄC2 valinneet	32
Taulukko 6. Poimintoja tehtävän ÄC2 opiskelijapalautteesta	33
Taulukko 7. Tehtävän ÄDI valinneet	36

Taulukko 8. Poimintoja tehtävän ÄD1 opiskelijapalautteesta	36
Taulukko 9. Tehtävän ÄD2 valinneet	41
Taulukko 10. Poimintoja tehtävän ÄD2 opiskelijapalautteesta	42
Taulukko 11. Tehtävän ÄE3 valinneet	46
Taulukko 12. Poimintoja tehtävän ÄE3 opiskelijapalautteesta	46
Taulukko 13. Tehtävän ÄE2 valinneet	50
Taulukko 14. Poimintoja tehtävän ÄE2 opiskelijapalautteesta	50
Taulukko 15. Tehtävän ÄB1 valinneet	55
Taulukko 16. Poimintoja tehtävän ÄB1 opiskelijapalautteesta	56
Taulukko 17. Tehtävän ÄB3 valinneet	58
Taulukko 18. Poimintoja tehtävän ÄB3 opiskelijapalautteesta	59
Taulukko 19. Tehtävän ÄC1 valinneet	63
Taulukko 20. Poimintoja tehtävän ÄC1 opiskelijapalautteesta	63
Taulukko 21. Tehtävän ÄE1 valinneet	66
Taulukko 22. Poimintoja tehtävän ÄE1 opiskelijapalautteesta	67
Taulukko 23. Tehtävän ÄA2 valinneet	70
Taulukko 24. Poimintoja tehtävän ÄA2 opiskelijapalautteesta	71
Taulukko 25. Tehtävän ÄA3 valinneet	75
Taulukko 26. Poimintoja tehtävän ÄA3 opiskelijapalautteesta	76
Taulukko 27. Tehtävän ÄC3 valinneet	79
Taulukko 28. Poimintoja tehtävän ÄC3 opiskelijapalautteesta	79
Taulukko 29. Tehtävän ÄD3 valinneet	82
Taulukko 30. Poimintoja tehtävän ÄD3 opiskelijapalautteesta	83
Taulukko 31. Tehtävän ÄB2 valinneet	87
Taulukko 32. Poimintoja tehtävän ÄB2 opiskelijapalautteesta	87

KUVIOT

Kuvio 1. Tehtävän ÄA1 pistejakauma	25
Kuvio 2. Tehtävän ÄC2 pistejakauma	30
Kuvio 3. Tehtävän ÄD1 pistejakauma	34
Kuvio 4. Tehtävän ÄD2 pistejakauma	39
Kuvio 5. Tehtävän ÄE3 pistejakauma	43
Kuvio 6. Tehtävän ÄE2 pistejakauma	48
Kuvio 7. Tehtävän ÄB1 pistejakauma	53
Kuvio 8. Tehtävän ÄB3 pistejakauma	57

Kuvio 9. Tehtävän ÄC1 pistejakauma	60
Kuvio 10. Tehtävän ÄE1 pistejakauma	64
Kuvio 11. Tehtävän ÄA2 pistejakauma	69
Kuvio 12. Tehtävän ÄA3 pistejakauma	72
Kuvio 13. Tehtävän ÄC3 pistejakauma	77
Kuvio 14. Tehtävän ÄD3 pistejakauma	80
Kuvio 15. Tehtävän ÄB2 pisteiden jakauma	84
Kuvio 16. Opettajien vastaukset esitettyihin väittämiin	89
Kuvio 17. Opiskelijoiden näkemykset ajan riittävydestä	95

NÄYTTEET

Näyte 1. ÄA1. Yksilöt uutisten tiedonlähteinä (G294) (5 p.)	25
Näyte 2. ÄA1. Uskoo ken tahtoo (H360) (2 p.)	27
Näyte 3. ÄC2. Eri viranomaisten näkemyksiä energijuomista (N1032) (1, 2 p.)	30
Näyte 4. Lasten terveys tärkeää (K712) (4 p.)	31
Näyte 5. ÄD1. Ilmastonmuutoksen tutkimista kriittisin silmin (H435) (2 p.)	35
Näyte 6. ÄD1. Epätotuudet aineistossa (F105) (6 p.)	35
Näyte 7. ÄD2 [otsikko puuttuu] (I478) (3 p.)	39
Näyte 8. ÄD2. Vakuuttelun ainekset (L869) (5 p.)	40
Näyte 9. ÄE3. Kolme näytettä Mannerheimista tarkasteltavana (3, 2 p.)	44
Näyte 10. ÄE3. Mannerheim nykyajassa (L777) (1 p.)	44
Näyte 11. ÄE3. Mannerheimin pilkkaa ja puolustusta (F157) (4 p.)	45
Näyte 12. ÄE2. Tekstien fiktiivisyyden perustelua (I487) (4 p.)	48
Näyte 13. ÄE2. Mannerheim – yleinen pilkankohde? (L778) (1 p.)	49
Näyte 14. ÄB1 (ei otsikkoa) (K539) (2 p.)	54
Näyte 15. ÄB1. Puhdistus-romaanista syntyneen keskustelun pohdintaa (L825) (4 p.)	54
Näyte 16. ÄB3. Neuvosto-viron synkkä historia vai oliko se niin synkkä? (M895) (1 p.)	57
Näyte 17. ÄB3. Kenellä on viimeinen sana (H338) (4 p.)	58
Näyte 18. ÄC1 (ei otsikkoa) (N1042) (2, 3 p.)	60
Näyte 19. ÄC1. Energijuomaa lapselle? (O1101) (3, 2 p.)	61
Näyte 20. ÄC1. Liioittelua ja pahoinvointia (G234) (5 p.)	62
Näyte 21. ÄE1 (ei otsikkoa) (K615) (1 p.)	65
Näyte 22. ÄE1. Eri sukupolvien Mannerheim-kuvan erittely (L767) (6 p.)	65
Näyte 23. ÄA2. Sandy-myrsky uutisten kohderyhmät (M945) (2 p.)	69
Näyte 24. ÄA2. Uutisten suuntaaminen erikohderyhmille (M-?) (3 p.)	70

Näyte 25. ÄA3. 3 Sandy-uutisoinnista (N1022) (2, 3 p.).....	72
Näyte 26. ÄA3. Sandy-myrskystä (F147) (3 p.)	73
Näyte 27. ÄA3. Uutiset tärkeysjärjestykseen (N1018) (4, 5 p.)	74
Näyte 28. ÄC3. Energiajuomat huonossa valossa (H399) (2 p.)	78
Näyte 29. ÄD3. Vaikuttavia seikkoja verkkouutisessa (F117) (2 p.)	81
Näyte 30. ÄD3. Ihmisten usko ilmastonmuutokseen (M924) (3 p.)	82
Näyte 31. ÄB2. Kiistelty, mutta avartava (K519) (2 p.)	85
Näyte 32. ÄB2. Kulttuurillista ja historiallista arvoa (L815) (6 p.)	85

Johdanto

Tässä raportissa esitellään ylioppilastutkinnon äidinkielen kokeen kehittämiskokeilun tulokset. Kehittämistarpeen taustalla on muun muassa tekstimaailmojen murros. Lukiolaisten kohtaama tietojen ja tekstien maailma muuttuu ja moninaistuu jatkuvasti. Painettujen kirjojen rinnalla informaatiota tulvii ja sitä vastaanotetaan erilaisista sähköisistä lähteistä. Nykytekstit ovat multimodaalisia: niiden merkitykset rakentuvat sanojen rinnalla muun muassa kuvista, äänistä ja animaatioista. Tietoa sekä vastaanotetaan että välitetään aktiivisesti, eivätkä tiedon tuottajat ole vain asiantuntijoita, vaan sähköisessä mediassa kuka tahansa voi tuottaa tekstejä ja esittää tietoja, joiden pätevydestä ei ole aina varmuutta. Tekstimaailman muutoksesta aiheutuu seurauksia myös siihen, millaisia tekstitaitoja tarvitaan. Tulevaisuuden tekstitaidot edellyttävät toisaalta kykyä tunnistaa ja valita tarkoituksenmukaista tietoa sekä toisaalta taitoja arvioida tietojen pätevyyttä. Joudutaan punnitsemaan, tarkoittaako lukio-koulutuksen tavoitteeksi asetettu yleissivistys tiettyjen tietosisältöjen hallitsemista vai taitoja, joiden avulla on mahdollista tunnistaa ja arvioida tiedon luotettavuutta. Mitä yleissivistys toisin sanoen on nykyisessä tai tulevaisuuden yhteiskunnassa? Onko tietojen opiskelu menneisyyttä ja taitojen opiskelu tulevaisuutta – vai ovatko nämä tietämisen ulottuvuudet väistämättä sidoksissa toisiinsa?

Tekstien ja tiedonvälittämisen murroksen takia nykylukiolainen kohtaa kovin erilaisen tiedon maailman kuin lukiolainen 20 vuotta sitten. Muutos on yksi syistä kehittää ylioppilastutkintoa kokonaisuudessaan. Tämä raportti kohdistuu kuitenkin vain ylioppilastutkinnon yhden osakokeen, äidinkielenkokeen, kehittämiskokeiluun. Työn tavoitteena on tutkia toisaalta abiturienttien valmiuksia valita ja arvioida tietoa, toisaalta selvittää erilaisten tehtävien vahvuuksia ja heikkouksia kriittisen tiedonkäsittelyn arvioinnissa. Kokeiluraportti ei toisin sanoen esittele uutta äidinkielenkoetta vaan antaa ne taustatiedot, joiden varaan uusi koe voidaan rakentaa.

1.1 Taustaa

Äidinkielen kokeen kehittämistyö perustuu Jyrki Kataisen II hallituksen ohjelmaan (26.6.2011), jonka lukiokoulutusta käsittelevässä osiossa annetaan ylioppilaskokeen kehittämistä lyhyt ohje:

Ylioppilastutkintoa kehitetään tukemaan koulutuksen yleissivistäviä tavoitteita ja mahdollistamaan ylioppilastutkinnon laajempi hyödyntäminen korkeakoulujen opiskelijavalinnoissa parantamalla koearvosanojen vertailukelpoisuutta ja **kehittämällä ylioppilastutkinnon toisesta äidinkielen kokeesta yleissivistystä sekä tiedon käsittelyn ja pätevyyden arvioinnin taitoja mittaava koe**. Valmistellaan tieto- ja viestintätekniikan käyttöönottoa asteittain ylioppilaskirjoituksissa. (Hallitusohjelma 2011, s. 33.)

Myöhemmin opetus- ja kulttuuriministeriön kehittämissuunnitelmassa Koulutus ja tutkimus vuosina 2011–2016 tehtävänanto on kirjattu seuraavaan muotoon ja työlle on annettu aikaraja.

Ylioppilastutkintoa kehitetään tukemaan koulutuksen yleissivistäviä tavoitteita ja mahdollistamaan tutkinnon laajempi hyödyntäminen korkeakoulujen opiskelijavalinnoissa. **Tutkinnon toisesta äidinkielen kokeesta kehitetään yleissivistystä sekä tiedon käsittelyä ja pätevyyden arvioinnin taitoja mittaava koe**. Uusi koe tulee käyttöön kevään 2015

ylioppilaskirjoituksissa. Valmistellaan tieto- ja viestintätekniikan asteittaista käyttöönottoa tutkinnon suorittamisessa. (Koulutus ja tutkimus vuosina 2011–2016, 2012, 36, lihavointi meidän.)

Hallitusohjelman ja OKM:n kehittämissuunnitelman äidinkielen ylioppilaskokeeseen kohdistuvissa toimeksiannoissa on se ero, että hallitusohjelmassa puhutaan yleissivistyksestä, joka rinnastetaan tiedon käsittelyn taitoihin sekä pätevyyden arvioinnin taitoihin, kun taas OKM:n kirjauksessa puhutaan yleissivistyksestä ja tiedon käsittelystä rinnastaen ne pätevyyden arvioinnin taitoihin. Muotoiluista voi päätellä, että ainakin tiedon pätevyyden arviointi hahmotetaan prosessitaidoksi, mutta se jättää epäselväksi, onko yleissivistys niin ikään toiminnan osaamista vai jotakin muuta, kuten tiedon toistamista.

Äidinkielen kokeen kehittämistehtävän julkistaminen keväällä 2011 johti vilkkaaseen julkiseen keskusteluun muun muassa siitä, voidaanko äidinkielen koe valjastaa yleissivistyksen mittaamiseen. Myös aikataulu puhutti, sillä OKM:n kehittämissuunnitelman mukaan uuden kokeen olisi oltava käytössä jo keväällä 2015. Kehittämismuutos osoittautuikin mahdolliseksi toteuttaa, sillä opiskelijan oikeusturva edellyttää, että päättökoe on tiedossa jo lukiota aloitettaessa. Uutta koetta edeltävän mallikokeen olisi pitänyt olla valmis jo syksyllä 2012. Monien kannottojen ja neuvottelujen jälkeen uudistusta myöhennettiin vuoteen 2016.

Äidinkielen kokeen kehittämisen rinnalla käynnistyi niin ikään hallitusohjelman ja OKM:n kehittämissuunnitelman mukainen ylioppilastutkinnon sähköistämishanke, joka sai nimekseen Digabi. Hankkeen aikataulut julkistettiin keväällä 2013. Julkistamisen yhteydessä täsmennettiin myös äidinkielen kokeen tehtäväksiäntoa ja aikataulua. Kokeen päätehtäväksi määriteltiin tiedon käsittelyn ja pätevyyden arviointitaitojen mittaaminen. Samalla äidinkielen kokeen uudistus kytkettiin kokeen sähköistämiseen syksyllä 2018.

Äidinkielen kokeen uudistuksen kytkeminen sähköistämiseen on tarkoituksenmukainen ratkaisu. Tässä raportoitava kehittämiskokeilu onkin ensimmäinen askel kohti uutta äidinkielen koetta. Kokeilu toteutettiin vielä painettujen aineistovihkojen varassa käsin kirjoittaen. Kehittämissuunnitelma piti kuitenkin jo hallitusohjelmassakin mainittua sähköistämistä mielessä. Tehtävien edellyttämät tiedon käsittelyn ja pätevyyden arvioinnin taidot sekä abiturienttien osoittamat valmiudet – tai niiden puute – antavat suuntaviivat jatkokehittelylle ja ovat **sovellettavissa sähköiseen koeympäristöön**.

Äidinkielen kokeen kehittäminen on osa laajempaa ylioppilastutkinnon arvioinnin ja kehittämisen jatkumoa. Samanaikaisesti on tutkittu lukion tuottamia korkeakouluvalmiuksia (Hautamäki ym. 2012), eri koekertojen arvostelun vertailtavuutta ja arvosanojen määräytymisen oikeudenmukaisuutta (Mehtäläinen & Välijärvi 2013) sekä valinnaisiin ylioppilaskokeen osakokeisiin osallistuvien kokelasjoukkojen saamien arvosanojen eroja (Kupiainen ym. 2012).

Raportissa kuvataan suomenkielisen äidinkielen kokeen kehittämistyö ja sen tulokset. Ruotsinkielisen osahankkeen tulokset ovat luettavissa Jan Hellgrenin laatimasta raportista *Vad är relevant och tillförlitlig information? Rapport över testningen av uppgifter i kritisk läsförmåga i sex svenskspråkiga gymnasier 2012–2013*. Suomen- ja ruotsinkielinen kokeilu toteutettiin rinnakkain. Ratkaisut ja päätelmät ovat samansuuntaiset.

1.2 Kehittämisyhmä

Ylioppilastutkinnon äidinkielen kokeen kehittämissyhmään ovat kuuluneet ylioppilastutkintolautakunnan varsinaiset jäsenet opetusneuvos Pirjo Sinko Opetushallituksesta, professori Minna-Riitta Luukka Jyväskylän yliopistosta, professori Mikko Lehtonen Tampereen yliopistosta, dosentti Olli Löytty Turun yliopistosta, yliopettaja Aino Vuorijärvi Metropoliaa, kielenhuoltaja Anna Maria Gustafsson Kotimaisten kielten keskukselta ja erityisasiantuntija Jan Hellgren Opetushallituksesta. Opettajia ovat edustaneet Äidinkielenopettajainliiton puheenjohtaja, lehtori Minna Harmanen Helsingin yhteislyseosta sekä lukioryhmän puheenjohtaja, lehtori Merja Lumijärvi Vammalan lukiossa, SMLF:n puheenjohtaja, lehtori Pamela Granskog Brändö gymnasiumista sekä SMLF:n hallituksen jäsen, lehtori Anna-Stina Lindholm Gymnasiet Lärkanista. Kehittämissyhmän jäseninä ja kokeilun tutkijoina ovat toimineet dosentti Sara Routarinne Helsingin yliopistosta ja erityisasiantuntija, filosofian tohtori Jan Hellgren. Kehittämissyhmän sihteerinä on toiminut tutkintosihteerinä Elina Jäntti ylioppilastutkintolautakunnasta.

Kehittämishankkeen tukiryhmään ovat kuuluneet äidinkielen kokeen kehittämissyhmän puheenjohtaja Pirjo Sinko, ylioppilastutkintolautakunnan puheenjohtaja Juhani Lokki (vuoden 2012 loppuun), opetusneuvos Heikki Blom opetus- ja kulttuuriministeriöstä, erityisasiantuntija Olavi Arra OAJ:sta ja johtaja Jorma Kauppinen Opetushallituksesta.

Kehittämistyön aikana 20.12.2013 opetus- ja kulttuuriministeriö nimitti ylioppilastutkintolautakunnan vuosiksi 2013–2015, millä oli vaikutusta kehittämissyhmän kokoonpanoon ja työskentelyyn. Puheenjohtaja Pirjo Sinkoa ei nimitetty uuteen lautakuntaan, jolloin myös kehittämissyhmä jäi puheenjohtajatta. Tultuaan valituksi äidinkielen jaoksen uudeksi puheenjohtajaksi professori Luukka otti kehittämissyhmän vetovastuun. Kokeilun käytännön toteutuksesta ja raportoinnista ovat vastanneet tutkijat Jan Hellgren ja Sara Routarinne kehittämissyhmän ja tukiryhmän ohjauksessa. Kehittämishankkeen tukiryhmä antoi kokeilusuunnitelmalle hyväksyntänsä 14.12.2013 pidetyssä kokouksessa. Tässä raportoitava kehittämissyö on toisin sanoen laaja-alaisen yhteistyön tulos. On myös kiitettävä niitä kouluja, opettajia ja abiturientteja, jotka osallistuivat kokeiluun. Ilman heidän arvokasta panostaan kehittämissyö olisi jäänyt toteuttamatta.

1.3 Kokeilun reunaehdot

Hallitusohjelman kirjauksen mukaisesti *ylioppilastutkinnon toisesta äidinkielen kokeesta kehitetään yleissivistystä sekä tiedon käsittelyn ja pätevyyden arvioinnin taitoja mittaava koe*. Äidinkielen koe soveltuu lukion keskeisten yleistavoitteiden mittaamiseen sillä perusteella, että se määritellään lukiolaissa pakolliseksi osaksi tutkintoa: *[t]utkintoon osallistuvan on suoritettava äidinkielessä ja kirjallisuudessa järjestettävä koe (L 766/2004, 18 §)*.

Tehtävänannon tulkintaa mutkistaa kuitenkin se, ettei ylioppilastutkinnossa ole vain kahta äidinkielen koetta, esimerkiksi tekstitaidon koe ja esseekoe, jotka kuuluvat suomi äidinkielenä ja ruotsi äidinkielenä -oppimääriin, vaan vaihtoehtoisesti tutkinnon pakollisena äidinkielen kokeena voi suorittaa myös suomi tai ruotsi toisena kielenä -kokeen tai saame äidinkielenä kokeen kolmella eri saamen kielellä: *Äidinkielen kokeina järjestetään suomen, ruotsin ja saamen kielen kokeet. Suomen ja ruotsin kielessä voidaan järjestää äidinkieleltään suomen- ja ruotsinkielisille tarkoitettujen kokeiden lisäksi kokeet, jotka perustuvat oppimäärään suomi tai ruotsi toisena kielenä.* (L672/2005, 2 §) Äidinkielen kokeen kehit-

tämisryhmä ja tukiryhmä tulkitsivat, että tehtävänannossa mainitulla kokeella tarkoitetaan suomi tai ruotsi äidinkielenä koetta, joka koostuu kahdesta osakokeesta.

Asetuksessa lukiokoulutuksen tavoitteista (Vna 955/2002, 1 luku, § 4) edellytetään hyviä tietoyhteiskuntataitoja, kuten tiedonhankintataitoja, mediaosaamista ja tiedon kriittistä arviointia. Ne kuuluvat keskeisesti äidinkielen ja kirjallisuuden sisältöihin. Äidinkielen koetta sitovat kuitenkin lisäksi sekä koeohjeet että määräykset että lukion äidinkielen ja kirjallisuuden opetussuunnitelma.

Kehittämisryhmän ohjenuorana on ollut luoda hallituksen ja OKM:n tehtävänannon mukaisesti uusi äidinkielen päättökoe, joka perustuu oppiaineen äidinkieli ja kirjallisuus (suomi äidinkielenä) ja modersmål och litteratur (svenska som modersmål) kurssisisältöihin. Tiedon käsittelyn ja pätevyysarvioinnin taidot kuuluvat lukion äidinkielen ja kirjallisuuden opetussuunnitelmassa oppiaineen yleis-tavoitteisiin. Tavoitteiden mukaisesti opiskelijan tulee osata ”valikoida ja kriittisesti arvioida erilaisia tietolähteitä, tiedon luotettavuutta, käyttökelpoisuutta ja tarkoituksiperiä” (*Lukion opetussuunnitelman perusteet 2003 = LOPS, s. 32*).

Kehittämisryhmässä tajuttiin varhaisessa vaiheessa, ettei äidinkielen koe voi ottaa kantaakseen koko tehtävää, sillä valtioneuvoston asetus (915/2005) sitoo kädet. Sen mukaisesti ”[y]lioppilastutkintoon kuuluvien kokeiden tehtävät laaditaan lukiolain (629/1998) 18 §:n 1 momentissa ja jäljempänä 2 §:ssä mainituissa oppiaineissa niiden kurssien oppimäärien mukaan, joista lukiolain 10 §:n 1 momentin nojalla säädetään lukiokoulutuksen tuntijaon mukaisina pakollisina kursseina ja syventävinä opintoina tarjottavina kursseina.” Äidinkielen kokeen on siis perustuttava lukion äidinkielen ja kirjallisuuden pakollisiin ja syventäviin kursseihin. Äidinkielen ja kirjallisuuden kurssit oppimäärässä suomi äidinkielenä perustuvat laajaan tekstinäkemykseen ja tekstitaitojatteluun. Samantapainen ajattelu, joskin hieman eri painotuksin, tulee esiin myös ruotsi äidinkielenä -kursseista (LOPS, s. 39). Voimassa olevissa äidinkielen ja kirjallisuuden opetussuunnitelmissa kurssit ovat seuraavat:

Pakolliset kurssit	1. Kieli, tekstit ja vuorovaikutus (ÄI1) 2. Tekstien rakenteita ja merkityksiä (ÄI2) 3. Kirjallisuuden keinoja ja tulkintaa (ÄI3) 4. Tekstit ja vaikuttaminen (ÄI4) 5. Teksti, tyyli ja konteksti (ÄI5) 6. Kieli, kirjallisuus ja identiteetti (ÄI6)
Syventävät kurssit	7. Puheviestinnän taitojen syventäminen (ÄI7) 8. Tekstitaitojen syventäminen (ÄI8) 9. Kirjoittaminen ja nykykulttuuri (ÄI9)

Asetelma 1. Lukion opetussuunnitelman äidinkielen ja kirjallisuuden kurssit oppimäärässä suomi äidinkielenä (Lukion opetussuunnitelman perusteet, s. 33–38).

Äidinkielen ja kirjallisuuden kurssit sekä niihin perustuva äidinkielen koe kohdistuvat yleisiin kulttuurisiin ja metatason tekstitaitoihin. Ne ovat osittain samoja yli tiedonalojen, osittain eriytyviä (esim. Afflerbach 2012; Rantala & Van Den Berg 2013). Niiden varaan on mahdollista rakentaa tiedon käsittelyn ja pätevyysarvioinnin taitoja mittaavaa koetta. Jossain määrin ongelmallisempaa on so-

vittaa tehtävänannon edellyttämä yleissivistyksen mittaaminen osaksi opetussuunnitelman tavoitteita ja niihin perustuvaa päättökoetta.

Oppiainekohtaisten tavoitteiden ja sisältöjen rinnalla lukion opetussuunnitelmassa on kuitenkin joukko eheyttäviä aihekokonaisuuksia. Ne esitellään lukiokoulutuksen yleissivistävien tavoitteiden jatkoksi erityisinä kasvatushaasteina ja arvokannanottoina, joiden sisältöjen tulisi näkyä oppiainerajat ylittävissä painotuksissa. Niiden tavoitteita yhdistää kyky havainnoida ja arvioida eri ilmiöitä ja tehdä valintoja. (LOPS, s. 24–29.) Ne ovat toisin sanoen myös linkki äidinkielen ja kirjallisuuden sekä lukiossa opiskeltavien muiden tiedonalojen välillä. Yhteisiä aihekokonaisuuksia ovat

- aktiivinen kansalaisuus
- hyvinvointi ja turvallisuus
- kestävä kehitys
- kulttuuri-identiteetti ja kulttuurien tuntemus
- teknologia ja yhteiskunta
- viestintä- ja mediaosaaminen. (LOPS, s. 25.)

2. Kehittämistyön suuntaviivat

Kehittämishanke on jatkoa äidinkielen kokeen määrätietoiselle kehittämistyölle. Keskeiset virstanpylväät ovat olleet vuoden 1992 ja vuoden 2007 uudistukset. Vuonna 1992 aineistoaine saatiin perinteisen otsikkoaineen rinnalle, jolloin toisella koekerralla kokelaiden on mahdollista näyttää myös lukemisen, tulkinnan ja tekstien kanssa keskustelemisen taitojaan. Aineistoaine toi siis lukemisen ja tulkinnan osaksi äidinkielen päättökoetta, mutta vain parempi opiskelijan suorituksista arvioitiin, jolloin lukutaidon koe saatettiin myös kiertää. Vuodesta 2007 lukutaidon osoittaminen tuli väistämättömäksi osaksi äidinkielen näyttöä. Paremman suorituksen valinta korvattiin kaksiosaisella kokeella, jonka kumpikin osa vaikuttaa lopulliseen arviointiin. Toisella koekerralla suoritetaan tekstitaidon koe, toisella koekerralla esseekoe.

Tekstitaidon kokeessa arvioidaan kokelaan kriittistä ja kulttuurista lukutaitoa. Sillä tarkoitetaan kokelaan taitoa eritellä, tulkita, arvioida, hyödyntää ja tuottaa erilaisia tekstejä tietoisena niiden tavoitteista, ilmaisukeinoista ja konteksteista. Epäilemättä nämä taidot ovat ainakin jossain määrin samoja, joita tarvitaan tiedon käsittelyssä ja pätevyyden arvioinnissa. Kehittäminen edellyttääkin sen erittelyä, mitä tiedon käsittelyn ja pätevyyden arvioinnin ulottuvuuksia nykykoe ei tavoita. Samanaikaisesti on kuitenkin otettava huomioon myös nykykokeen vahvuudet.

Äidinkielen kokeen kehittämisessä ja toteutetun kokeilun suunnittelussa on otettu huomioon sekä toimeksianto (ks. lukua 1.1), ylioppilastutkintoa ja lukiokoulutuksen järjestämistä koskevat reunaehdot, kuten lainsäädäntö ja opetussuunnitelma (ks. lukua 1.3) sekä kehittämistyön toteuttamisen resurssit. Kehittämisryhmä ja tukiryhmä tulkitsivat hallitusohjelman ilmaisun ”*toisesta äidinkielen kokeesta*” tarkoittavan suomi tai ruotsi äidinkielenä kokeen toista koetta, joko tekstitaidon koetta tai esseekoetta. Osin aikataulullisistakin syistä päädyttiin lisäksi ajatukseen nykykokeen rakenteen säilyttämisestä, vaikka myös kokeen ja sen rakenteen purkamista harkittiin.

2.1 Kehitettävän kokeen valinta

Kehittämisryhmä ja tukiryhmä valitsivat tekstitaidon kokeen kehittämiskohteeksi, koska

[t]ekstitaidon kokeessa arvioidaan kokelaan kriittistä ja kulttuurista lukutaitoa. Tekstitaidolla tarkoitetaan kokelaan **taitoa eritellä, tulkita, arvioida, hyödyntää ja tuottaa erilaisia tekstejä tietoisena niiden tavoitteista, ilmaisukeinoista ja konteksteista**. (Äidinkielen kokeen määräykset, 2012.)

Tekstitaidon koe edellyttää toisin sanoen korkeatasoista lukemisen säätelyä ja kognitiivisesti vaativia prosesseja, kuten analysointia, evaluointia ja uuden tuottamista (esim. Kratwohl 2002, 216; Afflerbach 2012). Tekstitaidon koe kohdistuu ennen kaikkea lukemisen taitoihin ja siinä edellytetyt kognitiiviset prosessit ovat yhteydessä tiedon käsittelyyn ja pätevyyden arviointiin, kun taas

[e]sseekokeessa arvioidaan kokelaan **yleissivistystä ja kirjallista ilmaisukykyä sekä kykyä kielen-tä ajatuksiin ja hallita tiedollisia kokonaisuuksia**. (Äidinkielen kokeen määräykset, 2012.)

Esseekokeessa yleissivistys näyttäytyy yleisenä kypsyytenä laatia valitsemastaan aiheesta yhtenäinen esitys, jota arvioidaan tehtävänannon, sisällön, esitystavan, mahdollisen pohjatekstin käyttämisen sekä kirjallisen ilmaisun näkökulmasta. Kokeessa valitaan yksi tehtävä vähintään kahdestatoista vaihtoehdosta, jotka voivat liittyä äidinkielen ja kirjallisuuden oppisisältöjen lisäksi yleissivistykseen tai muuhun elämäntuntemukseen. (Äidinkielen kokeen määräykset 2012.) Esseekoe mittaa enemmän tuottamisen kuin käsittelyn ja arvioinnin taitoja. Aiheen valintaan liittyvä vapaus antaa opiskelijalle mahdollisuuden oman yleissivistyksensä syvälliseenkin esiin tuomiseen. Sen sijaan tiedon hakemisen, käsittelyn ja pätevyden arvioinnin kannalta koetyyppi on ongelmallinen juuri tarjoamansa vapauden takia.

Kehittämisryhmän ratkaisu muokata tekstitaidon koetta painottaa toisin sanoen tiedon käsittelyä ja pätevyden arvioinnin taitoja. Tekstitaidon kokeen taustalla on näkemys lukutaidon kompleksisuudesta (Luukka 2009; Janks 2010; Afflerbach 2012). Peruslukutaidolla pystyy toistamaan, mitä jossakin tekstissä sanotaan, mutta **erittelevä lukutaito** vaatii jo kykyä valita havaintoja ja nostaa niitä esiin. Siihen kuuluu tekstin sisällön käsittelemisen menetelmiä, joiden avulla tekstejä, niiden tavoitteita ja ilmaisukeinoja voidaan analysoida mutta myös tulkita, arvioida ja muilla tavoin hyödyntää. **Kriittinen lukutaito** syventää tekstin tulkintaa ja arviointia tietoisena tekstin merkitystasoista ja niiden tuottamisen ja lukemisen tilanne- ja kulttuurikonteksteista. **Hyvä erittelevä lukutaito mutta erityisesti kriittinen lukutaito mahdollistaa tiedon käsittelyn ja pätevyden arvioinnin tasolla, jossa lukion tavoitteet on saavutettu ja joka antaa valmiudet korkeakouluopintoihin.**

Tavoitteiden kannalta tarkoituksenmukainen koe edellyttää luettavilta teksteiltä kompleksisuutta mutta myös lukutaidon arvioinnilta syvyyttä, joka ottaa huomioon merkityksenannon monitasoisuuden (vrt. Afflerbach 2012). Tekstitaidon kokeen tehtävissä mitataan taitoa analysoida muun muassa tekstien tavoitteita, perustelukeinoja, tyyliä ja ilmaisua sekä taitoa vertailla erilaisia tekstejä tai löytää niiden keskeinen sisältö. Kehittämisryhmässä tunnistettiin kuitenkin tarve kehittää aivan **uudennlaisia tehtäviä tiedon käsittelyn ja pätevyden arvioinnin taitojen tutkimiseksi**. Näiksi taidoiksi täsmennettiin relevantin tiedon löytäminen ja tunnistaminen sekä tämän prosessin kielentäminen. Vaikka nämä taidot kuuluvat opetussuunnitelman ilmaisemiin tavoitteisiin, niiden osaaminen on jäänyt vähintään vaihtelevaksi, ellei puutteelliseksi. Esimerkiksi Kiili (2012) havaitsi lukiolaisten tiedonhakutaitoihin kohdistuneessa tutkimuksessaan, että tiedon relevanssin arviointitaitoja on, mutta tiedon luotettavuuden arviointiin ei ole harjaannuttu. Kokeilussa tiedon pätevyden arviointi liitettiin paitsi oikean ja virheellisen tiedon tunnistamiseen, myös kysymykseen faktan ja fiktion, objektiivisen ja subjektiivisen tiedon erottamisesta sekä tekstin kontekstin tunnistamiseen. Luotettavuuden arvioinnissa perustelemisella ja perusteluiden arvioinnilla on keskeinen tehtävä.

2.2 Kehittämisryhmän ratkaisut

Kehittelytyössä pidettiin silmällä sitä, että nykyinen tekstimaailma on koulun tekstimaailmaa monimuotoisempi (Luukka ym. 2008). Etenkin Internet ja sosiaalinen media ovat tehneet tekstitodellisuudesta entistä vaikeammin tulkittavan, kun julkisia tekstejä tuottavat sekä eri instituutiot että yksittäiset kansalaiset omaehtoisesti. Painettu tietokirjallisuus kilpailee sähköisten wikien ja blogien kanssa sekä tiedon saavutettavuudesta, ajantasaisuudesta että luotettavuudesta. Luotettavan ja epäluotettavan lähteen ero on kaiken aikaa hämärämpi. Kaikesta tästä seuraa uusia haasteita tiedon käsittelylle ja sen pätevyden arvioinnille.

Kokeilussa **laajennettiin tekstien repertuaaria** ottamalla mukaan muun muassa erilaisia ja eritasoisia uutisia, juhlapuhe, essee, oppikirjan katkelma, blogimerkintöjä ja sosiaalisessa mediassa käytyä keskustelua, kun äidinkielen päättökokeen julki lausumattomana periaatteena on aiemmin ollut pyrkimys valita niin kieleltään, argumentaatioltaan kuin sisällöltäänkin laadukkaita, joskin usein myös monitasoisuudessaan varsin vaativia tekstejä. Aineistotekstien laatuvaatimuksia siis höllennettiin vastaamaan koulun ulkopuolella kohdattua todellisuutta. Toinen aineistoa koskeva muutos on määrällinen. Kokeilutehtäviin sisällytetty aineistopaketti on totuttua laajempi sen tutkimiseksi, miten opiskelijat tulevat toimeen totuttua suuremman aineistomäärän kanssa.

Tehtävänannot rakennettiin niin, että **opiskelijan on itse pääteltävä, mitä tekstejä on tarkoituksenmukaista hyödyntää**. Näin opiskelija pakotetaan tiedon hakemiseen ja seulomiseen. Tehtäviä laadittaessa pyrkimyksenä oli tarjota mahdollisuus tarkastella ristiriitaista tietoa kriittisesti, tunnistaa materiaalista relevantit tekstit, tiedot tai väitteet, arvioida tekstin kohderyhmää sisällön ja tyylin perusteella, erottaa fakta fiktiosta ja virheellinen tieto oikeasta. Tämäntapaisella ohjauksella tavoiteltiin kriittistä luentaa ja tiedon pätevyyden arviointia.

Tehtävänantoon kuului myös yleissivistyksen mittaaminen. Yleissivistyksen rajaamisen haasteena oli, että yksittäisten opiskelijoiden lukio-opinnot koostuvat erilaisista kurssivalinnoista ja opintopoluista. Siten myös tiedollisen yleissivistyksen ala vaihtelee. Yleissivistys lukion tuottamana onkin ehkä enemmän osaamista kuin tiettyjen asiasisältöjen hallitsemista. Lukion opetussuunnitelma nimeää kuitenkin joukon eheyttäviä aihekokonaisuuksia. Ne ovat lukiokoulutusta ohjaavia kasvatus- ja koulutushaasteita, jotka otetaan huomioon kaikissa oppiaineissa. (LOPS, s. 24–24.) Kehittämisyhmä katsoi, että eheyttävät aihekokonaisuudet edustavat yleissivistystä nykylukiossa. Siksi **kriittisen lukutaidon tehtävät kytkettiin lukion eheyttäviin aihekokonaisuuksiin**. Kehittämistyön kuluessa saatu tarkennettu tehtävänanto vieritti yleissivistyksen mittaamisen äidinkielen harteilta. Siinä vaiheessa kokeilu oli kuitenkin jo toteutettu siten, että kriittisen lukutaidon tehtävät oli sidottu aihekokonaisuuksiin.

Kokeiluun kehitetyt kriittisen lukutaidon tehtävät esitellään tarkemmin koejärjestelyjen ja vastausten erittelyn yhteydessä tulevissa luvuissa. Tehtävänannot ja aineistoluettelot löytyvät myös liitteestä 1. Kokeilun tuloksien yhteenvedosta ilmenevät eri tehtävien kohdistukset tehtävänannon eri osa-alueille (Liite 7). Seuraavassa luvussa esitellään kriittisen lukutaidon tehtävä ja kokeilun käytännön toteutus.

3. Kriittisen lukutaidon tehtävä

Kehittämisryhmän vastaus yleissivistyksen, tiedon käsittelyn ja pätevyyden arvioinnin mittamiseen kohdistuvaan toimeksiantoon on kriittisen lukutaidon tehtävä. Se on tekstitaidon kokeen osaksi ajateltu uudenlainen tehtävätyyppi, joka edellyttää kokelaalta kykyä valita ja arvioida tietoa yleissivistystään hyödyntäen. Kriittisen lukutaidon tehtävä täydentää tekstitaidon kokeen alaa suuntaan, jolle jatkuvasti muuttuva tekstimaailma tarjoaa tilauksen.

Kehittämisryhmä kokeili kriittisen lukutaidon tehtäviä suomen- ja ruotsinkielisissä lukioissa, joissa kokeilu toteutettiin samansuuntaisesti. **Kriittisen lukutaidon tehtäviä kehitettiin kaikkiaan viisi erilaista sarjaa.** Tehtävien toteutuksessa noudatettiin edellä luvussa 2.2 esiteltyjä periaatteita.

Kokeiluun osallistuneet opiskelijat olivat abiturientteja. Suomeksi **kokeilu toteutettiin yhdeksässä eri puolilla Suomea sijaitsevassa lukiossa** tammikuussa 2013. Ruotsinkielisessä kokeilussa oli mukana kuusi koulua, ja kokeilu toteutettiin jo joulukuussa 2012. Kokeilussa saatiin **931 kriittisen lukutaidon vastausta**, joista 718 on suomenkielisiä ja 213 ruotsinkielisiä kouluista. 482 suomenkielistä opiskelijaa ja 17 suomenkielistä opettajaa vastasi sähköiseen palautekyselyyn. Ruotsinkielisessä kokeilussa palaute kerättiin paperilomakkeilla, jotka palautti 211 opiskelijaa ja 7 opettajaa.

Kaikkien koulujen rehtorit, kokeiluun osallistuneet opettajat sekä opiskelijat ovat antaneet tietoisien kirjallisen suostumuksen kokeiluun osallistumiselle. Opiskelijoilta pyydettiin lomakkeessa lupa myös vastaustekstien käyttämiseen ja julkaisemiseen tutkimuksessa ja täydennyskoulutuksessa. Opettajat huolehtivat siitä, että vain suostumuksen antaneiden opiskelijoiden vastaukset lähetettiin tutkijalle. Tutkija tarkisti vastaajien luvat.

Laaditut tehtäväpaketit esitellään tarkemmin luvussa 3.1. Kokeilun käytännön toteutus ja kokeilun osallistujille annetut ohjeet kuvataan luvussa 3.2. Vastausten arvioinnissa sovellettiin tekstitaidon kokeen piirrearviointia. Arviointi avataan luvussa 3.3. Lisäksi luvussa 3.4 ryhmitellään niitä kokeilun tuottamia tarkoituksenmukaisten, erottelevien ja ongelmalliseksi osoittautuneiden tehtävien piirteitä, jotka ovat vaikuttaneet siihen, miten kokeilutehtävien esittely on jäsennetty eri lukuihin.

3.1 Tehtäväpaketit

Kehittämisryhmän luoma tehtävätyyppi nimettiin **kriittisen lukutaidon tehtäväksi**. Marraskuussa 2012 äidinkielen kokeen kehittämisryhmä laati joukon kriittisen lukutaidon kokeilutehtäviä uuden tehtävätyypin testaamiseksi. Erilaiset tehtävät laadittiin laajahkojen aineistopakettien ympärille siten, että niissä ryhmän linjauksen mukaisesti pyrittiin laajentamaan tarkasteltavaa tekstimaailmaa sekä määrän että laadun näkökulmasta. Tiedon valinta jätettiin opiskelijoiden harteille siten, että tehtävänänsä ei osoitettu, minkä aineiston pohjalta tehtävään oli tarkoitus vastata. Lisäksi opiskelijoita pyydettiin joissakin tehtävissä erikseen arvioimaan tiedon luotettavuutta. (Ks. luku 2.2.) Yhteensä **erilaisiksi temaattisiksi kokonaisuuksiksi muodostuvia tehtäväsarjoja kehitettiin viisi**.

Jokainen viidestä sarjasta sisälsi vastaamisohjeen, kolme vaihtoehtoista tehtävää sekä 6–9-sivuisen aineiston. **Yhteensä erilaisia tehtäviä kehitettiin siis 15.** Ruotsinkielisessä kokeilussa tehtäviä laadittiin yhteensä 16. Kokeiluun osallistuvien abiturienttien tuli valita yksi tehtävä. Kuten toteutustavasta

voi päätelläkin, tavoitteena ei ollut uudenlaisen kokeen rakenteen vaan kehittämissryhmän saamaa tehtävänantoa toteuttavien tehtävätyyppien testaaminen. Opiskelijoille annettu vastausohje oli seuraavanlainen:

Ohje: Tehtävät liittyvät oheiseen aineistoon. Niissä arvioidaan kriittistä lukutaitoa, ja ne edellyttävät myös yleissivistystä. **Vastaa yhteen tehtävään.** Vastauksessasi voit lähteä siitä, että lukija tuntee aineiston, mutta osoita, mitä sen osia olet hyödyntänyt ja mihin tietoihisi sen yhdistät. Perustele havainnot, väitteet ja tulkinnat sekä aineiston että muiden tietojesi avulla. Vastauksen sopiva pituus on noin 2–3 sivua. Anna vastauksellesi otsikko. Merkitse otsikon eteen myös tehtävän tunnus (esim. ÄF2). Vastauksen tulee olla selvästi ja siististi kirjoitettu. Tehtävät arvostellaan pistein 0–6.

Kokeilupaketit laadittiin tehtävänannon, opetussuunnitelman sekä ylioppilaskokeen sähköistämistavoitteen suunnassa (ks. lukua 1.3). Ne sidottiin voimassa olevan lukion opetussuunnitelman aihekokonaisuuksiin viestintä- ja mediaosaaminen, kulttuuri-identiteetti ja kulttuurien tuntemus, hyvinvointi ja turvallisuus sekä kestävä kehitys (LOPS, s. 24–29). Viestintä- ja mediaosaaminen on osana kaikkia kokonaisuuksia, muut teemat korostuvat vain osassa tehtäväkokonaisuuksia. Kokeilutujen tehtäväsarjojen kansilehtiin ja aineistoluetteloihin voi tutustua liitteessä 1. On kuitenkin syytä korostaa, että ajatuksena ei ole ollut, että tekstitaidon koe koostuisi pelkästään kokeilua varten kehitetyistä tehtävistä, vaikka niin meneteltiin kokeilutulosten hankkimiseksi.

Tiedon käsittelyn mittaaminen toteutettiin siten, että tehtävät edellyttivät relevanttien tekstien tai tietojen tunnistamista. Toisin kuin tekstitaidon kokeessa, vastaajalle ei siis kerrottu, mitä aineiston tekstejä hänen oletettiin hyödyntävän. Tiedon luotettavuuden arviointia lähestyttiin joko eksplisiit- tisesti kehottamalla siihen tai kysymällä, mitkä aineistoista eivät ole totta. Yleissivistyksen mittaami- nen liittyi aihekokonaisuuksiin kytkeytyen teemojen hallintaan, mutta kaikkiin tehtäviin liittyvässä vastaamisohjeessa opiskelijoita rohkaistaan käyttämään myös muita tietojaan kuin aineistossa esitet- tyjä. Lisäksi jotkin tehtävänannot vielä muistuttavat yleissivistyksen käyttämisen tarpeellisuudesta. Tekstitaidon kokeen perinteestä poiketen osa tarjotuista teksteistä edusti virheellistä, kiistanalaista tai muulla tavoin epäluotettavaa tietoa.

Viestintä- ja mediaosaamiseen kytkeyty tehtäväsarja ÄÄ rakentuu pääasiassa uutisaineistoon, joka on koottu eri medioista. Uutiset käsittelevät Yhdysvaltojen itärannikolla marraskuussa 2012 riehunutta hirmumyrskyä. Osa uutisista on laajalevikkisistä päivälehdistä, osa erilaisista verkkolähteistä. Useim- pien tavoitteena on välittää tietoa hirmumyrskystä ja sen uhreista, mutta kahdessa tekstissä valit- tu näkökulma edustaa kapeasti vain talouden näkökulmaa. Yhden uutisen tavoitteena on valistaa ammattimaisen uutisoinnin luotettavuudesta. Epäluotettavaa sisältöä edustaa kokoelma internetissä julkaistuja kuvia, joista osa on lähteidenkin perusteella uutiskuvia, osa kuvamuokkauksella luotua todenvastaista kuvamateriaalia. Tiedon valintaan, luotettavuuteen ja arviointiin kohdistuvat tehtävät olivat seuraavanlaiset:

ÄÄ1. Mikä asema yksilöllä on aineiston uutisten tiedonlähteenä? Arvioi eri henkilölähteiden merkitystä tiedon luotettavuuden näkökulmasta.

ÄÄ2. Mille kohderyhmille aineiston eri uutiset on suunnattu? Miten se näkyy eri uutisissa?

ÄÄ3. Valitse kolme Sandy-myrskyä käsittelevää uutista ja aseta ne tärkeysjärjestykseen sisäl- lön merkittävyyden perusteella. Perustele ratkaisusi.

Kulttuuri-identiteettiin ja kulttuurien tuntemukseen perustuva tehtäväsarja ÄB on koottu Sofi Oksasen Puhdistus-romaanista käydyn keskustelun ympärille. Tehtävät edellyttävät tiedon hakemista, valintaa ja arviointia. Arviointi edellyttää useimmiten myös yleissivistystä. Aineistossa on erilaisia tekstilajeja: romaanikatkelma, ote puheesta, pari blogimerkintää, essee ja uutinen. Tekstilajista riippumatta aineiston tekstit tuovat esiin **erilaisia näkemyksiä historiallisista tapahtumista ja niiden tulkinnasta**. Aineiston tematiikassa keskeiseksi nousee kysymys yksityisen kokemuksen, olipa se esitetty romaanissa tai blogissa, suhteesta historian tapahtumiin ja niiden tulkintaan.

ÄB1. Millaista keskustelua Sofi Oksasen Puhdistus-romaanin on herättänyt? Pohdi, mistä keskustelun moniäänisyys johtuu.

ÄB2. Arvioi Oksasen Puhdistus-romaanin (-näytelmän ja/tai -elokuvan) yhteiskunnallista merkitystä aineiston ja tietojesi varassa.

ÄB3. Lue aineistoa kriittisesti ja arvioi, millaisen kuvan Viron lähihistoriasta se antaa. Arvioi eri tekstien luotettavuutta tiedonlähteenä.

Hyvinvoinnin ja turvallisuuden tematiikkaan liittyvä tehtäväsarja ÄC käsittelee energiajuomia. Aineiston virallista asiantuntijaääntä edustaa elintarviketurvallisuusvirasto Eviran verkkosivujen kannanotto, mediassa vellova keskustelua puolestaan joukko sensaationhakuisiakin uutisia verkko- ja printtimedioista. Lisäksi aineistossa on näennäistietoa sisältävä Hikipedian artikkeli, jossa energiajuomat on leikillisesti sijoitettu huumediskurssiin. Tehtävällä ÄC1 pyrittiin tutkimaan abiturienttien valmiuksia **tiivistää** olennainen sisältö laajasta aineistosta. Tehtävässä ÄC2 tutkittiin opiskelijoiden valmiuksia seuloa tietoa, tässä tapauksessa käsitteen *asiantuntija* avulla. Tehtävässä ÄC3 tavoiteltiin puolestaan opiskelijan valmiuksia sisällön **kriittiseen arviointiin laajemmassa kontekstissa**. Sarjan tehtävät kuuluivat:

ÄC1. Kirjoita energiajuomia koskevasta keskustelusta kommentoiva referaatti, jossa esittele ja arvioit esitettyjä näkemyksiä tiedon luotettavuuden näkökulmasta.

ÄC2. Miten asiantuntijoiden näkemyksen energiajuomien terveysvaikutuksista eroavat toisistaan? Miten selität näkemyseroja?

ÄC3. Lue energiajuomia koskevaa aineistoa kriittisesti. Mitä valintoja energiajuomista kerrotuissa uutisissa on tehty? Mitä uutisissa kerrotaan? Mitä jätetään kertomatta?

Kestävä kehitys yleissivistyksen alueena kytketään ilmastonmuutokseen tehtäväsarjassa ÄD. Aineistona on ote 1990-luvun biologian oppikirjasta, muutama verkossa julkaistu uutinen, näytteitä sosiaalisessa mediassa käydyistä keskustelusta, näennäistietoa edustava blogikirjoitus sekä hakusanalla ilmastonmuutos tehdyn Google-haun tulokset. Sarjan aineistoa voisi leikillisesti pitää eräänlaisena **paperisena internet-simulaationa**, joka selvimmin orientoituu päättökokeen sähköistämiseen. Tehtävissä pyydettiin **erottamaan luotettavaa tietoa edustavat lähteet epäluotettavista**. Toisaalta oli myös mahdollista arvioida tietoja niiden hyödynnettävyyden näkökulmasta. Tehtävän ÄD3 tavoitteenä oli tunnistaa teksti, joka tarjoaa vastauksia esitettyyn kysymykseen.

ÄD1. Mitkä aineistossa esiintyvät tiedot eivät ole totta? Perustele tekstistä löytyvillä vihjeillä ja tiedoillasi.

ÄD2. Mitä aineistosta löytyviä faktoja ja perusteluja hyödyntäisit, jos sinun pitäisi vakuuttaa epäilijä siitä, että ilmastonmuutos on todellinen ilmiö? Perustele valintasi.

ÄD3. Tutki aineistoa. Mitkä seikat vaikuttavat todella ihmisen käsitykseen ilmastonmuutoksesta?

Kulttuuri-identiteettiin ja kulttuurien tuntemukseen liittyvän tehtäväsarjan ÄE aihepiirinä on Mannerheim ja hänestä eri aikoina ja eri tekstilajeissa esitetyt tulkinnat ja arvioinnit. Aineistona on muotokuva, erilaisia lehdistökuvia, propagandalehtinen, blogimerkintöjä, ote Mannerheimin muistelmaista sekä häntä käsitteleviä kaunokirjallisia tekstejä. Aineistossa korostuu **Mannerheim-tematiikan kulttuurinen merkitys** erilaisissa kulttuurituotteissa. Tehtävässä ÄE1 tutkitaan tiedon tiivistämisen taitoa, tehtävässä ÄE2 faktaan ja fiktion erottamista ja eron perustelemista. Tehtävässä ÄE3 kokeillaan, millaisia valmiuksia abiturienteilla on kulttuurisen lukutaidon kannalta olennaiseen tekstien kontekstualisointiin.

ÄE1. Erittele eri sukupolvien Mannerheim-kuvaa. Tiivistä lopuksi ydinasiat tietolaatikkoon.

ÄE2. Mikä tai mitkä aineiston kirjoitetuista teksteistä on tai ovat fiktiota. Perustelee tietojesi tai tekstihavaintojesi avulla.

ÄE3. Valitse 3 näytettä tarkasteluun. Päätele analyysisi ja tietojesi avulla, millaisessa historiallisessa ja kulttuurisessa tilanteessa ne ovat syntyneet.

Kuten pakettien kuvauksesta voi päätellä, aineistossa korostuvat sähköiset mediat. Sen lisäksi, että aineistoon valittiin tarkoituksellisesti myös täysin epäluotettavaa tietoa sisältäviä tekstejä, osa teksteistä on myös kielellisesti totuttua rosoisempia. Tehtäväpaketteihin aineistoinen voi tutustua liitteestä 1. (Ks. myös ruotsinkielinen raportti, Hellgren 2014.)

3.2 Koejärjestelyt

Kokeilu toteutettiin 9 suomenkielisessä ja 6 ruotsinkielisessä koulussa. Kiireisen toteutusaikataulun vuoksi kokeilukoulut rekrytoitiin ÄOL:n lukioyhtymän avustuksella. Suomenkielisiä kouluja edustivat Helsingin luonnontiedelukio, Helsingin yhteislyseo, Kastellin lukio, Kouvolan Lyseon lukio, Lyseonpuiston lukio, Töölön yhteiskoulun aikuislukio ja Ylivieskan lukio. Hanke esiteltiin erikseen rehtoreille, opettajille ja opiskelijoille laaditulla kirjeellä (liite 2). Kirjeen liitteenä oli lomake osanottajille tietoisesta suostumuksesta antamista varten (liite 3).

Kriittisen lukutaidon tehtäviä kokeilleet koulut sijaitsevat eri puolilla Suomea, osa suurissa kaupungeissa, osa pienemmissä, jotkin maaseutupaikkakunnalla. Koulut ovat myös eri kokoisia. Osassa lukioita on jokin painotus- tai suuntautumisvaihtoehto, osa on yleislukioita. Yksi kouluista on aikuislukio. Tässä raportissa keskitytään suomenkielisissä kouluissa toteutettuun kokeiluun. Osallistuneista kouluista käytetään kirjaintunnuksia F, G, H, I, K, L, M, N ja O. Tunnukset ovat mielivaltaisia.

Kokeilun eri tehtäväsarjat hajautettiin siten, että kussakin koulussa kokeiltiin vähintään kahta tehtäväsarjaa eri opetusryhmille. Tällä pyrittiin vähentämään kunkin koulun erityispiirteiden vaikutusta saataviin vastauksiin. Suomenkielisissä kouluissa kokeilu toteutettiin äidinkielen ja kirjallisuuden tekstitaitojen syventävällä kurssilla ÄI8, joissakin kouluissa myös kirjoittamisen ja nykykulttuurin syventävällä kurssilla ÄI9. Suurimmassa lukiossa rinnakkaisia syventäviä kursseja oli kahdeksan, joissakin lukioissa vain kaksi. Taulukosta 1 voi tarkastella tehtävien hajauttamista ja opetusryhmien määriä kokeiluun osallistuneissa lukioissa.

Taulukko 1. Tehtävien jakelu eri opetusryhmittäin kokeiluun osallistuneissa kouluissa.

F	ÄÄ	ÄD	ÄE					
G	ÄC	ÄE	ÄA	ÄB				
H	ÄC	ÄA	ÄD	ÄB				
I	ÄD	ÄE	ÄC					
K	ÄA	ÄB	ÄC	ÄD	ÄE	ÄC	ÄE	ÄB
L	ÄA	ÄE	ÄD	ÄB				
M	ÄB	ÄD	ÄA					
N	ÄC	ÄA						
O	ÄC	ÄE						

Kouluille annettiin ohjeeksi toteuttaa kriittisen lukutaidon tehtävä yhtenä **kurssisuorituksena, jolle varataan aikaa noin 90 minuuttia**. Oppilaille oli lupa myöntää myös lisäaikaa, mikäli he sitä erityisesti syistä tarvitsevat. **Opiskelija valitsi yhden tehtävän ja kirjoitti yhden vastauksen**. Muutamassa koulussa opiskelija saattoi kuitenkin osallistua kahdelle syventävälle äidinkielen ja kirjallisuuden kursseille. Näiden opiskelijoiden oli mahdollista osallistua kahden eri tehtäväsarjan kokeiluun. Opiskelijoiden identifiointiseksi kouluille lähetettiin sarja koodeja, joissa on näkyvissä koulun kirjaintunnus sekä oppilaan identifioiva numero (esim. L751). Opiskelijat kirjoittivat koodin vastauspaperiinsa. Valinnanmahdollisuuden tarjoaminen ei ollut kannanotto tulevan kokeen järjestelyyn vaan sen tarkoituksena oli selvittää, millaisiin tehtäviin opiskelijat tarttuvat hanakasti, millaisia karttavat. Tässä menetelyssä nojattiin myös tekstitaidon kokeen kehittämiseksi noudatettuihin periaatteisiin (Koskela 2000).

Opettajat saivat ohjeeksi arvioida suoritukset tekstitaidon kokeen piirrekriteereillä (tarkemmin luvussa 3.3). Lisäksi tutkija oli avannut tehtävät opettajille ja pyrkinyt ennakoimaan, millä tavoin yleissivistys, tiedon käsittely ja pätevyiden arviointi voisivat toteutua eritasoisissa suorituksissa. Arvosteltuaan suoritukset opettaja lähettivät ne tutkijalle.

Kokeilutehtävistöjen, vastausten ja niiden arvioinnin lisäksi **sekä opiskelijoilta että opettajilta pyydettiin palautetta**. Suomenkielisessä kokeilussa palautteen antaminen toteutettiin sähköisellä lomakkeella. Opiskelijoiden lomakkeessa oli useita väittämiä, joita pyydettiin arvioimaan asteikolla 5) täysin samaa mieltä, 4) osittain samaa mieltä, 3) ei samaa eikä eri mieltä, 2) osittain eri mieltä, 1) täysin eri mieltä. Väitteet koskivat muun muassa tehtävän tarjoamaa haastetta, tavanomaisuutta, kiinnostavuutta ja ajankäyttöä. Palautelomake on tarkasteltavissa liitteessä 4.

Opiskelijoiden lomakkeessa eri väitteiden arviointi sai keskeisen aseman kahdesta syystä. Koska opiskelijoita oli verraten paljon, eri väittämien asettaminen asteikolle on tehokas tapa hahmottaa tehtävien saamaa vastaanottoa. Toisaalta abiturienttien motivaatio paneutua siihen, millaiseksi päättökoe tulevaisuudessa mahdollisesti muuttuu, ei välttämättä ole kovin korkea. Opiskelijoilla oli kuitenkin mahdollisuus kirjoittaa näkemyksiään vastauksena kysymyksiin, joka koskivat yleissivistyksen, tiedon käsittelyn ja pätevyiden arvioinnin mittaamista. Lisäksi viimeinen avoin kysymys oli täysin avoin. Opiskelijat vastasivat kyselyyn anonyymeinä tutkimuskoodillaan.

Opettajan arkea ylioppilaskokeen mahdollinen muutos koskee hyvin konkreettisesti. Opettajat ovat myös tiedonalansa asiantuntijoita. Siksi opettajien palautteessa avoimet kysymykset olivat keskeisiä. Opettajat myös vastasivat nimellään, jotta keskustelua heidän kanssaan olisi mahdollista jatkaa.

Tässä raportissa opettajiin viitataan osanottajien yksityisyyden suojaamiseksi kuitenkin vain koulun tunnuksella ja saman koulun opettajat toisistaan erottavalla numerolla (esimerkiksi koulun G opettajat G1 ja G2).

3.3 Tehtävien arviointi

Kokeilukokeen tehtävien arvioinnissa käytettiin äidinkielen tekstitaidon kokeen uudistettuja arviointikriteerejä (Äidinkielen kokeen määräykset 2012), koska kehittämistyö kohdistuu nimenomaan tähän kokeeseen. Arviointikriteerit antavat **ohjeet 1. tehtävänannon noudattamisen, 2. vastauksen sisältöainesten, 3. käsitteiden käytön, 4. vastaustekstin rakentamisen eli sisällön jäsentämisen, 5. kielen ja 6. lukutaidosta välittyvän kokonaiskuvan pisteytykseen.** Vaikka tekstitaidon kokeen arviointiohjeissa ei suoranaisesti kiinnitetäkään huomiota yleissivistykseen, esimerkiksi sisältöainesten valinta laajennettiin koskemaan myös luettujen tekstien ulkopuolelta tulevia tietoja. Yleissivistys tietysti jo lähtökohtaisesti vaikuttaa siihen, mihin lukija osaa lukemassaan kiinnittää huomiota ja millaisia tulkintakehikkoja hän hyödyntää. Samoin sisällön jäsentäminen nojaa väistämättä yleissivistykseen, johon kuuluvat opiskelijan omaksumat todellisuutta **jäsentävät tietorakenteet.** Eritasoisten suoritusten kuvaukset tehtävänannon noudattamisesta, vastauksen sisältöaineksien valinnasta, käsitteiden käytöstä sekä kokonaiskuva lukutaidosta soveltuvat myös kriittisen lukutaidon vastausten arviointiin. Tekstitalaidon kokeen arvioinnin piirrekriteerit perustuvat usean vuoden kehitystyöhön.

Sisältöainesten valinta tuo näkyviin vastaajan taidon käsitellä tietoa. Hyvälle vastaukselle on ominaista, että kokelas on osannut poimia aineistosta tehtävän kannalta mielekkäitä tietoja sekä ryhmitellä näitä. Erityisesti ryhmittelyyn, havaintojen esittelyyn ja yleistämiseen kokelas tarvitsee asianmukaisia käsitteitä. Lukutaidosta saatavassa kokonaiskuvassa kiinnitetään huomiota siihen, onko kokelas saavuttanut kriittisen, erittelevän vai peruslukutaidon:

Taulukko 2. Tekstitalaidon kokeen pistekriteerit lukutaidolle (Äidinkielen kokeen määräykset 2012).

0	1	2	3	4	5	6
Vastaus osoittaa, että tekstiä ei ole ymmärretty.	Vastaus osoittaa peruslukutaidon hallintaa, mutta tekstin ymmärtämisessä on selviä puutteita.	Vastaus osoittaa peruslukutaidon hallintaa, mutta lukutapa ei ole tekstilajin mukainen. Vastaus sisältää yksittäisiä ja pinnallisia havaintoja.	Vastaus osoittaa erittelevän lukutaidon hallintaa. Tekstin pääsisältö, tavoitteet ja tekstilajipiirteet on ymmärretty. Tekstistä tehtyjä havaintoja on yhdistetty toisiinsa.	Vastaus osoittaa hyvää erittelevää lukutaitoa, ja siinä on piirteitä kriittisen lukutaidon hallinnasta. Tekstin sisällön, muodon ja tavoitteiden välisiä suhteita on pohdittu, ja havaintoja on suhteutettu tekstilajiin.	Vastaus osoittaa kriittisen ja kulttuurisen lukutaidon hallintaa. Tekstikokonaisisuuden eri merkitystasot on ymmärretty. Teksti on sijoitettu tilannekontekstiinsa.	Vastaus osoittaa erinomaista kriittisen ja kulttuurisen lukutaidon hallintaa. Tulkintaa on perusteltu sijoittamalla teksti tilanne- ja kulttuurikontekstiinsa. Vastaus avaa oivaltavia näkökulmia.

Kriittiseen lukutaitoon kuuluu, että pystyy kontekstualisoimaan lukemansa ja ymmärtämään kokonaisuuden eri merkitystasoja. **Erittelevä lukutaito** riittää tekstin pääsisällön, tavoitteiden ja keinojen analysointiin. **Peruslukutaitoa** on kyky kertoa, mitä tekstissä sanotaan, vaikka havainnot jäisivätkin pinnallisiksi ja sirpaleisiksi.

Suomenkielisissä kouluissa arviointi toteutettiin siten, että opettaja arvioi vastaukset ensin, tutkija sen jälkeen sensorin tapaan. Ajatuksena ei kuitenkaan ole, että sensorin näkemys olisi tämän arvioinnin viimeinen sana vaan pikemminkin menettely hyödynsi hajautettua kognitiota sen selvittämiseksi, miten opettaja ja sensori tulkitsevat arviointikriteerejä uudentyyppisten tehtävien arvioinnissa. Kokeilun toteuttamisohteissa opettajia opastettiin seuraavaan tapaan:

Uuden kokeen arviointikriteerejä ei ole vielä luotu, vaan ne on tarkoitus tehdä kokeilusta saatujen kokemusten perusteella. Arvioi tehtävät voimassa olevilla **tekstitaidon kokeen kriteereillä** ja merkitse näin saamasi pistemäärä vastauksen loppuun. Pyydämme palautelomakkeessa myös kommentteja havaitsemistasi arvioinnin pulmista sekä ideoitasi kriteereistä, jotka kohdistuisivat yleissivistyksen ja tiedon käsittelyn ja pätevyden arviointiin.

Tutkija lähettää sähköisesti koulunne yhteysopettajalle muutamin ranskalaisin viivoin, mitä tehtävien suunnittelijat ovat ajatelleet, että tehtäviin vastataan. Kokemus on kuitenkin osoittanut, että abiturienttien kekseliäisyys ylittää tehtävänlaatijoiden mielikuvituksen. Hyvä vastaus voi olla myös aivan toisenlainen kuin ennakoitu vastaus. (Ote tutkijan laatimasta arviointiohjeesta.)

Tutkijan laatimissa tehtäväkohtaisissa arviointiohjeissa avattiin eri tehtäviä melko laajastikin. Lisäksi ennakoitiin, millaiset piirteet saattavat olla sidoksissa kriittiseen, erittelevään ja peruslukutaitoon. Esimerkiksi tehtävän ÄD1-arviointia ennakoitiin näin:

Heikossa ja välttävissä vastauksessa on kiinnitetty johonkin yksittäiseen asiaan huomiota. Vastauksesta käy ilmi, että ilmastonmuutos ei ole täysin tuntematon ilmiö, mutta siitä puhutaan arkikielen käsittein. (1–2 p.)

Tyydyttävässä ja hyvässä vastauksessa on käytetty ilmastonmuutokseen liittyviä käsitteitä – pääasiassa samoja kuin aineistossakin. Keskeisimmät epäluotettavat lähteet eli Dokumentti-projekti, FB-viestiketju ja Suomi24-foorumien teksti on tunnistettu epätosia väitteitä sisältäviksi. Etenkin hyvässä vastauksessa päätelmiä on perusteltu teksteistä tehdyillä havainnoilla. (3–4 p.)

Kiitettävässä ja erinomaisessa vastauksessa epäluotettavat tekstit on tunnistettu ja tunnistaminen osoitetaan tekstien erittelyllä. Vastauksessa paljastetaan virheellisten väitteiden heikkouksia. Käsitteiden käytössä hyödynnetään myös aineistossa esiintymätöntä terminologiaa. Vastauksessa käytetään aineistosta löytymättömiä koulu- tai harrastustietoja hyväksi tiedon epäpätevyden osoittamiseksi. (5–6 p.) (Ote tutkijan tehtävään ÄD1laatimasta arviointiohjeesta.)

Suomen- ja ruotsinkielinen tutkija kalibroivat arvostelunäkemyksensä keskinäisessä kokouksessa, jossa he lukivat ja pisteyttivät 40 suomenkielistä ja 40 ruotsinkielistä vastausta toisistaan tietämättä. Lopuksi tutkija tarkasti opettajien arvostelun samaan tapaan kuin sensori tarkastaa opettajan antaman arvostelun ylioppilaskokeessa. Kaikki kokeilussa mukana olleet opettajat ovat varsin kokeneita tekstitaidon kokeen arvioijia, osa myös äidinkielen sensoreita, eivätkä näkemuserot opettajien ja tutkijan

välillä tuntuneet suurilta. Pisteiden jakautumista ja opettajien ja tutkijan arvioiden yhdenmukaisuutta tarkastellaan tarkemmin tehtäviä esittelevissä luvuissa 4, 5, 6 ja 7. Kymmenkunta vastausta käsiteltiin myös suomen- ja ruotsinkielisen kehittämissryhmän kokouksessa.

Käytetyn arviointimenettelyn vahvuutena on, että kriteerit ovat olemassa ja sekä opettajat että tutkija ovat harjaantuneet niiden käyttämiseen. Valmiisiin arviointikriteereihin nojaaminen nopeutti kokeilun toteuttamista. Menettelyllä on myös heikkouksia. Tekstitaidon arvioinnin kriteerit tuottavat lopputuloksenaan varsin holistisen kokonaisarvioin, jolloin tiedon käsittelyn ja pätevyyden arvioinnin puutteet tai ansiot eivät piirry niin terävästi kuin erityisesti ja vain näihin piirteisiin kohdistuvilla kriteereillä voisivat. Kehittämissryhmässä kuitenkin katsottiin, että täsmällisemmät tehtävänantoon fokusoituvat kriteerit on sidottava sekä saatujen vastausten että tunnettujen tiedon käsittelyn ja pätevyyden arvioinnin piirrekriteerien erittelyyn ja synteisiin.

3.4 Tulosten ryhmittely

Kehittämistyössä saatiin aikaan kriittisen lukutaidon tehtävä. Tehtävää testattiin useissa kouluissa. Opiskelijat kokeilivat tehtäviä vastaajan roolissa, opettajat puolestaan tehtävien arviointia tekstitaidon kokeen piirrearviointikriteereillä. Tutkijat arvioivat eri tehtävistä saatuja kokemuksia muun muassa siitä näkökulmasta, erottelevatko ne suorituksia toisistaan, ovatko ne uudenlaisia ja kohdistuvatko ne niiden taitojen mittaamiseen, joita kokeilussa tavoiteltiin. Kokeilua varten kehitettyjen viiden testisarjan viidestätoista tehtävästä jotkin saavuttavat tavoitteet paremmin kuin toiset. Kokeilutehtävien onnistuneisuutta arvioidaan sillä perusteella

- erottelevatko ne vastauksia toisistaan
- kohdistuvatko ne ennen näkemättömään kysymyksenasetteluun
- tuottavatko ne vastauksia, joiden arviointi on suhteellisen ongelmaton
- onko tehtävänanto ymmärretty
- korostavatko ne tiedon etsimisen, tunnistamisen ja arvioinnin prosesseja
- houkuttelevatko ne tarttumaan.

Kokeilu toi esiin **onnistuneille tehtäville ominaisia piirteitä**. Niihin liittyvät tehtävänannot **kehottavat rajaamaan tai valitsemaan** tietoa tietyistä näkökulmista sekä arvioimaan sitä. Vastaukset osoittavat, että opiskelijoilla on tehtävien edellyttämää osaamista, samalla kun tehtävä kuitenkin erottelee vastauksia tehokkaasti. Vaikka tehtävät ovat selvästi erilaisia kuin tekstitaidon kokeen tehtävät, ne pysyvät kuitenkin äidinkielen kokeen määräysten ja äidinkielen ja kirjallisuuden opetussuunnitelman puitteissa. Osassa kokeilun tehtäviä havaittiin myös rajoituksia, joista keskeiset liittyvät tehtävänannon muotoiluun, aineiston vaativuuteen mutta myös sellaisiin abiturienttien tiedonkäsittelytaidon ulottuvuuksiin kuin laajan aineiston hallintaan, lukutapojen funktionaaliseen valintaan, tarkoituksenmukaisen näkökulman rajaamiseen, vastauksen rakentamiseen ja ajanhallintaan. Eroja tuli esiin myös tehtävätyyppien suosituudessa.

Seuraavissa luvuissa käsitellään kokeilun tuloksia siten, että **tehtävät on ryhmitelty eri alalukuihin niistä saatujen kokemusten perusteella**. Luvussa 4 *Mielekästä tiedon käsittelyä ja pätevyyden arviointia* käsitellään tehtäviä, jotka erottelevat vastauksia toisistaan, joiden arviointi ei tuottanut vaike-

uksia ja jotka tuovat esiin opiskelijoiden taitoja valita ja arvioida tietoa. Luvussa raportoidaan toisin sanoen tehtävät, joissa saatiin jokseenkin sitä, mitä haettiin. Luvussa 5 *Soveltamista ja synteesityöitä* käsitellään tehtäviä, jotka niin ikään osoittautuivat erotteleviksi. Näissä tehtävissä kiinnittää lisäksi huomiota se, että opiskelijat ovat osanneet käyttää luovastikin omaksumiaan tekstitaitoja. Luvun 5 tehtävien perusteella tekstien erittely ja siihen käytetyt käsitteet ovat monien opiskelijoiden omaksumia työkaluja, mikä näkyy soveltamisosaamisena ja synteeseinä. Tehtävissä saatiin erottelukyvyn lisäksi esiin äidinkielen kokeen kontekstissa uudenlaista osaamista. Luvussa 6 *Näkökulmatonta referointia* käsitellään puolestaan tehtäviä, joille on yhteistä, että ne edellyttivät laajan aineiston referointia ja tiivistämistä. Näistä tehtävistä saatu pistejakauma näyttyy alavireisenä. Opiskelijat osaavat kyllä selostaa lukemaansa (peruslukutaito), mutta vastauksista puuttuu usein näkökulma ja ne ovat lavertelevia. Joko tehtävät eivät ohjanneet, aika ei riittänyt erittelevään jäsentämiseen ja kriittiseen tiivistämiseen tai opiskelijoilla ei ole tämäläisistä osaamista. Lukuun 7 *Ongelmallisia tehtävänäntöitä ja aineistoja* on lopuksi koottu tehtävät, jotka osoittavat eri tavoin, missä rajat tulevat vastaan. Näissä tehtävissä havaitut ongelmat nostavat esiin sen, että aineiston on oltava laadukas ja monitasoinen: sen on tarjottava vaikeusasteeltaan erilaisia tehtäviä, jotta tehtävä toimisi erottelevasti. Toisaalta ongelmallisiksi osoittautuvat tehtävät tuovat esiin myös tehtävänäntöiden muotoiluun liittyviä kysymyksiä, joista voidaan ottaa opiksi. Tällaisia ovat tehtävänäntöiden selkeys, rajattuus sekä sopiva abstraktiotaso.

4. Mielekästä tiedon käsittelyä ja pätevyyden arviointia

Tässä luvussa esitellään kolme tehtävä, jotka tuottivat odotuksenmukaisia tuloksia. Ne erottelevat vastauksia toisistaan. Kokelailla on siis ollut erilaista osaamista, jolla he ovat vastanneet ennen näkemättömään, uudenlaiseen tehtävään. Osaaminen on näyttäytynyt sekä opettajalle että tutkijalle jokseenkin ongelmattomasti arvioitavana. Käsiteltävistä tehtävistä yksi tehtävistä kuuluu sarjaan ÄA, jonka aineistot olivat erilaisia uutisia ja jotka fokuoituivat mediataitoihin, yksi tehtävistä liittyy ÄD-sarjan ilmastonmuutostematiikkaan ja yksi ÄE-sarjan Mannerheimia käsittelevään aihepiiriin.

4.1 Henkilölähteiden arviointia (ÄAI)

Lukion eheyttävässä aihekokonaisuudessa *Mediaosaaminen ja viestintä* esitetään tavoitteeksi, että opiskelija oppii mediakriittisyyttä tekstien valinnoissa ja tulkinnoissa sekä saa tietoa viestintäalasta ja mediatuotannosta (LOPS s. 29). Äidinkielen ja kirjallisuuden lukiokurssilla AI1 tavoitteena on tarkastella tekstejä viestintävälineen kannalta (s. 33), mitä syvennetään entisestään kurssilla AI4, niin että opiskelija pystyy arvioimaan median välittämää tietoa ja sen vaikutusta yksilöihin ja yhteiskuntaan kriittisesti (s. 35). Näiden tavoitteiden hallitsemista on mahdollista näyttää tehtävässä ”ÄAI Mikä asema yksilöllä on aineiston uutisten tiedonlähteenä? Arvioi eri henkilölähteiden merkitystä tiedon luotettavuuden näkökulmasta.”

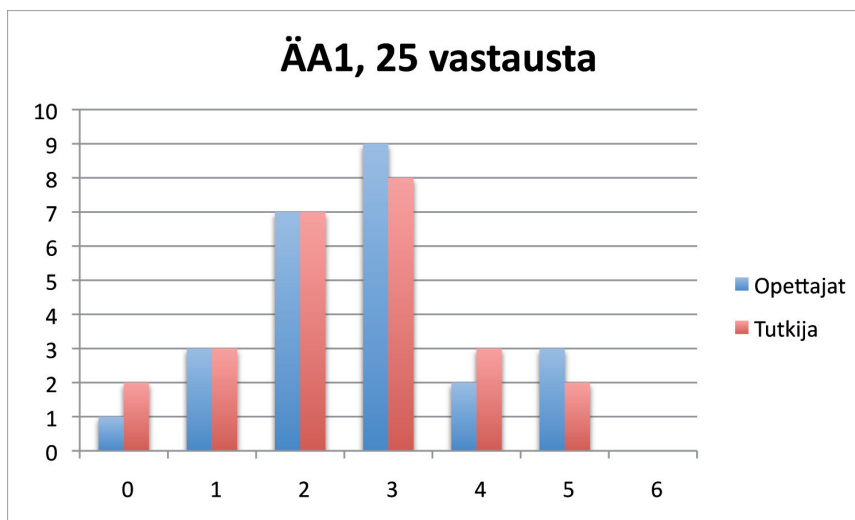
Tehtävä ÄAI on kaksiosainen: Ensimmäisenä osana on ”Mikä asema yksilöllä on aineiston uutisten tiedonlähteenä?” -kysymys, joka ohjaa etsimään tietynlaisia tietoja aineistosta. Toinen osa on puolestaan ”Arvioi eri henkilölähteiden merkitystä tiedon luotettavuuden näkökulmasta” -käsky, joka kehottaa arvioimaan valittuja tietoja luotettavuuden näkökulmasta. Tehtävään liittyvän aineiston uutisissa on kahtiajako asiantuntijalähteisiin (kuvernööri, ministeri, keskuspankin johtaja) sekä kokijoihin. Tämä kahtiajako on mahdollista tulkita median vastaanoton ja tuotantoprosessien tuntemuksen avulla. Joissakin uutisissa jää epäselväksi, onko henkilöä itseään vai hänen esikuntaansa kuultu lähteenä. Tämäntapaisten erontekojen esiin tuomisen ennakoitiin osoittavan erityisen kriittistä lukutapaa. Yleissivistyksen osuus tässä tehtävässä oli sen tutkimisessa, ymmärtääkö opiskelija ”- - median roolia viihdyttäjänä ja elämysten antajana, tiedon välittäjänä ja yhteiskunnallisena vaikuttajana, käyttäytymismallien ja yhteisöllisyyden kokemusten tarjoajana sekä maailman- ja minäkuvan muokkaajana”, kuten LOPS (s. 29) tavoitteita kirjaa.

Tehtävä puolustaa paikkaansa myös sillä, että se erottelee kokelaita melko hyvin. Tehtävästä annetut pistemäärät levittäytyvät nollan ja viiden välille. Kahden ja kolmen pisteen kasaumat kertovat kuitenkin siitä, että tyydyttävät perushavainnot on ollut melko helppo tehdä, mutta yleistämistä, ryhmittelyä ja kriittistä lukutaitoa osoittaviin havaintoihin ei ole juurikaan ylletty. Yhtään kuuden pisteen vastausta ei saatu. Aivan normaalijakaumaan tehtävällä ei toisin sanoen päästy. Pistejakauma osoittaa, että vain harva yltyä siihen kriittiseen lukutaitoon, joka on kuitenkin lukion tavoite ja taito, jota korkeakouluopinnoissa tarvitaan. Vastaajamäärä on toki pieni, joten vastausvalikoiman variaatio jää melko sattumanvaraiseksi. Uudentyyppisen tehtävän kohdalla on myös odotuksenmukaista, että ennen mittaamattomia taitoja ei ole johdonmukaisesti harjoiteltu. Pisteprofiili jättää tilaa opetukselle ja kehittymiselle.

Kuvio 1. Tehtävän ÄA1 pistejakauma.

Vastauksista on mahdollista poimia esiin joitakin ilmeisiä tämän tyyppiseen tehtävään liittyviä ongelmia. Opiskelijalla saattaa olla tiedon luotettavuuden arviointia koskevaa kirjallista tietoa, joka ei kuitenkaan taipunut soveltamisosaamiseksi. Nollan pisteen vastauksista toisessa esitellään objektiivisen tiedonvälityksen ihanteita kytkemättä niitä tarkasteltavaan aineistoon. Toinen heikkojen vastausten strategioista on tarkastella vain yhtä tai kahta uutista, vaikka tehtävänanto ohjaa henkilölähteiden käyttöä koskevaan tarkasteluun yleisemmällä, eri uutiset kattavalla tasolla. Vastaus, joka on omavaltaisesti rajattu vain uutisaineiston osaan, ei toteuta tehtävänantoa, vaikka sillä onkin siihen kosketus. Yksi strategioista on soveltaa tiedon luotettavuuden arviointiin määrän periaatetta: epäluotettavuus syntyy kirjoittajan näkemyksen mukaan siitä, että vain yhtä pankinjohtajaa on referoitu.

On selvää, että uudenlaisia tehtäviä testattaessa opiskelijoilla ei ole jäsentyneitä vastaamisstrategioita, kuten jo uomansa löytäneessä tekstitaidon kokeessa. Yksi tähän liittyvä haaste on siinä, että jotkin vastaukset jäävät luettelomaisiksi. Eri henkilölähteet poimitaan uutinen uutiselta ja luetaan pääsemättä yleistyksiin.

Kuitenkin myös onnistumisia nähtiin. Monet opiskelijat ovat osanneet tehdä eron asiantuntijoiden ja kokijoiden välille ja liittävät eron myös toisaalta aseman tuomaan luotettavuuteen sekä tiedonvälityksen viihteellistymiseen. Näytteen 1 vastaaja on erottanut toisistaan asiantuntijat ja kokijat. Keskeinen ero kokijoiden ja asiantuntijoiden välillä tuodaan esiin jo ensimmäisessä kappaleessa. Kriittistä lukutaitoa vastaaja osoittaa käsitellessään Riitta Gerlanderin asemaa uutisissa. Aineistohavainnot esiteltään hän syventyy niiden merkityksen tulkintaan. Vastauksen rakenne on pääasiassa hallittu. Vastauksen laajuus (347 sanaa) asettaa sen tiiviin tekstitaitovastauksen ja esseen välimaastoon. Näytteestä on kursivoitu kohdat, joissa tekstitaidot välittyvät myös relevanttien tai havaintojen abstrahointien käsitteiden käytöstä. Kunkin kappaleen perässä on tutkijan lyhyt luonnehdinta arviointiin vaikuttaneista havainnoista hakasulkeissa.

Näyte 1. ÄA1. Yksilöt uutisten tiedonlähteinä (G294)

Yhdysvaltoja ravistelleesta Sandy-myrskystä kertovat uutiset käyttävät lähteinä eri henkilöiden lausuntoja aiheesta. *Suomalainen media* siteeraa niin viranomaisia kuin tavallisia kansalaisiakin. [Esittelee näkökulman.]

Suoria lainauksia käytetään, koska ne rytmittävät uutista. Samalla uutisesta tulee helpolukuisempi. *Asiantuntijan* tai *silminnäkijän lausunto* antaa uutiselle lisää *uskottavuutta*. Pelkästä *toimittajan* sepustuksesta on helppo ajatella, että toimittaja vain horisee omiaan. Myös *kolumneihin* ja esimerkiksi *blogikirjoituksiin* haetaan usein uskottavuutta siteeraamalla sellaisia näkemyksiä, jotka sopivat yhteen oman teesin kanssa. [Oman oppineisuuden osoittaminen. Tämän kappaleen olisi voinut jättää poisikin.]

Aamulehdessä julkaistu Ilkka Timosen kirjoittama uutinen siteeraa lähinnä *yhdysvaltalaisia viranomaistahoja*. Uutisen sitaatit ovat nimenomaan *epäsuoria lainauksia*. Esiin nostetaan sisäministeri Janet Napolitanon, New Jersey:n pormestari Chris Christien ja New Yorkin osavaltion kuvernööri Andrew Cuomon *katsaukset kriisin seurauksiin ja jälkihoitoon*. [Tarkastelee asiantuntijoiden roolia uutisissa.]

Päivi Sinisalonen kirjoittamassa STT:n uutisessa pääasiallinen haastateltava on Suomen YK-lähetystön edustaja Riitta Gerlander. Kuitenkin Gerlander kommentoi myrskyä silminnäkijän tavoin, tavallisena newyorkilaisena. Sen sijaan Ilkka Timosen kirjoittaman uutisen yhteydessä on pienempi niin sanottu kainalojuttu, jossa haastatellaan tavallisia myrskytuhot kokeneita amerikkalaisia. Nämä ihmiset esitellään pelkillä nimillä ilman ammattiasemasta kertovia titteleitä. Kysymys kuuluukin: miksi Gerlanderin tapauksessa kerrottiin hänen virka-asemansa, vaikkei hänellä ole varsinaista roolia myrskytuhojen selvittelyssä? Jos Gerlander olisi esitelty ”Suomen YK-lähetystön edustajan” sijaan esimerkiksi ”New Yorkissa asuvana suomalaisena”, olisivatko hänen kauhistelevat silminnäkijähavaintonsa vähemmän arvokkaita? [Tarttuu syöttiin. Huomaa henkilölähteisiin liittyvän hämäyksen. Osoittaa kriittistä lukutaitoa.]

Kun aiheena on negatiivinen ja ikäviä tunteita herättävä asia – tässä tapauksessa hirmumyrsky – on uutisen tehtävä pitää ihmiset rauhallisina. Totuus kerrotaan, mutta varsinkaan niinkutsutut laatulehdet eivät halua paisutella ongelmia ja siten lietsoa ihmisissä paniikkia. Poliitikkojen ja viranomaisten haastatteleminen auttaa tämän tehtävän toteuttamisessa. Esimerkiksi talousuutiset noudattavat nykyään lähes aina tietyn tyyppistä kaavaa. Ensin poliitikko tai asiantuntija kertoo, miten isojen haasteiden edessä olemme. Kuitenkin lopussa tämä sama haastateltava muistuttaa, että koko kansan kovalla työllä tällaisista haasteista on aikaisemminkin selvitty. [Soveltaa tekstilajitietoaan tulkintaan.]

Toimittaja tekee valintoja päättäessään, haastatteleeko hän asiantuntijoita vai tavallista kansaa. Asiantuntijan vahvuutena on se, että hän pystyy antamaan paremman kokonaisnäkömyksen. Silminnäkijöiden ja satunnaisesti valittujen haastateltavien mielipiteet eivät välttämättä ole kovinkaan harkittuja ja monesta näkökulmasta pohdittuja. [Tiivistää olennaisen eron asiantuntijoiden ja kokijoiden käyttämisessä.]

Toisaalta tavallinen kaduntallaaja kertoo useimmissa tapauksissa mielipiteensä rehellisesti. Asiantuntija saattaa jättää tärkeän asian kertomatta, jos esimerkiksi hänen edustamansa yrityksen etu sitä vaatii. [Pohtii eri henkilölähteisiin liittyviä mahdollisuuksia. Osoittaa tälläkin kriittistä lukutaitoa.]

Sandy-myrskystä kertovissa uutisissa uutiskuviin on valittu tavallisia kansalaisia ja esimerkiksi heidän veden vallassa kelluvia kotejaan tuomaan uutiseen tunnelmaa. Vastaavasti leipätekstissä keskitytään asiatyyliseen tapahtumien selostamiseen ja ennen kaikkea viranomaisten siteeraamiseen. [Kokoaa tulokset.]

(Opettaja ja tutkija 5 p.; tutkija pohtinut myös 6 pistettä)

Tehtävän onnistuneisuus näkyy yleisesti eri vastausten otsikoinnista. Abiturientit ovat onnistuneet usein tuomaan jo otsikossa esiin taitonsa valita tehtävään sopiva näkökulma, kuten seuraavat esimerkit osoittavat. Otsikon perässä olevat numerot viittaavat opettajan ja sensorin antamaan pistemäärään.

Tiedon lähteet puntariin (3/3)

Yksilön asema tiedonlähteenä (3/3)

Auktoriteetit osana uutisia (3/4)

Yksilöt uutisten tiedonlähteenä (5/5)

Yksilö vahvistaa uutisen tavoitteita (5/5)

Kaikilla tehtävän valinneilla ei ollut valmiuksia vastata kysymykseen. Jotkut saattoivat henkilölähteen sijasta ajatua pohtimaan uutisten luotettavuutta yleisellä tasolla. Näytteessä 2. kaiutetaan tehtävänannon sanoja yksilö, tiedonlähde ja luotettavuus. Vastaus ei kuitenkaan osoita, miten käsitteet on ymmärretty. Vastaus jää ylimalkaiseksi ja tapailevaksi.

Näyte 2. ÄA1. Uskoo ken tahtoo (H360)

Hirmumyrsky Sandystä kertovat uutiset kertovat pääosin samasta ydinjutusta, mutta yksityiskohdat eroavat selkeästi toisistaan. Luonnollisesti uutisten luotettavuus vaihtelee. Näin voivat tehdä myös yksilöt uutisten tiedonlähteenä. [Mainitsee yksilön tiedonlähteenä. Viittaus jää epäselväksi.]

Hyvä ja varoittava esimerkki löytyy Forssan lehdestä. Yhdysvalloissa twitter -palvelun kautta levinnyt valhe ylsi jopa suuren televisiokanavan CNN:n otsikoihin, mikä sai aikaan väärän tiedon leviämisen suurille ihmismäärille. Tieto tulee siis aina tarkastaa useammasta tiedonlähteestä, erityisesti internetissä. Ei kannata uskoa kaikkea, mitä silmien eteen tuodaan. [Ei kohdistu henkilölähteisiin.]

Lähes jokaisessa uutisessa on sisällä jonkin henkilön lyhyt kommentti asiaan liittyen. Ihmisen nimen esiintuonti ja lyhyt mielipide asiaan antavat lukijalle näkökulmaa uutiseen. Tarkoitus on siis vahvistaa lukijan kokemusta asiasta ja luoda kuva tapahtuneesta. [Luonnehtii henkilölähteiden merkitystä uutisessa.]

Uskottavia henkilölähteitä ovat muunmuassa luotettujen sanomalehtien toimittajat ja tiedonvälittäjät. Usein uutisissa haastatellaan asiantuntijoita sekä korkean viran omaavia henkilöitä. Tämä herättää luottamusta lukijan ja uutisen välille, koska oletettavasti tärkeät ja tunnetut ihmiset eivät voi laukoa suustaan aivan mitä sattuu. Jos lukija on nähnyt tai kuullut nimen aiemminkin, on uutista helpompi uskoa. [Tuo esiin ajatuksen henkilölähteen ammatin ja aseman merkityksestä.]

(Opettaja ja tutkija 2 p.)

Tehtävän ÄA1 valitsi 25 opiskelijaa 147:stä, 17 prosenttia ÄA-sarjaan vastanneista. Kovin suosittu se ei siis ollut, mikä voi johtua siitä, että tehtävä edellyttää sarjassaan ehkä selkeimmin uudenlaisia taitoja, joita ei ole harjoiteltu ainakaan systemaattisesti – vaikka ne onkin opetussuunnitelmassa mainittu.

Taulukko 3. Tehtävän ÄA1 valinheet.

Vastaajien lukumäärä	25
Tämän tehtävän sarjastaan valinneiden osuus	17 % (25/147)
Sukupuoli	14 naista; 10 miestä; 1 ei ilmoita
Käytetty aika (mediaani, vastausosuus 60 %)	80 min (45–120)

Tehtävään vastanneista opiskelijoista yli puolet (15/25) antoi palautetta tehtävästä. He kokivat tehtävän joko neutraaliksi tai jossain määrin kiinnostavaksi, äidinkielen ja kirjallisuuden opintoihin kytkeytyväksi, selvästi haastavaksi ja osittain ennen näkemättömäksi. He tunsivat myös hyödyntäneensä yleissivistystään vastatessaan. Aineiston määrää pidettiin kuitenkin suurena ja käytettävissä ollutta aikaa jossain määrin riittämättömänä. Yksi tämän tehtävän valinneista opiskelijoista nostaa tehtävän esiin esimerkkinä onnistuneesta tavasta mitata tiedon käsittelyä ja pätevyyden arviointia, ”koska siinä piti arvioida”. Opiskelijoiden palaute on pääasiassa myönteistä mutta heijastaa myös sitä, että tehtävä on ollut uudenvuodenlainen. Tekstitaidon koe on totuttanut opiskelijat syventymään yhteen tai kahteen valmiiksi osoitettuun tekstiin, ja on odotuksenmukaista, että yhtäkkinen tilanne, jossa pitää itse löytää tietoa laajemmasta materiaalista, aiheuttaa hämmennystä. Koulun ulkopuolisessa elämässä lienee kuitenkin hankittu kokemuksia informaatiotulvasta, johon nähden kokeilun aineisto on varsin mallillinen. Vastaamisen käytetyn ajan raportoinnin perusteella aika näyttää myös keskimäärin riittäneen opiskelijoille, vaikka heille on jäänyt kiireen kokemus.

Taulukko 4. Opiskelijoiden kokemuksia tehtävästä ÄA1.

Palaute N=15 väittämiin asteikolla 1= täysin eri mieltä, 2 = osittain eri mieltä, 3 = ei samaa, eikä eri mieltä, 4 = osittain samaa mieltä, 5 = täysin samaa mieltä.	Keskiarvo
Tehtävä oli kiinnostava.	3,5
Tehtävä antoi mahdollisuuden hyödyntää äidinkielen ja kirjallisuuden kursseilla opittuja taitoja.	3,9
Tehtävä tarjosi haastetta.	4,6
Tehtävä oli tuttu. Tällaisia tehtäviä meillä on ollut tekstitaidon kokeessa ennenkin.	2,3
Hyödynsin yleissivistystäni vastatessani.	3,9
Materiaalia oli liikaa	4,2
Aikaa oli mielestäni riittävästi.	1,9

Tehtävä ÄA1 osoittautui yhdeksi kokeilun onnistuneimmista. Tehtäväksi annettu tiedon etsiminen onnistui. Osa opiskelijoista ylsi kriittiseen lukutaitoon, sillä heillä oli tietoja ja osaamista, jota he pystyivät soveltamaan tekstien luennassa. Vastausten välille syntyi kuitenkin selviä eroja eikä arviointi tuottanut erityisiä vaikeuksia.

4.2 Asiantuntijankäytännön vertailua (ÄC2)

Lukion eheyttävään aihekokonaisuuteen hyvinvointi ja turvallisuus liittyvän tehtäväsarjan ÄC toisessa tehtävässä piti tarkastella asiantuntijoiden näkemyseroja. Tehtävässä tutkitaan lukiokurssin ÄI4 tavoitteiden oppimista. Niihin kuuluu **taito analysoida ja arvioida mediatekstejä ja niiden välittämää informaatiota kriittisesti**. (LOPS, s. 26, 35.)

Tehtävän ÄC2 tehtävänanto ”Miten asiantuntijoiden näkemyksen energiajuomien terveysvaikutuksista eroavat toisistaan? Miten selität näkemyseroja?” muodostuu kahdesta kysymyksestä, joista ensimmäinen kohdistuu tiedon hakuun, toinen tiedon arviointiin. Tehtävänantoon sisältyy oletus, että aineistosta löytyy näkemyseroja.

Tarjotut tekstit koostuivat Eviran kotisivusta, neljä hieman eri näkökulmia edustavaa uutista Taloussanomien, Ylen ja Kalevan verkkosivuilta. Paikkansa pitämätöntä tietoa kokoelmassa edusti Hikipedian energiajuomia käsittelevä artikkeli. Lisäksi mukana oli yhden energiajuoman etiketti tuoteselosteineen.

Tiedon valinnan kannalta sana *asiantuntija* on kriittinen tehtävässä ÄC2. Tehtävään vastaaminen edellyttää ensinnäkin tekstien sisällön valikointia siten, että esille kuoriutuvat asiantuntijat.

Asetelma 2. Aineistossa esiintyvät asiantuntijuuden kategoriat.

Lääketieteen tai elintarviketurvallisuuden asiantuntijatahoja:	Muun alan asiantuntijoita:	Eivät asiantuntijoita, ellei nimetty kokemusasiantuntijoiksi	Eivät asiantuntijoita:
Evira, johtaja Arja Kaiponen (Evira)	Koffin viestintäpäällikkö (markkinointi)	Kastellin lukion opiskelija Susanna Pellikka	Hikipedian Energiajuoma-artikkeli
Canadian Medical Association Journal, päätoimittaja, lääkäri Paul Hebert	Kastellin lukion kotitalousopettaja Leena Lehosmaa (kasvatus)	Lahtelaisnuoret Daniel ja Eve	
	Ehkäisevän päihdetyön palveluohjaaja Teija Pilli (päihdetyö)		

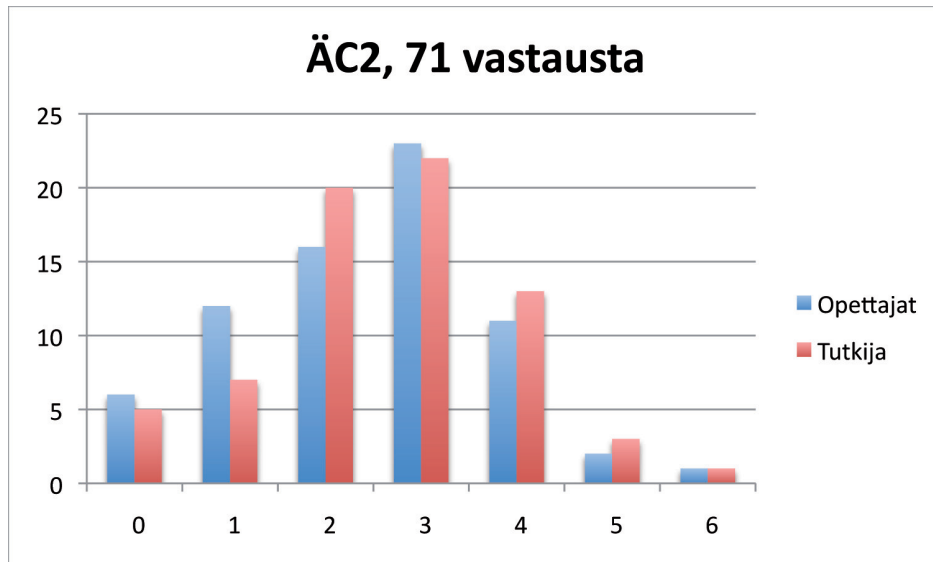
Aineiston perusteella ennako-oletus on, että vastaus rakentuu lähinnä Taloussanomien rakentaman vastakkainasettelun varaan, jossa toisella puolella on Eviran edustama varovainen viranomaisnäkemys, toisella puolella kanadalaisen lääkirilehden räväkkä näkemys. Erimielisyys koskee sitä, ovatko energiajuomat olennaisesti eri asia kuin muut kofeiinia sisältävät tuotteet ja voiko niiden yhteydessä puhua vakavassa mielessä riippuvuudesta ja huumeenkaltaisuudesta. Tähän pohdintaan kokelaat voivat hyödyntää myös yleissivistystään. Asetelmassa ”muiksi asiantuntijoiksi” luokiteltujen esittelemisen asiantuntijana on mahdollista. On kuitenkin huomattava, että on eri asia ottaa kantaa kasvatukseen tai tuotteen markkinoinnin asiantuntijana kuin elintarviketurvallisuuden viranomaistahona tai lääkinä. Eri asiantuntijatahojen intressit ovat erilaiset.

Tehtävä ÄC2 osoittautuu hyvin erottelevaksi, kuten kuvio 2 osoittaa. Kolmen pisteen vastauksia on saatu eniten, eikä mikään pistemäärä jää käyttämättä. Yksi selitys kauniiseen jakaumaan lienee edellytetyn prosessin, vertailun, tuttuus. Toinen syy voi olla myös tehtävänannon tarjoama näkökulma. Vastaajan ei tarvitse pohtia, mitä hänen olisi vertailtava, sillä näkökulmaksi on jo annettu asiantuntijoiden näkemyserot.

Kuvio 2. Tehtävän ÄC2 pistejakauma.

Tehtävänannon kriittinen sana *asiantuntija* tuottaa vastausten välille eroja. **Tehtävään saaduissa vastauksissa oli horjuntaa siinä, miten käsite *asiantuntija* on ymmärretty.** Sillä oli vaikutusta myös arviointiin, koska juuri asiantuntijuuden perusteella opiskelijan oli tarkoitus seuloa tekstejä. Heikoissa vastauksissa ei millään tavalla tehty eroa haastateltujen ryhmien välille. Keskitasoisessa vastauksessa on tyypillisesti tunnistettu näkemysten vastakkainasettelulle keskeiset asiantuntijatahot Evira ja sen edustajat sekä kanadalainen ammattilehti ja sen edustaja. Korkeatasoisimmissa vastauksissa eri asiantuntijatahojen vastakkainasettelua tulkitaan kriittisesti siitä näkökulmasta käsin, millaisia intressejä eri tahoilla, kuten viranomaisilla, lääkäreillä tai jonkin tuotteen edustajilla, voi olla tai miten asiantuntijuuden ala on sidoksissa väitteiden uskottavuuteen tarkastellussa keskustelussa.

Moni vastaus osoittaa ehkä hieman yllättävästikin, että käsite asiantuntija on monelle abiturientille epäselvä. Näytteen 3 vastauksessa puhutaan asiantuntevista tahoista ja järjestöistä. Ainoa nimetty asiantuntija on kotitalousopettaja, jonka asiantuntemus liittyy toki ravitsemukseen, mutta ei edusta kemian tai fysiologian asiantuntemusta.

Näyte 3. ÄC2. Eri viranomaisten näkemyksiä energiajuomista (N1032)

Energiajuomat ja niiden käyttö jakavat hyvin paljon mielipiteitä. [Ensimmäinen kappale esittelee puolueettomien ja kärjistävien tahojen vastakkainasettelun.]

[Toinen kappale selostaa Eviran maltillista kantaa.] Jätetty pois.

Kanadalaislääkäreiden ammattijärjestö taas on täysin energiajuomia vastaan. Kyseisen järjestön mielestä nämä juomat ovat ”ylittäneet rajan” ja ne ovatkin nyt huumeita. Perusteena väitteelle he ilmentävät ”huippuunsa viritettyjä” energiajuomia ja vertaavat yhtä annosta viiteen kuppiin kahvia. Myös niiden akuutteja haittavaikutuksia listattiin: pahoinvointia, oksentelua, sydämentykytystä, sekaista mahaa, sydämen rytmihäiriöitä ja hermostuneisuutta. Näitä oireita ja niiden yleisyyttä ei pohjattu tilastotietoon, ne lienevät huomomman ääripään oireita. [Esittelee lääkärijärjestön nimissä esiteltyjä näkemyksiä ja arvioi niitä.]

Myös Kastellin yläasteen kotitalousopettaja Leena Lehosmaa on jyrkästi energiajuomia vastaan. Hänen mukaansa energiajuomat sisältävät piristeitä, aiheuttavat riippuvuutta ja kulluttavat hampaita. Korvaavaksi ja enemmän oikeaa energiaa tarjoavaksi vaihtoehdoksi hän suosittelee monipuolisia välipaloja. [Tuo kotitalousopettajan esiin asiantuntijana. Kappale ei kohdistu asiantuntijoiden näkemyseroihin vaan tuo esiin populaaristettua tietoa energiajuomista.]

Näkemykset eri tahojen välillä eroavat kovasti. Kanadalaislääkäreiden ammattijärjestön väitteen energiajuomien olemisesta huometta elintarviketurvallisuusvirasto Evira kumouu todeten sen olevan liioittelua. Myös Battery-nimisen energiajuoman valmistajan Koffin [Alkaa lähestyä asiantuntijoiden näkemyseroja.] Kesken (Opettaja 1p., tutkija 2 p.)

Toinen vastauksia erottelava seikka syntyy tavasta selostaa aineistoa. Näytteen 3 vastaus selostaa luetua mutta ei syvenny sen erittelyyn. Onnistuneissa vastauksissa kirjoittajat tekevät rohkeasti päätelmiä ja yleistyksiä, joiden avulla he pystyvät tiivistämään aineiston näkökulmia. Laajaa aineistoa ei yksinkertaisesti voi selostaa kovin seikkaperäisesti hukkaamatta vastauksen punaista lankaa. Käsitteellistämisen taito tulee esiin erityisesti sananvalinnoissa, joiden avulla referointi ja erittely on parhaimmillaan mahdollista toteuttaa samanaikaisesti.

Näyte 4. ÄC2. Lasten terveys tärkeää (K712)

Asiantuntijoiden näkemykset energiajuomien terveysvaikutuksista eivät suuresti eroa toisistaan, lukuun ottamatta yksittäisiä kärjistettyjä mielipiteitä. EU:n elintarvikealan tiedekomitean tutkimusten mukaan energiajuomien kohtuukäyttö terveille aikuisille ei ole haitallista, mutta lapsille niitä ei suositella suuren kofeiinin määrästä ja sen sivuvaikutusten takia. Monet ovatkin sitä mieltä, että lapset ja nuoret eivät saisi juoda kofeiinipitoisia juomia, varmastikin suojellakseen heitä riippuvuudelta ja epäterveellisiltä sivuvaikutuksilta. [Aloituskappale esittelee maltillisesti puheenaiheen.]

Kanadalaislääkäreiden ammattijärjestön mukaan energiajuomien kulutus on vaarallista ja nopealle riippuvuudelle altistavaa. Järjestön yhden lääkärin Paul Hebertin kanta on erittäin radikaali ja kärjistetty verratessa energiajuomia huumeisiin, mikä kertoo hänen olevan täysin niitä vastaan. Lääkärin ammatissa työskentelevän käsitykset terveydestä saattavat erota muista, hänen ollessaan tietoisempi siitä. Se on saattanut vaikuttaa Hebertin ankaraan mielipiteeseen, mutta ottaen huomioon Kanadassa myytävien energiajuomien kofeiinipitoisuus, huomataan, että se on paljon suurempi kuin esimerkiksi Suomessa. [Esittelee aineistoon sisältyvän kärjistetyn näkemyksen ja pyrkii arvioimaan sen syitä.]

Eviran Arja Kaiposen mielestä Paul Hebertin väitteet ovat liioiteltuja, vaikei itse puhua energiajuomien puolesta. Ei hänkään niitä suosittele, etenkin lapsille, mutta tarkastelee

niiden vaikutuksia ehkä hieman realistisemmin. Koffin viestintä päällikkö Timo Mikkola on Kaiposen kanssa samoilla linjoilla, ehkä hieman puolustavalla kannalla Paul Hebertin väitteistä. Mikkolan suhtautuminen on varmasti armollisempi, sillä hänen firmansa valmistaa energijuomia. [Esittelee ja pohtii aineiston esiin tuomien asiantuntijatahojen intressejä.]

Energijuomien terveysvaikutuksista ollaan aikalailla samaa mieltä kaikkialla, varsinkin lasten kohdalla. Suurimmat erot näkyvätkin siinä, että toiset haluaisivat nostaa ostajien ikärajoja ja toisille nykyinen käytäntö on juuri sopiva. [Päätää vastauksen näkemyseroja lientävään koontiin.]

(Opettaja ja tutkija 4 p.)

Arkuus tai vaikeus seuloa aineistoa omaehtoisesti jää yleisvaikutelmaksi vastuksista. Silloin kun opiskelija ei ole uskaltanut tehdä valintoja, jää myös epäselväksi, onko käsitettä *asiantuntija* ymmärretty. Lisäksi vastuksista voi päätellä, että laajan aineiston käsittely paljastaa, millaisella lukutaidolla aineistoa on prosessoitu. Peruslukutaidolla ote jää helposti ylimalkaiseksi aineiston sisällön selostamiseksi. Jos vastauksessa selostetaan aineiston uutisissa haastateltujen nuorten näkemyksiä, tulee tunne, että vastauksessa lähinnä referoidaan, mutta referoitavaa sisältöä ei suodateta. Koska asiantuntijan käsite oli tiedon käsittelyn kriteerinä olennainen, tehtävä kaiken kaikkiaan paljastaa vastaajajoukon epävarmuutta tehdä valintoja. Vastaukset tuovat esiin eroja lukutaidon tasokkuudessa.

Tehtävä ÄC2 oli sarjansa suosituin. Sen valitsi yli puolet tähän tehtäväsarjaan vastanneista, yhteensä 71 opiskelijaa 135:stä. Suosion syynä voivat olla tehtävänannon kysymykset, joiden fokus on selkeä. Tehtävä edellyttää vertailun taitoa, jota on edellytetty toisinaan myös tekstitaidon kokeessa ja jota on mitä luultavimmin myös harjoiteltu äidinkielen ja kirjallisuuden kursseilla. Tehtävään ovat tarttuneet selvästikin useammin nais- kuin miesopiskelijat.

Taulukko 5. Tehtävän ÄC2 valinnot.

Vastaajien lukumäärä	71
Tämän tehtävän sarjastaan valinneiden osuus	53 % (71/135)
Sukupuoli	53 naista; 24 miestä; 4 ei ilmoita
Käytetty aika (mediaani, vastausosuus 62 %)	87,5 min (45–140)

Vaikka tehtävä ÄC2 oli sarjansa suosituin, sitä ei pidetty erityisen kiinnostavana opiskelijapalautteissa, jollaisen antoi 62 % tehtävän ÄC2 valinneista. Suurin osa kyselyyn vastanneista on pitänyt tehtävää haastavana. Haastavuus on sidoksissa aineiston suurelta tuntuneeseen määrään ja kokemukseen ajan riittämättömydestä. Tehtävä ei ole myöskään tuntunut tutulta, vaikkei väite sen tuttuudesta ole kerännyt vahvaa erimielisyyttäkään. Tehtävässä ei tunnistettu mahdollisuutta hyödyntää äidinkielen opintoja mutta ei sen katsota myöskään edellyttäneen erityisen paljon yleissivistystä. Kaiken kaikkiaan palautteesta välittyy jonkinlainen hämmennys tai epävarmuus uudenlaisen tehtävän edessä. Se ei ole oikein mahtunut kokemuspöytäsiirtoon, mutta ei ole toisaalta herättänyt voimakasta vastustustakaan. Enemmistö opiskelijoista on uskaltanut olla ainakin osittain sitä mieltä, että relevanttien tekstien havaitseminen onnistui nopeasti.

Taulukko 6. Poimintoja tehtävän ÄC2 opiskelijapalautteesta.

Palaute N=44 väittämiin asteikolla 1= täysin eri mieltä, 2 = osittain eri mieltä, 3 = ei samaa, eikä eri mieltä, 4 = osittain samaa mieltä, 5 = täysin samaa mieltä.	Keskiarvo
Tehtävä oli kiinnostava.	2,6
Tehtävä antoi mahdollisuuden hyödyntää äidinkielen ja kirjallisuuden kursseilla opittuja taitoja.	3,1
Tehtävä tarjosi haastetta.	4,3
Tehtävä oli tuttu. Tällaisia tehtäviä meillä on ollut tekstitaidon kokeessa ennenkin.	2,4
Hyödynsin yleissivistystäni vastatessani.	3,2
Materiaalia oli liikaa	4,4
Aikaa oli mielestäni riittävästi.	2,0
Havaitsin nopeasti, mitkä tekstit olivat olennaisia tehtävän kannalta.	3,4

Yhteenvedon voidaan todeta, että tehtävä ÄC2 toi esiin eroja tavoitellun tiedon tunnistamisessa ja valinnassa niin, että koko arvioinnin skaala saatiin käyttöön. Myös tästä tehtävästä kuitenkin nähdään, että monen lukutaito jää erittelevälle tasolle. Vain harva ylittää 5–6 pisteen kriittiseen lukutaitoon. Vaikka tehtävä oli suosittu, sitä ei pidetty kiinnostavana. Se myös koettiin haastavaksi, aineisto liian laajaksi ja aika riittämättömäksi.

4.3 Väärien tietojen tunnistamista (ÄDI)

Yksi onnistuneista tehtävistä oli ÄD-sarjaan kuulunut ÄD1, joka kohdistuu selkeästi tiedon valinnan ja pätevyyden arvioinnin taitoihin, jotka liittyvät toisiinsa tehtävänannossa: *”Mitkä aineistossa esiintyvät tiedot eivät ole totta? Perustele tekstistä löytyvillä vihjeillä ja tiedoillasi.”* Ennen näkemättömänä piirteenä on siis tunnistaa paikkaansa pitämätön tieto. Jotta tunnistaminen onnistuisi, vastaajalla täytyy olla tietoa, joka kuuluu kestäväen kehityksen aihekokonaisuuteen. Vastaamisessa hyöttyä äidinkielen ja kirjallisuuden toisen ja neljännen kurssin tavoitteiden eli tekstien arviointitaitojen saavuttamisesta. (LOPS, s. 24, 35.)

Myös tehtävään liittyvä aineisto on ennen näkemätöntä, sillä mukana on sosiaalista mediaa, keskustelufoorumiviestintää ja blogitekstiä. Keskeinen löydettävä teksti on *Dokumenttiprojekti: Uusi näkemys. Vaihtoehtoja viralliselle totuudelle.* Se edustaa netissä varsin laajasti esiintyvää ja taitavastikin argumentoitua näennäistietoa, joka on paljastettavissa etenkin lukion äidinkielen ja kirjallisuuden 4. kurssin tekstitaidoilla (LOPS, s. 35).

Nettiartikkelissa argumentoidaan numeroiden, nimien ja riippuvuussuhteiden retoriikalla. Teksti hyödyntää ajatusvirheitä, joihin kilpistyy arkiajattelun ja tieteellisen ajattelun eroja. Monet tekstin yksityiskohdat ovat kyllä totta – esimerkiksi se, että maapallon historiassa tunnetaan aikakausia, jolloin ilmakehän hiilidioksidipitoisuus on ollut paljonkin nykyistä korkeampi tai että myös keskiajalla ilmasto yllättäen lämpeni – mutta niistä tehdyt päätelmät ovat yksioikoisia ja hätköityjä. Tämän

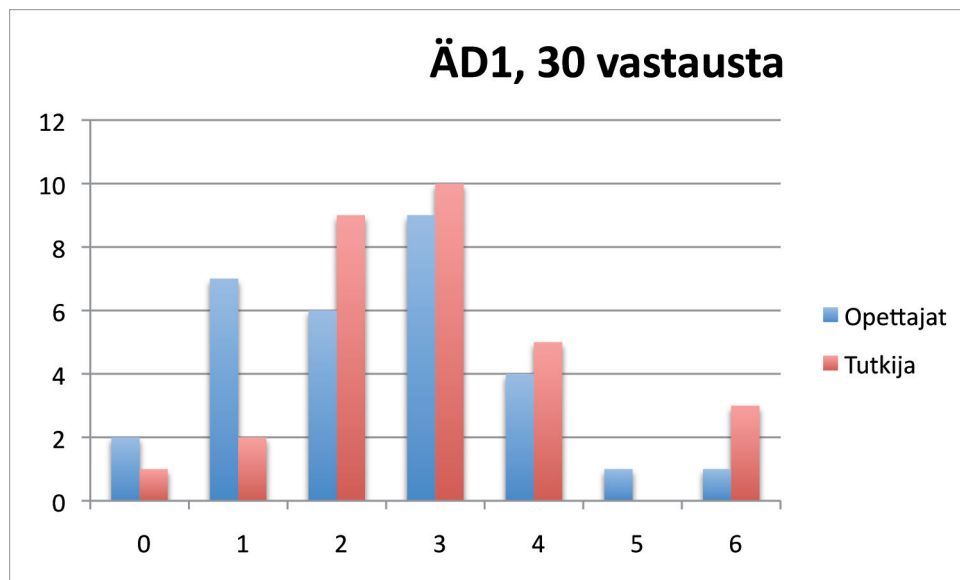

tekstin paljastaminen edellyttää hyviä tekstitaitoja, kun taas Facebook-viestiketjussa sekä nettifoorumille lähetetyssä viestistä epätosien väitteiden tunnistaminen on niiden räikeyden takia helpompaa. Tarkimmat opiskelijat voivat löytää myös 1990-luvun biologian oppikirjasta vanhentunutta tietoa ilmastonmuutoksesta.

Tehtävästä annetut pisteet tuottavat hajontaa. Opettajat ovat olleet selvästikin ankarammalla kannalla kuin tutkija. Osittain voi olla kyse siitä, että opiskelijat saattoivat osoittaa vastauksissaan perusteltuja huomioita, joita tutkijan laatimassa tehtävän aukikirjoituksessa ei ollut otettu huomioon mutta jotka erottuivat edukseen vastauksista. Tehtävän arvioinnissa oli kuitenkin pulmallista päättää, riittääkö yhden tekstin epätosien väitteiden purkaminen vai onko projekti toteutettava systemaattisesti useammalle tekstille. Kun opiskelijan on löydettävä relevantit aineiston osat itse, moni tyytyy pintaraapaisuihin. Arviointieroissa saattaa olla kyse myös tehtävänannon monitulkintaisuudesta ja erilaisista tulkinnoista siitä, mitkä ovat hyväksyttävien menettelyjen rajat. Vaikka tehtävänanto toimi hyvin ja saadut vastaukset osoittavat selvästi sekä taitoeroja että myös ilahduttavaa ja kiistatonta osamista, tehtävänannon muotoilu olisi voinut olla vieläkin selvempi.

Kuvio 3. Tehtävän ÄD1 pistejakauma.

Vastauksista välittyi, että kestävä kehitys on aihekokonaisuus, jonka sisällöt ovat välittyneet abiturienteille. Heikommissa vastauksissa strategiana saattaa olla eräänlainen aineistojen kanssa väittelemineen tai väitteiden kuittaaminen oikeiksi tai vääriksi kummemmista perusteluista. Varsin usein opiskelijat onnistuvat tässä tehtävässä myös ottamaan erilaisia resursseja käyttöön perustellessaan näkemyksiään tietojen virheellisyydestä. He kiinnittivät huomiota tekstien kontekstiin, julkaisuajankohtaan ja lähde-tietoihin. He tekevät myös havaintoja tekstilajista, oikeinkirjoituksesta, tyylistä ja rekisteristä. **Tehtävä osoittaa, että ilman erityisharjoittelua opiskelijoilla on jo nykyisellään käytettävissään erilaisia kriteereitä, joilla arvioida tiedon pätevyyttä.**

Vaikka tehtävä ÄD1 ei ollut kovin suosittu, saadut vastaukset osoittavat tämäläpälisen tehtävän toimivaksi. Vastajaat löytävät sekä tekstitaidoistaan että yleissivistykses-tään soveltamiskelpoisia tiedollisia ja taidollisia kriteerejä tiedon pätevyden arvioinnin tueksi. Vastausten arviointi nykyisilläkin teksti-

taidon arviointikriteereillä sujui melko hyvin. Tehtävä kohdistuu myös kehittämissryhmän toimeksiannon ydinalueelle. Näytteen 5 katkelma havainnollistaa vastausstrategiaa, joka pyrkii arvioimaan tiedon luotettavuutta, mutta keinot eivät ole hallussa. Näytteestä 6 voidaan puolestaan havaita, miten omia tietoja ja taitoa tunnistaa diskursseja sekä kontekstualisoida niitä voidaan hyödyntää epäluotettavan tiedon osoittamiseen.

Näyte 5. ÄD1. Ilmastonmuutoksen tutkimista kriittisin silmin (H435)

Aineistossa käsitellään ilmastonmuutosta ja siihen liittyviä ongelmia, kuten hiilidioksidipäästöt, jotka herättävät aktiivista keskustelua ympäri maailmaa. Kaikki näistä tiedoista eivät kuitenkaan ole totta, joten on hyvä tarkkailla kriittisesti näitä kyseisiä tekstejä. [Esittää hurskaan suosituksen.]

Yksi aineiston osa on Facebook-päivitys, jossa eri ihmiset ovat pohtineet ilmastonmuutosta. Facebook-päivitys ei ole uskottava tiedonlähde, koska se perustuu ihmisten omiin mielipiteisiin. Kyseisessä Facebook-palstassa henkilöt tietävät ilmastonmuutoksesta jotain enemmän, mutta siltikin vastaukset perustuvat heidän omiin kokemuksiinsa ja mielipiteisiinsä, jonka takia Facebook-päivitys ei ole pätevä tiedonlähde. ”Illuminatien keksimä juttu et saatais ihmiset pelkäämään ja syytävän rahansa kaikkeen ympäristöystävälliseen skeidaan”, perustuu täysin naisen (3) omiin kokemuksiin asiasta. [Nojaa ulkoa opitun tuntui ajatuksen FB-päivitysten epäluotettavuudesta. Osoittaa olevansa epävarma siitä, missä kulkee mielipiteen ja tiedon raja.]

(Opettaja ja tutkija 2 p.)

Näyte 6. ÄD1 Epätotuudet aineistossa (F105)

Aineistosta löytyy useita erityyppisiä vääriä tietoja eri teksteistä. Useassa tapauksessa ne johdetaan vajavaisesta tilanteen hahmottamisesta, joissain tapauksissa täydestä väärinymmärryksestä. Myös epätarkkuuksia ja harhaanjohtavia ilmauksia on löydettävissä aineistosta. [Aloituskappale tiivistää vastaajan keskeiset päätelmät.]

Dokumenttiprojekti: Uusi näkemys -verkkosivustolta löytyy useita virheitä ja epätarkkuuksia, jotka sisältävät *implisiittisiä epätoukuksia*. Sivustolla kerrotaan esimerkiksi IPCC:n tuloksia ja metodeja vastustavia tutkijoita olevan paljon enemmän kuin IPCC:n tutkijoita ja nämä joukot samaistetaan ihmisten aiheuttamaan ilmastonmuutokseen epäillen suhtautuviin ja niihin uskoviin tutkijoihin. Tämä on *virheellistä ajattelua*, sillä kaikki ilmastonmuutokseen uskovat tutkijat eivät kuulu IPCC:hen tai tee sen kanssa yhteistyötä tutkimuksessa. Toisaalta ilmastonmuutokseen uskova tutkija voi myös perustella mielipiteensä muilla asioilla kuin IPCC ja vastustaa IPCC:n tutkimusmetodeja jostakin syystä. [Osoittaa tunnistanneensa keskeisen epäluotettavaa tietoa sisältävän tekstin. Paljastaa siitä argumentoinnin epäjohdonmukaisuutta.] (- -)

Facebook-viestiketju sisältää paljon virheitä. Illuminatien olemassaolosta sen virallisen lopettamisen kauan aikaa sitten ei ole kunnon todisteita, vaan Illuminati-teoriat ovat vain *salaliittoteorioita* ilman kunnon pohjaa, kuten Uusi maailmanjärjestys - ajatuksetkin. Myös puhuttu hirmumyrskyjä ja maanjäristyksiä aiheuttava mekanismi on mahdoton. Myös epäusko esimerkiksi pintalämpötilojen merkityksettömyyteen on perusteetonta toimivien säätilamallinnuksien takia. Salaliittoteorioihin kuuluu myös väite, ettei Kuussa olisi käyty, sillä niin suuri organisaatio olisi varmasti vuotanut pitävät to-

disteet huijauksesta, ja Neuvostoliitto varmasti seurasi kuulentoja, sekä radiolähetystenkin ovat tulleet sieltä – radioamatööritkin ovat kuunnelleet niitä suoraan. [Tarkastele Facebook-viestiketjun epätotouksia kontekstualisoimalla ne salaliittoteorioiksi.] (Opettaja ja tutkija 6 p.)

Tehtävän laatijasta tehtävä tuntuu selkeältä, mutta erityisen suosittu se ei ole. Tehtävän on valinnut 30 opiskelijaa 136:stä, noin 22 prosenttia sarjan vastaajista. Vastaajaprofilissa on kaksi huomiota herättävää piirrettä: tehtävä on ollut tasan yhtä suosittu nais- ja miesopiskelijoiden kesken, mikä ottaen huomioon lukion naisopiskelijaenemmistön tarkoittaa, että tehtävä on vetänyt puolensa miehiä. Lisäksi vastaamiseen käytetty vähimmäisaika on hyvin lähellä vastausajan mediaania: tehtävän valinnut ovat siihen myös paneutuneet.

Taulukko 7. Tehtävän ÄD1 valinnot

Vastaajien lukumäärä	30
Tämän tehtävän osuus sarjassaan	22 % (30/136)
Vastaajan sukupuoli	15 naista; 15 miestä
Käytetty aika (mediaani, vastausosuus 67 %)	90 min (85–120)

Opiskelijoiden antaman palautteen perusteella tehtävä on tuntunut neutraalilta tai kiinnostavalta. Opiskelijat ovat myös olleet usein ainakin osittain sitä mieltä, että he ovat voineet hyödyntää äidinkielen ja kirjallisuuden kursseilla opittuja taitoja. Vielä samanmielisempiä he ovat olleet siitä, että ottivat tehtävässä yleissivistyksensä käyttöön. Tässä luvussa käsitellyistä tehtävistä ÄD1 on myös koettu uudelleenlaiseksi. Opiskelijat ovat olleet täysin tai osittain eri mieltä siitä, että heillä on ollut vastaavanlaisia tehtäviä aiemminkin.

Taulukko 8. Poimintoja tehtävän ÄD1 opiskelijapalautteesta.

Palaute (N=20) väittämiin asteikolla 1= täysin eri mieltä, 2 = osittain eri mieltä, 3 = ei samaa, eikä eri mieltä, 4 = osittain samaa mieltä, 5 = täysin samaa mieltä.	Keskiarvo
Tehtävä oli kiinnostava.	3,3
Tehtävä antoi mahdollisuuden hyödyntää äidinkielen ja kirjallisuuden kursseilla opittuja taitoja.	3,6
Tehtävä tarjosi haastetta.	4,3
Tehtävä oli tuttu. Tällaisia tehtäviä meillä on ollut tekstitaidon kokeessa ennenkin.	1,8
Hyödynsin yleissivistystäni vastatessani.	3,8
Materiaalia oli liikaa	3,8
Aikaa oli mielestäni riittävästi.	1,9
Havaitsin nopeasti, mitkä tekstit olivat olennaisia tehtävän kannalta.	3,4

Tehtävä ÄD1 edustaa sekä tehtävänannoltaan että aineistoltaan ennen näkemätöntä tapaa arvioida abiturienttien taitoa arvioida tiedon pätevyyttä. Vastaukset osoittavat, että lukiokoulutus on tuottanut

osaamista, jota abiturientit voivat soveltaa. Parhaimmillaan vastauksissa on käytetty tiedon luotettavuuden arviointiin havaintoja tekstien kontekstista, julkaisuajankohdasta, lähdetiedoista, tekstilajista, oikeinkirjoituksesta, tyylistä, rekisteristä ja myös perustelutavoista ja niiden vakuuttavuudesta. Osaminen on kuitenkin sattumanvaraista, opiskelijoilla ei selvästikään ole tottumusta ja systematiikkaa luotettavuuden arvioinnissa. Vaikka tästäkään tehtävästä moni ei saanut 5–6 pistettä, vastauksista voi koota mainittuja tiedon luotettavuuden arvioinnin piirteitä, joiden johdonmukaisempi hallitseminen on tulevaisuuden kysymys.

4.4 Oikeansuuntaista osaamista

Tässä luvussa käsitellyt tehtävät ÄA1, ÄC2 ja ÄD1 onnistuvat tuomaan esiin opiskelijoiden välisiä eroja heidän taidoissaan a. valita tietoja tehtävänannon edellyttämällä tavalla sekä b. arvioida niitä pyydetyllä tavalla. Nämä tehtävät siis korostavat tiedon etsimisen, tunnistamisen ja arvioinnin prosesseja. Tehtävänannon muotoilu ei ole aiheuttanut erityisiä tulkintavaikeuksia tai eroja: suoritusten väliset erot liittyvät lukutaidon eroihin. Jotkut opiskelijoista osoittavat vain peruslukutaitoa, varsin monet yltyvät erittelevään lukutaitoon. Sen sijaan kriittistä lukutaitoa osoittaa vain harva. Tosin tehtävässä ÄD1 oli jonkin verran erilaisia tulkintoja siitä, mitkä tekstit olivat kysymyksen kannalta relevantteja. Onnistunut tiedon valinta ja arviointi edellyttävät käsitteiden ja maailman välisten suhteiden ymmärtämistä sekä eheyttäviin aihekokonaisuuksiin liittyvää tietoa ja osaamista näissä tehtävissä. Arviointi ei ole edellyttänyt arviointikriteerien venyttämistä tai soveltamista. Tehtävät eroavat toisistaan kuitenkin opiskelijoiden keskuudessa saavuttamassaan suosiossa, mikä saattaa heijastella myös tehtävän koettua tuttuutta. Erityisesti tehtävä ÄD1, joka edellytti väärän tiedon seulomista, on koettu ennen näkemättömäksi.

5. Soveltamista ja synteetitaitoja

Korkeatasoinen tiedonkäsittely ei jää luetun toistamiseen vaan siihen kuuluu aktiivista tiedon prosessointia (ks. lukua 2.2). Apuna voidaan käyttää aktiivisesti erilaisia strategioita ja käsitteellisiä välineitä. Prosessointi voi pitää sisällään erittelyä, tulkintaa tai arviointia, joissa teksteistä löydettyjä tietoja ja väitteitä yhdistetään toisiinsa tai aiempaan tietoon esimerkiksi siten, että saadaan aikaiseksi synteesi. Selvästikin kokeilun tehtävät erosivat toisistaan siinä, että jotkin tehtävät tuntuivat toisia useammin kutsuvan esiin **näyttöä siitä, että muussa yhteydessä omaksuttuja tietoja tai käsitejärjestelmiä osataan hyödyntää tehtävän tavoitteiden saavuttamiseksi.**

5.1 Käänteinen argumentaatioanalyysi (ÄD2)

Kestävän kehityksen aihekokonaisuuteen kiinnittyvä tehtävä ”ÄD2 Mitä aineistosta löytyviä faktoja ja perusteluja hyödyntäisit, jos sinun pitäisi vakuuttaa epäilijä siitä, että ilmastonmuutos on todellinen ilmiö” edellyttää vähintäänkin aineiston silmäilevää läpikäymistä sekä sellaisten seikkojen tunnistamista, joita voisi käyttää vakuutteluun. Täytyy siis rakentaa synteesiä annetun tekstiaineiston ja omaksuttujen taitojen välille. Tehtävänannosta on mahdollista havaita myös äidinkielen ja kirjallisuuden opetussuunnitelman yleinen tavoite oppia soveltamaan retoriikan ja argumentoinnin tietojaan tekstien vastaanottamiseen ja tuottamiseen sekä tavoite osata kriittisesti valikoida tietoa ja arvioida sen käyttökelpoisuutta (LOPS s. 32). Tehtävään tarjottu aineisto koostui vanhan biologian oppikirjan katkelmasta, muutamasta verkkouutisesta, hämäävästä kotisivusta, jota saattoi erehtyä pitämään asiaorganisaatiota edustavana, futuristisen tietokirjan luvusta, Facebook-viestiketjusta, nettifoorumiotteesta sekä Google-hakutuloksesta. **Aineistossa simuloitiin verkkotekstien todellisuutta.**

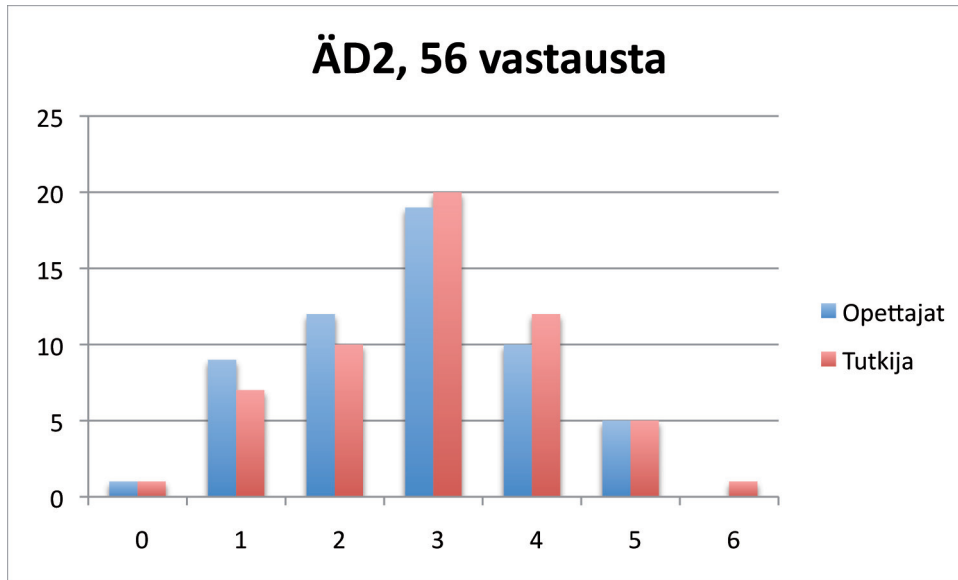
Etukäteen ajateltiin, että tehtävän tarkoitusta varten on mahdollista kaivaa etenkin aineiston tutkimus uutisesta *Usko ilmastonmuutokseen ei riipu tietämyksen määrästä*, millaiseen arvomaailmaan erilaiset uskomukset kytkeytyvät. Uutinen oli peräisin Suomen Kuvalehden verkkoversiosta. Mainittu **aineisto kyseenalaistaa mahdollisen ennakkokäsityksen**, jonka mukaan koulutus lisäisi ilmastonmuutosennusteiden hyväksymistä. Tilalle tarjotaan arvojen vaikutusta uskomuksiin. Tehtävää suunniteltaessa ajateltiin, että myös *Tutkijoiden usko ilmastonmuutoksen pysäyttämiseen horjuu* tarjoaisi sovellettavaa sisältöä. Tehtävänanto ohjaa nojaamaan aineistoon, mitä voi pitää ongelmallisena, koska aineisto ei ole kovin kattava. Toisaalta kehoitus hyödyntää aineistoa tasaa eroja erityisen harrastuneiden ja pääasiassa tarjotun aineiston varassa vastaavien välillä. Siltikään pelkillä aineiston tiedoilla tuskin menestyy tehtävässä. Tarvitaan kykyä rakentaa synteesi tavoitteen, tekstin tietojen ja taitojensa välille.

Vastausten saamien pisteiden hajonta muodostaa sarjansa tasapainoisimman kuvion. Sitä voi pitää merkinä tehtävän onnistuneisuudesta. Hajonta heijastaa eroja opiskelijoiden vastausten välillä. Tutkija on ollut arvioissaan hieman lempeämpi kuin opettajat, mutta arviot ovat samansuuntaiset. Tehtävän arviointi ei näy tuottaneen vaikeuksia.

Kuvio 4. Tehtävän ÄD2 pistejakauma.

Vastauksista voi huomata, että keskeiseksi ennakoitu aineisto, joka kytkee asenteet, arvot ja ilmastomuutoskysymyksen, ei saanut vastauksissa välttämättä paljoakaan huomiota. Sitä ei toisin sanoen tunnustettu relevantiksi. Seikka viittaa siihen, että **aktiivinen ja itsenäinen tekstien valinta ei ole välttämättä kovinkaan kehittyntä**. Se ei hämmästyttä, sillä aiemmin tällaista koulun ulkopuolisessa maailmassa tarpeellista taitoa ei ole odotettu tekstitaidon kokeessa.

Saadut vastaukset ovat kiinnostavia, sillä vastaajat kielentävät argumenttien valinnan prosessiaan. Joissakin vastauksissa aineistosta pyrittiin hakemaan ennen kaikkea järkeen vetoavia faktaperusteluita, joita aineisto tarjosi huomattavan vähän. Onnistuneemmissa vastauksissa rakennettiin eräänlaista **käänteistä argumentaatioanalyysiä**: poimittiin aineistosta tietoja ja väitteitä, joilla toisaalta saataan vedota järkeen, toisaalta tunteeseen, yleisyyteen tai muihin argumentoinnin keinoina opittuihin perustelutapoihin.

Näytteessä 7 **vakuuttaminen perustetaan tietoon julkaisupaikasta, -ajasta ja foorumista sekä tiedon välittäjän asemasta**. Myös Google-haun tulosten hyödynnettävyyttä pohditaan. Sen sijaan keskeiseksi oletettu verkkoartikkeli *Usko ilmastomuutokseen ei riipu tietämyksen määrästä* ohitetaan.

Näyte 7. ÄD2 [otsikko puuttuu] (I478)

Jos minun pitäisi vakuuttaa epäilijä siitä, että ilmastomuutos on todellinen, lähtisin siitä, että poissulkisin ehdottomasti sivun 8 Facebook viestiketjun, sekä Suomi24 foorumin viestit (sivu 9). Näihin kuka vaan voi kirjoittaa täyttä hölynpölyä, ja ne voi olla väärää tietoa, joten niitä en ainakaan käyttäisi. [Etsii luotettavaa tietoa.]

Sivun 2 oppikirja on melko pätevän oloista faktaa, mutta hieman vanhaa. Kirja on vuodelta 1995, ja sen jälkeen on opittu paljon uutta ilmastomuutoksesta. Saattaisiin kuitenkin mainita jotain ”Ihmisen vaikutus ja CO2 pitoisuuden kasvu” kappaleesta, sillä siinä on hyödyllisiä faktoja. [Arvioi julkaisuajankohtaa.]

Sivun 3 verkko uutinen on myös ihan hyvä. Siinä on monien korkeasti koulutettujen tutkijoiden mietteitä ja perusteluja liittyen ilmastonmuutokseen. Uutisen mukaan myös monet tutkijat ovat sitä mieltä, että ilmaston muutos ei ole edes enää pysäytettävissä. Myös fyysikko Richard A. Mullerin selitykset olivat hyviä. Hän kertoi ilmastonmuutoksen tuomista ongelmista, kuten maa-alueiden muuttuminen, kansainvaellukset, rannikkotonttien arvonalasku ja niin edelleen. [Pohtii auktoriteettiin nojaamista.]

Sivun 10 google haku voi myös olla hyvä, mutta pitää olla tarkkana, sillä monella sivulla voi olla aivan väärää tietoa. Mutta esimerkiksi Ilmatieteen laitoksen artikkeli koskien ilmastonmuutosta on todennäköisesti todella hyvä ja sitäkin voisi käyttää perusteltaessa ilmastonmuutoksen olemassaoloa. [Pohtii organisaatioauktoriteetin käyttämistä.]
(Opettaja, tutkija ja kehittämisryhmä 3 p.)

Näytteen 7 vastauksessa on huomattavan paljon puutteita kirjoitetun kielen konventioiden hallinnassa, mistä ei tällä kertaa sakotettu. Päätöskokeen kehittämisen yhtenä tavoitteena on myös eriyttää lukemisen ja kirjoittamisen mittaamista. Edellisen näytteen vastausstrategia havainnollistaa, että **tehtävän muotoilu vetoaa mielikuvitukseen**. Vastaaaja kuvittelee itsensä hypoteettiseen tilanteeseen, jossa hän poimii argumentteja vakuuttelutilanteeseen. Tämäntapainen **ajatteluprosessin tuki** on yksi syy tehtävän suosioon ja on ollut omiaan madaltamaan tarttumisen kynnyistä. Samantapaiseen tarinoivaan, vaikkakin geneerisemmin kehystettyä, turvautuu myös näytteen 8 korkeatasoisemman vastauksen rakentaja. Kirjoittaja poimii vakuuttelun keinoiksi faktoihin ja auktoriteettiin vetoamisen, arvojen vaikutuksen sekä huumorin hyväksi käyttämisen.

Näyte 8. ÄD2. Vakuuttelun ainekset (L869)

Jos tehtävänä olisi vakuuttaa henkilö, joka suhtautuu ilmastonmuutokseen epäilevästi, siitä, että se on todellinen ilmiö, työkalut vakuuttamiseen löytyvät aineiston neljästä eri lähteestä.

Lukion biologian kirjasta 2–3 löytyy tietoa, joka toimii taustana koko ilmastonmuutosilmämiölle. Se kertoo hiilidioksiditasapainosta, hiilen kiertokulusta ja ihmisen vaikutuksesta hiilidioksiditasapainoon. Nämä asiat ovat tärkeitä ymmärtää ja hallita, mikäli haluaa ymmärtää ilmastonmuutosta, siksi ne on kerrottava ilmastonmuutokseen skeptisesti suhtautuvalle ensimmäiseksi. Sen jälkeen on helppo esittää perusteluja asialle, kun siihen liittyvä taustatiedot ovat hallinnassa. Teksti on helpohko, mutta vaatii silti vähän yleissivistystä, sillä siinä puhutaan esimerkiksi karbonaateista ja epäorgaanisesta kulkeutumisesta. [Aloittaa faktoihin vetoamisesta.]

Verkkouutinen Tutkijoiden usko ilmastonmuutoksen pysäyttämiseen horjuu sisältää jo sen taustaoletuksen, että ilmastonmuutos on todellinen ilmiö. Tämän takia sen on ehkä vaikea vakuuttaa, jos ei hyväksy taustaoletusta. Uutisessa esitettävät faktat ovat kuitenkin suurelta osin tiedemiesten ja asiaan perehtyneiden ihmisten suusta, joten niitä voidaan pitää totena. Vaikka tekstistä ei saakaan perusteluja ilmastonmuutokselle, tutkijoiden sanomiset vetoavat usein ainakin korkeasti koulutettuihin. [Arvioi taustaoletusten ja auktoriteettien roolia vakuuttelussa.]

Toisessa verkkouutisessa Usko ilmastonmuutokseen ei riipu tietämyksen määrästä kerrotaan Yalen yliopiston tutkimuksesta, jossa selvitettiin miten ihmisen kulttuurilliset arvot ja tietämyksen taso vaikuttavat suhtautumiseen ilmastonmuutokseen. Tulos tukee sitä teoriaa, että ”ihmiset pyrkivät valikoimaan saamistaan tiedoista niitä osia, jotka tukevat ja vahvistavat

omia ennakkokäsityksiä”. Jos tämän teorian saisi välitettyä vakuutettavalle henkilölle, hän saattaisi avata silmät kaikelle tiedolle ja silloin kahdesta edellisestä lähteestä saatavat tiedot voisivat vakuuttaa tämän ilmastonmuutoksen todellisuudesta. [Puntaroi arvojen merkitystä tiedon vastaanottamisessa.]

Usein matalasti koulutetut saattavat pitää tutkijoita mielensä menettäneinä tiedemiehinä, jotka tutkivat järjettömiä asioita. Jos näin on, ei tutkijoista tai tutkimustuloksista ole paljoakaan apua. Silloin vakuuttelu keinona voisi yrittää vaikka tapaa, jota mies numero kaksi käyttää Facebook-viestiketjussa Odottelevat sitten uutta hirmumyrskyä sinne rannikolle eli sarkasmia. Kun ilmastonmuutokselle aletaan keksiä aivan järjettömiä selityksiä ja sala-liittoteorioita, kuten Illuminatia tai HAARPIa, alkaa selitys kasvihuonekaasuista ja hiilidioksidipäästöistä tuntua järkevämmältä. Lopuksi voisi vielä esitellä Google-haun tuloksia, sillä nykyään moni pitää Googlesta löytyvää tietoa luotettavana, vaikkakaan sitä se ei aina ole. [Tunnistaa liioittelun ja sarkasmin kontrastoiviksi vakuuttelun keinoiksi.]

Näillä asioilla, joko kaikilla yhdessä tai vain osalla, pitäisi saada vakuutetuksi henkilö kuin henkilö siitä, että ilmastonmuutos on todellinen ilmiö.
(Opettaja ja tutkija 5 p.; kehittämissryhmän keskiarvo 4,7.)

Tehtävä ÄD2 osoittautuu toimivaksi eri tavoin arvioituna. Sen tehtävänanto on muodoltaan yksinkertainen kehotus, mutta kehotukseen sisältyy mielekäs haaste. Opiskelijat tuntuvat ottavan haasteen myös vastaan, vaikka **heidän onnistumisensa relevanttien tekstien löytämisessä vaihtelee**. He eivät kuitenkaan yleensä tyydy vain referoimaan aineiston sisältöä. Sen sijaan he käyttävät kuvitteellista tilannetta käsittelyn ja ajattelunsa tukena.

Abiturientit kokivat tehtävän ÄD2 houkuttelevana. Se on sarjansa suosituin: sen valitsi 56 opiskelijaa 136:stä, yhtensä 41 % sarjaan vastanneista. Tehtävän valinneet ovat yhtä usein miehiä ja naisia.

Taulukko 9. Tehtävän ÄD2 valinheet.

Vastaajien lukumäärä	56
Tämän tehtävän osuus sarjassaan	41 % (56/136)
Vastaajan sukupuoli	27 naista; 28 miestä; 1 ei ilmoita
Käytetty aika (palautteen antajia vastaajista 55 %)	90 min (50–120 min)

Opiskelijoiden antama palaute osoittaa ehkä yllättävästikin, että suosioistaan huolimatta tehtävän kiinnostavuus jää kyseenalaiseksi. Opiskelijoiden mielipiteet tehtävän kiinnostavuudesta nimittäin hajoavat. Osa on täysin tai osittain eri mieltä väitteestä, että tehtävä oli kiinnostava, osa täysin tai osittain samaa mieltä, osa jää neutraaliksi. Positiivisen puolelle opiskelijoiden näkemykset kallistuvat äidinkielen ja kirjallisuuden oppisisältöjen hyödynnettävyydestä, joskin tästäkin kysymyksestä on oltu myös täysin eri mieltä. Koko skaalaa on käytetty myös tehtävän haastavuuden arviointiin. Valtaosa kallistuu kuitenkin sille kannalle, että tehtävä tarjosi haastetta. Tehtävä on tuntunut selvästi uudelta. Kukaan ei ole ollut edes osittain saati täysin samaa mieltä väitteestä: ”Tehtävä oli tuttu. Tällaisia tehtäviä - -”. Opiskelijat tuntevat tarvinneensa yleissivistystä. Tottumattomuus laajojen aineistojen selailuun näkyy palautteessa, sillä opiskelijat ovat olleet usein jopa täysin samaa mieltä siitä, että materiaalia oli liikaa. Tehtävän tekemiseen käytettävissä ollut aika on myös koettu riittämättömäksi.

Taulukko 10. Poimintoja tehtävän ÄD2 opiskelijapalautteesta (N=31)

Palaute (N=31) väittämiin asteikolla 1= täysin eri mieltä, 2 = osittain eri mieltä, 3 = ei samaa, eikä eri mieltä, 4 = osittain samaa mieltä, 5 = täysin samaa mieltä.	Keskiarvo
Tehtävä oli kiinnostava.	3,0
Tehtävä antoi mahdollisuuden hyödyntää äidinkielen ja kirjallisuuden kursseilla opittuja taitoja.	3,2
Tehtävä tarjosi haastetta.	4,4
Tehtävä oli tuttu. Tällaisia tehtäviä meillä on ollut tekstitaidon kokeessa ennenkin.	1,8
Hyödynsin yleissivistystäni vastatessani.	3,7
Materiaalia oli liikaa.	4,2
Aikaa oli mielestäni riittävästi.	2,1
Havaitsin nopeasti, mitkä tekstit olivat olennaisia tehtävän kannalta.	3,2

Tehtävään ÄD2 saadut vastaukset tuovat esiin vaihtelevaa osaamista, jossa hyödynnetään tekstitaitoja osana ongelmanratkaisua. Tehtävä suuntautuu analyttisten taitojen sijaan synteesitaitoihin ja osoittaa, että sopivalla tehtävänasettelulla näitä taitoja voidaan saada esiin. Eroja syntyy siitä, miten opiskelijat osaavat soveltaa tekstitaitojaan. Vastauksista annetut pisteet hajautuvat niin opettajan kuin tutkijan-kin arvioinnissa. Ylimpiin pisteisiin yltää kuitenkin vain pieni joukko opiskelijoista. Argumentoinnin keinojen valjastaminen tehtävän käyttöön osoittaa hyvissä vastauksissa, että ne on omaksuttu osaksi lukemisen ja tekstien tulkinnan strategioita. **Tekstien erittelyn työkaluja hyödyntävää ja soveltavaa tehtävätyyppiä voi suositella tapana tutkia tiedon käsittelyn ja arvioinnin taitoja.** Opiskelijat ovat olleet pääasiassa täysin tai osittain eri mieltä väitteestä, että tehtävä oli tuttu. He ovat siis myös itse tunnistanee tekevänsä sellaista, mitä heidän kokemuksensa mukaan aiemmin ei ole pyydetty.

5.2 Konteksteja teksteille (ÄE3)

Mannerheim-teeman ympärille rakennetut tehtävät liittyvät Lukion opetussuunnitelman aihekokonaisuuteen kulttuuri-identiteetti ja kulttuurien tuntemus (LOPS, s. 27–28). Tehtäväsarjan kolmannessa tehtävässä ”ÄE3. Valitse 3 näytettä tarkasteluun. Päättele analyysisi ja tietojesi avulla, millaisessa historiallisessa ja kulttuurisessa tilanteessa ne ovat syntyneet” kehoitetaan ensin valitsemaan ja tekemään sen jälkeen erittelyyn ja tietoihin perustuvia päätelmiä siitä, millaisessa historiallisessa ja kulttuurisessa tilanteessa valitut tekstit ovat syntyneet. Aineistoksi tarjottiin Järnelfeltin Mannerheim-muotokuva, lentolehtinen Pyöveli Mannerheim, lehdistökuvia Mannerheimia käsittelevistä fiktiivisistä elokuvista sekä katkelmia Mannerheimin muistelmista ja useista Mannerheimia käsittelevistä kaunokirjallisista teoksista. Lisäksi mukana oli pari Mannerheimia käsittelevää blogitekstiä.

Tehtävässä tarvitaan osaamista, joka kuuluu äidinkielen ja kirjallisuuden kurssien AI5 ja AI6 tavoitteisiin. 5. kurssin tavoitteissa on oppia tarkastelemaan fiktiivisiä ja asiategstejä kulttuurikontekstissa sekä oppia erittelemään tyylin elementtejä. Sisältöihin kuuluvat puolestaan tekstit eri kulttuurisissa

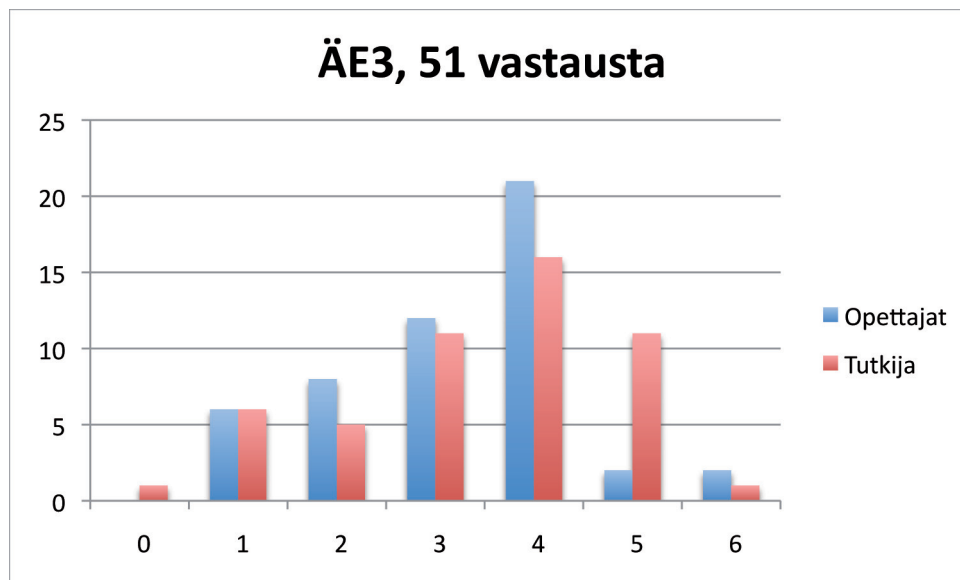

konteksteissa sekä erilaisten arvo- ja aatemaailmojen ilmentäjinä. Kurssin 6. tavoitteissa on puolestaan ymmärtää kulttuurikontaktien merkityksiä, arvostaa nyky-Suomen monikulttuurisuutta sekä arvioida teosten merkitystä kulttuuriselle identiteetille. Kurssin sisältöihin kuuluu lukea suomalaista kirjallisuutta aika- ja kulttuurikontekstissaan. (LOPS, s. 35–36.) Tehtävä liittyy toisin sanoen selkeästi eheyttävän aihekokonaisuuteen kulttuuri-identiteetti ja kulttuurien tuntemus ja siinä edellytetään osaamista, jota on harjoitettu kahdella äidinkielen ja kirjallisuuden pakollisella kurssilla.

Sen lisäksi, että tehtävällä on vankka perusta opetussuunnitelmassa, **se kohdistuu myös kahteen kehittämisen kannalta olennaiseen** ja tekstitaidon kokeessa ennen näkemättömään **prosessiin: aineiston valintaan ja kontekstualisointiin**. Valintakriteerin vastaaja voi päättää itse. Valintakriteeri näyttää vapaammalta kuin onkaan, sillä se edellyttää kykyä arvioida omien tietojen ja kontekstualisointitaitojen rajoja. Valitut tekstit on määrää asettaa historialliseen ja kulttuuriseen kontekstiin. Näin vastaaja joutuu valintaa tehdessään punnitsemaan, missä tekstissä on kontekstivihjeitä, jotka hän yleisivistyksellään tunnistaa ja pystyy perustelemaan. **Kontekstualisoinnin prosessi edellyttää aktiivista aiemman tiedon soveltamista ja synteessin tekemistä**. Ulkoa opetellulla silpputiedolla tehtävästä ei voi suoriutua.

Tehtävä erottuu sarjastaan siinä, että hyviä vastauksia on varsin runsaasti. Arviointi tuottaa myös tehokkaasti eroja kokelaiden välille. Opettajan ja tutkijan näkemykset vastausten arvioinnista eroavat kiinnostavasti. Tutkija näyttäisi löytäneen vastauksista enemmän vahvuuksia kuin opettaja, mikä antaa aihetta vastausten ja tehtävätyypin kriittiselle jatkokarkastelulle. Tutkijan näkemyksen mukaan tehtävätyyppi on onnistunut ohjaamaan opiskelijoita niin, että he osoittavat kriittistä lukutaitoa. Taito näkyy perusteissa, joiden avulla vastaajat osoittavat, mihin konteksteihin heidän valitsemansa tekstit voi palauttaa.

Kuvio 5. Tehtävän ÄE3 pistejakauma.

Vastaajien oli mahdollista tarkastella joko kirjoitettuja tekstejä tai kuvia. Etenkin Eero Järnefeltin maalaaman muotokuvan kontekstualisointi onnistui monilta kirjoittajilta vähintään kohtuullisesti. Maalauksen sisältämät embleemit kuten asepuke, kunniamerkit ja miekka osataan lukea osaksi nationalistista tai ehkä suurmieskontekstia, kuten näytteessä 9. Selvästikin kirjoittaja hyödyntää luennassaan myös aineiston muita osia, jotka muistuttavat Mannerheimin roolista valkoisten ylipäällikkönä.

Näyte 9. ÄE3. Kolme näytettä Mannerheimista tarkasteltavana (O1111)

Tarkasteltavanani on kolme erilaista Mannerheim-aiheista näytettä. Millaisessa historiallisessa ja kulttuurisessa tilanteessa ne ovat syntyneet?

Ensimmäinen tarkasteltava näyte on Eero Järnefeltin muotokuva Carl Gustaf Emil Mannerheim (1922). Teos on syntynyt silloin, kun kenraali Mannerheim on ollut komitean johdossa ja saavuttanut jo paljon. Sen voi todeta Mannerheimin arvovaltaisista vaatteista ja arvomerkeistä hänen vaatetuksessaan. Myös se, että Mannerheimista on tehty tämä kyseinen muotokuva, kertoo siitä, että Mannerheim on tuolloin ollut jo tunnettu nimi.
(Opettaja 3 p. ja tutkija 2 p.)

Näytteessä 10 käsitellään Raija Orasen historiallista romaania, romaanin markkinointiin liittyvää kirjailijablogia sekä Lindforsin Uralin perhonen -animaatioelokuvaa käsittelevää blogikirjoitusta. Vastaa-ja ei ole eritellyt, miten tekstin historiallinen ja kulttuurinen syntytilanne kirjoittuu sen näkökulmaan ja puhetapaan. Alussa vastaaja etsii ratkaisua tehtävään ehdottamalla, että syntykontekstia olisi aika, jota teos kuvaa. Epävarmuus siitä, mitä on tarkoitus vastata, on ilmeinen. Lopetuskappale osoittaa yhä hapuilua ja tuntuu ehdottavan, että kontekstualisointi liittyy siihen, mikä ihmisiä kulloinkin kiinnostaa. Mannerheim todetaan yhtä aikaa epäajankohtaiseksi mutta kaupaksi käyväksi puheenaiheeksi. Ilmaisu ei ole tarkkaa ja perustelut jäävät ylimalkaisiksi.

Näyte 10. ÄE 3. Mannerheim nykyajassa (L777)

On paljon teoksia, joissa kerrotaan jo menneestä ajasta. [Kirjoittaja ymmärtäne kontekstualisoinnin tarkoittavan tekstin aihetta.]

[Toinen kappale pohtii historiallisen romaanin ja historialliseen henkilöön eläytymisen kysymyksiä.]

[Kolmas kappale selostaa Orasen blogitekstin tematiikkaa.]

[Neljäs kappale esittelee Lindforsin blogiatekstiä, josta tunnistaa nykyajalle ominaiseksi piirteeksi avoimuuden:] Nykypäivänä ollaan, - myös mediassa, paljon avoimempia ja suvaitsevaisempia, ja sitä Lindfors on käyttänyt kyllä hyväkseen. Hänen tekstinsä herättää paljon mielipiteitä ja keskustelua, mikä tuntuu nykypäivänä olevan kirjoittajan kannalta lähes poikkeuksetta positiivinen asia.

Kaikki teksteistä on kirjoitettu aivan lähivuosina, mutta Mannerheim on silti ollut suosittu aihe, vaikkei se varsinaisesti olekaan ajankohtainen. Silti kirjoittaminen suomalaisesta sotasankarista on yleensä aihe joka uppoaa kansaan kuin häikä. Marsalkan seksuaalinen suuntautuminen on puhuttanut ja herättänyt kysymyksiä, joten siitä kirjoittaminen tuntuu täysin luonnolliselta vaihtoehdolta nykyajan avoimemmassa kulttuurissa. [Käsittelee aihepiiriä ja sen vastaanottoa.]
(Opettaja ja tutkija 1 p.)

Näyte 11 puolestaan havainnollistaa, miten ilmeisestikin historiaa harrastava opiskelija ottaa tietojaan käyttöön aktiivisesti aineiston eri osien tulkinnassa. Se erottuu edukseen muun muassa siinä, että venäläisten joukkojen lentolehtinen on osattu kytkeä oikeaan sotaan. Aivan yhtä sujuva ei ole Raija Orasen blogimerkinnän kontekstualisointi, mutta siitäkkin kokelas huomaa keskeisen kontekstin ja

Orasen pyrkimyksen palauttaa Mannerheimista esitetyt homousepäilyt poliittiseksi propagandaksi. Viimeinen kappale puolestaan tuo tulkintakehykseksi oman aikamme moniarvoisuuden. Kirjoittaja osaa tuoda esiin oikeansuuntaisia päätelmiä tyylistä, vaikka niiden erittely jääkin tekemättä. Vastaus muodostaa ehjän ja tiiviin kokonaisuuden, eikä jätä lukijaa pohtimaan, miksi kirjoittaja on valinnut juuri nämä kolme tekstiä. Hänellä on ollut jokaiseen näkökulma ja punaisena lankana kulkee kysymys tekstien tavoitteista. Kirjoittaja erottaa terävästi toisistaan tekstin aiheen ja sen historiallis-kulttuurisen syntytekstin. Vastauksessa on tehtävänannon kannalta keskeisiä havaintoja.

Näyte 11. ÄE3. Mannerheimin pilkkaa ja puolustusta (F157)

Salanimi ”Kukryniksyn” lentolehtinen Pyöveli Mannerheim esittää Mannerheimin mahdollisimman huonossa valossa. Hänet esitetään tsaarin renkinä, valkoisena pyövelikenraalina, riistäjäkapitalistina ja hänellä on suojeluskuntatunnukset. Lentolehtinen on siis Neuvostoliiton tilaamaa sotapropagandaa toisen maailmasodan ajalta. Näitä lentolehtisiä on levitetty suomalaisille hajoittamaan yhtenäisyyttä ja lannistamaan taistelutahtoa. [Erittelee ensiksi lentolehtisen osia. Asettaa kokonaisuuden sen jälkeen tietojensa avulla kontekstiin.]

Raija Orasen blogimerkintä Mannerheim puolestaan puolustaa Mannerheimia. Oranen ei kuitenkaan viittaa toiseen maailmansotaan vaan suurmiehen homokohuun. Hän kertoo perehtyneensä Mannerheimin elämään huolellisesti ja valinneensa romaaniinsa Mannerheimin elämän tärkeimmät naiset. Oranen puolustaa myös Mannerheimin toimia sisällissodan yhteydessä. Hän kirjoittaa: ” - - nimenomaan Mannerheim yritti estää valkoisten suorittamat tihutyöt ja punavankien kurjan kohtelun.” Oranen sanoo Mannerheimin olleen ”oivallinen kohde” ja saaneen osakseen ”tyypillistä vihollisen demonisointia.” Hän siis vertaa homoseksuaalisuusväitöksiä sisällissodan syyttelyyn, mutta hänen mukaansa väitteet ovat selvästi aiheettomia ja ”osoittavat tietämättömyyttä.” [Osio on paljolti referoiva ja painopiste on Orasen tavoitteen osoittamisessa. Kontekstualisointia on diskurssin nimeäminen ”homokohuksi”, jonka kirjoittaja olettaa lukijalle tutuksi.]

Juha Seppälän romaanista Suomen historia (1998) otettu katkelmakin kertoo sisällissodasta. Romaanikatkelman sävy on ivallinen, koska siinä tyyli on aika ajoin alatyylisiä ja Mannerheimia kuvataan hieman välipitämättömänä sekä ylimielisenä. Romaanikatkelma ehdottaa, että Mannerheim olisikin melko passiivisesti ja sattumalta noussut sankariksi. Teos ei ole nykyaikana ainoa, jossa kyseenalaistetaan Mannerheimin hohdokkuutta. Nykykulttuurissa hän on juuri sellainen suomalainen, joka jakaa jyrkästi mielipiteitä puolesta ja vastaan. Syistä vähäisin ei ole ainakaan hänen asemansa sisällissodassa, johon aineistotkin liittyvät. [Osoittaa erottavansa aiheen, sävyn ja julkaisuajankohdan yhteyden. Liittää näytteen Mannerheimista käytävään nykydiskurssiin.]

(Opettaja ja tutkija 4 p.)

Tehtävä on kokeilun onnistuneimpia. Ohje tarkastella kolmea tekstiä on selkeä sekä opiskelijan että arvioijan näkökulmasta. Opiskelijat ovat keskimäärin ymmärtäneet, mitä historiallisella ja kulttuurisella tilanteella tarkoitetaan. Kontekstin osoittamisessa he ovat osanneet yhdistää sekä yleissivistystään että teksteistä tekemiään havaintoja. Eroja syntyy erityisesti taidoissa soveltaa tietoja ja löytää argumentteja. Tehtävätyyppi on kuitenkin ennen näkemätön. Uuden tehtävän hyvänä puolena voi pitää myös sitä, että ratkaisut ovat vaihtelevia eivätkä seuraa ulkoa opittua kontekstualisointikaavaa. **Tehtävätyypin avulla voidaan tutkia sekä äidinkielen ja kirjallisuuden kurssien tavoitteiden että tehokkaiden tekstin käsittelyn ja arvioinnin taitojen toteutumista.** Tehtävätyyppi ohjaa tarkoituksemukaisella tavalla synteessin rakentamiseen tiedon toistamisen sijasta.

Tehtävä oli saanut jokseenkin saman määrän opiskelijoita tarttumaan toimeen kuin sarjan toisetkin tehtävät. Vastaajissa on jonkin verran enemmän naisia kuin miehiä. Sen sijaan tehtävän tekemiseen käytetty aika vaihtelee rajusti puolesta tunnista yli kolmeen tuntiin. Ilmeisesti joissakin kouluissa lisäaikaa on annettu reippaastikin sitä tarvitseville. Suurin osa vastaajista on kuitenkin saanut tehtävän tehtyä 90 minuutissa tai nopeammin. Silti joidenkin opiskelijoiden pitkät vastausajat pakottavat pohtimaan kysymystä aineistojen laajuudesta.

Taulukko 11. Tehtävän ÄE3 valinneet (N=51)

Vastaajien lukumäärä	51
Tämän tehtävän osuus sarjassaan	34% (51/150)
Vastaajan sukupuoli	27 naista; 22 miestä; 2 ei ilmoita
Käytetty aika (palautteen antajia vastaajista 59 %)	80 min (30–225 min)

Opiskelijoiden kokemus tehtävästä vaihtelee miltei kaikkien kysytyjen väitteiden osalta laidasta laitaan. Tehtävän kiinnostavuus ja mahdollisuus hyödyntää äidinkielen taitoja asettuvat kuitenkin varsin neutraaleiksi. Keskimäärin vähintään osittain samaa mieltä opiskelijat ovat olleet siitä, että tehtävä oli haastava. Ainakin osittain eri mieltä he ovat olleet siitä, että tehtävä olisi ollut tuttu tai että aikaa olisi ollut riittävästi sen tekemiseen. On melko odotuksenmukaistakin, että vastaukset kysymykseen olennaisten tekstien valinnasta asettuvat lähelle neutraalia, sillä valinnan sai tehdä itse. Itsekriittisimmät ovat kuitenkin saattaneet jäädä pohtimaan valintoihin sisältyviä mahdollisuuksia tai sudenkuoppia.

Taulukko 12. Poimintoja tehtävän ÄE3 opiskelijapalautteesta (N=30).

Palaute (N=30) väittämiin asteikolla 1= täysin eri mieltä, 2 = osittain eri mieltä, 3 = ei samaa, eikä eri mieltä, 4 = osittain samaa mieltä, 5 = täysin samaa mieltä.	Keskiarvo
Tehtävä oli kiinnostava.	3,1
Tehtävä antoi mahdollisuuden hyödyntää äidinkielen ja kirjallisuuden kursseilla opittuja taitoja.	3,1
Tehtävä tarjosi haastetta.	4,1
Tehtävä oli tuttu. Tällaisia tehtäviä meillä on ollut tekstitaidon kokeessa ennenkin.	1,9
Hyödynsin yleissivistystäni vastatessani.	3,8
Materiaalia oli liikaa.	3,8
Aikaa oli mielestäni riittävästi.	2,0
Havaitsin nopeasti, mitkä tekstit olivat olennaisia tehtävän kannalta.	3,1

Tekstien ja tietojen kontekstualisointi on prosessi, jossa saadaan esiin opiskelijoiden kriittistä lukutaitoa ja synteesityöitä. Tehtävä ohjaa parhaimmillaan opiskelijoita tiedon käsittelyyn ja pätevyysarvioinnin korkeatasoisiin prosesseihin ja tuo esiin selviä osaamiseroja. Tehtävänanto on ymmärretty varsin hyvin.

5.3 Fiktiota tunnistamassa (ÄE2)

Eheyttävään aihekokonaisuuteen kulttuuri-identiteetti ja kulttuurien tuntemus kytkeytyvä tehtävä ”ÄE2 Mikä tai mitkä aineiston kirjoitetuista teksteistä on tai ovat fiktiota? Perustele tietojesi ja tekstihavaintojesi avulla” on **salapoliisitehtävä**, jossa **tekstien arviointi johtaa valintaan**. Arviointi edellyttää teksteistä löytyvien johtolankoja tutkimista. Faktan ja fiktion rajalla aineistossa on ote Mannerheimin muistelmista, fiktiota edustavat puolestaan otteet historiallisiin faktoihin nojaavista kaunokirjallisista, Mannerheimia käsittelevistä teoksista. Lisäksi mukana oli pari Mannerheimia käsittelevää blogitekstiä esimerkkeinä mielipideteksteistä, jotka eivät asetu faktan ja fiktion akselille. Tehtäväpakettiin kuuluneet kuvat oli rajattu tehtävän ulkopuolelle.

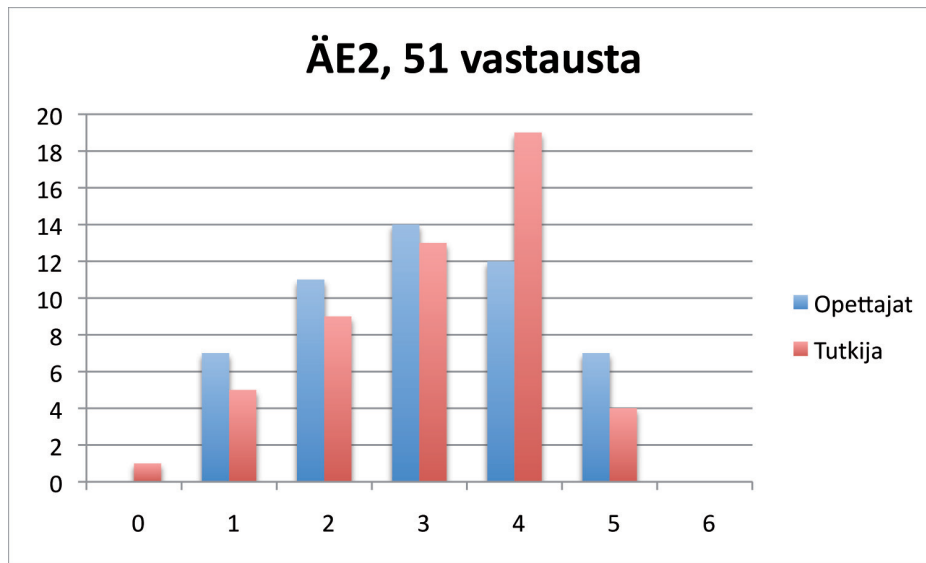
Tehtävässä voi soveltaa kurssilla ÄI1 opittua tekstilajien ja tekstityyppien tuntemusta, kurssilla ÄI2 tavoitteena ollutta tekstien arvioinnin osaamista sekä erityisesti kurssin ÄI3 tavoitteisiin kuuluvaa tietoa kirjallisuuden lajeista ja ominaispiirteistä sekä taitoa perustella tulkintoja. Tähän on syytäkin käyttää kurssisisältöihin kuuluvaa proosan ja lyriikan keinojen tuntemusta. Tehtävään ÄE2 on siis mahdollista vastata hyvin äidinkielen ja kirjallisuuden opintojen tarjoamalla asiantuntemuksella. Siinä on mahdollista hyödyntää jonkin verran myös Suomen historiaa koskevaa yleissivistystä. Tehtävä edellyttää tarkasteltavien tekstien valintaa ja valinnan perustelemista. Siinä siis korostuvat sisällön arviointi ja arviointiin perustuva valinta – fiktiivisyyden kehityksessä.

Tehtävästä annetut pisteet hajautuvat välille 0–5. Tutkija on antanut omissa pisteytyksessään yhdelle suoritukselle nolla pistettä, kun taas opettajat eivät ole olleet näin kriittisiä. Toisaalta tutkija on antanut useammalle suoritukselle 4 pistettä kuin opettaja. Tällaisessa vastauksessa on osattu hyödyntää äidinkielen ja kirjallisuuden 3. kurssilla opiskeltuja käsitteitä ja analyysitaitoja hyvin. Tehtävänannon muotoilu toi kuitenkin esiin yhden selvän arviointiongelman. Kysymyksen muotoilussa rinnastettuna esiintyvien yksikkö- ja monikkomuotojen (*Mikä tai mitkä - - on tai ovat?*) ajateltiin asettavan opiskelijoiden ratkaistavaksi kysymyksen siitä, onko fiktiivisiä tekstejä yksi vai useampia. Käytännössä opiskelijat kuitenkin tulkitsivat kysymyksen toisinaan siten, että heillä oli lupa keskittyä vain yhden tekstin fiktiivisyyden todisteluun. Joidenkin opettajien vastauksiin tekemistä merkinnöistä voi päätellä, että eroa opettajan ja tutkijan arvosteluun on syntynyt myös siitä, että opettajat ovat saattaneet rokotaa ratkaisusta, jossa opiskelija erittelee vain yhtä tekstiä. Tutkija kuitenkin totesi, että tehtävänanto mahdollistaa eri tulkinnat ja olisi epäoikeudenmukaista hyväksyä vain toinen ratkaisu. Neljän pisteen vastaukset osoittavat hyvää erittelevää lukutaitoa. Sen sijaan tutkija on tunnistanut vastauksissa vähemmän kriittistä ja kulttuurista lukutaitoa, jotka ovat olennaisia viiden ja kuuden pisteen vastauksissa. Täysin onnistuneena tehtävää ei voine pitää, sillä sen paremmin opettaja kuin tutkijakaan eivät ole käyttäneet kuutta pistettä lainkaan.

Kuvio 6. Tehtävän ÄE2 pistejakauma.

Vastaukset osoittavat, että opiskelijoilla paljonkin eväitä tekstien fiktiivisyyden tunnistamiseen ja eritelyyn. He hyödyntävät **tietoa tekstilajista**, kiinnittävät huomiota **sananvalintoihin** ja jopa sosiolingvistiseen tuntumaan esimerkiksi Seppälän käyttämien slangisanojen iästä ja **tyyliarvosta**. Tekstien **kerrontaratkaisulla**, kuten minäkertojalla ja sisäisellä monologilla, todistetaan jotkin näytteen fiktioksi. Myös ympäristön kuvauksen yksityiskohtien tarkkuus ohjaa tulkitsemaan näytteen fiktioksi. Moni vastaus sai näillä ansioilla 4 pistettä.

Näyte 12 on esimerkki vastauksesta, jossa sovelletaan kaunokirjallisuuden keinojen erittelyä ja pohditaan lisäksi aktiivisesti faktan ja fiktion rajaamista. Vastauksen ansioihin kuulu informatiivinen otsikko. Siinä analysoidaan useampia tekstejä, joita pohditaan siitä näkökulmasta, että toisaalta teksteissä tuodaan esiin kiistattomia faktoja, kuten historiallisten henkilöiden nimiä, paikkoja ja tapahtumia, mutta fiktion puolelle vievät liioittelu, ironia, kielenkäyttö ja kerrontaratkaisut.

Näyte 12. ÄE2. Tekstien fiktiivisyyden perustelua (1487)

Aineiston tekstit ovat suurimmaksi osaksi fiktiivistä kuvausta Mannerheimin elämästä jotka perustuvat osittain myös faktatietoihin. Seppo Virtasen runo ”Marski” teoksesta Ryhmä 66, kuvaa Marsalkka Mannerheimin tekoja ja elämää fiktiivisesti, vaikka siinä on käytetty oikeaa tietoa pohjana. Esimerkiksi runossa esiintyvät paikat ja henkilöiden nimet ovat oikeita, kuten ”Kouvola”, ”Adolf”, ”Kremlä” ja ”Stalin”. Myös runon tapahtumat ovat osittain totta, mutta Virtanen on kuvannut ne Mannerheimin näkökulmasta liioitellen: ”Että kirottu Kemppe sen tehdä tohti! / Että prikaati laukkasi Kouvolaan kohti! / Että osaakin olla niin itsepäinen // tuo parjattu sotamies venäläinen!”. Fiktiivisyyden tuntua lisäävät myös ironiseen tyyliin kirjoitettu ruotsin kieli, sekä lauseet, kuten ” - - siellä lemussa vodkan ja kaalin // punoo juonia Molotov – niin ja se Stalin.” ja kiroilu ”kusessa Suomi”, ”Kusessa ollaan.” ja niin edelleen. [Osoittaa yhtymäkohtia faktaan, mutta kiinnittää huomiota tyyliin, kielellisiin rekistereihin.]

Toisen fiktiivisen tarinan Mannerheimista on kirjoittanut Juha Seppälä teoksessaan ”Suomen historia” (1998). Tarinaa kertoo tekstissä itse Mannerheim, mikä selviää viimeistään

tekstin viimeisestä lauseesta: ”Mannerheim, esittelin itseni peilikuvalleni ja aloin itsekin uskoa, että tuo kuvajainen olin minä itse.”. Tämä on siis keksittyä tarinaa, sillä kirjoittaja ei ole voinut olla itse paikalla ja nähdä mitä Mannerheim on tehnyt itseksensä. Tämän voi päätellä jo heti tekstin alustakin: ”Parin haastattelun jälkeen minusta oli tehty valkoisen armeijan ylipäällikkö. Tuohon aikaan ei ollut psykologisia testejä - - ”. Todellisuudessa ylipäällikköjä ei valittu haastattelemalla ikään kuin hakisi työpaikkaa, vaan päälliköt valittiin tehtäviinsä. Myös sanavalinnat, kuten ”Saksasta palanneita partiolaisia - - , jotka heti vittuilemaan”, kertovat siitä, että teksti on kirjoittajan keksimää näkemystä Marsalkan kokemuksista. [Pohtii tarkkojen detaljien ja kirjoittajan pääsyn suhdetta sekä sosiolingvististä uskottavuutta.]

[vastaus jatkuu...] (Tutkija ja opettaja 4 p.)

Näytteen 12 ansiot korostuvat, kun sitä vertaa toiseen suoritukseen, jossa tarkastellaan niin ikään Juha Seppälän romaania. Vastauksessa tehdään niin ikään havaintoja tyylistä ja kerronnasta, mutta ei käy selväksi, miten ne liittyvät fiktiivisyyteen. Vastaus hyödyntää myös puhekielelle ominaista osallistujien yhteiseen tulkintakehikkoon nojaavaa vihjailua. Näytteestä on jätetty pois kaksi lopetuskappaletta, joissa unohtuu täysin, että kysyttiin, mitkä teksteistä ovat fiktiota. Tässä siteerattavassa kappaleessa on kosketus aiheeseen.

Näyte 13. ÄE2. Mannerheim – yleinen pilkankohde? (L778)

[Aloituskappaleessa referoidaan romaaneista poimittuja ”faktoja” taustatiedoksi.]

Mannerheimistä on kirjoitettu monia tekstejä – fiktiivisiä ja humoristisia. ”Juha Seppälän kirjoitus ”Suomen historia (1998)” kuvailee Carl Gustaf Emil Mannerheimia melko ronskisti, humoristisesti. ”Kai minua vähän myös pidettiin poliittisena broilerina, ymmärsin yhtä vähän suomea kuin suomalaisten ajatuksenjuoksua.” Tekstinpätkästä voi huomata, kuinka Mannerheimista kerrotaan pilkkaavaan sävyyn – onhan hän sentään ruotsinkielinen. Aivan tekstin lopussa sanotaan ”Minä olin sankari. Minä en halunnut että saksalainen riistäisi minun sädekehäni, ja niin minä pidin huolen siitä, että ehdin Helsinkiin ennen nahkahousuja.” Mannerheimista saa tekstin perusteella todella itsekkään kuvan. Varmasti myös joitakin faktoja on , mutta myös liioittelua ja kansan keskuudessa lietsottua pilkkaa on huomattavaissa.

[Siirtyy ottamaan kantaa Lindforsin blogitekstiin, joka tuomitsee liiallisuuksiin menevähän.]

[Jatkaa Lindforsin mielipidetekstin paheksumista.] (Tutkija ja opettaja 1 p.)

Kaunokirjallisuuden erittely ja siihen tarvittavat käsitteet hallitaan. Sen sijaan osoittautui haastavaksi päästä tämälampaisesta hyvästä erittelystä kriittisen kulttuurisen lukutaidon tasolle. Se olisi edellyttänyt jossain määrin filosofistakin pohdintaa faktan ja fiktion rajanvedon vaikeuksista.

Tehtävä ÄE2 oli yhtä suosittu kuin ÄE3. Sen on valinnut 51 opiskelijaa 150:stä, 34 prosenttia sarjaan vastanneista. Vastaajaprofilissa kiinnittää huomiota, että se on ollut selvästikin naisopiskelijoille mieleisempi kuin miehille. Vastaamiseen käytetty aika on ollut keskimäärin ohjeajaksi annettu 90 minuuttia, mutta ajankäyttö vaihtelee suuresti. Vastaamiseen 15 minuuttia käyttänyt opiskelija ei ole ehkä jaksanut panostaa tehtävään, kun taas kaksi tuntia käyttänyt opiskelija ei ole halunnut luovuttaa.

Taulukko 13. Tehtävän ÄE2 valinneet (N=51).

Vastaajien lukumäärä	51
Tämän tehtävän osuus sarjassaan	34% (51/150)
Vastaajan sukupuoli	35 naista; 13 miestä; 3 ei ilmoita
Käytetty aika (palautteen antajia 32, vastaajista 58 %)	90 min (15–120 min)

Opiskelijoiden antaman palautteen perusteella kukaan ei ole ollut täysin samaa mieltä siitä, että tehtävä olisi ollut kiinnostava. Opiskelijat kokevat, että tehtävä on jossain määrin antanut mahdollisuuden hyödyntää äidinkielen ja kirjallisuuden kursseilla opittuja taitoja. Kaikki palautteenantajat ovat olleet sitä mieltä, että tehtävä tarjosi haastetta. Useimmiten he ovat olleet ainakin osittain eri mieltä väitteestä, että tehtävä olisi ollut tuttu. Tehtävä on toisin sanoen tunnistettu uudentyypiseksi. Tehtävän suorittamiseen varatun ajan useimmat ovat kokeneet liian vähäiseksi.

Taulukko 14. Poimintoja tehtävän ÄE2 opiskelijapalautteesta (N=32)

Palaute (N=32) väittämiin asteikolla 1= täysin eri mieltä, 2 = osittain eri mieltä, 3 = ei samaa, eikä eri mieltä, 4 = osittain samaa mieltä, 5 = täysin samaa mieltä.	Keskiarvo
Tehtävä oli kiinnostava.	2,3
Tehtävä antoi mahdollisuuden hyödyntää äidinkielen ja kirjallisuuden kursseilla opittuja taitoja.	3,4
Tehtävä tarjosi haastetta.	4,5
Tehtävä oli tuttu. Tällaisia tehtäviä meillä on ollut tekstitaidon kokeessa ennenkin.	2,1
Hyödynsin yleissivistystäni vastatessani.	3,3
Materiaalia oli liikaa.	4,2
Aikaa oli mielestäni riittävästi.	2,0
Havaitsin nopeasti, mitkä tekstit olivat olennaisia tehtävän kannalta.	3,1

Tehtävään ÄE2 saadut vastaukset osoittavat, että äidinkielen ja kirjallisuuden lukio-opinnot ovat antaneet hyvät valmiudet arvioida tekstien fiktiivisyyttä. Tätä opetuksen ja osaamisen pohjaa voidaan hyödyntää, kun tulevaisuudessa ehkä vielä tehostetaan tiedon luotettavuuden arviointitaitoja. Tehtävän toteuttamisen ja myös arvioinnin ongelma on se, riittääkö yhden fiktiivisen tekstin käsittely, voiko tarkasteltavaksi valita joitakin aineiston tekstejä vai vaaditaanko kaikkien fiktiivisten tekstien löytämistä. Tehtävänannon muotoilu on siten keskeinen onnistuneen tehtävä osa-alue. Vaikka tehtävä erottelikin varsin tehokkaasti vastauksia toisistaan, tutkijana jää pohtimaan myös aineiston vaativuustasoa. Kokeilun Mannerheim-aiheisen tehtäväpaketin teksteistä oli helppo havaita jo yksin aineistoluetteloa lukemalla, mitkä teksteistä ovat tekstilajinsa puolesta fiktiota. Siten tehtäväksi oikeastaan jäi keksiä perustelut tiedolle, joka oli saatavilla. Haastavampia aineistoja voitaisiin mahdollisesti koostaa erilaisista hybriditeksteistä. Tietokirjallisuus ja mediatekstit hyödyntävät entistä useammin narratiivista tekstityyppiä siinä missä kaunokirjallisuus punoo tutkimus-, tieto- ja mediatekstejä osaksi fiktiivistä maailmaa. **Faktan ja fiktion erottamistaito kuuluu siten kulttuurisen lukutaidon osoittamiseen.**

5.4 Soveltamista ja synteesiä kutsuvat tehtävät

Kokeilun tehtävät erottuvat toisistaan siinä, millaista osaamista ne kutsuvat esiin. Tässä luvussa on käsiteltyä kolmea tehtävää, **jotka tukevat tietoa soveltavaa ja synteesejä edellyttävää vastausstrategiaa**. Yhteistä tehtäville on, että niissä ei pyydetä vain hakemaan jotakin tietoa tai arvioimaan tekstejä jostakin näkökulmasta vaan **tehtävät edellyttävät jonkin ongelman ratkaisemista**. Näistä tehtävistä etenkin ÄD2 (Millaisia argumentteja teksteistä löytyy vaikuttamisen tueksi) ja ÄE2 (Mihin kontekstiin tekstit voi palauttaa?) myös koettiin ennen näkemättömiksi. Kehittämiskokeilun mahdollistama riskinotto osoittautuu tässä kannattavaksi: tulosten perusteella yhtä vaativia tehtäviä on tulevaisuudessa mahdollista antaa myös varsinaisessa kokeessa. Vaikka tehtävätyypit näyttäytyvät onnistuneina, tehtävien aihepiirit jättävät kysymään, edellyttävätkö tehtävät tietoa, jotka suosivat liiaksi asianharastajia.

6. Näkökulmatonta referointia

Selvityksessä lukion tuottamista jatko-opintovalmiuksista esitetään ajatus, että lukio-opintojen tulisi antaa geneerisiä valmiuksia tieteelliseen kirjoittamiseen (Hautamäki ym. 2012, 11). Tieteelliseenkin esitystapaan kuuluvaa referointia on eri tavoin harjoitettu äidinkielen päättökokeesta niin sanotusta aineistoaineesta lähtien, ja näissä taidoissa on edelleen harjaannuttu tekstitaidon kokeessa. Selvityksessä Lukion tuottamat jatko-opintovalmiudet toivotaan kuitenkin, että jo lukiossa totutettaisiin opiskelijoita laajojen tekstikokonaisuuksien lukutekniikkaan ja niiden käsittelyyn omassa tekstissä (Hautamäki ym. 2012, 57–58). Näiden toiveiden pohjalta kokeiluun luotiin joukko tehtäviä, jotka edellyttävät laajan aineiston referointia. Ajateltiin, että käytettävissä olevan ajan puitteissa aineiston referointi edellyttää myös tiukkaa valintaa ja olennaisen erottamista epäolennaisesta. Tämäntapaisia tehtäviä olivat Oksas-keskusteluun liittyvä tehtävä ÄB1 ja ÄB3, energiajuomiin liittyvä referointitehtävä ÄC1 sekä eri sukupolvien Mannerheim-kuvaan liittynyt tehtävä ÄE1.

6.1 Tuttu ja turvallinen moniäänisyys (ÄB1)

Tehtävä ÄB1 ”Millaista keskustelua Sofi Oksasen Puhdistus-romaani on herättänyt? Pohdi, mistä keskustelun moniäänisyys johtuu” edustaa opetussuunnitelman aihekokonaisuutta kulttuuri-identiteetti ja kulttuurien tuntemus ja erityisesti sen sisältöjä kulttuurien monimuotoisuuden arvostaminen sekä kulttuurikehityksen vaihtoehtojen pohtiminen (s. 27–28). Tehtävä ÄB1 on kaksiosainen. Siihen vastaaminen edellyttää ensinnäkin taitoa selostaa käytyä keskustelua, referoida. Tehtävä kohdistuu siis tiedon hakemiseen. Opetuksen sisältönä referointi kuuluu äidinkielen ja kirjallisuuden kurssiin ÄI1.

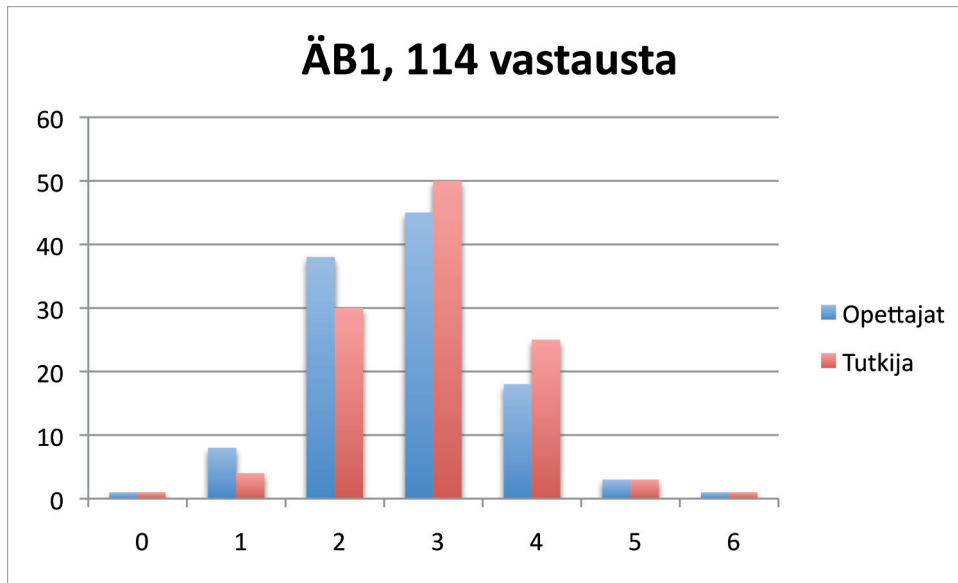
Relevantteja tekstejä ovat aineiston kaikki muut tekstit paitsi näyte keskustelun kohteesta. Tehtävässä edellytetään toisin sanoen kykyä melko laajan aineiston, tässä tapauksessa viiden eri tekstin, huomiointiin ottamista. Toisaalta tehtävään sisältyy myös tietojen arviointia – ei kuitenkaan tässä tehtävässä luotettavuuden vaan moniäänisyyden näkökulmasta. Tehtävä edellyttää, että käsite moniäänisyys on tuttu ja sitä sovelletaan tulkinnassa. Tehtävänannossa ei kerrota, millä perusteella moniäänisyyttä on tarkoitus selittää, mutta kriittinen lukija voi hoksata keskustelusta ainakin kaksi moniäänisyyttä selittävää akselia: tarkastellaanko teosta fiktion vai faktan (historian) kehyksessä, vai tarkastellaanko teosta virolaisen kulttuurin sisä- vai ulkopuolelta.

Uudenlaista, tekstitaidon kokeessa ennen näkemätöntä tiedonkäsittelyä tässä tehtävässä on se, että taloudellisuuteen pyrkivä vastaustyyli edellyttää sisältöjen ryhmittelyä ja abstrahointia. Tehtävän ennakotiin tuottavan eroja vastausten välille esimerkiksi sillä perusteella, tyytyykö vastaaja vain selostamaan keskustelua vai saako hän abstrahoitua siitä yleisempiä teemoja.

Tehtävä osoittautui melko erotteluvaksi. Siitä annetut pistemäärät vaihtelivat nollan ja kuuden välillä. Tehtävässä saatiin siis käyttöön koko pisteasteikko. Kuitenkin kuviosta 7 nähdään, että jakauma ei ole kovin tasainen.

Kuvio 7. Tehtävän ÄB1 pistejakauma.

Suurin osa vastauksista on saanut pisteitä kahdesta neljään; sekä ala- että yläpään ääriarvot jäävät marginaalisiksi. Tähän voidaan nähdä useita syitä. Ensinnäkin tehtävänannon kysymykseen on mahdollista vastata vain keskustelua selostaen, mikä osoittaa tekstitaidon arviointikriteerien 1–2 pisteen kuvausta peruslukutaidon toteutumisesta. Tehtävään sisältyy siis mahdollisuus hyvin yksinkertaiseen vastausstrategiaan. Toiseksi tehtävän asiaproosaa edustavat aineistot eivät olleet kovin haastavia, sillä ne eivät olleet erityisen monimerkityksisiä, arvoituksellisia tai tulkinnanvaraisia. Kolmanneksi moniäänisyys-käsitteen tuttuus ohjasi vastaajia oikeaan suuntaan. Syy korkeimpien pisteiden vähäiseen määrään on puolestaan luultavasti siinä, että tehtävänanto ei eksplisiittisesti kehottanut abstrahointiin, jolloin osa vastaajista ei ehkä pyrkinyt tietoisesti niin yleistävään otteeseen kuin olisi ollut tarkoituksenmukaista. Usean aineiston teemoihin liittyvää abstrahointia ei ole pyydetty tekstitaidon kokeessa – ja valitettavasti se jää tässäkin tehtävässä piilo-odotukseksi. Korkeimpien pistemäärien vähäisyys johtui myös siitä, että moni tasokkaasti aloitettu vastaus oli jäänyt ajanpuutteen vuoksi kesken. Vastaukset osoittavat, että tehtävän edellyttämää teemoja yleistävää lukutapaa ei ole ilmeisesti harjoitettu eikä sellaisen vastausstrategian valitsemiseen ole kehittynyt rutiineja.

Näyte 14 havainnollistaa vastausstrategiaa, jossa keskitytään selostamaan joitakin käydyin keskustelun sisältöjä. Keskustelusta ei synny kokonaiskuvaa, pikemminkin saadaan hajanaista referointia, eikä lukijalle anneta edellytyksiä seurata sitä lukuprosessin osaa, jolla kirjoittaja on päättänyt tarttua johonkin ja jättää jotakin muuta huomiotta. Syyt moniäänisyyteen voivat myös puuttua tai niitä selitetään tunteilla. Tällainen lähestymistapa näkyy näytteen väitteessä Kaplinskin marttyyrimaisesta äänestä. Kirjoittaja ei viittaa aineistoihin, mutta nimeää kyllä henkilöt, joiden näkemyksiä hän kulloinkin kaiuttaa. Vastaus on saanut 2 pistettä. Ensimmäisessä kappaleessa kirjoittaja osoittaa tunnistavansa Kaplinskin sävyn ja referoi tämän keskeisen väitteen. Toisessa kappaleessa hän referoi yhtä vastargumenttia mutta ei perustele väitettään Kaplinskin naurunalaistamisesta. Kolmannessa kappaleessa hän selostaa vielä yhden näkökulman, jolle tarjoaa ylimalkaisen selityksen. Loppuyhteenvedo osoittaa oikeansuuntaista pyrkimystä yleistykseen fakta–fiktio-akselilla. Yleistys on kuitenkin tehty vastauksen perusteella vain pienestä osasta käytyä keskustelua.

Näyte 14. ÄB1 (ei otsikkoa) (K539)

Suurta keskustelua herättänyt Sofi Oksasen puhdistus-romaani jakaa mielipiteitä. Negatiivisen vaihteen valinnut Jaan Kaplinski kertoo kuinka romaani antaa vääristyneen kuvan Viron historiasta. Kaplinski puhuu todella marttyyrimaisella äänellä, aivan kun hän itse olisi Viron historia.

Vastalause romaania kohden ” - - kirja on olevinaan realistinen tarina elämästä Neuvosto-Eestissä”, ei ole saanut tukea muissa aineiston teksteissä. Sitä vastaan on puhunut mm. Viron ulkoministeri Urmas Paet. Lauseella ”Puhdistus on kaunokirjallisuutta asioista, jotka ovat todella tapahtuneet Virossa.” tiivistää hän oman mielipiteensä. Hän näkee romaanin vain höystetystä tosi tarinasta. Kirjailija Jaan Kaplinskiä on mielipiteensä takia yritetty asettaa naurunalaiseksi. Kova arvostelu ja vaikuttava teksti ovat herättäneet ristiriitaisia tunteita.

Pienelle maalle Virolle, itse romaani ja siitä syntynyt keskustelu tuo maata esille. Kaisa Kaver puhui siitä, kuinka Oksanen saa ihmiset tutkimaan historiaa ja olemaan kiinnostuneita asiasta. Aiheesta käyty keskustelu on selvästi jakautunut, ja ihmiset haluavat mielipiteensä kuuluvan.

Keskustelun moniäänisyys johtuu oman kantansa puolustamisesta. Jaan Kaplinski halusi puolustaa Viroa ja sen historiaa. Toisella kannalla haluttiin arvostaa Sofi Oksasta, sekä hänen tuomaansa hienoa kirjallisuutta ja julkisuutta.

(Opettaja ja tutkija 2 p.)

Neljän pisteen vastauksessa on selvä pyrkimys yleistämiseen, kuten näytteessä 15. Alussa kirjoittaja luonnehtii keskustelua ja määrittelee tarkastelulleen näkökulman. Hän pyrkii myös tulkitsemaan keskustelua määrittelemällä akselilla. Valitussa vastauksessa tarkasteluun otetaan toisaalta kysymys faktasta ja fiktiosta, toisaalta kysymys siitä, kenen näkökulmasta teosta tarkastellaan.

Näyte 15. ÄB1. Puhdistus-romaanista syntyneen keskustelun pohdintaa (L825)

Sofi Oksasen romaani Puhdistus (2008) on herättänyt paljon keskustelua. Toisaalta teos on kerännyt paljon arvostusta, jopa Finlandia-kirjallisuuspalkinnon verran, toisaalta taas teosta on arvosteltu kaupalliseksi kärjistykseksi ihmisten elämän kurjuudesta 1950-luvun jälkeisessä Neuvosto-Virossa. [Luonnehtii keskustelua.]

Puhdistus-romaanista syntyneet keskustelun paljouteen ja siitä syntyneisiin mielipiteisiin on olemassa useita eri syitä. Kirjaa ylistävät arvostelut on helppo ymmärtää. Kuten Pekka Tarkka Finlandia-palkinnon jakotilaisuudessa pitämässään puheessaan (4.12.2008) sanoo: ”Kun draaman keskitys ja kerronnan moniulotteisuus yhtyvät, Puhdistuksesta syntyy jäntevä, julma ja ehjä kirja.” Itse kirjan sisältö, tavallisen virolaisen elämä Neuvostomiehityksen alaisuudessa ja kuvauksen todenmukaisuus, on asia, joka jakaa ihmisten mielipiteet. [Lähes tyy moniäänisyyden syitä fakta-fiktio-kehyksessä.]

Yleensä totuutena on pidetty, että Oksasen luoma kuvaus virolaisten elämästä on tarkka ja täsmällinen. Eriäviä mielipiteitäkin kuitenkin on. Esimerkiksi Neuvostomiehityksen aikana Eestissä kasvanut ja elänyt Jaan Kaplinski esittää arvostelunsa Puhdistusta kohtaan. Artikkelissaan hän pyrkii kumoamaan Oksasen luoman kuvan Neuvosto-Virolaista surkeana paikkana asua ja elää ja sanoo: ”Totta kai oli useita kauhistuttavia ajanjaksoja, terroin ja vastaterro-

rin vuosia, mutta kokonaisuudessaan me elimme elämää, joka oli usein melko kiinnostavaa ja hauskaa.” ”Sofi Oksasella ei ole välitöntä kokemusta noista ajoista ja tapahtumista”, Kaplinski sanoo ja toteaa Oksasen kauppaavan vääristettyä kuvausta tapahtumista. Toisaalta taas Viron ulkoministeri Urmas Paet puolustaa Oksasen näkemystä sanomalla: ”Puhdistus on kaunokirjallisuutta asioista, jotka ovat todella tapahtuneet Virossa.” [Erittelee virolaisten keskusteluun osallistuneiden henkilöiden suhdetta Oksasen kuvaukseen.]

Moni voisi äkkiseltään pitää Kaplinskin kantaa totena, onhan hän kuitenkin syntynyt, kasvanut ja elänyt kaiken sen, mistä hän puhuu. Kuitenkin monet asiantuntijat pitävät Oksasen kuvausta ajoista ja tapahtumista oikeana ja paikkaansa pitävänä. Onkin siis mahdollista, että Kaplinskin tapauksessa vanha sanonta ”aika kultaa muistot” pitää paikkansa. Toinen käypä selitys Kaplinskin puheille voi olla, kuten teatterikriitikko Anders Laasik sanoo: ”Kyse on pikkuporvarillisesta pelosta, miltä me näytämme ulkomaille. [hakee tekstin ulkopuolelta selityksiä Kaplinskin näkemyksille, ei kovin onnistuneesti.]

Oksasen romaani Puhdistus on herättänyt ja tulee varmaan edelleenkin herättämään paljon keskustelua. Sitä voitaneekin pitää todenmukaisena kuvauksena Neuvosto-Viron historiasta, syystä tai toisesta tulleesta kritiikistä huolimatta.
(Opettaja ja tutkija 4 p.)

Tehtävän ÄB1 onnistunein ominaisuus on sen suosittuus. **Tehtävä saattoi näyttää tutulta, vaikka se olikin uudenlainen sikäli, että se edellytti laajan aineiston olennaisten teemojen nopeaa löytämistä ja tiivistämistä.** Se ei moneltakaan tehtävään tarttuneelta onnistunut. Vaikka tehtävä oli suosittu, hyviä ja kiitettäviä vastauksia oli vähän. Vastaukset olivat usein lavertelevia, keskustelua pikemminkin selostavia kuin tulkitsevia ja päätelmiä tekeviä.

Tehtävän ÄB1 oli valinnut 115 opiskelijaa 150:stä, yhteensä 77 prosenttia sarjan vastaajista. Suosion salaisuus saattaa piillä siinä, että käsite moniäänisyys on tuttu kevään 2010 tekstitaidon kokeesta. Käytetäänhän vanhojen tehtävien analyysiä yhtenä tapana valmistautua päättökokeeseen. Tehtävä on selvästi suosittu naisopiskelijoiden keskuudessa. Sen suorittamiseen on kulunut keskimäärin puolitoista tuntia. Ajankäytön perusteella vaikuttaa siltä, että nopeimmin selviytyneet ovat päättäneet yrittää. Toisaalta jotkut ovat tarvinneet myös huomattavan paljon lisääaikaa.

Taulukko 15. Tehtävän ÄB1 valinneet (N=115).

Vastaajien lukumäärä	115
Tämän tehtävän osuus sarjassaan	77% (115/150)
Vastaajan sukupuoli	74 naista; 40 miestä; 1 ei ilmoita
Käytetty aika	87 min (40–150 min)

Opiskelijoiden antama palaute osoittaa, että tehtävän kiinnostavuus on jakanut opiskelijoiden mielipiteet koko asteikolle, joskin arvioiden keskiarvo kallistuu hitusen positiivisen puolelle. Tehtävä on tunnistettu osittain sellaiseksi, jossa voi hyödyntää äidinkielen ja kirjallisuuden kursseilla opittuja taitoja. Tehtävän koetaan tarjonneen haastetta, vaikka jokunen opiskelija onkin ollut väitteestä osittain eri mieltä. Mielipiteet tehtävän tuttuudesta kallistuvat osittain eri mieltä olemiseen, joskin jotkut opiskelijat ovatkin pitäneet tehtävää ennen koettuna. Aineistoa on koettu olevan ainakin jossain määrin liikaa. Niin ikään enemmistö on sitä mieltä, että tehtävän suorittamiseen varattu aika ei ole tahtonut riittää. Aikaa koskevasta väitteestä kukaan ei ole ollut täysin eri mieltä.

Taulukko 16. Poimintoja tehtävän ÄB1 opiskelijapalautteesta (N=86).

Palaute (N=86) väittämiin asteikolla 1= täysin eri mieltä, 2 = osittain eri mieltä, 3 = ei samaa, eikä eri mieltä, 4 = osittain samaa mieltä, 5 = täysin samaa mieltä.	Keskiarvo
Tehtävä oli kiinnostava.	3,1
Tehtävä antoi mahdollisuuden hyödyntää äidinkielen ja kirjallisuuden kursseilla opittuja taitoja.	3,5
Tehtävä tarjosi haastetta.	4,4
Tehtävä oli tuttu. Tällaisia tehtäviä meillä on ollut tekstitaidon kokeessa ennenkin.	2,3
Hyödynsin yleissivistystäni vastatessani.	3,2
Materiaalia oli liikaa.	4,0
Aikaa oli mielestäni riittävästi.	2,2
Havaitsin nopeasti, mitkä tekstit olivat olennaisia tehtävän kannalta.	3,1

Vaikka epäilemmeikin moniäänisyys-käsitteen olevan syy tehtävän suosioon, itse tehtävä ÄB1 on erilainen kuin aiempi tekstitaidon tehtävä. Vuoden 2010 tekstitaidon kokeessa pyydettiin havaintoja yhden tekstin moniäänisyydestä ja tulkintoja sen tehtävistä, kun taas kokeilutehtävässä ÄB1 piti pyrkiä selittämään useiden tekstien moniäänisyyden syitä, mikä edellyttää tekstien kontekstualisointia ja teemojen yleistämistä. Siihen puolestaan tarvitaan tietoa maailmasta, siis yleissivistystä. Tätä piiloodotusta tehtävään tarttuneet kokelaat eivät välttämättä huomanneet eikä se siten muodostanut estettä tehtävään tarttumiselle.

Tehtävästä saadut kokemukset johtavat pohtimaan, onko laajahkon uuden aineiston nopea lukeminen ja keskeisten teemojen tunnistaminen ja abstrahointi sellainen lukemisen ja tiedon käsittelyn taito, jota on mielekästä tutkia lukion päättökokeessa. Mikäli siihen päädytään, olennaisen tiivistämiseen voitaisiin ohjata sanamääriä rajoittamalla. On myös syytä punnita, millaiseen aineistoon tämäntapainen luenta soveltuu. Tehtävässä ÄB1 haettiin mediakriittistä luentaa, mutta korkeakouluissa tarvittavan päättelevän lukutaidon tukemisessa myös tietotekstit voisivat tarjota tarkoituksenmukaista aineistoa.

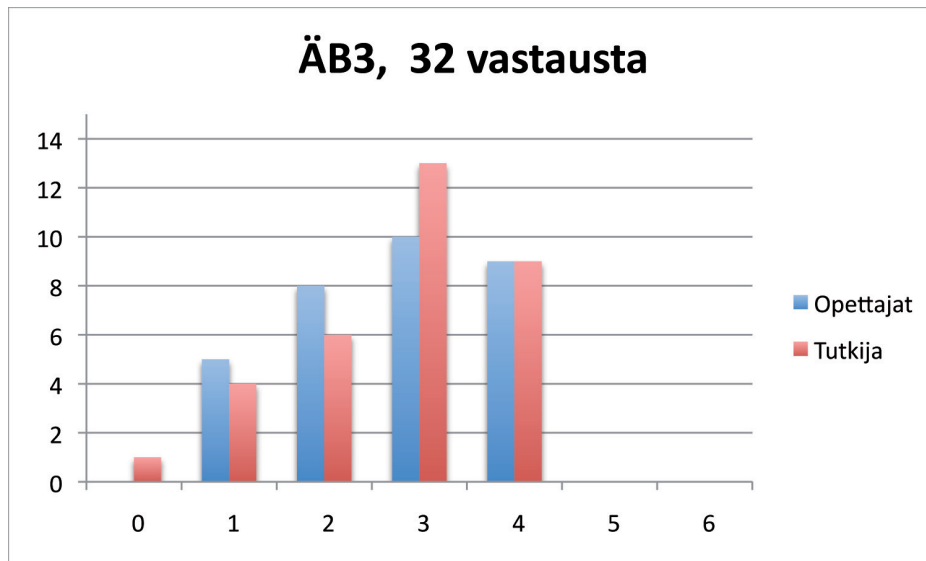
6.2 Selostus ei löydä kriittistä näkökulmaa (ÄB3)

Tehtävä ÄB3 ”Lue aineistoa kriittisesti ja arvioi, millaisen kuvan Viron lähihistoriasta se antaa. Arvioi eri tekstien luotettavuutta tiedonlähteenä” on kaksiosainen. Ensimmäisenä tehtävänä on hakea aineistosta kuvauksia Viron lähihistoriasta. Vaadittuun kriittisyyteen sisältyy vihje siitä, että aineistossa esitettyihin näkemyksiin on syytä suhtautua varauksellisesti. Siihen ohjaa myös tehtävän toisen osan kehotus arvioida tekstejä tiedonlähteinä. Tehtävä edellyttää toisin sanoen sekä tietojen käsittelyä että luotettavuuden arviointia. Aineistossa voidaan nähdä sellainen vastakkainasettelu, että suurimmassa osassa tekstejä Viron neuvostomiehityksen ajasta puhutaan terrorina. Vastäänä on etunenässä Kaplinski, joka muistuttaa, ettei aika ollut ainakaan pelkkää terroria. Keskeisiksi lähteiksi tässä tehtävässä hahmottuvat romaanikatkelma, Kaplinskin blogi, Kaja Kunnaksen uutinen sekä Pekka Tarkan puhe.

Tehtävässä edellytetään toisin sanoen kykyä käsitellä tehokkaasti useita tekstejä ja valita nopeasti niistä tehtävän kannalta tarkoituksenmukaisimmat. Opiskelijoiden kokemus ajan riittämättömyydestä ja aineiston liian suuresta määrästä kertoo, ettei tehtävän edellyttämään luku- ja käsittelytapaan ole harjaannusta. Kehotus arvioida tekstejä tiedon luotettavuuden näkökulmasta edustaa täysin uudenlaista lähestymistapaa kriittisen lukutaidon mittaamiseen. Vastausten saamat pisteet vaihtelivat nollassa neljään. Kiitettäviä ja erinomaisia vastauksia ei toisin sanoen saatu. Yleisin vastauksen saama pistemäärä on kolme, seuraavaksi eniten on neljän pisteen vastauksia.

Kuvio 8. Tehtävän ÄB3 pistejakauma.

Vastauksista näkyy, että tehtävänannon ensimmäinen osa edustaa kokelaille tuttua tehtävätyyppiä. Opiskelijoilla on harjaannusta sen tutkimiseen, millainen kuva tekstistä muodostuu. Toisaalta vastauksista näkyy myös harjaantumattomuus tiedon luotettavuuden arviointiin. Kiitettävään tai erinomaiseen vastaukseen pääseminen olisi edellyttänyt myös aineistosta tehtyjen havaintojen ryhmittelyä ja abstrahointia. Tätä odotusta ei ollut kuitenkaan kirjattu tehtävänantoon.

Heikossa ja välttävissä vastauksessa referoidaan joitakin aineiston lähteitä ja kerrotaan, että elämä neuvosto-Virossa oli terroria. Ristiriitaa eri lähteiden näkemyksessä ei osata tuoda esiin. Luotettavuutta arvioidaan lähinnä elämyksellisyyden näkökulmasta, jolloin luultavimmin Oksasen romaanikatkelma asettuu luotettavimmaksi, sillä siihen on helpoin eläytyä, se tarjoaa samastumismahdollisuuden. Arviointi, joka kohdistuu tiedon luotettavuuden perusteiden etsimisen sijasta pitämiseen ”tykkäämisen” merkityksessä nousee heikoissa vastauksissa usein esiin. Seuraavassa heikossa vastauksessa pelataan juuri kokemuksilla. Vastauksessa on kahdeksan, virkkeen tai parin mittaista, kappaletta. Näyte 16 on vastauksen kolmanneksi viimeisestä kappaleesta:

Näyte 16. ÄB3. Neuvosto-viron synkkä historia vai oliko se niin synkkä?(M895)

Jaan Kaplinski kirjoitti blogiinsa jonkin sortin arvostelun kirjasta, jota voi pitää luotettavana, mutta se on vain yhden miehen mielipide. Jaan toisaalta tykkäsi kirjasta, mutta ei tykännyt siitä kun Sofi kirjoitti semmosta mitä ei ole itse kokenut. Viron ministeri Paet sanoin, että kirja auttaa ymmärtämään nyky-Viron huolia, joita lännessä ei ymmäretä, mikä on po-

sitiivinen kommentti. [Kirjoittaja korostaa mieltymysten merkitystä. Viittaussuhteet ovat epäselviä, eikä lukija voi olla varma siitä, mitä kirjoittaja tarkoittaa.] (Opettaja ja tutkija 1 p)

Näytteen 17 katkelma havainnollistaa puolestaan vastausta, jossa paneudutaan romaanin synnyttämän historiankuvan ongelmiin ja seurauksiin. Yksi vastauksen ansioista on eri aineistojen taitava keskusteluttaminen ja eri lukijapositionien törmäysten osoittaminen. Kirjoittaja kiinnittää huomiota siihen, että näkökulma vaikuttaa olennaisesti katsantoon:

Näyte 17. ÄB3. Kenellä on viimeinen sana (H338)

[Ensimmäinen kappale tiivistää romaanista käydyn keskustelun vastakkaisittelun.]

[Toinen kappale esittelee virolaisten romaanista käymää keskustelua ja paikantaa sitä:] Virolaisten kannan kuitenkin ymmärtää, jos ajattelee romaanissa olevan heidän identiteettinsä muiden silmissä. Pelko siitä, että muualla otetaan sadut liian tosissaan.

Pelko saattaa olla aiheellista, kun Pekka Tarkkakin pitää finlandiakirjallisuuspalkinto gaalassa pitämässään puheessa Puhdistus romaanin historiallista pohjaa itsestään selvänä. Muualla maailmassa romaania on ehkä luettu liiankin tarkasti vaikka itse kirjailija Oksanen on todennut ”Suomesta maailmalla tunnetaan Kaurismäen ja Paasilinnan tuotanto. Yleisö tuppaa ymmärtämään, että ne ovat elokuvia, ne ovat romaaneja. Kirjailija tai taiteilija ei ole turisti – tai matkaopas.”

Jos aineistoa tarkastellaan yleisesti ovat melkeimpä kaikki yksittäisten ihmisten sanomisia. Esimerkiksi blogissaan, kuten Jaan Kaplinski on tehnyt, voi yksittäinen ihminen tuoda esille oman mielipiteensä ilman vastaväitteitä tai pahempaa neutraaliussensuria. Tiedon lähteenä tällaisia tekstejä ei voi oikein pitää, koska laatijan oma mielipide tulee niin vahvasti esille useasti eikä asiasta saa kuin yhden näkökulma esille. Aineiston uutispohjaiset lähteet ovat luotettavampia vaikkei niissäkään ole muuta kuin kerätty yhteen eri yksilöiden mielipiteitä. Silti ainakin näissä on pyritty jollain tapaa neutraalisuuteen ja luotu vastakkaisilla mielipiteillä enemmän kontrasteja, ettei teksti kuulostaisi niin aivopesulta. Mitään aineiston osaa ei voi kuitenkaan hyvällä omatunnolla pitää historiallisesti luotettavana. [Arvioi pohjatekstien luotettavuutta.]

(Opettaja ja tutkija 4 p.)

Tehtävä ÄB3 oli melko suosittu. Siihen tarttui 32 opiskelijaa 150:stä, yhteensä 21 prosenttia ÄB-sarjan vastaajista. Koska lukiolaisten enemmistö on naisia, tehtävän valinneiden sukupuolijakauma ei herätä huomiota. Opiskelijat ovat käyttäneet aikaa vastaamiseen keskimäärin puolitoista tuntia. Kukaan ei tunnusta suoriutuneensa alle tunnissa, mutta joillakuilla aikaa on kulunut yli kolmekin tuntia.

Taulukko 17. Tehtävän ÄB3 valinneet (N=32).

Vastaajien lukumäärä	32
Tämän tehtävän osuus sarjassaan	21% (32/150)
Vastaajan sukupuoli	18 naista; 14 miestä
Käytetty aika (palautteen antajia vastaajista 72 %)	90 min (60–205 min)

Opiskelijoiden antaman palautteen perusteella tehtävä on ollut toisten mielestä kiinnostava, toisten mielestä ei. Enemmistö on tunnistanut siinä mahdollisuuden käyttää äidinkielen ja kirjallisuuden kursseilla opittuja taitoja. Kaikki opiskelijat ovat olleet osittain tai täysin samaa mieltä siitä, että tehtävä on tarjonnut haastetta. Osittain eri mieltä he ovat olleet tehtävän tuttuudesta. Yksimielisesti he ovat ajatelleet, että materiaalia tehtävässä tarjottiin liikaa eikä kukaan ollut edes osittain samaa mieltä väitteestä, että aikaa tehtävän tekemiseen olisi ollut riittävästi.

Taulukko 18. Poimintoja tehtävän ÄB3 opiskelijapalautteesta (N=23).

Palaute (N=23) väittämiin asteikolla 1= täysin eri mieltä, 2 = osittain eri mieltä, 3 = ei samaa, eikä eri mieltä, 4 = osittain samaa mieltä, 5 = täysin samaa mieltä.	Keskiarvo
Tehtävä oli kiinnostava.	3,1
Tehtävä antoi mahdollisuuden hyödyntää äidinkielen ja kirjallisuuden kursseilla opittuja taitoja.	3,4
Tehtävä tarjosi haastetta.	4,5
Tehtävä oli tuttu. Tällaisia tehtäviä meillä on ollut tekstitaidon kokeessa ennenkin.	2,3
Hyödynsin yleissivistystäni vastatessani.	3,5
Materiaalia oli liikaa.	4,6
Aikaa oli mielestäni riittävästi.	2,0
Havaitsin nopeasti, mitkä tekstit olivat olennaisia tehtävän kannalta.	2,9

Tehtävä muistuttaa hieman joitakin aiempia tekstitaidon tehtäviä, joissa on pyydetty kuvaamaan tai päättämään jostakin tekstin käsittelemästä ilmiöstä syntyvää käsitystä. Tehtävään tarttumisen kynnystä saattaa alentaa myös se, ettei siinä eksplisiittisesti vaadita aineistoa laajempien taustatietojen soveltamista. Uutta lähestymistapaa edustaa kuitenkin se, ettei tarkasteltavaa aineistoa ole rajattu vastaajalle valmiiksi.

6.3 Kommentoiva referaatti lavertelee (ÄCI)

Tehtävä ÄC1 ”Kirjoita energiajuomia koskevasta keskustelusta kommentoiva referaatti, jossa esittelet ja arvioit esitettyjä näkemyksiä tiedon luotettavuuden näkökulmasta” kohdistuu tiedon käsittelyn ja arvioinnin taitoihin, mutta toki myös yleissivistystä tarvitaan, jotta on mahdollista arvioida aineistossa esitettyjä näkemyksiä. Tehtävän aihe liittyy aihekokonaisuuteen hyvinvointi ja turvallisuus, jonka tavoitteisiin kuuluu kyky ymmärtää hyvinvointiin vaikuttavia tekijöitä sekä rohkeus ottaa vastuuta myös toisten hyvinvoinnista (LOPS, s. 26). Tehtävän tausta-ajatuksena on, että referoimalla voi osoittaa luetun ymmärtämistä, kun taas kommentointi niveltyy sisällön arviointiin. Arviointia on puolestaan vaikea ellei mahdoton tehdä ilman kontekstualisointia. Pyynnössä kirjoittaa kommentoiva referaatti on tausta-ajatuksena korkeakouluopinnoissa tarvittavat tekstitaidot. Ajatuksena oli, että 2–3 sivun laajuinen vastaus edellyttää aktiivista valikointia ja olennaisen ja epäolennaisen punnitsemista. Tehtävänanossa ei rajoitettu sanamäärää, mutta yleisohjeena oli 2–3 sivun laajuus.

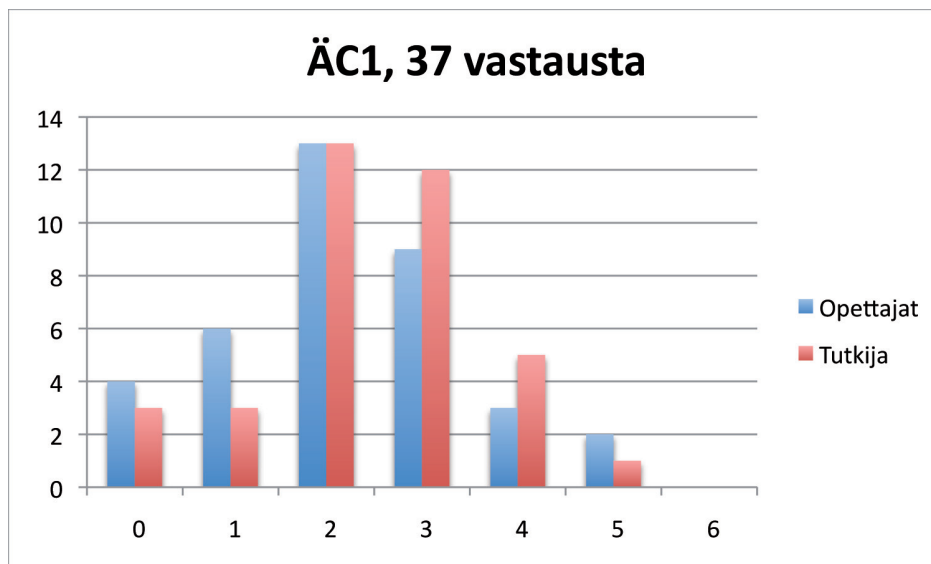

Koska kokeilutehtävien suunnittelussa ennakoitiin, että kommentoiva referaatti on kokelaille ehkä vieras tekstilaji, sitä selitettiin eri oppikirjoihin perustuvassa tietolaatikossa. Tietolaatikon sisältö veti hieman eri suuntaan kuin tehtävänanto, sillä se tarjosi useita kommentoinnin lähtökohtia. Siten avuksi tarkoitettu lisäys saattoikin osoittautua mutkistukseksi.

Tehtävä osoittautuu varsin erottelukykyiseksi. Tehtävästä on annettu pisteitä nolasta viiteen ja vastausten saamat pisteet hajautuvat. Annettujen pisteiden keskiarvo jää kuitenkin sekä opettajan että tutkijan arvioissa lähemmäksi kahta kuin kolmea. Tehtävään eivät siis tarttuneet vastaajajoukon varhimmat – tai tehtävä johti osittaiseen epäonnistumiseen. Arvioijan näkökulmasta vastausten ongelmaksi muodostuikin usein laeva ja näkökulmaton referointi. Tällainen vastausstrategia antaa kuvaa peruskutaidosta mutta ei erittelevästä eikä varsinkaan kriittisestä otteesta. Vaikka siis pyydettiin näkökulman ottamista ja tiedon luotettavuuden kommentointia, sitä ei välttämättä saatu. Näkökulman löytymättömyydestä kielii myös ”mielestäni”-strategia, joka arvottaa mutta ei perustele eikä argumentoi.

Kuvio 9. Tehtävän ÄC1 pistejakauma.

Seuraava esimerkki 18 havainnollistaa vastausta, jossa referoinnin ja kommentoinnin välillä on tasapaino. Vastaja valitsee referoitavaksi arvioinnin kannalta olennaisia seikkoja. Hän soveltaa tekstitaitojaan tiedon luotettavuuden arviointiin uskottavasti. Käsitteiden valinnassa on haparointia eivätkä ne ole aina osuvia. Vastauksessa on käsitelty kolme aineiston osaa kertomatta, miksi neljä tekstiä on ohitettu. Ansioiden ja puutteiden paino on tuottanut tulokseksi kolme pistettä.

Näyte 18. ÄC1 (ei otsikkoa) (N1042)

”Energiajuomien haittavaikutukset.” Tämän kyseisen tekstin voi havaita löytyvän lähes jokaisesta pohjatekstistä. Eviran artikkelissa, ”Ovatko energiajuomat turvallisia?”, on selitetty, joskin hieman ympärilyöreästi, millaisia vaikutuksia juomilla on. Tekstissä puolletaan molempia kantoja, niin sitä ettei energiahuomista ole haittaa, kohtuudella nautittuna normaallille ja terveelle aikuiselle, mutta myös niistä kerrotaan, joille juomia ei suositella. Eviran teksti luo yleisesti jo luotettavuuden tunnetta, pelkästään sen perusteella, että teksti on Eviran sivulta. Tekstin alussa viitataan myös EU:n elintarvikealan tiedekomiteaan (SCF), mikä omalta osaltaan lisää lukijalle luotettavuutta tekstiä kohtaan. [Käsite teksti on epätar-

koituksen mukainen mutta havainto energijuomien haittavaikutuksista oikeasuuntainen aineistoa koskeva yleistys. Osuva havainto Eviran kotisivun maltillisesta näkökulmasta.]

”Energijuomat ovat huumetta”, artikkelissa kanadalaislääkärit kertovat heidän tutkimuksestaan, jossa energijuomia verrataan huumeisiin. Tekstissä tulee nopeasti ilmi kirjoittajan oma mielipide energijuomia kohtaan. Tämä seikka vähentää tekstin ja varsinkin tutkimuksen uskottavuutta. Tekstissä on käytetty sanoja, jotka ovat hyvin yliampuvia kuten; ”huippuunsa viritetyt energijuomat”, tai ”supersiirapit”. Tällaisten sanojen käyttö ilman tarkempia selostuksia esimerkiksi sanan, ”huippuunsa viritetyissä”, käytettäessä, tulee hieman epäätöinen olo, mitä tällä edes tarkoitetaan. [Tunnistaa perustelemattomat intensifioivat ilmaukset tiedon luotettavuutta vähentäväksi piirteeksi.] Lääkäri, Paul Herbert vertaa jatkuvasti energijuomien vaikutusta päihtymystilaan, mutta varmasti jokainen, joka joskus on juonut energijuomia, tietää että tämä teksti on silkkaa liioittelua. [Hyödyntää omaa kokemuseräistä tietoaan arvioinnin osana.] Teksti menettää uskottavuutensa ja luotettavuutensa heti alussa, kun kirjoittajan vahva mielipide tulee esille.

Eviran taas uutisessaan, joka on julkaistu Taloussanomissa, tyrmää kanadalaistutkimuksen ja kertoo sen olevan liioittelua. Samoten samassa uutisessa, Battery tekijä kertoo oman mielipiteensä tutkimuksesta. Tässä vaiheessa on syytä miettiä, näiden kahden tutkimustulosten vastustajien asemaa. Eviralla on hyviä huomioita, ja se kertoo jälleen kuitenkin energijuomien haitoista. Battery tekijä taas puolustaa, tietenkin, omaa puoltansa kaikin mahdollisin tavoin ja näin ollen kannatta pohtia, kuinka luotettavana tätä osaa tekstistä voi tosiasiallisesti pitää. Lopuksi uutisessa vielä mietitään energijuomien ostamisen ikärajaa. [Toistaa ajatuksen luotettavan lähteen puolueettomasta tarkastelutavasta. Kommentin muotoilu jää vihjailuksi ja sen ymmärtäminen lukijan hyväntahtoisuuden varaan. Tunnistaa valmistajan edustajan kommentteihin vaikuttavan eturistiriidan, vaikka sen ilmaiseminen tuottaa jossakin määrin vaikeuksia.] (Opettaja 2 p.; tutkija 3 p.)

Seuraava näyte 14 on puolestaan katkelma 3-sivuisesta vastauksesta, jossa referoidaan ja siteerataan aineistoa runsaasti määrittämättä näkökulmaa. Jossain määrin päämäärätön ja sattumanvarainen aineiston esittely on tuottanut 2 pistettä. Lukutapa vaikuttaa pinnalliselta, koska valintoja ei ole perusteltu. Katkelmassa on myös kommentointia, mutta se ei kohdistu tiedon luotettavuuteen vaan kertoo lähinnä kirjoittajan oman mielipiteen aineiston keskustelun yhdestä näkökulmasta. Lukijan on paikoin vaikea erottaa, milloin vastaaja puhuu omalla äänellään, milloin referoi aineistoa. Otsikko ei kohdistu tehtävänannon mukaiseen näkökulmaan. Katkelma on neljä pitkää kappaletta sisältävän vastauksen kolmas, jonka keskeinen ajatus on ilmaistu jo referoidun verkkouutisen otsikossa.

Näyte 19. ÄC1. Energijuomaa lapselle? (O1101)

[Ensimmäinen kappale referoi aineistoa ja ottaa siihen oman kannan.]

[Toinen kappale keskustelee erään haastatellun nuoren näkemysten kanssa.]

Energijuomista on tullut hittituote lapsille ja nuorille. Energijuomaa on helposti saatavilla ja toistaiseksi ei ole lakia, joka kieltäisi myynnin heille. [Taustoittaa kappaletta. On epäselvää, onko kyseessä omien tietojen hyödyntäminen vai referointi.] Ylen artikkelissa ”Nuoret etsivät humalaa energijuomista”, kerrotaan, että nuoret juovat energijuomaa kaljana. Useat hakevat näistä juomista jonkinlaista humalatilaa, jota kutsutaan ”pärinä”-tilaksi. ”Pärinä”-tila tarkoittaa yliaktiiviseksi tuloa. [Toistaa toistamistaan.] Olen sitä mieltä, että kun nuoret vielä etsivät itseään, ja haluavat kokeilla paljon kaikenlaista – he eivät ole vielä aikuisia, mutta eivät

lapsiakaan – energijuoma saattaa antaa heille jonkinlaista voimaa tämän kaiken keskelle. Alkoholilla on kuitenkin alle 18-vuotiaiden vaikeampi saada, joten energijuomalla ehkä halutaan saavutella alkoholin antamaa humalatilaa – ainakin jos nuoret kokoontuvat yhdessä juomaan energijuomia. Tämä on hyvin tyypillistä, mitä näkee vähän väliä. [Kertoo oman mielipiteensä.] [Viimeinen kappale kertoo ajatuksen, etteivät energijuomat ole terveellisiä ja että niille pitäisi asettaa ikäraja. Kirjoittaja kommentoi aihetta, ei niinkään tekstejä.] (Opettaja 3 p.; tutkija 2 p.)

Näyte 20 antaa puolestaan esimerkin vastausstrategiasta, josta kriittinen lukutaito ilmenee. Vastaaja osoittaa tunnistavansa käynnissä olevan keskustelun ja pystyvänsä paikantamaan sen. Nopeasti hän määrittelee myös näkökulmansa. Tiedon luotettavuuden arvioinnin kriteerit ovat paljolti samansuuntaisia kuin näytteessä 18 edellä. Käsitteiden käyttö, looginen eteneminen, jäsentely ja asioiden kytkeminen toisiinsa on kuitenkin täsmällisempää. Jo otsikko tiivistää keskustelusta tehdyt keskeiset päätelmät. Vastauksen laajuus on 4 sivua. Abiturientti nimeää keskustelun keskeiset osapuolet: asiantuntijat ja energijuomien juojat. Hän myös määrittelee oman näkökulmansa. Etenkin näytteeseen valittu pitkä käsittelykappale osoittaa aktiivista ja kehittyntä taitoa keskusteluttaa aineistoja ja arvioida niissä esitettyjen tietojen luotettavuutta. Tiedon luotettavuuden kriteereinä kirjoittaja käyttää yleistettävyyttä ja johdonmukaisuutta.

Näyte 20. ÄC1. Liiottelua ja pahoinvointia (G234)

Energijuomista käytävä keskustelu on viime vuosina ollut aktiivista niin käyttäjien kuin asiantuntijoiden keskuudessa ja on saanut suhteellisen paljon huomiota mediassa. Erityisen paljon puhuttavat energijuomien oletetut haittavaikutukset, joista keskustelun osapuolet ovat montaa mieltä. Montaa mieltä voi olla myös sen tiedon luotettavuudesta, johon energijuomista käytävä keskustelu perustuu.

[Eviran kotisivua käsittelevä kappale jätetty pois. Siinä tutkimustieto ja puolueettomuuteen pyrkivä esitystapa tiedon luotettavuuden kriteereinä.]

[Taloussanomien keskustelua käsittelevä kappale. Liiottelevan ja neutraalin tasapuolisen esitystavan vastakkainasettelu näkökulmana tiedon luotettavuuteen.]

Energijuomiin jää helposti koukkuun - artikkeli Kaleva-lehdessä käsittelee nuorten energijuomien käyttöä ja sen syitä ja vaikutuksia. Enää eivät aikaisempien artikkelien mukaisesti puhu tieteen asiantuntijat, vaan juomien käyttäjä ja eräs kotitalousopettaja. Susanna Pellikka, 16, kertoo, että jäi heti ensimmäisen kerran energijuomaa maistettuaan koukkuun ja kertoo myös itse havaitsemistaan energijuomien haittavaikutuksista. Susanna ottaa myös esille sen seikan, että energijuomien juominen on nuorille sosiaalinen tapahtuma ja aiheuttaa suurilta osin siksi sosiaalista riippuvuutta. Käyttäjän kokemuksiin perustuvana teksti on luotettavaa, mutta käsittelee vain yksittäistapausta, joten siitä ei voida johtaa kaikkia käyttäjiä koskevaa yleistystä. Artikkelin on muutenkin harrastelijamaisesti kirjoitettu. Se ei ota esille mitään tutkimusta energijuomista, vaan kertoo niistä yleismaailmallisen ympäröydyksi. Artikkelin lopussa on vielä muutama lause tekstistä, jossa pari tyttöä on testannut ja arvostellut energijuomia ja päätenyt siihen tulokseen, että Battery on paras. Tämä lopetus on suuressa ristiriidassa tekstin energijuomien kannalta negatiivisävytteisen sanoman kanssa ja tuntuu kumoavan kaiken aiemmin sanotun, mikä laskee luotettavuuden tuntua.

[Ylen verkkouutista käsittelevä kappale: perustelujen puute tiedon luotettavuuden kriteereinä.]

[Hikipediaan viittaava tiivistys tiedon luotettavuudesta energijuomakeskustelussa: liioittele, kokemustieto, typeryys ja tutkimustiedon vähäisyys heikentävät tietojen luotettavuutta] (Opettajan ja tutkijan pisteet 5.)

Erottelukyvyn näkökulmasta tehtävä ÄC1 osoittautuu varsin toimivaksi. Vastausten keskipituus oli kuitenkin 2,5 sivua, ja osa vastauksista on jopa yli 5 sivun mittaisia. Ylimittäisyys heijastanee epävarmuutta. Vastausstrategiana on levittää mahdollisimman laava haavi pisteiden keräämiseksi.

Tehtävän ÄC1 valitsi 37 opiskelijaa 135:stä, 27 prosenttia ÄC-sarjan vastaajista. Tehtävä olikin sarjansa toiseksi suosituin, mutta häviää kirkkaasti sarjan suosituimmalle, jonka valitsi yli puolet kokelaista. Tehtävään tarttumista on saattanut kannustaa referoinnin tuttuus, mutta jarruttaa puolestaan se, että tehtävänannossa ei anneta mitään selkeää perustetta rajata aineistoa. Tiedon luotettavuuden arviointiin kehoittava osa ei sellaisenaan ole ollut aiemmin tehtävänä, mikä on niin ikään saattanut karkottaa vastaajia.

Taulukko 19. Tehtävän ÄC1 valinnot (N=37).

Vastaajien lukumäärä	37
Tämän tehtävän osuus sarjassaan	27% (37/135)
Vastaajan sukupuoli	20 naista; 15 miestä; 2 ei ilmoita
Käytetty aika (palautteen antajia vastaajista 57%)	75 min (20–180 min)

Opiskelijapalautteen perusteella tehtävää on pidetty jossain määrin kiinnostavana. Siinä on tunnistettu jonkin verran mahdollisuuksia hyödyntää äidinkielen ja kirjallisuuden opintoja. Tehtävä on myös koettu haastavaksi, jossain määrin yleissivistystä edellyttäväksi. Myös tästä tehtävästä enemmistö palautteen antajista on ollut osittain tai täysin sitä mieltä, että materiaalia oli liikaa ja aikaa liian vähän. Sen sijaan opiskelijoiden käsitykset siitä, miten nopeasti he pystyivät paikantamaan olennaiset tekstit, ovat vaihdelleet. Tehtävä onkin edellyttänyt enemmänkin teemojen pelkistämistä kuin karsintaa, vaikkakin jotkin tekstit, kuten energijuoman etiketti ovat tehtävän kannalta epärelevantteja.

Taulukko 20. Poimintoja tehtävän ÄC1 opiskelijapalautteesta (N=21).

Palaute (N=22) väittämiin asteikolla 1= täysin eri mieltä, 2 = osittain eri mieltä, 3 = ei samaa, eikä eri mieltä, 4 = osittain samaa mieltä, 5 = täysin samaa mieltä.	Keskiarvo
Tehtävä oli kiinnostava.	3,6
Tehtävä antoi mahdollisuuden hyödyntää äidinkielen ja kirjallisuuden kursseilla opittuja taitoja.	3,8
Tehtävä tarjosi haastetta.	3,9
Tehtävä oli tuttu. Tällaisia tehtäviä meillä on ollut tekstitaidon kokeessa ennenkin.	2,7
Hyödynsin yleissivistystäni vastatessani.	3,6
Materiaalia oli liikaa.	4,4
Aikaa oli mielestäni riittävästi.	2,1
Havaitsin nopeasti, mitkä tekstit olivat olennaisia tehtävän kannalta.	3,2

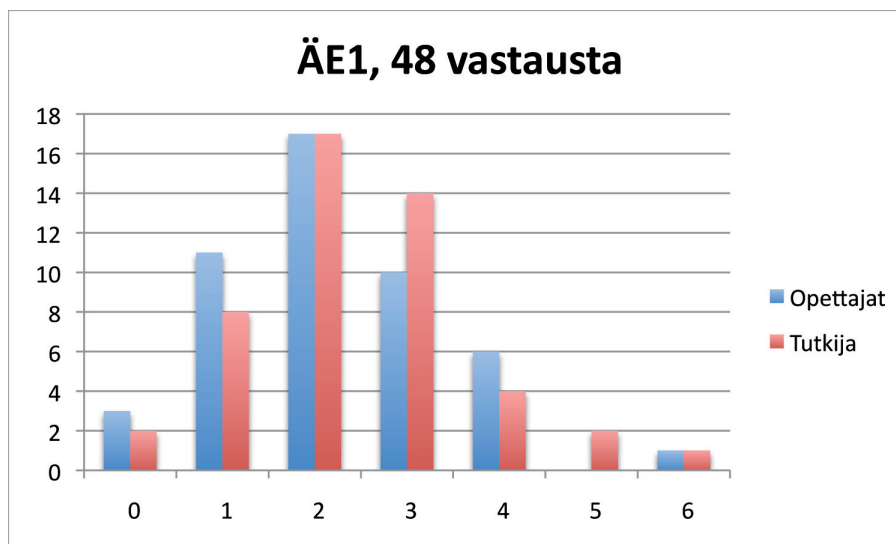
Vastausten laueus ja näkökulmattomuus johtavat päättelemään, että tämäntapaisen tehtävän laajuus mutta mahdollisesti myös näkökulma olisi rajattava jo tehtävänannossa. Pistejakauma on myös alavireinen. Useimmiten tehtävästä on annettu vain kaksi pistettä, mikä johtuu **peruslukutaitoa osoittavasta selostavasta vastausstrategiasta**, jossa ei tehdä vahvoja, omaa ajattelua osoittavia valintoja.

6.4 Tietoa tietolaatikkoon (ÄE1)

Sekä referoinnin taitoa että olennaisen poimimista referoidusta sisällöstä edellytettiin tehtävässä ÄE1 ”Erittele eri sukupolvien Mannerheim-kuva. Tiivistä lopuksi ydinasiat tietolaatikkoon.” Tehtävässä annetaan kaksi imperatiivimuotoista ohjetta. Ensimmäinen koskee lukutapaa: aineistoa on tarkasteltava sukupolvikontekstissa. Erittely on tyypillisin tekstitaidon kokeessa pyydetty tekstin käsittelytapa, ja opiskelijat ovat tottuneet tämäntapaisiin tehtäviin. Toisaalta vaaditun lukutavan soveltaminen edellyttää taustatietoja eli yleissivistystä, mikä tekee tehtävästä uudenlaisen. Tehtävänannon toinen osa ohjaa puolestaan tuottamaan yhteenvedoksi tietolaatikon. Tämä osa edellyttää tiedon käsittelyn taitoja. Tietolaatikko on tekstilaji, jonka tuottamista ei ole välttämättä harjoiteltu, mutta joka on tuttu sekä mediateksteistä että oppikirjoista. Tehtävää laatiessa ajateltiin, että sana kuva on luontevaa ymmärtää myös metaforisesti, mitä tulkintaa myös yksikkö tukee.

Vastausten pisteytyksessä on saatu koko skaala käyttöön. Pisteprofiili jää kuitenkin alavireiseksi. Tavanomaisin pistemäärä tehtävästä on ollut 2 pistettä.

Kuvio 10. Tehtävän ÄE1 pistejakauma.

Syyt alavireiseen pistejakaumaan käyvät vastauksista selvästi ilmi. Abiturienttien lukutapatottumukset eivät tue laajan aineiston nopeaa jäsentelyä – onhan tekstitaidon kokeessa totuttu pikemminkin vähäisen tekstimäärän syvälliseen erittelyyn. Monet opiskelijat ovat kirjoittaneet vastauspaperiin, että heidän vastauksensa on jäänyt kesken. Yleinen vastausstrategia on esitellä aineistoja teksti tekstiltä referoiden. Tietolaatikko puuttuu lähes joka toisesta vastauksesta. Tietolaatikko voi olla myös nopeasti kokoon kyhätty ja niin yleisellä tasolla, ettei se oikeastaan kiteytä paljoakaan, kuten seuraavassa näytteessä 21.

Näyte 21. ÄE1 (K615)

TIETOLAATIKKO

Mannerheim

ennen Suomen sankari

nyt ”kulunut” sankari, oliko hän oikeasti sankari?

(Opettaja ja tutkija 1 p.)

Näytteen 21 tietolaatikko tiivistää, että Mannerheimin sankarius on vaihtunut sankariuden kyseenalaistukseksi. Jopa tämän ajatuksen kielentämisessä on vaikeuksia, mikä näkyy siinä, että kirjoittaja turvautuu arkiseen metaforaan sekä kyseenalaistavaan kysymykseen.

Kehittyneemmän käsittelystrategian on valinnut näytteen 22 vastaaja. Jo otsikko on tehtävän suuntainen. Vastaaja täsmentää tehtävänantoa ensimmäisessä käsittelykappaleessa kiinnittämällä huomiota tekijöihin, jotka sukupolven lisäksi ja rinnalla vaikuttavat Mannerheim-kuvaan. Tehtävänannossa mainitun ”kuvan” ymmärtäminen metaforisesti osoittaa abstrahointikykyä. Aloituskappale esittelee tarkasteltavat tekstit, joiden valintaperusteena on ollut arvo- ja asennemaailmaan muutos eri vuosikymmenten aikalaisteksteissä. Myös sananvalinnat osoittavat tehtävän kannalta mielekkäiden puhetapojen hallintaa. Kirjoittajalla on selvästikin tarvittavaa diskursiivista pääomaa, intertekstuaalisia varantoja (käsitteestä ks. Kauppinen 2011, 104–106).

Näyte 22. ÄE1. Eri sukupolvien Mannerheim-kuvan erittely (L767)

Kansan mielikuvat ja asenteet sotakenraali ja marsalkka Mannerheimia kohtaan ovat vaihdelleet jo vuosisadan ajan vallitsevan poliittisen tilanteen ja sukupolven myötä. Arvo- ja asennemaailman muutos näkyy myös eri vuosikymmenillä kirjoitetuissa aikalaisteksteissä, kuten Seppo Virtasen runossa Marski (teoksesta Ryhmä 66), C.G. Mannerheimin Suomen Marsalkan muistelmissa (C.G. Mannerheimien muistelmien kansanpainos, 1950; 2. painos 1993), Juha Seppälän romaanissa Suomen historia (1998), Raija Orasen Metsästäjän sydämessä (2019), Jukka Lindforsin blogimerkinnässä ”Mannerheim – miesten mies?” (luettu 29.11.2012) ja Raija Orasen blogimerkinnässä ”Mannerheim” (luettu 29.11.2012).

[1900-luvun puna-valkoista tilannetta.]

[Esittelee valkoisen ja punaisen leirin käsityksiä.]

[Huomaa yhtäläisyyksiä Seppälän parodian, Orasen todenmukaisuuden pyrkivän ja Mannerheimin muistelmien välillä.]

[2000-luku Mannerheimiin liittyvien tabujen käsittelyn aikana.]

- vuosisadan alussa ei pidetty suomalaisena ruotsinkielisyyden ja vieraiden venäläistapojen vuoksi
- punaisessa leirissä leimattiin murhaajaksi, tsaarin käskyläiseksi ja varkaaksi sekä rinnastettiin fasistiseen Hitleriin
- valkoisessa leirissä rakennettiin myytti viisaasta ja urhoollisesta, isänmaallisesta sotasankarista; käsitys, joka jäi sodan voittajilta elämään
- vuosisadan lopussa kliseinen kuvakohde parodioinnille, 2010-luvulla tarve objektiivisen ja todenmukaisen henkilökuvan rakentamiseen, myös tabut otetaan esille

(Opettaja ja tutkija, 6p)

Yleisesti tehtävä ÄE1 tekee selväksi, että abiturienttien tiedot Suomen itsenäisyyden ajan historiasta ovat varsin hatarat ja siten parhaimmissakin vastauksissa on erilaisia väärintulkintoja ja -kontekstualisointeja. Tehtävän edellyttämää yleissivistystä abiturienteilla ei keskimäärin ole, vaikka historian pakollisen 4. kurssin sisällöistä onkin kyse. Selviä kömmähdyksiä oli esimerkiksi Virtasen mitallinen Marski-runon tulkinta Mannerheimia kohtaan tunnetun ihailun osoitukseksi. Yleväksi koettu mitta on saattanut sokaista sisällöltä. Tehtävä on mitä ilmeisimmin myös liian laaja. Viiden kuvan ja kuuden eri tekstilajeihin kuuluvan sanallisen tekstin sijoittaminen eri sukupolvikonteksteihin ei onnistu ainkaan nykyisillä taidoilla puolessatoista tunnissa, semminkin kun lukuprosessin näyttönä on vaadittu sekä erittelyä että sen tulokset kiteyttävää tietolaatikkoa. Myös aineistoa voi kritisoida siitä, että se on vinosti Mannerheim-kuvilla leikitteleviin fiktiivisiin teksteihin painottunut. Opiskelijat tekivätkin avoimessa palautteessaan tiettäväksi, ettei historian kurssilla ehditä paneutua Mannerheimin rooliin itsenäisyyden ajan historiassa niin syvällisesti, että tiedoista olisi tukirangaksi aineiston tekstien luenalle. Tehtävä suosi selvästi niitä, jotka olivat itsenäisesti harrastuneita.

ÄE-sarjassa tehtäviä valittiin hyvin tasaisesti, joskin tehtävä 1 oli hieman vähemmän suosittu kuin muut. Tehtävän ÄE1 oli valinnut 48 kokeilasta, 32 prosenttia E-sarjan vastaajista

Taulukko 21. Tehtävän ÄE1 valinneet (N=48).

Vastaajien lukumäärä	48
Tämän tehtävän osuus sarjassaan	32% (48/150)
Vastaajan sukupuoli	34 naista; 14 miestä
Käytetty aika (palautteen antajia vastaajista 67%)	75 min (30–125 min)

Opiskelijoiden antamassa palautteessa kiinnittää huomiota se, että tehtävä sai kokeilun alhaisimmat pisteet tehtävän kiinnostavuudesta. Vaikka jotkut vastaajat ovat olleet jopa täysin samaa mieltä kiinnostavuutta koskevasta väitteestä, enemmistön näkemykset vievät keskiarvon kuitenkin alle neutraalin. Tehtävää ei ole koettu erityisesti äidinkielen ja kirjallisuuden sisältöihin kiinnittyväksi. Kukaan ei ole ollut täysin eri mieltä tehtävän haastavuudesta vaan opiskelijat ovat olleet usein jopa täysin samaa mieltä siitä, että tehtävä on haastava. Palautteesta erottuu myös, että voittopuolisesti tehtävä on koettu uudenaikaisena. Useat opiskelijat kokevat hyödyntäneensä yleissivistystä vastaamiseen. Myös tämän

tehtävän yhteydessä on koettu, että materiaalia on liikaa ja aikaa liian vähän. Jossain määrin eri mieltä on oltu väitteestä, joka koskee olennaisen materiaalin tunnistamista.

Taulukko 22. Poimintoja tehtävän ÄE1 opiskelijapalautteesta (N=32).

Palaute (N=32) väittämiin asteikolla 1= täysin eri mieltä, 2 = osittain eri mieltä, 3 = ei samaa, eikä eri mieltä, 4 = osittain samaa mieltä, 5 = täysin samaa mieltä.	Keskiarvo
Tehtävä oli kiinnostava.	2,5
Tehtävä antoi mahdollisuuden hyödyntää äidinkielen ja kirjallisuuden kursseilla opittuja taitoja.	3,0
Tehtävä tarjosi haastetta.	4,4
Tehtävä oli tuttu. Tällaisia tehtäviä meillä on ollut tekstitaidon kokeessa ennenkin.	2,0
Hyödynsin yleissivistystäni vastatessani.	3,5
Materiaalia oli liikaa.	4,2
Aikaa oli mielestäni riittävästi.	1,9
Havaitsin nopeasti, mitkä tekstit olivat olennaisia tehtävän kannalta.	2,7

On todettava, että tehtävä ÄE1 ei tuottanut odotetunlaisia vastauksia eikä johtanut toivotunlaiseen lukemiseen ja luetun käsittelyyn. Monet ovat ymmärtäneet, että tehtävänanto koskee vain visuaalisia kuvia, jolloin Mannerheim-kuva metaforisessa mielessä on voitu ohittaa. Vaikka tätä voi pitää tehtävänannon jonkinasteisena yksinkertaistuksena, kuvaan keskittyvät vastaukset ovat sisällöllisesti kiinnostavimmasta päästä, sillä huomiot syventyvät. Tämä ristiriita vaikeuttaa tehtävän arviointia: arvostaako kaikki tekstit läpikäyvää pinnallista jäsenystä vai joistakin teksteistä syvällisempiä huomiota tekevää vastausta – ja miten toimia niin, että lopputulos olisi myös opiskelijoiden kannalta oikeudenmukainen. Toiseksi tehtävänanto kohdistui vain aineiston jäsentämiseen, mutta siinä ei ollut relevanttien tekstien valinnan aspektia. Kiitettävässä vastauksessa olisi oikeastaan pitänyt ehtiä rakentaa sellainen sukupolvijäsenys, johon kaikki näytetekstit olisi voinut kiinnittää. Tämä olisi edellyttänyt hyviä tietoja Suomen historiasta. Vaikka kyse on pakollisen kurssin sisällöistä, vaatimus ei edistä kokelaiden yhdenvertaisuutta vaan historian harrastajat hyötyvät. Pohjatekstien valintaa voi kritisoida vielä siitä, että sukupolvikuvan kannalta aineisto ei ollut tasapainoinen ja edustava. Siten aineisto johtaa myös harhaan sen sijaan, että tukisi opiskelijaa.

6.5 Referoida osataan – pitäisikö oppia tiivistämään?

Kokeilun tehtävät ÄB1, ÄB3, ÄC1 ja ÄE1 edellyttivät **laajan aineiston silmäilyä**, olennaisten **teemojen tunnistamista ja paikantamista** sekä tämän prosessin **referointia**. Tehtävät tuovat selvästi esiin, että **opiskelijat osaavat selostaa, mitä heidän lukemissaan teksteissä kerrotaan**. Sen sijaan heillä **ei tunnu olevan taitoja tehdä nopeasti yleistyksiä tai sisällöllistä synteesiä laajemmasta materiaalista**. Nykymaailmassa taitoa voi kuitenkin pitää olennaisena. Yksi strategia informaatiotulvan ja -ähkyn selättämiseen on taito valikoida, pelkistää ja yleistää. Toisaalta on pohdittava, onko tämän tapainen lukutapa vielä lukiossa vai vasta korkeakouluopinnoissa omaksuttava taito.

7. Ongelmallisia tehtävänantoja ja aineistoja

Kokeilua varten kehitetyt kriittisen lukutaidon tehtävät antoivat mahdollisuuden ottaa riskejä. Abituriienttien vastaukset osoittavat, että **kaikki suunnitellut tehtävät eivät osoittautuneet riittävän erotelukykyisiksi**. Syitä voidaan hakea sekä tehtävien muotoiluista että tarjotuista aineistosta. Joissakin tehtävissä törmätään myös tehtävänannon muotoilun kysymyksiin.

7.1 Tasaista osaamista (ÄA2)

Tehtävä ÄA2 ”Mille kohderyhmille aineiston eri uutiset on suunnattu? Miten se näkyy eri uutisissa?” on luonteeltaan salapoliisitehtävä, jossa uutisaineistoa on hyödynnettävä johtolankana päätelmien tekemiseen. Tehtävän edellyttämä tiedonhaku on epäsuoraa ja päättelävää. Kaksiosaisen tehtävänannon ensimmäinen kysymys on keskeisempi. Se kehottaa löytämään teksteistä vihjeitä niihin kirjoittuvista vastaanottajista. Jälkimmäinen kysymys pyrkii varmistamaan, että opiskelija perustelee päätelmänsä tekstistä tekemillään havainnoilla.

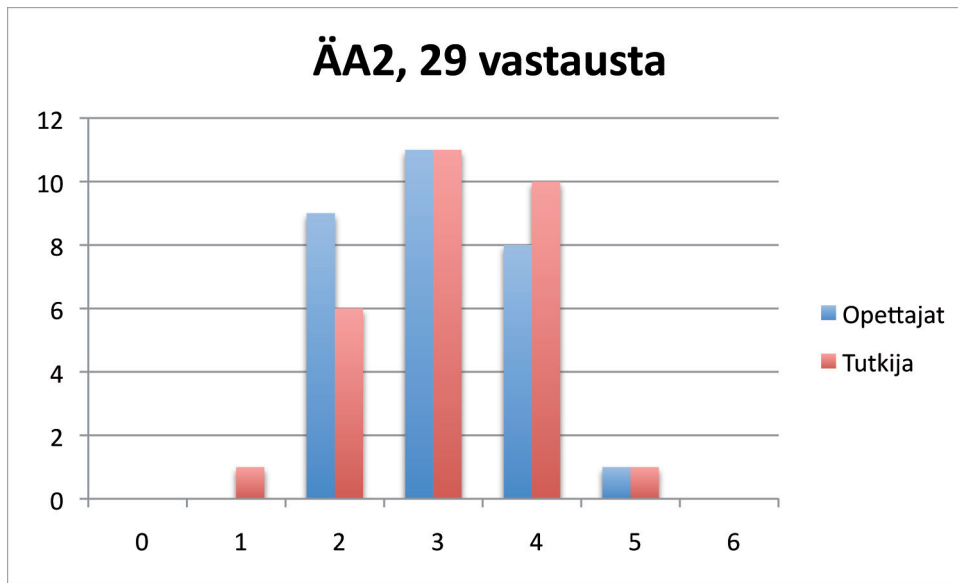
Aineistolähteistä Aamulehti, Turun Sanomat ja Lapin Kansa ovat melko laajalevikkisiä sitoutumattomia päivälehtiä. Forssan lehti on levikiltään edellisiä pienempi Lounais-Hämeen maakunnallinen äänenkannattaja. Näiden sanomalehtien kohdeyleisö on poliittisesti, yhteiskunnallisesti tai ammatillisesti rajaamaton. Niitä tuotetaan ns. suurelle yleisölle. Aineiston verkkouutiset ovat Kauppalehden ja Taloussanomien nettisivuilta. Kumpikin lehti edustaa elinkeinoelämää ja tuo esiin talouden näkökulmaa. Tietoa eri lehtien kohderyhmästä voi hyödyntää uutisten kohderyhmiä analysoitaessa ja osoittaa näin yleissivistystään. Erot voivat valjeta myös analyysin tuloksena. Vastauksissa opiskelijan on mahdollista tuoda esiin, että hän ”tuntee median toimintaan vaikuttavia taloudellisia ja yhteiskunnallisia tekijöitä” ja että hän on syventänyt ”ymmärrystään median keskeisestä asemasta ja merkityksestä kulttuurissamme” (LOPS, s. 29). Tehtävässä tutkitaan äidinkielen ja kirjallisuuden pakollisen kurssin ÄI1 tavoitteiden hallintaa, sitä että osaa tarkastella kieltä viestintätilanteen ja välineen kannalta. Kurssin sisältöihin kuuluu vastaanottaja tekstin tulkintaa ohjaavana seikkana. (LOPS, s. 33.)

Tehtävän erottelukyky osoittautui vähäisemmäksi kuin saman sarjan tehtävässä ÄA1. Tehtävästä annetut pistemäärät vaihtelivat pääasiassa kahden ja neljän välillä (kuvio 11). Yhtään kuuden tai nollan pisteen vastausta ei saatu, eikä yhden ja viiden pisteen vastauksiakaan ole kuin yksi. Vaikka tehtävätyyppi on ennen näkemätön, se **kohdistuu sellaisiin kriittisen lukutaidon osa-alueisiin, joita lukion aikana on harjoiteltu**. Tehtävässä onnistuttiin varsin hyvin: tehtävänanto ei siis tuottanut juurikaan epäonnistumisia. On mahdollista, että annettu **aineisto tarjosi jopa liiankin ilmeisiä vastauksia tehtävänannon kysymykseen** – eikä toisaalta haastanut kylliksi. **Vaativampaan tai haastavuudeltaan vaihtelevampaan ja monitasoisempaan aineistoon kohdistettuna tehtävätyyppi on kehityskelpoinen.**

Kuvio 11. Tehtävän ÄA2 pistejakauma.

Välttävien vastausten ongelmana saattoi olla, että vastaaja raportoi yleistä tietämystään eri lehtien kohderyhmistä, mutta ei kiinnittänyt näitä tietoja annettuun aineistoon. Välttävissä vastauksessa saatetaan esimerkiksi tuoda esiin, että Turun Sanomien uutiset on tarkoitettu lounaissuomalaisille, Lapin Kansan pohjoisessa asuville – vaikka kummassakin lehdessä on itse asiassa julkaistu sama STT:n Päivi Sinisalon kirjoittama uutinen eikä kumpaankaan ole lisätty alueellisen lukijakunnan näkökulmaa esiin tuovaa aineistoa. Toinen epäonnistumisen syy saattoi olla se, että kirjoittaja teki kyllä asianmukaisia havaintoja uutiseen kirjoittuvasta kohderyhmätiedosta, mutta havainnot koskivat vain yhtä uutistyyppiä. Seuraavassa näytteessä on esimerkki tämäntyyppisestä vastausstrategiasta.

Näyte 23. ÄA2. Sandy-myrsky uutisten kohderyhmät (M945)

[Ensimmäinen kappale ehdottaa, että uutiset on tarkoitettu aikuisille, jotka seuraavat uutisia.]

Pääosin uutiset on tarkoitettu juurikin vain aikuisille, jotka asuvat tietyllä alueella Suomessa. Esimerkiksi STT: Sandyn tuhot riesana pitkään – uutinen on julkaistu Turun Sanomissa. Lapin Kansa lehdessä on julkaistu lähes samanlainen uutinen, koska lähde on ollut sama Suomen Tieto Toimisto, joka on lähteenä luotettava ja siksi alueelliset ja paikalliset sanomalehdet ovat voineet julkaista uutisen. [Väite uutisten paikallisesta suuntaamisesta jää todentamatta. Ansiona huomio siitä, että uutiset perustuvat samaan Suomen Tietotoimiston uutissähkeseen.]

Aineistossa on myös uutiset Kauppalehden ja talous sanomien nettisivuilta. Näillä lehdillä on selvä lukijakunta, joilla on siis myös sama kiinnostuksen kohde: talous. Sandy-myrsky ”mylläsi” New Jerseyssä Yhdysvalloissa, joka on iso tekijä koko maailman taloudessa, joten myrskyllä on vaikutusta talouteen, ja siksi myös talouslehdessä on julkaistu uutisia liittyen Sandy-myrskyyn. [Arvioi yleistietonsa varassa lehden lukijakuntaa. Ei erittele sitä, miten kohderyhmä näkyy uutisessa.]

Juuri Talous sanomien uutisesta huomaa selvästi kenelle uutinen on suunnattu, sillä uutisessa ei kerrota faktoja Sandy-myrskystä, vaan oletetaan, että lukija tuntee tapauksen tai ei ole niin kiinnostunut ja haluaa talous-aiheisesta lehdestä lukea talousasioita ja näin ollen uutisessa kerrotaan vain miten myrsky mahdollisesti vaikuttaa talouteen. [Käsittelee Talous-sanomien uutista kohderyhmän näkökulmasta puhekielenomaisessa pitkässä virkkeessä.] [Esittelee uutiskuva-aineistoa nuorisoa kiinnostavana aineistona.] (Tutkija ja opettaja 2 p.)

Seuraava näyte kolmen pisteen vastauksesta havainnollistaa sellaista vastaustyyliä, jossa pyritään osoittamaan kohderyhmä, mutta perustelut saattavat olla ylimalkaisia, kuten ajatus siitä, että kuvattomat uutiset kiinnostavat ikäihmisiä. Yleistämisen puutteen vuoksi saatetaan myös päätyä kehäpäätelmään kuten samaisessa näytteessä esitetty näkemys, että pörssikursseista kertovat uutiset kiinnostavat pörssikursseista kiinnostuneita lukijoita. Vastaustyyli erottuu edellisestä näytteestä siinä, että havainnot ovat tarkempia ja ilmaisu hieman täsmällisempää.

Näyte 24. ÄA2. Uutisten suuntaaminen erikohderyhmille (koulu M, kokelas?)

[Aloituskappale kertoo aiheen ja luettelee sitä käsittelevät mediat.]
[Toinen kappale referoi Aamulehden ja Turun Sanomien uutisia]

Lapin Kansassa ilmestyneessä STT:n uutisessa tehokeinoina on lihavoituja sanoja, jotka vetoavat lähinnä kokeneempiin lukijoihin. Iäkkäämmät ihmiset kiinnostuvat lukemaan uutisia ilman kuviakin. Kauppalehden verkkouutinen sisältää kuvan, vähän tekstiä ja tietoa Nokian pörssikursseista. Kauppalehden uutisen lukijakuntaan kuuluvat pörssikursseista kiinnostuneet mahdolliset sijoittajat ja aktiiviset internetin käyttäjät. Elop mainostaa haastattelussa uutta Nokia Windows 8-puhelinta. (Opettaja ja tutkija 3 p.)

Tehtävä ÄA2 oli sarjassaan hieman suositumpi kuin tehtävä ÄA1. Sen oli valinnut 29 opiskelijaa 147:stä, yhteensä parikymmentä prosenttia sarjaan vastanneista. Tämäkin **tehtävätyyppi on selvästi uudennainen, eikä tämäntapaisia tehtäviä ole ollut esimerkiksi tekstitaidon kokeessa**. Kuitenkin edellytetty analyttinen prosessi on varmasti tuttu äidinkielen ja kirjallisuuden kurseilta ja tekstianalyysin käytännöistä. Oppikirjoissa saatetaan esimerkiksi argumentaatioanalyysin yhteydessä kehottaa tarkastelemaan tekstiä myös siitä näkökulmasta, missä kontekstissa ja millaiselle yleisölle se on tarkoitettu.

Taulukko 23. Tehtävän ÄA2 valinneeet (N=29).

Vastaajien lukumäärä	29
Tämän tehtävän osuus sarjassaan	20% (29/147)
Vastaajan sukupuoli	19 naista; 10 miestä; 1 ei ilmoita
Käytetty aika (palautteen antajia vastaajista 66%)	80 min (60–120 min)

Opiskelijoiden antamassa palautteessa tehtävä ÄA2 on saanut kaikkein **myönteisimmät arviot tehtävän kiinnostavuudesta**. Kukaan ei ole ollut täysin eri mieltä kiinnostavuutta koskevasta väitteestä. Tehtävässä on keskimäärin tunnustettu mahdollisuus hyödyntää äidinkielen ja kirjallisuuden kurseilla opittuja taitoja. Kukaan ei ole ollut eri mieltä väitteestä, että tehtävä tarjosi haastetta. Tehtävä on tuntunut jossakin määrin uudennaiselta, mutta näkemyksissä on hajontaa. Suuri osa palautteen antajista

on ollut ainakin osittain samaa mieltä väitteestä, että he ovat hyödyntäneet yleissivistystään vastaamiseen. Materiaalin määrästä näkemykset hajoavat koko asteikolle, mutta responsit aineiston määrään ovat kuitenkin kaikkein lähimpänä neutraalia tässä tehtävässä. Myös tämän tehtävän yhteydessä opiskelijat useimmiten kokivat, että aikaa tehtävän suorittamiseen oli riittämättömästi. Näkemykset olennaisten tekstien löytämisen nopeudesta vaihtelevat.

Taulukko 24. Poimintoja tehtävän ÄA2 opiskelijapalautteesta (N=19).

Palaute (N=19) väittämiin asteikolla 1= täysin eri mieltä, 2 = osittain eri mieltä, 3 = ei samaa, eikä eri mieltä, 4 = osittain samaa mieltä, 5 = täysin samaa mieltä.	Keskiarvo
Tehtävä oli kiinnostava. (Kokeilun paras arvo)	3,7
Tehtävä antoi mahdollisuuden hyödyntää äidinkielen ja kirjallisuuden kursseilla opittuja taitoja.	3,5
Tehtävä tarjosi haastetta.	4,6
Tehtävä oli tuttu. Tällaisia tehtäviä meillä on ollut tekstitaidon kokeessa ennenkin.	2,6
Hyödynsin yleissivistystäni vastatessani.	3,8
Materiaalia oli liikaa.	3,3
Aikaa oli mielestäni riittävästi.	2,2
Havaitsin nopeasti, mitkä tekstit olivat olennaisia tehtävän kannalta.	3,3

Vastausten perusteella tehtävä näyttäytyy **kehityskelpoisena**. Vastaukset osoittavat, että **aineisto ei tarjonnut riittävästi haastetta**. Tehtävän tulkinta ei tuottanut yllätyksiä. Opiskelijat olivat ymmärtäneet mitä haettiin. Analyysit jäävät kuitenkin melko itsestään selviksi, mikä johtuu **aineiston ohuudesta**. Lisäksi tehtävänannossa olisi voitu vielä selkeämmin pyytää vastaajaa vertaamaan **kohderyhmäprofiloinniltaan** erilaisia uutisia. Näin jotkut hyvän vastauksen kirjoittaneet ovat intuitiivisesti osanneetkin menetellä.

7.2 Kolme tärkeintä (ÄA3)

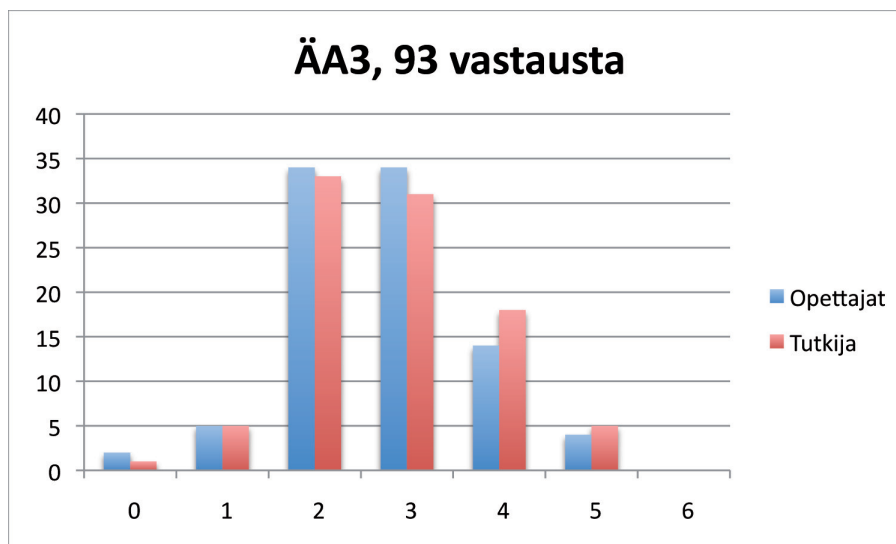
Tehtävässä ÄA3 ”Valitse kolme Sandy-myrskyä käsittelevää uutista ja aseta ne tärkeysjärjestykseen sisällön merkittävyyden perusteella. Perustele ratkaisusi” vastaajalta odotetaan kolmen eri prosessin toteuttamista: tekstilajin tunnistamiseen perustuvaa valintaa, tärkeysjärjestykseen asettamista sekä perustelua. Kaikki prosessit on eksplikoitu tehtävänannossa, ja tehtävä on annettu puhuttelemalla vastaajaa yksikön toisen persoonan imperatiivimuodossa. Nämä tehtävänannon muotoilun piirteet saattavat helpottaa vastaamista. Tehtävän ensimmäinen osa kohdistuu tiedon valintaan, toinen osa sen arviointiin ja kolmas edellisten ratkaisujen oikeuttamiseen. Se edellyttää kykyä arvioida, siis kriittistä lukutaitoa. Koska tehtävänannossa ei ole kuitenkaan täsmennetty, mistä näkökulmasta sisällön merkittävyyttä on tarkasteltava, tehtävä antaa tilaa opiskelijan omalle kehittelylle. Tehtävässä tutkitaan vastaajan taitoja havainnoida ja eritellä ”kriittisesti median kuvaaman maailman suhdetta todellisuuteen” (LOPS, s. 29).

Tehtävä osoittautui melko erottelevaksi. Tehtävästä annetut pistemäärät vaihtelivat nollan ja viiden välillä. Tehtävästä ei siis saatu yhtään kuuden pisteen vastausta. Suurin osa vastauksista on saanut kaksi tai kolme pistettä, mutta myös neljän pisteen vastauksia on melko runsaasti. Vaikka tehtävätyyppi oli uusi, tehtävänannon tarjoamat selkeät reunaehdot ilmeisesti helpottivat vastaamista. Tehtävän selkeä rajaus on osaltaan saattanut vaikuttaa siihen, että vastaajissa on enemmän niitä, joiden tekstitaidot eivät ole kovin varmat. Se saattaisi myös selittää keskinkertaisten pisteiden suurta määrää.

Kuvio 12. Tehtävän ÄA3 vastausten pistejakauma.

Tehtävään sisältyi mahdollisuus ottaa uutiskriteerit uutisen merkittävyyden perusteeksi. Näiden jo peruskoulussa käsiteltyjen kriteerien voisi olettaa kuuluvan abiturienttien yleissivistykseen, semminkin kun uutinen tekstilajina on myös tekstitaidon kokeesta tuttu (Valtonen 2012). **Uutiskriteereitä ei valjastettu käyttöön, vaan vastaajat haalivat esiin erilaisia kotikutoisen tuntuisia keinoja.** Yleisimmin perusteluissa käytettiin uutisen konkreettista laajuutta, kuten tekstin määrää sekä kuvien kokoa ja lukumäärää. Merkittäväksi uutiseksi muodostui siis sellainen, jolle on annettu palstatilaa. Toki se on yksi huomioon otettava kriteeri mutta sen soveltaminen ei edellytä vastaajalta omaa pohdintaa siitä, millä perusteella toimituksissa tehdään valintoja. Muita arviointikeinoja olivat myös **otsikon ja sisällön vastaavuus sekä näkökulma.** Palstatila ja otsikon ja sisällön suhde ovat keskeisiä kriteerejä näytteen 25 katkelmassa. Näytteen 26 alussa on evaluoivaa tyhjäkäyntiä ilman arviointiperusteita. Sen sijaan merkittävimmäksi nostamastaan Aamulehden uutisesta katkelma 26 vastaaja huomaa relevantteja seikkoja, kuten näkökulmien moninaisuus, jota osoittavat aiheen tarkastelu New Yorkin infrastruktuurin, talouden, politiikan ja ajankohtaisuuden kannalta. Hän ei kuitenkaan perustelee näitäkään huomioita juuri muulla tavalla kuin tuomalla esiin, että ratkaisu on hyvä.

Näyte 25. ÄA3. 3 Sandy-uutisoinnista (N1022)

Supermyrsky Sandy oli syksyn 2012 eräs uutisoiduimmista aiheista maailmalla. Uutiset luonnonkatastrofeista kiinnostavat myös suomalaisia, joten tietoa Yhdysvaltain koillisrannikon tapahtumista ei voinut välttää kotimaisissa uutispalveluissa. [Vastaaja luonnehtii uutisaihetta.]

Valitsin kolmeksi sisällön merkittävyyden tarkkailun alaiseksi uutiseksi Ramin Talaien ja Ilkka Timosen ”Koillis-Usa laski kuolleita ja tuhoja Sandyn jäljiltä (Aamulehti), STT:n ”Nokian Elop jäi jumiin Sandy-myrskyssä” (Kauppalehti) ja Dennis Lockhartin ”Sandy tuhoja liian aikaista arvioida” (Taloussanomat). [Varsinainen aloitus esittelee valitut uutiset.]

Sisällöllisesti vähiten merkittäväksi jää näistä kolmesta tekstistä STT:n ”Nokian Elop jäi jumiin Sandy-myrskyssä”. Uutinen on näistä kolmesta lyhyin ja se ei keskity Sandy-myrskyyn, leipätekstin jättäessä sen kokonaan mainitsematta. Uutinen kertoo vain hieman myrskystä ”hirmumyrsky Sandy sulki Yhdysvaltojen länsirannikon lentokentät” ja ei myöskään käsittele aihetta muustakaan näkökulmasta. [Perustelee uutisen sijoittumisen viimeiselle sijalle; kriteereinä pituus ja otsikon ja sisällön suhde.]

Eniten ja vähiten sisällöllisesti merkittäväksi Sandy-uutiseksi tulee ”Sandyn tuhoja liian aikaista arvioida”. Uutinen ei oikeastaan kerro paljoa Sandy-myrskystä toisin kuin otsikosta voisi kuvitella, mutta myrsky löytyy yhdestä leipätekstin virkkeestä: ”Hänen mukaansa Sandy-myrskyn taloudellista vaikutusta on vielä liian aikaista arvioida, mutta myrskyn jälkeinen uudelleen rakentaminen voi tarjota taloudelle tukea.” Kyseessä ei ole kovin mittava paketti Sandystä, mutta uutisessa käsitellään ajankohtaista aihetta taloudellisesta näkökulmasta, joka on sopivaa Taloussanomat-nimiselle lehdelle, jonka takia arvioin sen merkittävämmäksi kuin edellisen. [Perustelee hopeasijansa otsikon ja sisällön suhteella.]

Sisällöllisesti merkittävimmäksi esimerkeistä jää ”Koillis-Usa laski kuolleita ja tuhoja Sandyn jäljiltä”. Uutisessa otettiin monipuolisesti esiin supermyrsky Sandyn aiheuttamia tuhoja, ... [Perustelee merkittävimmäksi valittua uutista.] (Opettaja 2; tutkija 3.)

Näyte 26. ÄÄ3. Sandy-myrskystä (F147)

Sandy-myrskyn tuhoista on uutisoitu laajasti. Uutisia aiheesta on ollut todella paljon, joiden joukkoon mahtuu uutisia sisällöllisesti sekä hyviä, että huonoja uutisia. Aamulehdessä julkaistun uutisen sisältö on parempi kuin Lapin Kansassa 1.11.2012 julkaistussa uutisessa. Kauppalehden nettisivuilla olevan uutisen sisältö ei ole yhtä laadukasta kuin esimerkiksi Aamulehden uutisessa. [Arvottaa perustelematta.]

Kolmesta edellämainitusta uutisesta Aamulehden uutisen sisältö on merkittävimpiä, koska uutisessa Sandy-myrskyn aiheuttamia tuhoja on käsitelty erittäin laajasti ja monesta eri näkökulmasta. Tekstin monet eri näkökulmat tulevat esille esimerkiksi siitä, että uutisessa on kerrottu joukkoliikenteen, sähkönjakelun ja pörssin ongelmista. Sandy-myrskyn aikaan Yhdysvaltojen presidentinvaalit olivat todella ajankohtainen aihe. On hyvä, että uutisessa on kerrottu myrskyn vaikutuksista vaaleihin, koska varsinkin jälkeen päin myrskyn, sen tuhojen ja ehdokkaiden toiminnan myrskyn aikana ja jälkeen on uskottu vaikuttaneen lopputulokseen. Aamulehden uutisessa on myös paljon luotettavaa tietoa esimerkiksi faktakohdassa oleva tieto aiempien myrskyjen aiheuttamista kustannuksista. [Esittelee ja arvottaa uutisen näkökulmien runsautta.]

Lapin Kansan uutisessa sisältö on paljon suppeampaa eikä yhtä merkitsevää kuin Aamulehden uutisessa. Toki Lapin Kansan uutisessa on tietoa Sandy-myrskyn aiheuttamista tuhoista esimerkiksi hiekasta ja lumesta, jotka ovat haitanneet ihmisiä. Monia erittäin oleellisia asioita on jätetty pois, esimerkiksi vaikutus presidentin vaaleihin ja myrskyn aiheuttamat

kustannukset, jotka ovat melko tärkeitä asioita. Faktoja on paljon vähemmän kuin Aamulehden uutisessa. Lapin Kansan uutisessa on kuitenkin haastateltu Riitta Gerlanderia ja Gerlanderin omat kokemukset herättävät myötätuntoa, mutta haastattelun olisi voinut korvata paremmilla tiedoilla myrskyn tuhoista. [Arvottaminen jatkuu. Kappaleen ansiona huomio samastumiskohteiden merkityksestä uutiselle.]

Kauppalehden nettisivuillaan julkaisemassa uutisessa sisältö on merkityksetöntä. Uutisessa ei ole muuta tietoa myrskystä kun, että sähkötkä ovat katkenneet Manhattanin etupäässä. Toki Kauppalehden uutisessa kerrotaan tavallisesti talousasioista ja Nokia on varmasti usein otsikoissa, mutta uutisen olisi voinut kirjoittaa jostakin olennaisemmasta; esimerkiksi New Yorkin pörssin ongelmista tai myrskyn aiheuttamista kustannuksista. Kauppalehden uutisen sisältö on siis melko turha, sillä myrskyssä on paljon muuta tärkeää kerrottavaa kuin konferenssi johon Elopin oli määrä osallistua. [Arvottaa mutta perustelut jäävät epämääräisiksi. Mikä olisi ollut tärkeämpää ja millä perusteella?]
(Opettaja ja tutkija, 3 p.)

Näytteen 27 katkelma on helmi siinä, että kirjoittaja arvioi aineistoa itsenäisesti. Vastaus on ainoita, joissa Forssan lehden Twitter-pilailusta kertova pikku-uutiselle löydetään uutisten luotettavuuteen liittyvä merkitystehtävä, joka paikannetaan mediakentän muutoksiin. Kirjoittaja osaa fokusoida lähdekritiikkiin. Yleisimmin Twitter-uutisen merkitys oli nähty vain viihdyttävänä tyyliin ”ihmisistä on kiinnostavaa lukea sosiaalisesta mediasta”. Kyseisen vastauksen kokonaisrakenne on hallittu. Kirjoittaja esittelee kunkin valitsemansa uutisen referoimalla. Sen jälkeen hän perustelee niiden merkittävyyden. Vastaus osoittaa hyvää päättelevää, tietoja yhdistävää lukutaitoa.

Näyte 27. ÄÄ3. Uutiset tärkeysjärjestykseen (N1018)

[Poistettu aineistoa yleistävästi luonnehtiva aloituskappale]
[Poistettu 3 Aamulehden uutista käsittelevää kappaletta]

Yhdistelmä faktaa ja Sandyn kokeneiden ihmisten haastatteluja tekee Aamulehden uutisesta hyvin luotettavan ja se antaa kokonaiskuvan tapahtuneesta. Aamulehden uutinen onkin kärjessä sisällön merkittävyyden mukaan arvioituna. [Arvottaa uutisen luotettavuuden ja laajuuden.]

Forssan lehden uutinen Twitterin pilanteko suututti (1.11.2012) käsittelee sitä, kuinka sosiaalinen media on ollut tärkeä tietolähde amerikkalaisille Sandy-myrskyn riehuessa. Uutinen on kokonaisuudessaan paljon pienikokoisempi kuin Aamulehden juttu. Leipätekstiä on vähemmän, kainalojuttua ei ole ja kuvakin on melko pieni. [Esittelee asianmukaista käsitteistöä hyödyntäen uutisen suhteessa merkittävimäksi asettamaansa.]

Uutisen aihe on kuitenkin merkittävä: Twitterissä levisi nimittäin huhu, jonka mukaan New Yorkin pörssi olisi uponnut tulvavesiin. Uutinen osoittautui myöhemmin pilaksi, mutta sitä oli ehtinyt lainata esim. merkittävä uutistoimisto CNN. Rivien välistä uutisen voi ajatella käsittelevän lähdekritiikin tärkeyttä aikana, jolloin jokainen voi saada mielipiteensä julki melko vähällä vaivalla. Forssan lehden uutisen merkittävyys on toiseksi tärkein. [Vaihtaa omaa asentoaan ja nostaa uutisen merkittäväksi lähdekritiikin tärkeyden nojalla.]
[Poistettu Nokian toimitusjohtajaa käsittelevän, vähiten merkitykselliseksi asetettua uutista käsittelevä kappale]
KESKEN (Opettaja 4, tutkija 5.)

Vastauksista nähdään, ettei abiturienteilla ole keskimäärin työkaluja uutisten merkittävyyden arviointiin. Tehtävä ÄA3 ei tuottanut yhtään kuuden pisteen vastausta. Vastauksista voi poimia hyvin onnistuneita jaksoja mutta myös epämääräisiä tapailuja saada kiinni siitä, millä perusteella uutisen merkittävyyttä voisi tarkastella. Mediateollisuuden riippuvuus asiakasyhteisöstä ja sen kiinnostuksen kohteista näyttäytyy jossain määrin selviönä vastauksissa. Kokelailta on käsitystä siitä, miten uutisesta tehdään samastuttava ja tunteisiin vetoava. Sen sijaan **yleiset uutiskriteerit ja kysymykset uutiskynnyksen ylittämisestä eivät kuulu systemaattiseen tekstitaito-osaamiseen**, jonka abiturientit vaitta aktivoisivat vastaustensa käyttöön. Niin ikään olisi toivonut, että kokelailta olisi ollut enemmän yleisen tason tietoa mediakentästä ja sen toiminnasta. Vastauksista syntyy mielikuva, että abiturientit ovat joutuneet kaivelemaan mielestään tietoja, jotka ovat kyllä kuuluneet opetukseen, mutta joiden käyttämistä ei ehkä ole aktiivisesti harjoiteltu. Tähän vaikuttaa ehkä aiempien tekstitaitokokeiden tehtävien kohdennus. Yksi kokeilun pohjalta tehtävistä pohdinnoista koskeekin sitä, **olisiko lukion päättökokeessa mitattava uutisoinnin kriittistä arviointia, kykyä arvioida uutisia sellaisilla kriteereillä kuin ajankohtaisuus, laajuus, poikkeuksellisuus, merkittävyys inhimillisten, poliittisten tai taloudellisten kriteerien näkökulmasta.** Myös tämän tehtävän kohdalla jälkiviisaasti voi pohtia aineiston edustavuutta. Aineistojen kokoaminen hyötyisi pitkällisestä ja johdonmukaisesta mediaseurannasta. Siten olisi mahdollista löytää tekstejä, joiden ideologiset tai arvoerot kutsuisivat kriittistä luentaa.

Tehtävä ÄA3 oli sarjassaan kaikkein suosituin. Sen oli valinnut 93 opiskelijaa 147:stä, yhteensä 63,3 prosenttia sarjaan vastanneista. Kuten muutkin tehtävät A-sarjassa myös tämä tehtävä oli ennen näkemätön. Sen suosio selittyy ehkä kuitenkin sillä, että se rajaa tarkasteltavien tekstien määrän kolmeen. Opiskelija voi olla varma siitä, että käsittelemällä kolmea tekstiä ja asettamalla ne johonkin järjestykseen, hän on tehnyt ainakin jotakin oikein. Lisäksi uutiskriteerit ja uutinen tekstilajina on opiskelijoille tuttuja jo peruskoulun äidinkielen ja kirjallisuuden tunneilta, mikä tarjoaa varmhkon pohjan arvioille. Tekstilaji on tuttu myös aiemmista tekstitaidon kokeista (kevät 2007; Valtonen 2012).

Taulukko 25. Tehtävän ÄA3 valinneet (N=93).

Vastaajien lukumäärä	93
Tämän tehtävän osuus sarjassaan	63% (93/147)
Vastaajan sukupuoli	55 naista; 37 miestä; 1 ei ilmoita
Käytetty aika (palautteen antajia vastaajista 84 %)	80 min (55–120 min)

Tehtävän ÄA3 valinneista opiskelijoista peräti 84 % on antanut palautetta. Sen perusteella näkemykset tehtävän kiinnostavuudesta hajoavat, samoin sen tarjoamista mahdollisuuksista hyödyntää äidinkielen ja kirjallisuuden taitoja. Kuten muutkin tehtävät, se on koettu pääasiassa haastavaksi ja uudenlaiseksi. Tehtävä ei ole opiskelijoiden näkemyksissä profiloitunut erityisen selvästi yleissivistystehtäväksi. Vaikka näkemykset materiaalin määrästä ja ajan riittävydestä hajoavat, yleisesti ottaen opiskelijat ovat kokeneet aineiston laajaksi ja käytettävissä olleen ajan vähäiseksi. Vaikka olennaisten tekstien löytämistä koskevaan väitteeseen saadut arviot vaihtelevatkin, tehtävän ÄA3 palaute erottuu muista siinä, että opiskelijat ovat useimmin kokeneet tekstien valinnan nopeaksi. Tässä ehkä juuri tehtävänannon kehotus valita kolme uutista tarkasteluun on ollut hyödyksi.

Taulukko 26. Poimintoja tehtävän ÄA3 opiskelijapalautteesta (N=78).

Palaute (N=78) väittämiin asteikolla 1= täysin eri mieltä, 2 = osittain eri mieltä, 3 = ei samaa, eikä eri mieltä, 4 = osittain samaa mieltä, 5 = täysin samaa mieltä.	Keskiarvo
Tehtävä oli kiinnostava.	3,3
Tehtävä antoi mahdollisuuden hyödyntää äidinkielen ja kirjallisuuden kursseilla opittuja taitoja.	3,5
Tehtävä tarjosi haastetta.	4,3
Tehtävä oli tuttu. Tällaisia tehtäviä meillä on ollut tekstitaidon kokeessa ennenkin.	1,9
Hyödynsin yleissivistystäni vastatessani.	3,3
Materiaalia oli liikaa.	4,0
Aikaa oli mielestäni riittävästi.	2,1
Havaitsin nopeasti, mitkä tekstit olivat olennaisia tehtävän kannalta. (Kokeilun paras arvo)	3,5

7.3 Valinnat tekstin takana (ÄC3)

Tehtävässä ÄC3 ”Lue energiajuomia koskevaa aineistoa kriittisesti. Mitä valintoja energiajuomista kertovissa uutisissa on tehty? Mitä uutisissa kerrotaan? Mitä jätetään kertomatta?” on moniosainen tehtävänanto: kriittiseen luentaan kehottava imperatiivi sekä kolme kysymystä, joista kaksi viimeistä tarkentavat ensimmäistä. Tehtävä liittyy Lukion opetussuunnitelman mukaiseen aihekokonaisuuteen hyvinvointi ja turvallisuus (s. 26). Äidinkielen ja kirjallisuuden opetussuunnitelmassa kurssin ÄI1 tavoitteisiin kuuluva kyky ymmärtää tekstien tavoitteita, viestintätilannetta ja välineitä sekä sisältöihin kuuluva viestintätilanteen merkitys kytkeytyvät tehtävään. Tätä osaamista on edelleen syvennetty kurssin ÄI4 tavoitteiden mukaisesti keskittymällä mediatekstien taustoihin ja tavoitteisiin, jotka on liitetty sellaisiin sisältöihin kuin tekstien ideologisuus ja mediakritiikki.

Tehtävänannon ja odotuksenmukaisen vastauksen suhde ansaitsee huomiota. Vastaamisen ensimmäisen vaihe on erottaa aineistosta uutiset ja ei-uutiset. Tällä tehtävän osiolla on tarkoitus mitata **tiedon valinnan taitoja**, mutta tehtävänannossa rajausvaatimusta ei ole korostettu. **Uutissisältöihin liittyvien valintojen tarkastelu** mittaa puolestaan tietojen käsittelyn ja arvioinnin taitoja, mikä edellyttää vähintään erittelevää lukutaitoa. Erittelyn edellyttämä yleissivistyksen alue on opetussuunnitelman aihekokonaisuus hyvinvointi ja turvallisuus, mutta myös median tuntemuksesta on hyötyä. Hyvä vastaus edellyttää diskurssien ja tekstikontekstien tuntemusta.

Jo otsikkotasolta voi nähdä, että yksi valinta kaikissa tausta-aineiston uutisissa on niiden yhdistäminen päihteisiiin. Energiajuomat ovat siis osa päihdediskurssia. On mahdollista lähteä kampaamaan uutisista esiin, mitä lisäpiirteitä päihdediskurssi tuo mukanaan uutisointiin (riippuvuus, koukuttuminen, pahoinvointi jne.). Tässä tehtävässä ei kuulu lukea Eviran kotisivun tietoja, mutta jos ne on sattunut lukemaan, saattaa huomata, että energiajuomien päihteiden kaltaisuus ei ole tutkimuksen

näkökulmasta kiistatonta, sillä usein niitä käytetään yhdessä päihteiden kanssa. Vastaaja voi myös pohtia, mihin muuhun kuin päihteisiin energiajuomat voisi rinnastaa – eli mitä mahdollisuuksia on syystä tai toisesta jätetty huomioimatta.

Toinen valinta uutisissa on moniäänisyys: energiajuomista puhutaan monen asiantuntijan ja kokijan suulla. Toimittaja ei esiinny asiantuntijanaan vaan vastuu kerrotun arvioinnista jää lukijalle. Arvioinnissaan lukija voi hyödyntää tietoa haastateltujen asemasta. On mahdollista rinnastaa uutiset myös muiden aiheiden uutisointitapoihin.

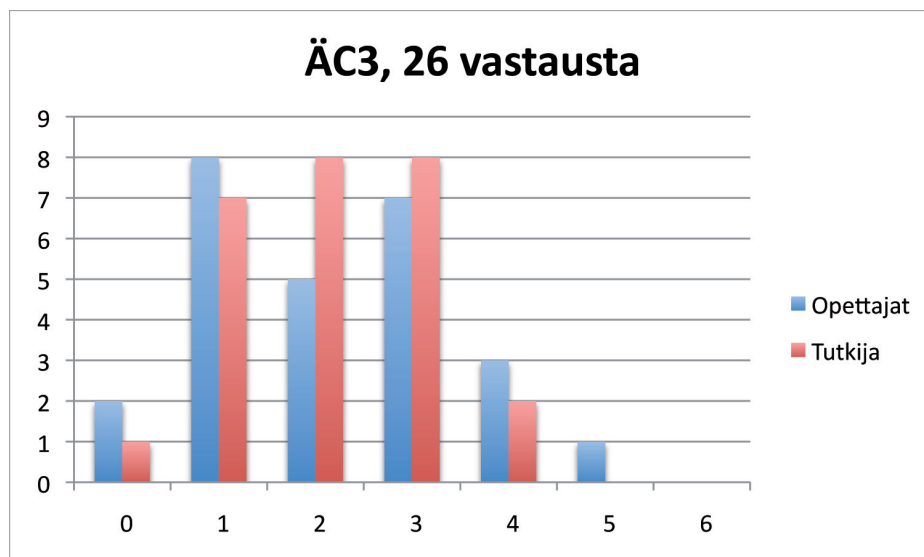
Kolmas valinta koskee energiajuomiin asennoitumista. Tämä liittyy oikeastaan päihdediskurssiin. Kaikissa uutisissa suhtaudutaan energiajuomiin huolestuneesti. On jätetty kertomatta energiajuomien mahdollisista positiivista käyttäjäkokemuksista.

Neljäs valinta koskee energiajuomien käyttäjiä. Kaikissa uutisissa puhutaan energiajuomista nuorten käyttäjien ongelmana. Aikuisista energiajuomien käyttäjinä ei erikseen puhuta – lukuun ottamatta Koffin viestintäpäällikkö Timo Mikkolaa, jonka auktoriteetilla todetaan, että 80 prosenttia käyttäjistä on yli 18-vuotiaita – energiajuomien kulutus ei siis ole yksin nuorten asia.

Monista pienistä seikoista voi rakentaa synteesein siitä, että energiajuomauutisointi synnyttää kohua. Uutisoinnissa tehdyt valinnat vinouttavat kuvaa energiajuomien vaikutuksista ja käyttäjäryhmistä.

Tehtävä erottelee vastauksia toisistaan, mutta kuten kaavio 13 havainnollistaa, pisteprofiili on alaviireinen. **Tehtävään ovat tarttuneet opiskelijat, joille kriittinen lukeminen ja etenkin tekstijoukon rajaus tuottaa vaikeuksia.**

Kuvio 13. Tehtävän ÄC3 pistejakauma.

Tehtävään odotettiin vastauksia, joissa tuodaan esiin, että energiajuomiin suhtaudutaan kielteisesti ja ne yhdistetään päihteisiin. Eri uutisia yhdistävä valinta on myös se, että juomien käyttäjiksi esitetään nuoret. Kaikki uutiset ovat moniäänisiä. Näitä uutisiin sisältyviä näkökulmia vastauksissa tuodaankin esiin. Vähemmän erittelyä on saatu siitä, mitä uutisissa on jätetty kertomatta.

Näyte 28 edustaa melko tyypillistä vastausta. Enimmäkseen saadaan peruslukutaitoon kuuluvaa uutisten sisällön selostamista. Jo otsikko kiteyttää, että energiajuomia tarkastellaan kielteisestä näkökulmasta. Myös lähteiden moniaineisuus on huomattu. Kirjoittaja hyödyntää omaa kokemusperäistä tietoaan kärjistyksen tunnistamiseen. Näytteen ansio on, että kirjoittaja osaa nimetä näkökulmia, joita uutisessa ei mainita. Vaikka ote on selostava, ansiokkaat huomiot voisivat tuoda vastauksesta kolmekin pistettä. Ongelmaksi kuitenkin jää, että kirjoittaja käsittelee vain yhtä uutista. Vastaaja on ilmoittanut, ettei ehtinyt saada vastaustaan valmiiksi. Mitä ilmeisimmin vastausstrategiana on ollut edetä teksti tekstiltä sen sijaan, että olisi jo heti aineistoa silmällä silmäiltyä tehnyt yleistäviä päätelmiä, jotka olisivat voineet olla vastauksen rakenneratkaisun perusta.

Näyte 28. ÄC3. Energiajuomat huonossa valossa (H399)

Taloussanomien verkkouutinen ”Energiajuomat ovat huumetta”, tuo esiin energiajuomista koituvia haittavaikutuksia ja negatiivisia sivuoireita. Uutiseen on valittu tutkimuksia, faktatietoa ja sekä alan ammattilaisten että itse energiajuomien käyttäjien haastatteluja. Nämä kaikki vahvistavat käsitystä energiajuomien vaarallisuudesta. [Tuo esiin moniaineisuuden]

”Energiajuomat ovat huumetta” - uutisessa lääkäri Paul Hebert kertoo kyseisten juomien haittavaikutuksista kärjistäen. Pahoinvointi, oksentelu, rytmihäiriöt ja ahdistuneisuus ovat kaikki energiajuomien nauttimisen tulosta. Todellisuudessa näiden juomien normaalikäyttäjillä harvoin esiintyy mitään näistä, vaan oireet ovat tyypillisempiä liikakäyttäjillä. Suurin osa ihmisistä nauttii energiajuomia silloin tällöin ilman riippuvuuden tai pahojen sivuoireiden vaaraa. [Selostaa uutisen, huomaa kärjistyksen ja kyseenalaistaa sen.]

Uutisessa on kerrottu myös energiajuomien sisältämät kofeiinimäärät. Tutkimuksen mukaan huippuunsa viritetyt energiajuomat sisältävät kofeiinia yhtä paljon kuin viisi litraa kolaa tai viisi kuppia kahvia. Energiajuomista on myös tarjolla versioita, jotka eivät sisällä tuota määrää kofeiinia ja näin ollen riippuvuuden risti on huomattavasti pienempi. Nuoret saavat loppujen lopuksi enemmän kofeiinia kahvista ja virvoitusjuomista kuin energiajuomista. [Nostaa esiin tiedonvälityksenä, mutta ei määrittele sitä valinnaksi. Kyseenalaistaa uutisessa esiintyviä väitteitä.]

Uutisessa ei mainita tutkimuksia, jossa olisi saatu positiivisia tuloksia ja siinä mainitaan myös, että monet tahot kannattavat myyntiehtojen kiristämistä. Kuitenkaan Suomessa myyntiehtoja ei ole tiukennettu. Uutisen sanavalinnat, kuten yliampuva energiajuomien luokittelu huumeeksi, karu totuus energiajuomista ja ”energiajuomien imago saa lisää kolhuja” tuovat energiajuomat esiin hyvin negatiivisessa näkökulmassa. [Kiinnittää huomiota kertomatta jätettyihin seikkoihin.]
jäi kesken (Opettaja ja tutkija 2 p.)

Sekä opettaja että tutkija ovat arvioineet vastauksen kahden pisteen arvoiseksi. Se täyttää osittain tehtävänannon. Kirjoittaja referoi seikkoja, jotka lukija voi päätellä toimitustyössä tehdyiksi valinnoiksi. Havaintojen muotoilu jää kuitenkin hieman epämääräiseksi.

Yleisesti tehtävän ongelmaksi muodostuu se, että **vastaajat eivät lähde liikkeelle tarkasteltavan tekstijoukon rajaamisesta**. Joissakin vastauksissa käsitellään myös Eviran kotisivua ja Hikipedian artikkeleita, joissakin vastauksissa valitaan vain osa uutisaineistosta, kuten näytteessä 28. Myös korkeampia pistemääriä saaneissa ja tekstien käsittelyltään korkeatasoisissa vastauksissa on ongelmia tekstien valinnassa. Kriittisen erittelyn ansiot ovat tällöin jossain määrin paikanneet puutteita.

Jotkut nopeat ja taitavat opiskelijat ovat ohittaneet valinnan siten, että käyvät nopeasti koko aineiston läpi. Joukossa oli esimerkiksi yksi erinomainen abstrahointiin ja kriittiseen erittelyyn yltävä vastaus, jossa kuitenkin käsiteltiin aineiston tekstejä rajauksetta.

Tehtävä koettiin sarjassaan vähiten kiinnostavaksi. Sen oli valinnut 26 opiskelijaa 135:stä, 19 % sarjaan vastanneista.

Taulukko 27. Tehtävän ÄC3 valinheet (N=26).

Vastaajien lukumäärä	26
Tämän tehtävän osuus sarjassaan	19% (26/135)
Vastaajan sukupuoli	14 naista; 9 miestä; 3 ei ilmoita
Käytetty aika (palautteen antajia vastaajista 55 %)	85 min (5–90 min)

Opiskelijoiden antama palaute ei kiinnitä erityisesti huomiota. Kuten muidenkin tehtävien kohdalla, tehtävä on koettu haastavaksi, materiaali liian runsaaksi ja aika riittämättömäksi. Näkemykset tehtävän tuttuudesta jakoivat mielipiteitä ja vaihtelivat koko asteikolla siten, että on neutraali, ei samaa eikä eri mieltä. Vaikka tämäntapaista tehtävää ei ole ollut tekstitaidon kokeessa, kysymys kirjoittajan valinnoista ja niiden seurauksista kuuluneet kriittisten tekstitaitojen opiskeluun.

Taulukko 28. Poimintoja tehtävän ÄC3 opiskelijapalautteesta (N=20).

Palaute (N=20) väittämiin asteikolla 1= täysin eri mieltä, 2 = osittain eri mieltä, 3 = ei samaa, eikä eri mieltä, 4 = osittain samaa mieltä, 5 = täysin samaa mieltä.	Keskiarvo
Tehtävä oli kiinnostava.	3,3
Tehtävä antoi mahdollisuuden hyödyntää äidinkielen ja kirjallisuuden kursseilla opittuja taitoja.	3,7
Tehtävä tarjosi haastetta.	4,2
Tehtävä oli tuttu. Tällaisia tehtäviä meillä on ollut tekstitaidon kokeessa ennenkin.	3,0
Hyödynsin yleissivistystäni vastatessani.	3,3
Materiaalia oli liikaa.	4,1
Aikaa oli mielestäni riittävästi.	2,0
Havaitsin nopeasti, mitkä tekstit olivat olennaisia tehtävän kannalta.	3,4

Tehtävän ÄC3 vastauksista voidaan oppia ainakin se, että **abiturienttien taitoon – tai uskallukseen – rajata aineistoa aktiivisesti itse on kiinnitettävä huomiota**. Itsenäinen rajaaminen aiheuttaa epävarmuutta. Saadut vastaukset viittaavat myös siihen, että tehtävänanto olisi saanut olla tarkempi ja kapeampikin. Nopeiden yleistävien päätelmien tekeminen useista teksteistä ei ainakaan nykyisellään onnistu.

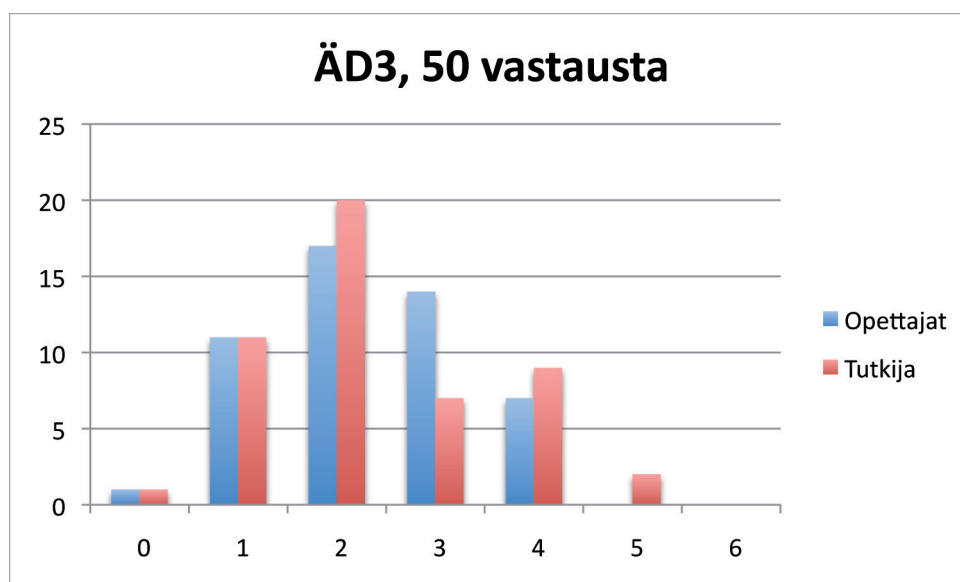

7.4 Tehtävän muotoilu (ÄD3)

Tehtävässä ÄD3 tutkitaan lukion kurssin *ÄI2 Tekstien rakenteita ja merkityksiä* tavoitteiden saavuttamista. Kurssin tavoitteisiin kuuluu, että opiskelija löytää käyttökelpoista ja luotettavaa tietoa. Tavoitteet kytketään opetussuunnitelmassa kirjoitusprosessiin, johon kuuluu tarkoituksenmukaisen aineksen hakeminen ja kriittinen valikointi. (LOPS, s. 34.) Tehtävä on kaksiosainen: ”Tutki aineistoa. Mitkä aineistossa mainitut seikat vaikuttavat todella ihmisen käsitykseen ilmastonmuutoksesta?” Ensimmäinen osa kehottaa tutkimaan aineistoa, toinen osa päättämään, mitkä seikat vaikuttavat ihmisten ilmastonmuutuskäsityksiin. Tehtävän rajauksen kannalta lauseke ”ihmisen käsitys ilmastonmuutoksesta” on keskeinen. Tehtävä edellyttää sellaisten tietojen tunnistamista, jotka tuovat esiin ihmisten käsityksiä. Tehtävän yleissivistävä sisältö on yhteydessä lukion aihekokonaisuuteen kestävä kehitys.

Tehtävää laadittaessa ajateltiin, että keskeiseksi tekstiksi nousisi Suomen Kuvalehden verkkosivuilla julkaistu tiedeuutinen *Usko ilmastonmuutokseen ei riipu tietämyksen määrästä*. Tyydyttävään vastaukseen voisi päästä referoimalla artikkelin sisällön, sillä se osoittaa jo relevantin tekstin tunnistamista aineistomassasta. Tämän pohjatekstin mukaan ilmastokeskusteluun osallistuu kahden ääripään ihmisiä: toisessa päässä ollaan samaa mieltä ilmastotieteilijöiden kanssa, toisessa päässä ollaan skeptikkoja. Näihin ryhmiin kuuluminen ei ole pohjatekstin mukaan sidoksissa, yllättävää kyllä, koulutustasoon vaan kulttuurisiin arvoihin siten, että hierarkkiset individualistit ovat skeptikkoja, yhteisölliset egalitaarit ilmastonmuutosteorian hyväksyjä koulutuksesta riippumatta. **Artikkeli on kiinnostava, koska se esittää väitteitä, jotka ovat riidoin yleisten uskomusten kanssa.** Mainittua artikkelia ja sen esittämää jaottelua voisi käyttää myös hyväksi muiden aineistojen erittelyyn ja tulkintaan, kuten ilmastokriittisen Dokumenttiprojekti-blogin sekä Suomi24-foorumiviestin sekä Facebook-viestiketjun eri äänien tulkintaan. Useimmiten opiskelijat noudattivat kuitenkin toisenlaista vastausstrategiaa. Vastausten saamien pisteiden jakauma jää kapeaksi, ja yleisin pistemäärä on kaksi. **Numeroiden valossa melko houkuttelevaksi koettu tehtävä näyttää johtavan epäonnistumisiin.**

Kuvio 14. Tehtävän ÄD3 pistejakauma.

Vastauksista ilmenee, että tehtävää ei ole ymmärretty aivan niin kuin tehtävänlaatijat ovat otaksuneet. Moni vastaaja päätyy arvioimaan aineiston tekstejä siitä näkökulmasta, ovatko niissä esitetyt väitteet vaikuttavia. Monessa kahden pisteen vastauksessa tehtävä on tulkittu siten, että arvioidaan pohjatekstien vakuuttavuutta. On jäänyt huomaamatta, että joukossa oli myös tiedeuutinen, joka käsittelee ihmisten ilmastonmuutosasenteita ja niihin yhteydessä olevia tekijöitä. Näyte 29 havainnollistaa vastausstrategiaa, jossa tehtäväksi on ymmärretty pohjatekstien vaikuttavuuden arviointi.

Näyte 29. ÄD3. Vaikuttavia seikkoja verkkouutisessa (F117)

Verkkouutinen Tutkijoiden usko ilmastonmuutoksen pysäyttämiseen horjuu on uutiskokonaisisuus, johon kuuluu erilaisia osia. Näitä osia ovat otsikko, kuva ja uutisteksti. [Luettele uutisen rakenneosia.]

Otsikko on selkeä ja antaa lukijalle suoraan tiedon siitä, mistä uutisessa on kyse. Otsikko on siis ytimekäs, joten se vaikuttaa lukijaan. Myös se, että otsikossa on sana ”tutkijoiden” lisää otsikon vaikuttavuutta, koska tutkijat ovat alansa asiantuntijoita, jolloin heidän mielipidettään voi pitää luotettavampana kuin esimerkiksi verkkouutisen laatineen henkilön mielipidettä. [Arvioi uutisen luotettavuutta. Ei löydä tehtävänannon näkökulmaa.]

Uutisen alussa oleva kuva herättää lukijassa ajatuksia. Tekstin yhteydessä sen merkitys korostuu, koska lukija mielessään yhdistää sen siihen, että ilmastonmuutoksen pysäyttäminen on mahdotonta. Kuva on siis yksi mahdollinen seuraus ilmastonmuutoksen jatkumisesta. Se vaikuttaa ainakin vetoamalla tunteisiin mutta myös järkeen. [Löytää valitsemastaan uutisesta tunteisiin vetoamista.]

Uutistekstissä tulee esille monen eri henkilön ajatuksia ja tietoja ilmastonmuutoksen pysäyttämisestä ja siitä, onko se mahdollista. Vaikuttavimmiksi mielipiteiksi nousevat kuitenkin yliopistojen tiedemiesten kommentit asiaan, sillä heillä on uutisessa mainituista henkilöistä eniten asiantuntemusta. Asiantuntemus herättää lukijassa luottamusta, jolloin asiantuntijan sanomiin asioihin suhtaudutaan vakavammin ja ne saavat enemmän vaikutusvaltaa. [Tunnistaa auktoriteettiin vetoamisen yhdeksi vaikuttamisen keinoksi.]

(Opettaja ja tutkija 2p.)

Vastauksen kirjoittajalla on mitä ilmeisimmin varsin hyvät tekstianalyysin taidot. Hän osaa käyttää asianmukaisesti erilaisia teksteistä puhumisen käsitteitä, kuten *otsikko*, *kuva*, *uutisteksti*. Tämä ja usea muukin vastaus osoittaa myös, ettei abiturientin käsitys *asiantuntija*-sanan merkityksestä poikkea yleiskielen merkityksestä, toisin kuin tehtävään ÄC2 saadut vastaukset antaisivat olettaa. Vaikutelmaksi jääkin, että nimenomaan relevantin aineiston tunnistaminen aiheuttaa vaikeuksia ja opiskelijat ovat halunneet lukea tehtävänannon itselleen tutuksi. Erilaisia vaikuttavan kielen ja vaikuttavuuden analyysejä on totuttu tekemään tekstitaidon kokeessa.

Joukkoon mahtuu kuitenkin myös vastauksia, joissa lukeminen on kohdistunut nimenomaan sopivan pohjatekstin valintaan. Osa opiskelijoista on tunnistanut relevantiksi tekstiksi Suomen Kuvalehden verkkosivuilla julkaistun uutisen *Usko ilmastonmuutokseen ei riipu tietämyksen määrästä*. Vastausstrategiaa, jossa relevantti teksti referoidaan tehtävänannon kysymyksen näkökulmasta, voi pitää jo hyvänä ratkaisuna. **Ollennainen teksti on tunnistettu ja sitä on osattu referoida. Tiedon haku on tässä tapauksessa kohdistunut oikein ja opiskelija on uskaltanut luottaa hakuunsa.**

Näyte 30. ÄD3. Ihmisten usko ilmastonmuutokseen (M924)

Suomenkuvalehti.fi artikkelin Usko ilmastonmuutokseen ei riipu tietämyksen määrästä (Luettu 27.11.2012) kerrotaan Yalen yliopiston tutkimuksesta. Tutkimuksessa selvitettiin 1500 tavallisen ihmisen kulttuuriset arvot ja tieteellisen tietämyksen tasoa. [Esittelee relevantiksi arvioimansa artikkelin.]

Tuloksista käy ilmi, ettei ihmisen tietämyksen tasolla ole väliä, vaan ennakkokäsityksillä ja arvomaailmalla. Skeptisesti suhtautujat olivat hierarkisia individualisteja. Heidän arvio ilmastonmuutoksen vaarasta oli 3,5. Hierarkisien individualistien käsitys ilmastonmuutoksen torjuntatoimista ovat, että ne haittaavat teollisuutta ja kaupankäyntiä. [Tiivistää esitettyjä tutkimustuloksia. Esitelty lukuarvo jää selittämättä.]

Yhteisölliset egalitaarit taas hyväksyvät herkemmin ilmastonmuutosteoriat. Heidän riskiarvio on keskimäärin 7,4. He luottavat enemmän tutkijoitten sanaan kuin toisen ääripään edustajat. [Tiivistää esitettyjä tutkimustuloksia. Riskiarvioluvun merkitys jää epäselväksi lukijalle.]

Toisin kuin arvellaan korkealle kouluttautunut henkilö ei välttämättä hyväksy muutta mutkitta ilmastonmuutosta. Tietämyksen lisääntyminen voi aiheuttaa sen, että alkaa epäillä tutkijoita ja hankkia itselleen tietoa. ”Tietämyksen lisääntyessä kiistat eivät vähene, vaan saattavat jopa pahentua.” Eli ne joilla on tietämystä osaavat perustella ja epäillä toisia enemmän mutta myös on niitäkin, jotka uskovat ilmastonmuutoksiin ja ovat korkeasti koulutettuja. [Kiinnittää huomiota koulutuksen ja uskomusten kompleksiseen suhteeseen.] (Opettaja 2 p., tutkija 3 p.)

Opettaja on antanut näytteen 30 vastauksesta 2 pistettä, minkä voi ymmärtää sillä perusteella, että vastaus on melko niukka, siinä on referoiva ote ja kirjoitetun yleiskielen normien hallinnassa on lukuisia puutteita. Omassa pisteytyksessään tutkija on kuitenkin korostanut sitä, että vastaus **osoittaa aktiivista laajan aineiston seulomista ja tehtävän kannalta relevantin tekstin tunnistamista**. Kirjoittaja ei myöskään lavertele turhia vaan selostaa tehtävän kannalta keskeisiä seikkoja lukemastaan uutisesta. Vastauksensa lopussa **kirjoittaja artikuloi päätelmän lukemastaan**.

Tehtävä oli sarjansa toiseksi suosituin. Sen on valinnut 51 opiskelijaa 135:stä, 37 prosenttia sarjaan vastanneista.

Taulukko 29. Tehtävän ÄD3 valinneet (N=51).

Vastaajien lukumäärä	51
Tämän tehtävän osuus sarjassaan	38 % (51/135)
Vastaajan sukupuoli	34 naista; 16 miestä; 1 ei ilmoita
Käytetty aika (palautteen antajia vastaajista 47 %) (palautteenantoprosentti alhaisin)	90 min (60–120 min)

Tämän tehtävän valinneista opiskelijoista alle puolet antoi kokeilusta palautetta. Vaikka tehtävän kiinnostavuudesta annetut arviot vaihtelevat koko skaalalla, enemmistö palautteen antajista on kuitenkin ollut osittain tai täysin samaa mieltä tehtävän kiinnostavuutta koskevasta väitteestä sekä äidinkielen

ja kirjallisuuden taitojen hyödyllisyydestä. Kukaan ei ole ollut eri mieltä väitteestä, että tehtävä tarjosi haastetta. Enemmistö on ollut vähintään jossain määrin eri mieltä tehtävän tuttuudesta. Näkemykset yleissivistyksen hyödyntämisestä vaihtelevat. Tutunoloisesti myös tässä tehtävässä materiaalia on koettu olevan liikaa, eikä kukaan ole ollut edes osittain samaa mieltä väitteestä, että aikaa olisi ollut riittävästi. Sen sijaan enemmistö on ollut ainakin osittain sitä mieltä, että olennaiset tekstit löytyivät nopeasti.

Taulukko 30. Poimintoja tehtävän ÄD3 opiskelijapalautteesta (N=24).

Palaute (N=24) väittämiin asteikolla 1= täysin eri mieltä, 2 = osittain eri mieltä, 3 = ei samaa, eikä eri mieltä, 4 = osittain samaa mieltä, 5 = täysin samaa mieltä.	Keskiarvo
Tehtävä oli kiinnostava.	3,4
Tehtävä antoi mahdollisuuden hyödyntää äidinkielen ja kirjallisuuden kursseilla opittuja taitoja.	3,5
Tehtävä tarjosi haastetta.	4,4
Tehtävä oli tuttu. Tällaisia tehtäviä meillä on ollut tekstitaidon kokeessa ennenkin.	2,3
Hyödynsin yleissivistystäni vastatessani.	3,0
Materiaalia oli liikaa.	4,0
Aikaa oli mielestäni riittävästi.	2,0
Havaitsin nopeasti, mitkä tekstit olivat olennaisia tehtävän kannalta.	3,4

Tehtävä ÄD3 osoittautui kokeilussa monella tavoin ongelmalliseksi. **Opiskelijat ovat ymmärtäneet instruktion useimmiten eri tavalla kuin tehtävänlaattijat ennakoivat.** Siksi myös arviointi osoittautui hankalaksi ja pisteitä oli annettava vaatimattomistakin, mutta oikeansuuntaisista suorituksista. Muussa tapauksessa vastausten hajonta olisi jäänyt vieläkin vähäisemmäksi. Paremmiin muotoiltuna tämäntapainen lukutehtävä kutsuu esiin kriittistä luentaa ja tulkintaa, kuten näytteen 30 perusteella voi huomata. Vastaaaja on uskaltanut huomata, mikä teksteistä käsittelee nimenomaisesti ihmisten ilmastonmuutosuskomuksiin vaikuttavia seikkoja. Pohjateksti myös kyseenalaistaa arkiyleistyksiä, joten tehtävä kohdistuu nimenomaan lukutaitoon. Toisaalta osa tähän tehtävään saaduista vastauksista osoittaa jälleen aktiivisen aineiston seulomisen puutetta, jolloin vastauksesta tulee esseistinen ja laaja, kun kaikkia tekstejä lähdetään punnitsemaan. Tämäntapainen vastausstrategia ei puolusta paikkaansa lukutaitoa mittaavassa kokeessa.

Tehtävässä havaitut ongelmat ohjaavat kiinnittämään huomiota tehtävän muotoiluun, johon tämän tehtävän kohdalla oli jäänyt epätarkkuutta ja monitulkintaisuutta. Moni käänsikin tehtävän mielessään tutummaksi ja lähti arvioimaan tekstin vaikuttavuutta sen sijaan, että olisi hakenut pyydettyä tietoa. Osaltaan myös tehtävän konteksti, äidinkielen koe, on saattanut ohjata harhaan. Tiedon hakeamiseen liittyville tekstitaidoille lienee vankempi asema reaaliaineiden kontekstissa.

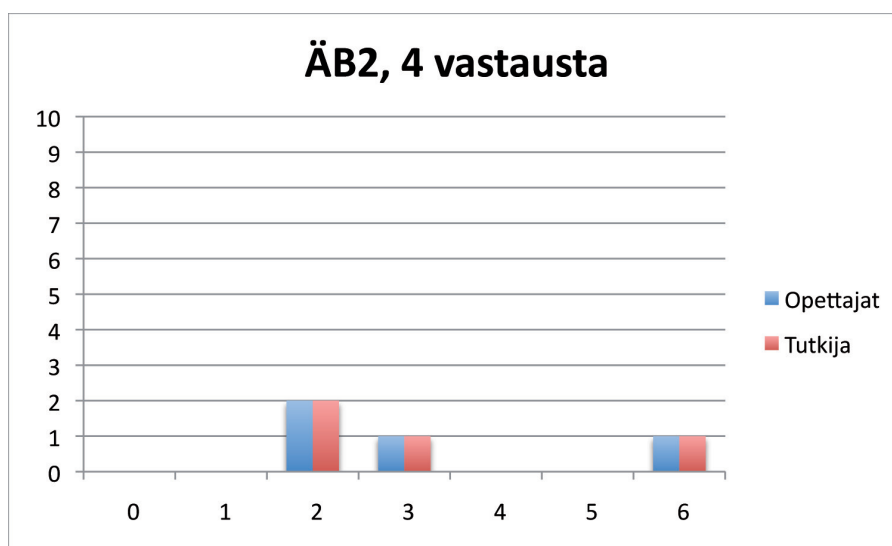
7.5 Kartettu tehtävä (ÄB2)

Tehtävän ÄB2 ”Arvioi Oksasen Puhdistus-romaanin (-näytelmän ja/tai -elokuvan) yhteiskunnallista merkitystä aineiston ja tietojesi varassa” tehtävänanto korostaa sitä, että pelkkä annettuun aineistoon tukeutuminen ei riitä vaan vastaajan odotetaan hyödyntävän myös kulttuurien ja historian tuntemustaan. Äidinkielen ja kirjallisuuden kurssien sisällöistä relevantteja ovat kurssin ÄI4 tavoitteisiin kuuluva kyky ymmärtää tekstien vaikuttavuutta sekä kurssin ÄI5 tavoitteisiin kuuluva kyky ymmärtää tekstejä konteksteissaan. Hyödynsi tehtävään kulttuurien tuntemusta, historian tai äidinkielen ja kirjallisuuden tietoja, tehtävä edellyttää aktiivista kontekstualisointia. Kriittinen vastaaja vähintäänkin selaa aineiston läpi ja panee merkille käydyn keskustelun pääargumentit. Etukäteen ajateltiin, että yhteiskunnallinen merkitys olisi mahdollista kytkeä esimerkiksi kysymykseen

- Viron neuvostomiehityksestä,
- elämästä totalitaarisessa, toisinajattelun kieltävässä yhteiskunnassa
- naisten asemasta eri yhteiskunnissa
- fiktiosta historiallisen tiedon välittäjänä tai kuvittajana.

Pienen vastaajajoukon sisällä hajonta liikkuu kahdesta kuuteen pisteeseen. **Opiskelijat arvioivat tehtävän myös palautteessaan kaikkein vaativimmaksi tehtäväksi.** Jo pelkästään lausekkeen *yhteiskunnallinen merkitys* korkea abstraktiotaso tekee tehtävästä haastavan. Lisäksi vastaajan olisi kyettävä löytämään vihjeitä tällaisesta abstraktista ilmiöstä. Syy tehtävän karttamiseen lieneekin tehtävänannon korkeassa abstraktiotasossa, tehtävän edellyttämien taustatiedoissa mutta mahdollisesti myös edellytetyssä kontekstualisoinnissa.

Kuvio 15. Tehtävän ÄB2 pisteiden jakauma.

Tehtävän ÄB2 saavuttama vähäinen suosio kokeilussa yllätti, vaikka osattiinkin ennakoita, ettei siitä tulisi huippusuosikkia. Kyse on ehkä ilmiöstä, joka on noussut näkyville myös tutkittaessa suomalaisnuorten yhteiskunnallista osaamista. Suomalaisnuorten tietämys yhteiskunnasta ja sen toimintatavoista on huippuluokkaa. Sen sijaan yhteiskunnallinen vaikuttaminen ei kiinnosta. (Suoninen,

Kupari & Törmäkangas 2010, 61.) Kenties tehtävässä ÄB2 näkökulma olisi edellyttänyt harrastuneisuutta, johon suomalaisnuorilla ei ole juurikaan vetoa. Toki tehtävä vaatii myös sellaista yleistämisen tasoa ja kaunokirjallisuudesta käydyn tekstin kontekstualisointitaitoa, että karttelun voi ymmärtää yksin tehtävän vaativuuden perusteella. Sekä tehtävän ÄB2 vastauksista että muistakin etenkin laajan aineiston keskeisten teemojen yleistämistä edellyttäneistä tehtävistä voi tehdä sen päätelmän, että tätä taitoa lukiossa ei ole ehkä riittävässä määrin harjoiteltu.

Näyte 31 havainnollistaa välttävälle vastaukselle ominaista sisällön selostamista. Vastaus kohdistuu enemmän teoksen vastaanottoon vaikka yhteiskunnallinen merkityskin mainitaan. Vastaus on yksinäinen: kirjoittaja ei osoita selvästi, missä referoi aineistoa, missä hyödyntää omia tietojaan. Perustelut puuttuvat tai jäävät ylimalkaisiksi. Näytteessä 32 kirjoittaja kontekstualisoi teosta ja osoittaa sitä kautta sen yhteiskunnallista merkitystä – myös kulttuurisaarteena. Jo otsikko kiteyttää kirjoittajan arvion teoksen yhteiskunnallisesta merkityksestä. Kirjoittaja hallitsee aineistojen keskusteluttamisen ja raja omien tietojen ja aineiston sisältöjen välillä on osoitettu selvästi. Hän on sinut eri tekstilajien kanssa ja ymmärtää eri tekstilajien tulkinnan lähtökohtaiset erot. Näytteet eroavat toisistaan myös taidoissa ottaa käyttöön yleissivistystä sekä osoittaa äidinkielen ja kirjallisuuden viidennen ja kuudennen lukiokurssin (ÄI5. Teksti, tyyli, konteksti; ÄI6 Kieli, kirjallisuus ja identiteetti) tavoitteiden mukaista osaamista. Näytteen 31 vastaus nojaa temaattiseen jäsenyykseen, joka etenee johdonmukaisesti.

Näyte 31. ÄB2 Kiistelty, mutta avartava (K519)

Puhdistuksen yhteiskunnalliset vaikutukset ovat todella kaksi piippuinen seikka. Romaani on ollut valtavat suosittu , missä Oksanen onnistuu loistavasti, mutta samalla teos herättää vihamielisyyttä ja eripuraa. [Esitettyjä seurauksia voi pitää yhteiskunnallisesti merkittävänä.]

Suurelle osalle lukija kannasta romaani on ollut silmiä avaava ja paljon virosta ja sen lähihistoriasta tietoa antava luku kokemus. Tämä siksi, että Puhdistus kertoo tapahtumia naisen näkökulmasta, mitä aikaisemmin ei ole tehty sekä tarinat perustuvat Oksasen välikäden kautta saamiin kokemuksiin. [Yhteiskunnallinen merkitys samastetaan tietoon. Kirjoittaja ei mainitse lähteitään.]

[Vastaus jatkuu kahdella kappaleella, joissa referoidaan aineiston lähteitä.]

Vaikka Puhdistus on Romaanina kiistelty on se herättänyt niin suurta keskustelua asiasta yhteiskunnallisesti ettei asiasta kiinnostuneilla ihmisillä ole vaikea saada oikeaa kuvaa Viron-lähihistoriasta. Tämän vuoksi romaanin merkitys on ollut Virolle positiivinen asia ja muille avartava kokemus. [Pohtii keskustelun seurauksia.] (Opettaja ja tutkija, 2 p.)

Näyte 32. ÄB2. Kulttuurillista ja historiallista arvoa (L815)

Sofi Oksasen näytelmä ja romaani Puhdistus, josta on tehty myös elokuvaversio, on laajalle levittyään saavuttanut niin suosiota kuin negatiivistakin arvostelua. Teoksen yhteiskunnallinen merkitys nousee esille ajankohtaisessa keskustelussa: esimerkiksi Pekka Tarkan puhekatkelmassa Finlandia-palkinnon jakotilaisuudessa korostetaan romaanin kulttuurillista arvoa, kun taas kirjailija Jaan Kaplinskin blogikirjoituksessa ”Sofi Oksasen ”Puhdistus”, Helsingin Sanomien digilehden uutisessa ”Ministeri puolustaa Puhdistusta” ja Sirpa Pääkkösen esseessä ”Viron kirjallisuus tarvitsee Puhdistusta” kirjan, näytelmän ja elokuvan merkitys historian ja virolaisen yhteiskunnan kuvaajana painottuu. [Aloittaa tiivistelmällä.]

Pekka Tarkan puheessa kuvaillaan Oksasen kirjoittamistaitoja ja sitä, miten kirjailija on osannut yhdistää teoksessaan niin nykyhetken kuin menneenkin. Kertojalla sanotaan olevan ”suuri kyky aikojen ja paikkojen vivahteikkaaseen kuvaukseen - -”, ja kokonaisuus on ”jäntevä, julma ja ehjä”. Tarkan puheen perusteella Puhdistuksella onkin merkitystä taidokkaana proosan edustajana ja kulttuurisaarteena: ”Oksasen saavutus osoittaa romaanimuodon ehtymättömän elinvoiman.” Keskusteluissa Puhdistus onkin saanut kehuja ja arvostusta hienona lajinsa edustajana. [Perustelee merkitystä kulttuurisaarteena.]

Myös teoksen teemoja ja tapaa käsitellä aihetta arvostetaan. Puhdistus nostaa esille naisten aseman niin historiassa kuin nykyäänkin. ”Mies viittasi takanaan oleville miehille, jotka lähtivät tulemaan Aliidea kohti.” Koska Aliide ei suostu paljastamaan sota-aikana tietoaan, häntä ja hänen läheisiään satutetaan. Teoksessa toinen päähenkilö on Zara, jonka kohtalo on yhtäläillä alistettu ja raaka: tyttöä käytetään hyväksi pakottamalla tämä myymään itseään. Karusti kuvatun aiheen voidaankin ajatella olevan eräänlainen yhteiskunnallinen kannanotto naisten asemaan ja sukupuolten väliseen tasa-arvoon. [Arvottaa tematiikkaa naisnäkökulmasta.]

Yhteiskunnallinen merkitys näkyy myös Puhdistuksen miljöössä, sillä teos kuvaa 1900-luvun neuvosto-Viroa. Lähihistorian kuvaus on herättänyt paljon mielipiteitä puolesta ja vastaan. Pääkkönen kirjoittaa esseessään, että ”virolaiset eivät ole pystyneet kunnolla käsittelemään sitä [Viron lähihistoriaa]” ja ” - - ettei Viron uudessa polvessa ole Oksasen kaltaista kirjailijaa - -”. Hän väittää, että tämän takia maassa tarvitaan Oksasta. Kirjailija toimii näin historian kuvaajana, joka välittää teoksiensa kautta eteenpäin tietoa siitä, millaista Viron elämä on ennen ollut. Lisäksi Oksasen tapa pureutua juuri naisten asemaan korostaa hänen teostensa yhteiskunnallista arvoa, sillä verkkouutisen ”Ministeri puolustaa Puhdistusta” mukaan ”Naisten kohtalosta on kirjoitettu vähän”, Laar sanoo”. [Pohtii teoksen merkitystä virolaisten kansallisessa identiteetityössä.]

Viron lähihistorian tarkkaan kuvaamiseen on asennoiduttu kuitenkin myös kielteisesti, mikä tulee esille kirjailija Jaan Kaplinskin blogikirjoituksessa ja kommentteissa: ”Hän kaupaa jotain, joka on olevinaan meidän elämäämme, vaikkei se sitä olekaan.” Kirjailijan mukaan Puhdistus on erinomainen tarina, joka ei kuitenkaan kuvaa neuvosto-Viron todellista elämää. Myös toimittaja Piret Tali on verkkouutisen ”Ministeri puolustaa Puhdistusta” mukaan huolissaan Oksasen tekstien vaikutuksesta virolaiseen yhteiskuntaan: ”Hän pelkäsi, että kuvaus väkivallasta ja ahdistuksesta Virossa muuttuu vallitsevaksi totuudeksi maasta.” Näin ollen teoksen asema ei olisikaan yhteiskunnan etujen mukainen, vaan päinvastoin se horjuttaisi Viron asemaa. [Käsittelee keskustelun riitasointuja.]

Kaiken kaikkiaan Puhdistuksella on yhteiskunnallisesti merkitystä niin kulttuurillisena teoksena kuin historian kuvauksenakin. Se pitää yllä kirjallisuuden tasoa ja samalla auttaa virolaisia käsittelemään menneisyyttään. [Kiteyttää analyysinsä lopputuleman.] (Opettaja ja tuktija, 6 p.)

Tehtävä ÄB2 ei ollut suosittu. Vain 4 opiskelijaa, alle 3 % ÄB-sarjan 150 vastaajasta valitsi sen.

Taulukko 31. Tehtävän ÄB2 valinneet (N=4).

Vastaajien lukumäärä	4
Tämän tehtävän osuus sarjassaan	3% (4/150)
Vastaajan sukupuoli	2 naista; 1 mies; 1 ei ilmoita
Käytetty aika (palautteen antajia vastaajista 75 %)	90 min (45–120 min)

Neljästä tehtävän valinneesta kolme antoi palautetta kokeilusta. Palaute on samansuuntaista kuin muissakin tehtävissä. Tehtävä on koettu ainakin jossain määrin kiinnostavaksi, äidinkielen ja kirjallisuuden osaamista on päässyt hyödyntämään, tehtävä tuntuu tarjonneen haastetta ja olleen ennen kokematon. Vastaajat ovat olleet joko neutraaleja tai olleet osittain samaa mieltä väitteestä, että hyödynsivät yleissivistystään. Tuttuun tapaan materiaalia oli liikaa, aikaa riittämättömästi. Kaikki vastaajat ovat yksimielisesti olleet osittain sitä mieltä, että relevanttien tekstien tunnistaminen sujui nopeasti.

Taulukko 32. Poimintoja tehtävän ÄB2 opiskelijapalautteesta (N=3).

Palaute (N=3) väittämiin asteikolla 1= täysin eri mieltä, 2 = osittain eri mieltä, 3 = ei samaa, eikä eri mieltä, 4 = osittain samaa mieltä, 5 = täysin samaa mieltä.	Keskiarvo
Tehtävä oli kiinnostava.	3,3
Tehtävä antoi mahdollisuuden hyödyntää äidinkielen ja kirjallisuuden kursseilla opittuja taitoja.	3,7
Tehtävä tarjosi haastetta.	4,7
Tehtävä oli tuttu. Tällaisia tehtäviä meillä on ollut tekstitaidon kokeessa ennenkin.	2,3
Hyödynsin yleissivistystäni vastatessani.	3,7
Materiaalia oli liikaa.	4,3
Aikaa oli mielestäni riittävästi.	2,3
Havaitsin nopeasti, mitkä tekstit olivat olennaisia tehtävän kannalta.	4,0

7.6 Tehtävien kompastuskiviä

Lukuun 7 koottuja kokemuksia yhdistää se, että tehtävät ÄA2, ÄA3, ÄC3, ÄD3 ja ÄB2 eivät seulooneet opiskelijoiden taitoja toivotulla tavalla. Selittäviä tekijöitä voidaan hakea sekä aineistosta, tehtävänannoista että opiskelijoiden taidoista. Tähän luokkaan on joutunut kaksi ÄA-sarjan tehtävää, joihin liittynyt aineisto riitti kyllä henkilölähteiden merkityksen tarkasteluun (tehtävässä ÄA1, ks. lukua 4.1) mutta oli sarjan toisiin tehtäviin liian ohutta. Aineistona olleet uutiset olivat pääasiassa melko samankaltaisista päivälehdistä. Toisaalta kontrastiksi asettuvat elinkeinoelämää edustavat mediatekstit olivat ehkä liiankin osoittelevia. Niistä oli helppo tehdä tietyt perushavainnot, mutta erittelyä oli vaikea syventää. **Aineiston valintaan on kiinnitettävä erityistä huomiota siitä näkökulmasta, että se on riittävän haastava.**

Toinen selvästi erottuva syy tehtävän epäonnistumiseen on opiskelijoiden taidoissa tai uskalluksessa valita. Jos käsketään tarkastella jotakin ilmiötä vaikkapa kolmesta tekstistä, se onnistuu, mutta jos pyydetään tarkastelemaan ilmiötä uutisista, suurin osa opiskelijoista ei huomaa olla tarkkana valintakriteerin soveltamisessa. Samantapaista osaamattomuutta havaittiin myös tehtävässä ÄC2, jossa piti tarkastella asiantuntijoiden näkemyksiä. Vaikka tehtävä kokonaisuutena kohtuullisesti (ks. lukua 4.2), juuri **aineiston seulomiskriteerin aktiivinen soveltaminen oli siinäkin monelle kompastuskivi**. Tämän osaamattomuuden esille nousemista voi pitää myös osoituksena siitä, että sisältöjen ja tietojen valintataitoja pitäisi kehittää: onhan korkeakoululukeminenkin usein juuri tiedon seulomista jotakin tarkoitusta varten.

Myös **tehtävän muotoilulla on merkitystä**. Kaikkein ongelmallisimman oli tehtävä ÄD3, jossa siinäkin tavoiteltiin tekstien seulomista ja olennaisen löytämistä. Kysymys ”Mitkä aineistossa mainitut seikat todella vaikuttavat ihmisen käsitykseen ilmastonmuutoksesta?” on kuitenkin eittämättä epäselvä etenkin intensiteettisanan *todella* vaikutuksesta.

8. Kokeilijapalautetta

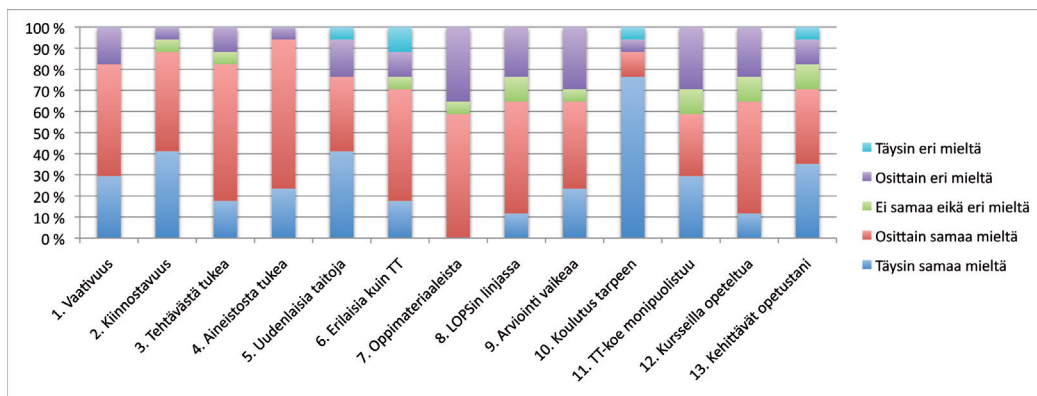
8.1 Opettajien palaute

Opettajille lähetettiin heidän omille opetusryhmilleen tarkoitettujen koepakettien lisäksi kaikki tehtäväpaketit tutustuttaviksi. Heitä pyydettiin palautelomakkeessa sekä ottamaan kantaa esitettyihin väitteisiin että vastaamaan avoimiin kysymyksiin (ks. liite 5). Arvioitavia väitteitä esitettiin 13, ja opettajia pyydettiin ottamaan niihin kantaa asteikolla ”täysin samaa mieltä”, ”osittain samaa mieltä”, ”ei samaa eikä eri mieltä”, ”osittain eri mieltä” ja ”täysin eri mieltä”. Esitetyt väitteet olivat:

1. Tehtävät tuntuivat vaativuustasoltaan abiturienteille sopivilta.
2. Koetehtävät olivat kiinnostavia.
3. Tehtävät tarjosivat riittävästi tukea vastauksen laatimiseen.
4. Aineistopaketti tarjosi riittävästi tukea vastauksen laatimiseen.
5. Koetehtävät edellyttivät uudenlaisia taitoja, joita opetuksessa ei ole painotettu.
6. Koetehtävät edellyttivät erilaisia taitoja kuin tekstitaidon kokeen tehtävät.
7. Oppikirjat ja muu käyttämäni oppimateriaali harjoittavat testitehtävien edellyttämiin taitoihin.
8. Tehtävät vastaavat Lukion opetussuunnitelman tavoitteita ja sisältöjä.
9. Tehtävien arvioiminen tuntui vaikealta.
10. Uuden päättökokeen käyttöönotto edellyttää täydennyskoulutusta.
11. Uudet tehtävätyypit monipuolistavat tekstitaidon koetta.
12. Tehtävät antoivat mahdollisuuden hyödyntää kurssillani opiskeltuja tietoja ja taitoja.
13. Kokeen tehtävät tukevat minua oman opetustyöni kehittämisessä.

Kuvio 16 profiloii kysymyksittäin opettajien näkemykset. Seuraavassa tarkastellaan rinnakkain sekä palautetta väittämiin että niitä täydentäviä vastauksia avoimiin kysymyksiin.

Kuvio 16. Opettajien vastaukset esitettyihin väittämiin.

Opettajilta haluttiin näkemyksiä tehtävien vaatimustasosta ja siitä, että opiskelijoille ei kerrottu, mihin aineiston tekstiin heidän olisi pitänyt tarttua. Kokeilussa mukana olleet opettajat ovat olleet pääasiassa sitä mieltä, että tehtävien vaativuustaso oli abiturienteille sopiva (väite 1). Täysin samaa mieltä on ollut viisi opettajaa, yhdeksän opettajan enemmistö on ollut osittain samaa mieltä, mutta on joukkoon mahtunut myös tehtävän vaativuustason sopivuudesta osittain eri mieltä olleet kolme opettajaa. Viisitoista opettajaa seitsemästätoista on täysin tai osittain samaa mieltä väitteestä, joka koskee tehtävien kiinnostavuutta (väite 2). Hieman varauksellisemmin on suhtauduttu ajatukseen siitä, että tehtävät tarjosivat riittävästi tukea vastauksen laatimiseen (väite 3). Vain kolme opettajaa on ollut täysin samaa mieltä, mutta kuitenkin yksitoista opettajaa osittain samaa mieltä. Yksi opettaja ei ole ollut samaa eikä eri mieltä. Kaksi opettajaa on ollut osittain eri mieltä. Samansuuntainen tilanne on myös vastauksissa väitteeseen ”Aineistopaketti tarjosi riittävästi tukea vastauksen laatimiseen” (väite 4). Tehtävien vaativuutta eriteltiin myös avoimissa vastauksissa kysymykseen, mitä ajatteltestitehtävien ja aineistopakettien soveltuvuudesta abiturienteille. Yleisesti ottaen vaativuustasoa pidettiin periaatteessa sopivana, joskin myös pohdittiin tekstikulttuurin muutosta ja sen vaikutuksia opiskelijoiden valmiuksiin:

”Minusta ne [tehtävät ja aineistot] olivat varsin sopivia, vain ÄD3-tehtävä oli kovin hankala hahmotettava.” (L1)

”Tehtävät mittaavat kriittistä lukemista ja aineistot ovat ajankohtaisia. Lisäksi aineistoissa monenlaisia tekstilajeja, jotka ovat abienkin arkea (verkkouutisia, sanomalehtitekstejä jne). Tuntuu, että nykynuoret ohittavat kaikki pitkät tekstit. Se näkyy vastausten laadussa. Kysymykset melko seikkaperäisiä ja vaativat keskittymistä.” (M1)

”Näille abiturienteille todella vaativia. Ne, jotka seuraavat uutisia, seuraavat niitä netistä ja televisiosta. Osa ei lue paperisia sanomalehtiä ja ymmärrys siitä, millainen mikin aineistossa käytetty lehti on, voi olla ja usein onkin erittäin heikko. Tehtävissä kuitenkin oli eduksi, jos tiesi, millaisista lehdistä oli kyse. Tietysti tällaista yleissivistystä soisi abiturienteilla olevan. Jotenkin on sellainen tuntu, ettei nykylukiolaisen yleissivistys vielä riitä suurimmalla osalla vaadittavaan kriittiseen lukutapaan. Tuotoksista tulee kovin pinnallisia.” (N2)

”Suurin osa tekstipaketeista vastasi omaa käsitystäni kolmannen vuoden vaikeustasosta. Tehtävien aineistomäärää jäin miettimään. Yhdeksän tekstin nopea haltuunottaminen yhtä tehtävää varten ei onnistunut kaikilta kokeilailta - tätä pitäisi tietysti harjoitella enemmän kursseilla.” (F2)

Tehtävillä tuntuu olleen uutuusarvoa, sillä kolmetoista opettajaa on ollut täysin tai osittain samaa mieltä väitteestä, että tehtävät edellyttivät uudenlaisia taitoja (väite 5). Tehtävät ovat erottuneet tekstitaidon kokeen tehtävistä ainakin jossain määrin, sillä kaksitoista opettajaa on ollut osittain tai jopa täysin samaa mieltä väitteestä, että kokeilun tehtävät edellyttivät erilaisia taitoja kuin tekstitaidon koe (väite 6). Muuan opettajista arvioikin avoimessa vastauksessaan testitehtäviä ja aineistopaketteja tähän tapaan:

Mielestäni testitehtävät olivat hyviä, mutta hyvin erilaisia kuin olimme harjoitelleet. Opiskelijat eivät ymmärtäneet tehtävänantoja, mutta painottaisinkin opetuksessani erilaisia asioita mikäli koe olisi tällainen. Minusta tehtävät olivat lähempänä sitä todellisuutta, minne nuoret ovat menossa ja tällaisia taitoja, joita kokeessa mitattiin he voivat ehkä myös jatkoopinnoissaan ja elämässään yleensä hyödyntää. (N1)

Väitteestä ”Oppikirjat ja muu käyttämäni oppimateriaali harjoittavat testitehtävien edellyttämiin taitoihin” kukaan opettajista ei ole ollut täysin samaa mieltä vaan vastaukset hajoavat osittain samaa mieltä oleviin (10/17), osittain eri mieltä oleviin (6/17) ja yhteen, jossa ei olla samaa eikä eri mieltä (väite 7). Suurin osa opettajista on ollut osittain (9/17) tai täysin (2/17) samaa mieltä siitä, että tehtävät ovat Lukion opetussuunnitelman suuntaisia, joskin myös kantaa ottamattomia (2/17) ja osittain eri mieltä olevia opettajia on joukossa (4/17) (väite 8). Erimielisten vastaukset heijastavat opetustradition vaikutusta opetussuunnitelman tulkintaan.

Valtaosa opettajista on pitänyt vastausten arviointia vaikeana (väite 9). Arvioinnin vaikeutta koskevan väitteen kanssa täysin samaa mieltä on ollut neljä opettaja, osittain samaa mieltä seitsemän opettajaa mutta viisi opettajaa on ollut myös osittain eri mieltä, eli heille arviointi ei ole näyttäytynyt ongelmallisena. Kaikkein useimmin täysin samaa mieltä opettajat ovat olleet siitä, että uuden päättökokeen käyttöön otto edellyttää täydennyskoulutusta (väite 10). Opettajat perustelevat näkemyksiään avoimissa vastauksissa muun muassa oikeusturvan ja yhteisten toimintaperiaatteiden avulla:

”Opiskelijoiden oikeusturvasta on - - huolehdittava. Opettajan pitää saada kouluttautua ENNEN kuin hän alkaa opettaa opiskelijaa ensimmäiselläkään kurssilla. Emme voi harjoitella niiden opiskelijoiden kanssa, jotka mittaavat taitojaan yo:ssa hataran opetuksen pohjalta. Tekstitaidon opettamisen oppimiseenkin meni aikaa! Nyt kun luen aivan ensimmäisiä tt-vastauksia, huomaan, että opettajakin on ollut vielä hieman hakoteillä aluksi. Enkä taastusti ole ainoa, vaikka ehkä ainoa, joka sen myöntää.” (H1)

”Omasta mielestäni sain vastaukset jonkinlaiseen järjestykseen, mutta olivatko kriteerini tehtävien tavoitteiden mukaiset, en tiedä. Yritin käyttää nykyisen tt:n kriteereitä.” (H2)

”TT-kokeeseen kehitellyt arviointikriteerit eivät myöskään täysin toimineet.” (M2)

”Oli [arvioinnissa vaikeuksia], esimerkiksi seuraavia: - miten suhtautua opiskelijan omiin tietoihin, millainen arvo antaa niille - miten suhtautua omien tietojen puuttumiseen, kun niitä on edellytetty (kaikilla kokelaillahan ei voi olla tietoa vaikkapa Puhdistuksen yhteiskunnallisesta merkityksestä tai Viron lähihistoriasta) - miten suhtautua huolimattomaan lähteen käyttöön: käytössä oli toisen käden lähteitä, ja niiden osoittaminen olisi kriittistä lukutaitoa sekin - miten suhtautua kokelaiden kulloisiinkin aineistovalintoihin.” (K3)

”Suurin ongelma on se, miten arvioida oman tiedon ja näkemyksen osuutta.” (I1)

”Arvioija on äidinkielen ja kirjallisuuden opettaja, toki yleissivistynyt, mutta pitäisikö hallita esim. kaikkien reaaliaineidenkin erityistieto? Missä vaiheessa koulutusta? Sitä pitäisi saada jo ennen kuin alkaa opettaa kohti uudenlaista yo-koetta.” (L2)

Yksi aivan erityinen, eri kohdissa esiin nouseva huolenaihe opettajilla koskee asiantuntijuutta. Aiheellisesti äidinkielen ja kirjallisuuden opettajat hahmottavat, että heidän edustamansa asiantuntijuus liittyy tekstitaitoihin geneerisellä tasolla. Sen sijaan eri alojen sisällöllinen asiantuntijuus tulisi heidän mukaansa säilyttää tulevaisuudessakin eri alojen opettajilla.

”Opiskelija varmasti pystyy suoriutumaan tehtävistä, jos hänellä on riittävästi aikaa, mutta opettajan tiedot esimerkiksi nyt vaikka riippuvuuden psykologiassa ovat vajavaiset. - - Eivätkö reaaliaineiden opettajat jo hoida tätä sarkaa?” (H1)

”Yleissivistys on laaja käsite ja saattaa eri perheissä oli erilainen. Sen arvioinnissa pitäisi olla kaikkien koulun aineiden mukana.” (M1)

Täydennyskoulutusvaadetta vasten on kiinnostava havaita, että opettajat ovat kuitenkin olleet sitä mieltä, että tehtävät ovat antaneet mahdollisuuden hyödyntää niitä tietoja ja taitoja, joita heidän kurseillaan on opiskeltu (väite 12). Tästä väitteestä opettajat ovat olleet osittain samaa mieltä (9/17), jopa täysin samaa mieltä (2/17), vaikka on joukkoon mahtunut myös osittain eri mieltä olleita (4/17) ja muutama, joka ei ole samaa eikä eri mieltä (2/17). Koska täysin samanmielisten osuus jää pieneksi, onkin tulkittava, että kokeilutehtävät eivät ole olleet täysin vieraita niille kriittisen tiedonkäsittelyn prosesseille, joita äidinkielen opetuksessa jo painotetaan ja jotka ovat olleet mukana myös tekstitaidon kokeessa. Kuitenkin uudenlaiset tehtävät edellyttävät kollegiaalista keskustelua, tavoitteiden täsmenämistä ja menetelmien kehittämistä. Tiedon valintaa ja sen pätevyyden arviointia varten tarvitaan vähintäänkin omat piirrekuvauksensa osaksi muuta arviointikriteeristöä.

Näkemykset hajautuvat, kun opettajat ottavat kantaa väitteeseen siitä, että kokeilun tehtävätyypit monipuolistavat tekstitaidon koetta (väite 11). Täysin samaa mieltä on ollut viisi, osittain samaa mieltä niin ikään viisi mutta saman verran on ollut niitäkin, jotka ovat olleet eri mieltä. Kaksi opettajaa ei ollut väitteestä sen paremmin samaa kuin eri mieltäkään. Hajoavat näkemykset ovat varmastikin sidoksissa avoimista vastauksistakin esiin nousevaan huoleen siitä, mikä on jatkossa syventyvän ja syvällisen tekstianalyysin asema.

Tuntuu, että nyt mennään kauas tekstitaidon kokeesta ja tekstianalyysistä, kauas lukutaidon kokeesta ja jopa äidinkielen kokeesta ja lähennyttään reaalikoetta. Olisiko vielä mahdollista säästää tekstitaidon koe tältä uudistukselta? (G1)

Tämäntyyppisten tehtävien käyttöön ottaminen tekisi tyhjäksi viime vuosina käytetyn analyttisen asennoitumisen, johon kuuluu olennaisen oivaltaminen, miten-kysymyksen pohtiminen kielen keinojen kautta. Tässä muodossa uudistus veisi äidinkielen oppiaineena takaisin viime vuosisadalle. (G2)

”Kokeen kehittämisessä ei pitäisi unohtaa tekstin tarkkan erittelyn taitoja.” (I1)

Viimeisestä väitteestä, että kokeilun tehtävätyypit tukevat opettajien omaa ammatillista kehittymistä, kannat ovat olleet pääasiassa samanmieliset. Täysin samaa mieltä on ollut 6, osittain samaa mieltä samoin 6, ei samaa eikä eri mieltä kolme, osittain eri mieltä 2 ja täysin eri mieltä vain yksi opettaja. Opettajat ovat tunnistanee kokeilusta myös mahdollisuuksia laventaa erilaisten lukutapojen hallintaa.

Opettajien ja oppimateriaalien on huomioitava se, että tällainen koe vaatii kokonaan uudenlaisen lukutavan omaksumista ja opettamista. Ei tapahdu kovin nopeasti ja täydennyskoulutusta tarvitaan paljon. (N2)

Mikäli tehtävätyypin täytyy säilyä tekstitaidon kokeessa, toivoisin, että siihen jätettäisiin selvemmin tarkkaa tekstianalyysiä ja vastauksen abstraktiotason nostoa edellyttävä vire. Tähän päästäisiin esimerkiksi aikaa lisäämällä ja ehkä sivumääräkin, mutta toisaalta silloin ollaan taas esseekoemaisessa vastauksessa. (G1)

Opettajat ovat hahmottaneet kokeilupakettien mittaavan lähdekritiikkitaitoja ja loogista ajattelua. Niissä nähtiin mahdollisuus näyttää äidinkielen asiantuntemusta. Opettajat olivat huomanneet, että kokeilun tehtävät edellyttivät aineiston nopeaa läpikäymistä. Pohdittavaksi jää kysymys myös siitä,

arvostetaanko syvyyttä vai nopeutta. Pelkona on, että hyväksi todettu tekstitaidon kokeen syventyvä lukeminen menetetään.

”Opetuksen pitäisi mennä enemmän siihen suuntaan, jossa hankitut tiedot ja taidot asetetaisiin kyseenalaiseksi tai joita voisi testata (keskustelut, väittelyt, tutkielmat, esseet).” (M1)

Yleissivistyksen kohdalla keskeiseksi kysymykseksi opettajapalautteessa nousee kysymys siitä, mitä yleissivistys on. Onko se tietoja vai osaamista? Varsin yksimielisesti opettajat pitivät kiinni siitä, että äidinkielen kokeessa voidaan mitata tekstitaitoja mutta eri oppiaineiden, vaikkakin keskeiset, sisällöt kuuluvat eri oppiaineisiin. He kiinnittävät huomiota myös opiskelijoiden oikeusturvaan: äidinkielen kokeessa on mitattava asioita, jotka opetussuunnitelmankin mukaan kuuluvat äidinkieleen ja kirjallisuuteen ja joiden arviointiin opettajilla on riittävä asiantuntemus.

”Yleissivistystä on mahdoton määritellä, ja mielestäni ollaan hakoteillä, jos sen mittaamista korostetaan äidinkielen uudessa kokeessa. Koko ylioppilaskoehan mittaa yleissivistystä, ja yo-koetta olisi kehitettävä kokonaisuutena. Minusta on käsittämätöntä, että äidinkielen päättökokeessa voitaisiin korjata koko yo-kokeen ongelmia. Äidinkielen koehan on mitannut monipuolisesti kokonaisuuksien hallintaa, tietojen soveltamista, valvutuneisuutta käydyssä yhteiskunnallisessa, kulttuurisessa ja tieteellisessä keskustelussa. Nykyinen tekstitaidon koe testaa sellaisia analyyttisiä taitoja, joita ihminen tarvitsee kaikessa opiskelussa ja elämässä yleensä sekä tekstejä tulkitessaan että tuottaessaan. Erittelytaito ja päätelmien tekemien on yleissivistystä ja tärkeä kansalaistaito. Tekstianalyysin keinojen avulla on mahdollista löytää tekstin tavoite ja ideologia sekä kehittää omaa ajattelua ja ilmaisukykyä. Verrattuna esim. ainerealin usein ylipitkiin vastauksiin tekstitaidon kokeen vastausteksteissä oivalletaan olennainen ja osataan tuottaa tiiviitä, täsmällisiä ja sidosteisia vastauksia. Uuudistuksessa on lähdetty väärästä suunnasta: koe on liian sisältöpainotteinen, ja se asettaa opiskelijat epätasa-arvoiseen asemaan. Paljolti riippuu kokelaiden kiinnostuksesta ja opiskelijoiden ainevalinnoista, miten he menestyisivät kokeessa. Tarkan analyysin ja ymmärtämisen sijasta ohjataan silmäilevään lukemiseen. Opettajalle koe tuottaa ongelmia: ryhdytäänkö opiskelemaan jonkinlaista nettilukemisen tapaista pikalukutekniikkaa? Nykyiset opetusmateriaalit eivät sovi tähän tarkoitukseen. Koekokeessahan mitattiin yleisiä viestinnän taitoja, ja menttiin ohi äidinkielen ja kirjallisuuden OPS:n sisällöistä. Koe ei mielestäni myöskään toimi pääsykokeena. On todella surullista, jos tekstitaidon koe, joka mielestäni on parasta, mitä äidinkieleessä on tapahtunut, uhrataan vaikeasti määriteltävän yleissivistyksen vuoksi.” (G2)

Opettajapalautteesta esiin nostetut pulmat liittyvät myös tehtävänantojen muotoiluun. Tämä onkin koejärjestelyihin liittyvä yleinen kysymys, jonka kanssa ollaan tekemisissä aina uudenlaisia tehtäviä pohdittaessa. Toinen ongelmaksikin nostettu kysymys koskee omien tietojen ja aineistosta luetun suhdetta.

”Tiedon käsittely ja sen pätevyys arviointi ovat jo osa äidinkielen sisältöjä. Niitä pitää vain harjoitella tehokkaammin, mutta arvioinnin kalut suunnilleen on jo olemassa. Yleissivistys on hankalampi asia. Pitäisi jotenkin määritellä, mitä yleissivistys on äidinkielen kokeessa, jos sitä ei saa itse valita, miten sitä osoittaa (kuten esseekokeessa saa). Aika epäreilulta tuntuu, että joskus se on Sofi Oksasta ja kirjallisuutta (äidinkielen ydintä), toisinaan taas ilmastonmuutosta (maantieteen ja biologian ydintä). Vaikka äidinkielen opettajakin on kaikkien alojen asiantuntija, tulee jossain raja vastaan myös hänen kyvyllään arvioida aivan toisen alan asioita.”

Yhteenvedona opettajien palautteesta voi todeta, että monet suhtautuvat epäilevästi siihen, että äidinkielen kokeessa mitattaisiin tiedollista yleissivistystä. Sen sijaan pidettiin hyvänä ajatuksena tuoda tiedon pätevyuden arviointi kokeeseen niin, että lähdekritiikillä olisi entistä keskeisempi rooli. Jotkut opettajista tuovat myös esiin, että opetussuunnitelma nykyiselläänkin jo edellyttää tätä. Toisaalta yhteistä huolta kannettiin kaunokirjallisuuden asemasta ja sen lukemisen tavasta. Muistutetaan, että oppiaineen nimi on äidinkieli ja kirjallisuus. Ymmärrettävältä tuntuu myös opettajien toive, että kokeessa mitattaisiin osaamista, jonka asiantuntijoita äidinkielen ja kirjallisuuden opettajat ovat. Opettajat myös tunnistavat, miten vaativaa on kehittyä kriittiseksi lukijaksi:

”Tehtävissä oli paljon arkiseen ja välttämättömään kriittiseen lukutaitoon liittyviä tehtäviä (yksilön asema tiedonlähteenä, mitä jätetään kertomatta, kohderyhmä). Toisaalta jäin miettimään oppiaineen sisältöjen riittävyttä. Äidinkielen oppiaineen tulisi liittyä koulujen opetussuunnitelmissa yhä vahvemmin toisiin oppiaineisiin, mikäli äidinkielen tekstitaidon kokeessa siirrytään kokeilukokeen kaltaiseen tiedon luotettavuuden arvioimiseen. Kokeen suhteellisen suuren aineistomäärän arviointi asettaa äidinkielen tunneillekin vaatimuksia. Opiskelijoita pitää ohjata tarttumaan nopeasti tekstilajien tunnusmerkkeihin, löytämään olennainen kuin asiantuntija.” (F2)

Tehtäväpaketit saivat yleisesti ottaen kiitosta siitä, että vaatimustaso oli abiturienteille sopiva. Sen sijaan hankaluuksia aiheutui siitä, että tehtäviin tarttuminen edellytti ensiksi silmäilevää lukutaitoa. Vastauksen laatiminen oli saattanut alkaa tekstitaidon kokeesta tutulla perusteellisyydellä. Kommentteissa kiinnitetään kuitenkin huomiota nettitekstien suureen määrään sekä tietokirjatekstien vähäiseen määrään. Kysymyksen nettitekstien luotettavuudesta opettajat nostavat esiin myös tiedon pätevyyden arvioinnin yhteydessä. Miten opettaa tiedon luotettavuuden arviointia tekstimaailmassa, joka muuttuu koko ajan?

Opettajien palaute antaa suuntaviivoja äidinkielen kokeen jatkokehittelylle. Myös palautteen valossa voi pitää tarkoituksenmukaisena sitä linjausta, että äidinkielen päättökokeessa tutkitaan tiedon käsittelyä ja pätevyyden arviointia. Siinä on pidettävä kiinni myös tekstien lähilukemisesta ja syventävästä tekstianalyysistä vaikka hahmotetaankin silmäilevän lukutaidon tarpeellisuus nykytodellisuudessa. Yleissivistyskokeen kehittelyn siirtämistä toiselle työryhmälle ja eri kokeeseen voi pitää tarkoituksenmukaisena ratkaisuna.

8.2 Opiskelijapalaute

Opiskelijoilta pyydettiin palautetta kokeilun tehtävistä ja äidinkielen kokeen kehittämistyöstä. Suomenkielisessä kokeilussa palaute pyydettiin sähköisellä lomakkeella kokeilutehtäviin vastaamiseen jälkeen. Sähköiseen lomakkeeseen voi tutustua liitteessä 4. Opiskelijoita pyydettiin kertomaan, minkä tehtävän he olivat valinneet. Valitsemaansa asteikolla *täysin samaa mieltä, osittain samaa mieltä, ei samaa eikä eri mieltä, osittain eri mieltä sekä täysin eri mieltä*. Tätä opiskelijoiden palautetta on tuotu esiin jo tehtäväkohtaisesti edellä.

Opiskelijoille näytettiin kaikki tehtävänannot, mutta heidän ei odotettu tutustuvan kaikkiin viiteen tehtäväpakettiin. Avoimissa vastauksissa opiskelijat saivat kertoa, millaiset tehtävät heidän mieleistään mittaisivat yleissivistystä tai tiedon valinnan ja pätevyyden arvioinnin taitoja. Opiskelijoilta pyydettiin myös näkökulmia siihen, mitä äidinkielen kokeen kehittämistyössä pitäisi ottaa huomioon.

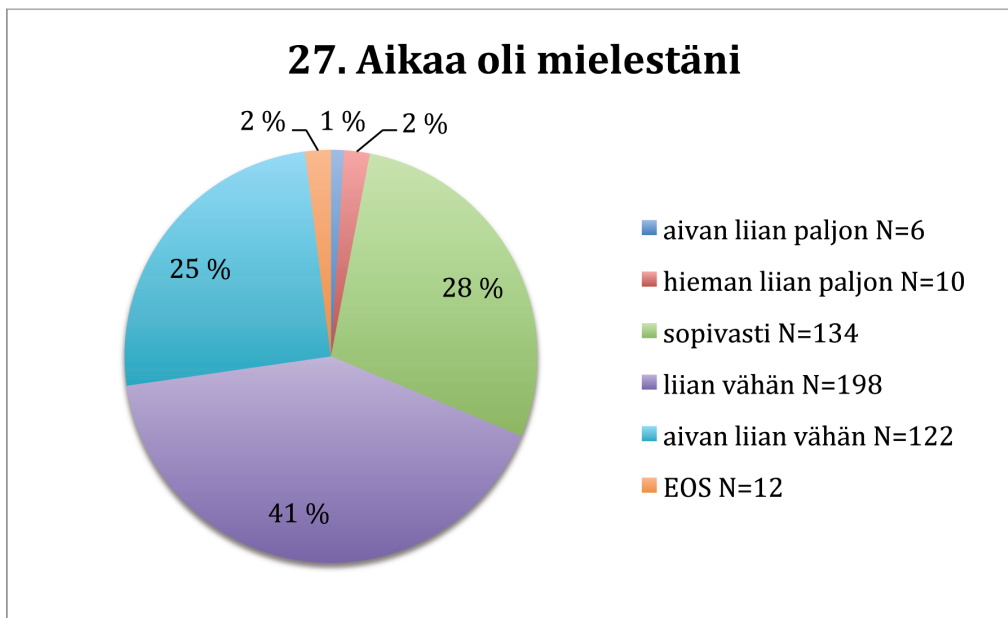

Suomenkieliseen sähköiseen palautekyselyyn vastasi 482 opiskelijaa 718:sta kokeiluun osallistuneesta, siis 67 prosenttia kokeiluun osallistuneista. Ruotsinkielisissä kouluissa palaute kerättiin paperisella lomakkeella tehtävien vastaamisen yhteydessä (Hellgren 2014).

Yksi kehittämiskokeilun suuntaviivoista oli selvittää, miten abiturientit selviytyvät ennen näkemättömän laajan aineiston nopeasta silmäilystä ja relevantin tiedon löytämisestä ilman, että relevantit tekstit on nimetty heille valmiiksi. Yksi nykyisen tietotulvan hallinnassa tarvittava lukustrategia on kyky nopeasti silmäilemällä löytää ja tunnistaa kulloisenkin tiedontarpeen kannalta relevantit tekstit. Suomenkielisessä kokeilussa 66 % kyselyyn vastanneista oli sitä mieltä, että 90–120 minuuttia oli aivan tai hieman liian lyhyt aika yhden tehtävän tekemiseen (kuvio 17). Vajaa kolmannes kokee saaneensa aikaa tehtävän tekemiseen ja aineistoon tutustumiseen sopivasti. Osittain koettu ajanpuute voi johtua tottumattomuudesta toimia kokeilutehtävien edellyttämällä tavalla. Samalla se kuitenkin pakottaa pohtimaan, millaista lukutaitoa halutaan arvostaa. Halutaanko päättökokeella antaa viesti, että juuri nopeus on arvokasta? Vai halutaanko päättökokeella ehkä ohjata syventymään ja rakentamaan synteesejä?

Kuvio 17. Opiskelijoiden näkemykset ajan (90–120 min) riittävydestä yhden kokeilutehtävän tekemiseen.

Yksi opiskelijoille esitetyistä avoimista kysymyksistä oli muotoiltu seuraavalla tavalla:

Tekstitaidon koetta kehitetään yleissivistystä ja tiedon käsittelyä ja sen arviointia mittaavaksi kokeeksi. Mitä kehittämistyössä pitäisi ottaa huomioon? Mitä muuta haluaisit kertoa kehittämisryhmälle?

Kysymykseen vastasi 384 opiskelijaa. Ajatus kokeen kehittämisestä saa ainakin varovaista kannatusta näissä vastauksissa:

Yleissivistyksen mittaaminen on hyväksi.

Tehtävät näyttivät ihan mukavilta eivätkä vaikuttaneet liian hankalilta tai epäselviltä.

Tiedon käsittelyn ja arvioinnin kannalta tehtävänannot olivat mielestäni sopivia. Yleissivistystään ei niinkään päässyt näyttämään tehtäväryhmässäni ja olinkin pettynyt siihen. Se olisi ollut itselläni selvästi vahvempi osa-alue. Teette tärkeää työtä, suunniteltu koe(eli muutokset nykyiseen) on tarpeellinen. Kiitos siitä!

Tehtävät olivat yleissivistystä huomattavasti paljon mittaavampia kuin aiemmat, mutta liian vaikeita. Idea on kuitenkin hyvä!

Mielestäni tämä on erittäin hyvä suunta äidinkielen kokeelle.

On hyvä, että kriittisen lukutaidon ja olennaisen asian löytämisen merkitystä tulnaisiin painottamaan äidinkielessä (näin aineiston suuri määrä olisi hyvä asia uudistetussa kokeessa). - -

Kokeilutehtävien laaja aineisto on saanut usean opiskelijan pohtimaan omia tiedon käsittelyn strategioitaan tai kirjaamaan koetehtäviin liittyviä odotuksiaan. Nämä opiskelijoiden näkemykset ovat samansuuntaisia kuin eri tehtävistä saatujen vastausten analyysi, jota on esitelty edellä luvuissa 4–7.

Tekstiaineistoa oli mielestäni tarjolla turhankin paljon; harva osaa tarpeeksi nopeasti ja tehokkaasti kahlata järkevästi aineistoja ja valitakseen niistä hyödyllisimmät. Kuvallinen aineisto oli mukavan monipuolista ja ajatuksia herättävää, uskon, että niistä kirjoittaminen voi mitata yleissivistystä ja tuottaa hyvää tulkintaa jopa paremmin kuin tekstimateriaali. Se, että kaikki materiaali liittyi Mannerheimiin ei sinänsä ollut ongelma. Aihe edustaa hyvin esimerkkiä olettavasta yleissivistyksestä.

Viitetietojen antaminen niin monen pohjatekstin kanssa oli todella vaikeaa; en tiennyt tuliko kaikki pohja tekstit mainita vai vain ne joita käytti. Jos uusi yo:n tekstitaidon koe tulee olemaan tällainen tulisi kokelaille ensin ainakin opettaa miten noin suurta pohjateksti määrää tulee käsitellä ja viitteyttää. Tehtävät olivat mielestäni hyviä ja pohjatekstit hyvin valittuja. Tekstimäärä oli hieman hämmentävä mutta vielä käsiteltävissä oleva, mutta kauhean montaa tehtävää joissa jokaisessa on samanverta pohja aineistoa ei pysty käsittelemään kokeen nykyisessä ajassa. Tällainen laajempi tehtävä voisi olla vain yksi osa tekstitaidon tehtävistä. Tehtävä oli ihan mukavaa vaihtelua aiempiin tekstitaidon vastauksiin verrattuna koska tässä sai käyttää myös omaa ajattelua eikä vain pilkuntarkasti analysoida aineistoa.

Uusi koeformaattihan on vieras asia, mutta siihen tottuu ajan kanssa. Tällaisen vakiinnuttua siitä voi tulla hyväkin koe. En muuttaisi paljoa.

Tällaisia kokeita varten pitäisi harjoitella kursseilla enemmän.

Tehtävänantojen pitäisi olla tarpeeksi selviä ja ymmärrettäviksi muotoiltuja. Aineistoja ei saa olla liikaa, koska aikaa kuluu huomattavan paljon kaikkien aineistojen läpikäymiseen ennen kuin valitsee mistä tehtävästä aikoo kirjoittaa. Lisäksi tehtävää helpottaa, kun on merkitty mikä aineisto kuuluu mihinkin tehtävänantoon.

Tehtävänannossa ei kerrottu mikä oli aineisto, vaan piti itse valita ja löytää sopiva aineisto itse valitsemaan tehtävään, mikä oli hankalaa ja vei paljon aikaa. Aineistoa oli aivan liian paljon ja aikaa liian vähän.

Yllä siteerattujen huomioiden perusteella osa opiskelijoista on tiedostanut, että heillä ei ole harjaannusta tehtävien vaatimiin taitoihin. Jotkut taas purnaavat, ettei tehtävänannossa ole kerrottu, mikä aineiston osa on tehtävän kannalta relevantti. Näin kirjoittavat opiskelijat eivät siis koe, että tiedon valinnan edes pitäisi olla heidän tehtävänsä. Opiskelijoiden palautteen perusteella tiedon valitsemisen ja seulomisen taidot edellyttävät tietoista harjoittelua, joka ei ilmeisestikään ole kuulunut riittävästi saatuun koulutukseen.

Kokeilutehtävien ja pakettien ei ollut tarkoituksenaan esittää kehitettävän uuden kokeen kokonaisuutta vaan ainoastaan testata uudenlaisia tehtäviä. Kerrallaan yhteen lukion eheyttävään aihekokonaisuuteen kytketyt tehtävät huolestuttivat opiskelijoita. He tuovat esiin, että tehtävät eivät saisi suosia jonkin oppiaineen tai aihealueen harrastajia. Tärkeä arvo opiskelijoiden palautteessa on toisin sanoen tehtävien reiluus ja opiskelijoiden yhdenvertaisuus. Yhdeksi ratkaisuksi opiskelijat esittävät suurempaa valinnaisuutta ja erilaisen harrastuneisuuden huomioon ottavia tehtäviä.

Sellaisia tehtäviä, että kaikille olisi jotain kiinnostavaa. Esim. kestävä kehitys ei ole kaikkien juttu ja joku ei välttämättä ole edes perehtynyt mihinkään fysikaalisiin ja kemiallisiin asioihin.

Pitäisi olla enemmän valinnanvaraa. Ei ole reilua, jos toisen vuoden kokeessa psykologian opiskelijat vain pärjäävät ja toisena vuonna esimerkiksi historian opiskelijat.

Minun kohdalleni osuneet tehtävät olivat sillä tavalla epäreiluja, että historiaa enemmän opiskelleet olivat etulyöntiasemassa, sillä kaikki tehtävät liittyivät samaan aiheeseen. Aineistoa oli liikaa, sen silmäilyyn kului kauan aikaa.

Yleissivistystä arvioidessa ei pitäisi ottaa huomioon kirjoitustaitoja, eikä lukion kursseilla opittuja asioita, sillä eri painoiteissa kouluissa saa jättää osan kursseista pois.

Tehtävät, joista minulla oli mahdollisuus valita liittyivät kaikki Mannerheimiin. Toisin sanoen ne ihmiset, jotka tietävät historiasta ja Mannerheimista osasivat vastata helposti kokeessa ja se ei tuottanut heille mitään vaikeuksia. En muista itse, että historian tunneilla olisi käsitelty Mannerheimista mitään, joten lähtökohdat tehtävään eivät olleet parhaat mahdolliset. Kokeessa oleva tehtävä, jossa piti etsiä faktoja tekstistä oli näin heti pois suljettu. Haluankin siis sanoa, että olisi hyvä jos tehtävät eivät liittyisi täysin yhteen ja samaan aineeseen, jota koulussa opetellaan.

Suunta on hyvä, mutta valinnanmahdollisuutta olisi hyvä olla enemmän. Kokeessa olisi ollut pahassa liemessä, jos ei olisi ollut lukenut Sofi Oksasen puhdistus-romaania.

Pitäisi ottaa huomioon että jos mitataan yleissivistystä kaikki tietävät jotain maailman menosta, mutta vain harvat muistavat tarkasti ja paljon jostain tietystä aihealueesta esim. historiasta. Ihmisillä on todella erilaisia kiinnostuksen kohteita eikä voi olettaa että lukiolaiset tietävät paljon jostain tietystä aiheesta. Joku on hyvä historiassa, toinen matematiikassa toinen urheilussa tai musiikissa. Aineistoa pitäisi olla sen verran, että sen ehtii kunnolla lukea ja tulkita, ei esim. 8 eri tekstiä ja montaa kymmentä sivua yhtä tehtävää varten.

Pitäisi ottaa huomioon, että kaikilla ei ole samat lähtökohdat tietynlaisen yleissivistyksen hankkimiseen.

Yllä olevista palautteista välittyvä oikeudenmukaisuuden vaatimus on oikeutettu. Kaikille pakollinen ylioppilaskoe ei saisi asettaa eri painotuksin lukionsa suorittaneita opiskelijoita eriarvoiseen asemaan.

Jossain määrin hämmentävää on kuitenkin se, että joidenkin vastaajien mielestä tietämättömyys on oikeutettua esimerkiksi työssä käymisen perusteella, eikä kaikilta voida odottaa lukion kurssien tai eheyttäviin aihekokonaisuuksiin liittyviä tietoja.

Jotkut opiskelijat ilmaisivat selkeästi, että koetettävät olivat pettymys. Tuttu tekstitaidonkoe, johon on harjoiteltu, tuntuu ymmärrettävästi turvalliselta.

Työssä on vielä paljon kehitettävää. Tehtävä oli pettymys. Ei täyttänyt odotuksia, yleistiedon käytön osalta.

Tehtävää varten annettu materiaali oli liian samankaltaista, joka hankaloitti tehtävän rajaamista, eikä tällöin mielestäni mittaa tarpeeksi hyvin yleissivistystä tai tiedon käsittelyä.

Tehtävä ei mielestäni mittaa äidinkielen tekstinlukutaitoa, vaan painottuu liikaa yleissivistykseen ja ylittää radikaalisti ainerajat

Tämä koetyyppi ei ainakaan ollut hyvä. Pidän enemmän vanhasta.

Opiskelijoiden palautteesta voi poimia myös neuvoja kokeen kehittämiseksi. Ne täydentävät monia edellä esillä olleita näkökulmia.

Tehtävät olivat liian vaikeita/monimutkaisia. Niistä voisi tehdä helpompia.

Tehtävänannot liian avoimia!

Tehtävänannot epäselkeitä.

Se, että aiheet ovat varmasti tarpeeksi tunnettuja yleisesti.

Pitäkää koe samanlaisena kuin nyt. Mielestäni jokaiselle pitäisi olla samat säännöt eikä niitä tulisi muuttaa yhtäkkiä

Joillakin on aikaa seurata uutisia ja maailman menoa, kun taas toisilla saattaa harrastuksissa ja töissä olla aivan tarpeeksi tekemistä, eikä aikaa ns. riitä yleissivistyksen hankkimiseen. Parempi vaan kun pysytään normaalissa yo-kokeessa.

Päiväkoulujen lukiolaisten ikä ja mahdollinen yleissivistyksen määrä verrattuna aikuislukiolaisiin.

Lisäksi aikaa olisi varattava runsaammin vastausten tekemiseen, jotta hitaammin lukevatkin saavat mahdollisuuden keskittyä enemmän vastaustekstinsä hiomiseen ja eheyttämiseen.

Yllä olevissa neuvoissa toistuu selkeämpien tehtävänantojen vaatimus. Osittain tehtävänannon koekeminen epäselväksi voi olla seurausta siitä, että ei ole harjaannuttu tehtävän edellyttämän prosessin toteuttamiseen eikä ole omaksuttu käsitteitä, joilla kyseisestä ilmiöstä voidaan puhua. Toisaalta myös kokeilutehtävien analyysissä kiinnitettiin huomiota siihen, että osa tehtävänannoista oli moniselitteisiä. Tehtävänantojen selkeys on toisin sanoen jaettu arvo niin kokeen laatijoilla kuin kokeiljoillakin.

Kaiken kaikkiaan opiskelijoiden palaute on kokeilun kannalta rohkaisevaa. Monet opiskelijat ovat valmiita muutokseen ja jotkut katsovat, että muutos voi mahdollistaa myös sen, että heidän osaamisensa pääsee aiempaa selvemmin näkyviin. Parhaimmillaan kokeilutehtävien tekeminen on ollut opiskelijoille itsereflektion paikka, joka on auttanut heitä hahmottamaan oman osaamisensa rajoja. Tärkein opiskelijoiden kriittisistä huomioista on heidän reiluuden ja yhdenvertaisuuden vaatimuksensa. Kokonaisessa kokeessa onkin mahdollisuus tarjota erilaisia tehtäviä eri aihepiireistä. Myös yleissivistyksen mittaamisen erottaminen tiedon käsittelyn ja pätevyyden arvioinnin kokeesta antaa mahdollisuuden toteuttaa yhdenvertaisuutta paremmin. Tietojen seulomisen ja arvioinnin prosessien mittaaminen voidaan toteuttaa yleisten tekstitaitojen tasolla, jolloin opiskelijan harrastuneisuus ei saa yhtä paljon painoa kuin joissakin kokeilutehtävistä.

9. Yhteenveto

Lukuvuonna 2012–2013 toteutetussa kehittämiskokeilussa etsittiin kohdennettuja ja tarkoituksenmukaisia tapoja arvioida abiturienttien tiedon käsittelyä ja pätevyiden arviointia. Tehtävissä pyrittiin pitämään mukana myös yleissivistystä, vaikka se koettiin monin tavoin äidinkielen kokeen kannalta ongelmalliseksi. Muokkauksen kohteeksi otettiin suomi ja ruotsi äidinkielenä-ylioppilaskokeen tekstitaidon koe, jonka nähtiin soveltuvan etenkin tiedon käsittelyä koskeviin tavoitteisiin. Muokkauksista ei kohdistettu äidinkielen esseekokeeseen, jossa opiskelijoilla on mahdollisuus osoittaa yleissivistystään mutta joka ei sovellu niinkään tiedon käsittelyn ja pätevyiden arvioinnin kokeeksi. Toisin sanoen hallituksen toimeksiannon laajuus ja äidinkielen osakokeiden työnjako olivat lähtökohtaisesti riidoin. Tekstitaidon kokeen osaksi luotiin **kriittisen lukutaidon tehtävä**. Se liitettiin lukion eheyttäviin aihekokonaisuuksiin, jotka saivat edustaa yleissivistystä. Tehtävät tarjosivat mahdollisuuksia **korkeatasoiseen tiedon käsittelyyn ja arviointiin**. Kokeilun kuluessa äidinkielen kokeen kehittämisalaa kavennettiin koskevaan nimenomaan tiedon käsittely ja arviointia. Yleissivistys siis irrotettiin äidinkielen kokeesta ja yleissivistyksen mittaamiseksi asetettiin oma työryhmänsä.

Kokeilussa luotu kriittisen lukutaidon tehtävä monipuolistaa tekstitaidon koetta. Se kohdistuu siihen, miten lukiolaiset selviytyvät tietojen valitsemisesta ja pätevyiden arvioinnista. Kokeilua varten kehitetyt 15 suomenkielistä ja 16 ruotsinkielistä tehtävää edellyttävät vaihtelevia tiedon käsittelemisen **prosesseja kuten seulomista, yhdistelyä, arviointia, erittelyä ja yleistämistä**. Tehtävissä tarjotut aineistot edustavat ylioppilaskokeen kontekstissa **uudenlaista tekstimaailmaa. Osa niistä on kielellisesti rosoisia eikä tekstien sisällön paikkansa pitävyydestä ole takeita**.

Useissa **tehtävissä vaadittiin tietojen seulomista**. Opiskelijalle ei nimetty aineistoa, josta tehtävänannon mukaisia tietoja piti löytää. Kokeilussa suosittiin tehtäviä, jotka edellyttivät tietojen poimimista useista teksteistä. Joissakin tehtävissä kuitenkin tavoiteltiin myös sitä, että vastaaja tunnistaisi joukosta kaikkein relevanteimman tekstin. Kokeilutehtävien välillä on eroja siinä, saivatko ne opiskelijat näyttämään osaamista ja tuottivatko ne eroja opiskelijoiden välillä. Raportissa tarkastellaankin rinnakkain sekä tehtävän onnistuneisuutta, aineistojen tarkoituksenmukaisuutta että opiskelijoiden osaamista. Joissain tapauksissa opiskelijoiden osaamisen heikkous on syytä liittää tehtävänannon epätarkoituksenmukaisuuteen tai aineistojen ohuuteen. Kokeilu tuo kuitenkin esiin myös osaamisen katvealueita. Samantapaisia puutteita on havaittu myös lukiolaisten tekstitaitoihin kohdistuvissa tutkimuksissa (Kiili 2012; Rantala & Van Den Berg 2013).

Vastauksista välittyi, **ettei opiskelijoilla ole rutiinia sellaisten lukustrategioiden käyttöön, joiden avulla he osaisivat tai uskaltaisivat nopeasti valita tehtävän kannalta olennaiset ja jättää huomiotta epäolennaiset tekstit**. Tarkasteltavista aineistoista saatettiin referoida vähän kaikkea, sen sijaan että olisi rajattu, tiivistetty ja yleistetty. Jos oli kehoitettu valitsemaan esimerkiksi kolme näytettä tarkasteluun, se onnistui. Sen sijaan abiturienteille oli vaikeaa valita vain ne tekstit, jotka ovat uutisia, tai vain asiantuntijanäkemykset erotuksena maallikkonäkemyksistä. Tottumattomuus itsenäiseen tiedon seulontaan ja sen luotettavuuden arviointiin näkyi siis epävarmuutena. Sekä opiskelijat että opettajat kokivat, että kahden tunnin aika oli riittämätön noin kymmensivuisiin aineistoihin tutustumiseen ja tehtävään vastaamiseen. Lukeminen jäi pinnallisemmaksi kuin tekstitaidon kokeessa, jossa syvennytään yhden tai kahden nimetyn tekstin erittelyyn eikä aikaa kulu aineiston etsimiseen.

Vastauksista välittyi, että **työkaluja tiedon pätevyiden arviointiin on saatu, mutta niitä hyödynnetään varsin sattumanvaraisesti**. Opiskelijat ovat tottumattomia kielentämään lähdekriittisiä havaintojaan, vaikka arviointikeinojen valikko eri vastauksista poimittuna onkin melko kattava. Näitä taitoja

ei ole harjoitettu systemaattisesti, vaan hyvät huomiot hajautuvat sinne tänne eri vastauksiin. Joillakin opiskelijoilla ei ole juurikaan käsitystä siitä, miten tiedon pätevyyttä voisi lähteä arvioimaan. Osittain lähdekritiikki on jäänyt kirjaviisaudeksi, joka ei riitä nykyisessä, jatkuvasti ja dynaamisesti muuttuvassa tekstimaailmassa. Tiedon pätevyyden arviointikeinot eivät siis muodosta tiedon prosessointikehiköitä, jollaisten omaksuminen edellyttää järjestelmällistä ja pitkäjänteistä harjoittelua.

Tehtävissä, joissa oli **mahdollista yhdistää äidinkielen ja kirjallisuuden kurssien** keskeisiä sisältöjä tehtävän tavoitteisiin, nähtiin kiinnostavia **synteesejä**. Argumentoinnin keinojen tuntemusta osattiin käyttää vaikuttamiseen pyrkivän aineiston kokoamisperusteena. Myös tekstien kontekstualisointi toi esiin kulttuurisen lukutaidon osaamista. Tehtävät, joissa oli tarkoitus tiivistää laajan aineiston edustava keskustelu, epäonnistuivat sikäli, että saatiin kyllä referaatteja, mutta niistä useinkin puuttui näkökulma ja rohkeus yleistää. Näissä tehtävissä sekä kiire että tehtävänannon epämääräisyys saattoi aiheuttaa epäonnistumisia.

Kokeilusta saadut kokemukset tuovat esiin, että vaikka tiedon ja tietolähteiden arviointi kuuluu lukion opetussuunnitelmassa äidinkielen ja kirjallisuuden kaikkia kursseja yhdistäviin yleistavoitteisiin, nämä **tavoitteet eivät ole riittävässä määrin toteutuneet**. Tiedon käsittelyä ja sen kriittistä arviointia ei ole myöskään tutkittu systemaattisesti päättökokeessa.

Alkuperäiseen tehtävänantoon liittynyt yleissivistyksen mittaaminen jää kokeilussa sattumanvaraiseksi. Ratkaisu, jossa kokeilupaketit kiinnitettiin aina yhteen lukion eheyttävään aihekokonaisuuteen, tuotti tilanteen, jossa opiskelijat eivät olleet yhdenvertaisia. **Harrastuneisuus vaikutti onnistumiseen. Sekä opiskelijat että opettajat esittivät tästä kritiikkiä palautteissaan.** Kokeilupaketeista ÄC (energiajuomat) liukui kemian ja terveystiedon sisältöihin, kokeilupaketti ÄD (ilmastonmuutos) edellytti biologian ja jopa fysiikan tietoja sekä kokeilupaketti ÄE (Mannerheim) historian tietoja. Näissä tehtävissä kysymykset eivät kohdistuneet äidinkielen ja kirjallisuuden opetussuunnitelman tavoitteisiin ja sisältöihin. Näiden vastausten arviointi ei myöskään kuulu äidinkielen ja kirjallisuuden opettajien ja äidinkielen sensoreiden asiantuntemukseen.

Kokeilutehtäville oli ominaista, että niihin sisältyi useita sisäkkäisiä tehtäviä. Kaikissa tehtäväpakketeissa kerrottiin, että arviointi kohdistuu kriittiseen lukutaitoon ja kokelaita kehoitettiin hyödyntämään sekä aineistoja että yleissivistystään. Varsinaisissa tehtävänannoissa oli lisäksi yleensä vähintään kaksi osaa, joista toisessa esitettiin tiedon käsittelyä, toisessa sen arviointia koskeva toimeksianto. Tästä seurasi vastausstrategian ja arvioinnin ongelma. Vain harva kokelas pystyi ottamaan tasapainoisesti tehtävänannon eri osat huomioon. Arvioija joutui pohtimaan, kuinka paljon palkita jonkin osion ansioita, jos toisen osion toteutus oli jäänyt puolitehen.

Opettajien palautteesta ilmenee, että he pitävät **täydennyskoulutusta** uuden kokeen käyttöön ottamisen välttämättömänä osana, sillä etenkin vastausten arviointi tuntui ainakin jossakin määrin vaikealta. Suomenkieliset opettajat näkivät tehtävät opetussuunnitelman suuntaisina ja katsoivat, että myös oppimateriaalit jossakin määrin ohjaavat tehtävien edellyttämien taitojen harjoitteluun. Ruotsinkieliset opettajat näkivät olemassa olevat oppimateriaalit riittämättömiksi. Avoimessa palautteessa tuotiin esiin myös aiheellinen huoli syvällisen tekstianalyysin, argumentaatioanalyysin sekä vaativien kaunokirjallisten tekstien kulttuurisen lukutaidon kohtalosta uudessa kokeessa. Uusi koe ei saa johtaa osaamisen kaventumiseen.

Kokeilun aikana päivitetystä ylioppilaskokeen kehittämislinjauksessa uuden äidinkielen kokeen tehtävää kavennettiin: **yleissivistys irrotettiin omaksi kehittämiskohteekseen**. Tätä tarkoitusta varten perustettu työryhmä on aloittanut työskentelynsä vuoden 2013 aikana. Tämä ratkaisee kokeilussa esiin tulleita ongelmia.

Kokeilua toteutettaessa oletuksena oli, että koe tehdään vielä painettujen aineistovihkojen varassa. Mikäli kytkös olisi ollut tiedossa alusta alkaen, olisivat kehittämistä koskevat ratkaisut olleet erilaisia ja kokeilutehtävät näyttäneet toisenlaisilta. Osa kokeilussa tehdyistä ratkaisuista, muun muassa aineistojen hakeminen internetin tekstitodellisuudesta, osoittaa orientoitumista kokeen sähköistämiseen. Kriittisen lukutaidon tehtävien edellyttämät tiedon käsittelyn ja pätevyyden arvioinnin taidot ja sekä abiturienttien osoittamat valmiudet – tai niiden puute – antavat suuntaviivat jatkokehittelylle ja ovat **sovellettavissa sähköiseen koeympäristöön.**

10. Pohdintaa ja ehdotuksia

Koska äidinkielen päättökokeella on – ja pitääkin olla – vahva yhteys äidinkielen ja kirjallisuuden kurssisisältöihin, myös kehittämistyö on sidoksissa näihin kurseihin. Päätös irrottaa yleissivistys tiedon käsittelyn ja pätevyuden arvioinnista sekä jälkimmäisten tavoitteiden kytkeminen sähköistämiseen selkiyttää äidinkielen kokeen kehittämistä. ***Äidinkielen ja kirjallisuuden kursseihin perustuva äidinkielen koe tulee kohdistaa kulttuurisiin ja metatason tekstitaitoihin.*** Äidinkielen ja kirjallisuuden opettajat ja äidinkielen sensorit ovat näiden yleisten taitojen arvioinnin ammattilaisia.

Uudessa kokeessa on kiinnitettävä huomiota tiedon käsittelyn ja pätevyuden arvioinnin osaamisen puutteisiin, joita havaittiin tiedon seulomisen ja perusteiden arvioinnin alueella. Tätä varten on luotava tarkoituksenmukainen toimintaympäristö. Samalla kun on syytä säilyttää syvällisen ja tarkan tekstianalyysin asema kokeessa, on tehtäviä kohdistettava myös tiedon valintaan ja sen luotettavuuden arviointiin. Kokeilussa havaitut tehtävänantojen pulmakohdat ja materiaalmäärään liittyvät epäkohdat on korjattava.

Sähköisen kokeen mahdollisuudet

Kokeen sähköistäminen tarjoaa ennen näkemättömiä mahdollisuuksia luoda tarkoituksenmukainen toimintaympäristö tiedon valinnan ja pätevyuden arvioinnin tehtäville. Sähköinen koe mahdollistaa aineistomäärien kasvattamisen. Mahdollisuuden käyttöön ottamisessa on pohdittava aineistomäärän ja mahdollisten avointen aineistojen vaikutusta toisaalta kokelaiden ajankäyttöön mutta myös arviointiin. Kokeilutehtävissä tarjottu aineistomäärä koettiin lähes poikkeuksetta liian laajaksi. Kysymys liittyy muun muassa siihen, tarjotaanko kokelaille jatkossa pääsy johonkin tietokantaan vai avoimeen internetiin. Tekstien silmäily ja relevanttien tekstien tunnistaminen nopeasti ovat tarpeellisia tekstitaitoja. Niihin voidaan päästä käsiksi kohdentamalla tiedon haku laajaan aineistoon. Silmäily on kuitenkin vain yksi ulottuvuus tiedon käsittelyssä eikä voi korvata kriittisen lukemisen edellyttämää tarkkuutta, arviointia ja pohdintaa, jotka vaativat myös syventymistä. Mikä on riittävä mutta lukiolaisen hallittavissa oleva aineistomäärä? Millaisen aseman ääni ja liikkuva kuva tulee saamaan tarkasteltavissa aineistoissa?

Tiedon seulominen

Tehtävissä on tarjottava kokelaille mahdollisuuksia osoittaa taitojaan valita tehtävän kannalta relevantit tekstit tai tiedot. Mikä on toisin sanoen tehtävän kannalta tarkoituksenmukaista tietoa? Missä teksti valottaa kysyttyä asiaa? Mikä on olennaista ja keskeistä jossakin aineistossa?

Tehtävänannot

Tarkoituksenmukainen tehtävänanto kohdistuu yhteen tiedon käsittelyn prosessiin kerrallaan mutta voi jättää relevanttien aineistojen tunnistamisen opiskelijan tehtäväksi. Äidinkielen päättökokeeseen soveltuvia tiedonkäsittelytehtäviä ovat sellaiset, joissa kokelailta edellytetään tietojen valitsemista, rajaamista, yhdistelyä, vertaamista, luokittelua, arviointia ja muokkaamista.

Aineistot

Äidinkielen kokeen aineistojen on oltava monitasoisia ja monimerkityksisiä riittävän haastavien tulkintaprosessien tavoittamiseksi. Monitasoiset tekstit (kuten ÄE-sarjan historiatiedon kanssa leikittelevät kaunokirjalliset aineistot sekä kuva-aineistot) johtavat useammin kriittiseen lukemiseen kuin merkitysrakenteeltaan yksinkertaisemmat tekstit (kuten ÄA- ja ÄC-sarjaan valikoituneet uutisaineistot). Tiedon pätevyyden arvioinnin kannalta tarkoituksenmukaisia ovat aineistot, jotka sisältävät pitämätöntä tietoa (esim. *Dokumenttiprojekti: Uusi näkemys* ÄD-sarjassa), sekä aineistot, jotka väittävät muuta kuin arkiajattelussa usein uskotaan (esim. *Usko ilmastonmuutokseen ei riipu tietämyksen määrästä* ÄD-sarjassa). Tällaiset aineistot haastavat lukijaa ja edellyttävät monitasoisia lukustrategioita.

Ajanhallinta

Sähköisen kokeen tarjoamien mahdollisuuksien hyväksi käyttämisessä on kiinnitettävä erityistä huomiota ajanhallintaan, jotta entistä laajemmat aineistot eivät aiheuttaisi ennen näkemättömiä kynnyksiä. Kehittelytyössä on otettava huomioon myös lukemiseen liittyvät oppimisvaikeudet. Kysymys ajanhallinnasta on sidoksissa aineiston laajuuden lisäksi tehtävänannon edellyttämien prosessien määrään.

Arviointi

Tiedon käsittelyyn ja pätevyyden arviointiin kohdistuvat tehtävät edellyttävät vähintäänkin lisäyksiä tekstitaidon kokeen arviointipiirteisiin. Arviointikriteerien kohdistumista lukutaitoon on korostettava. On myös etsittävä keinoja tutkia lukutaitoa tavalla, jossa kokelaan kirjoitustaito ei ole ratkaisevassa asemassa.

Äidinkielen kokeiden sisältö ja työnjako

Tulevan kokeen kehittämistyössä nousee pohdittavaksi, onko nykyjako tekstitaidon ja esseekokeen sekä niihin vakiintuneiden vastaustapojen välillä tarkoituksenmukainen. Millaisiin muutoksiin sähköistäminen antaa mahdollisuuden ja edellytykset? Saavatko opiskelijat valita tehtävänsä – ja miten suuresta valikosta? Millainen painotus tiedon käsittelyllä ja arvioinnilla on tulevassa kokeessa? Äidinkielen kokeen uudistamisessa on turvattava oppiaineen nimeenkin kuuluva kaunokirjallisuus ja sen lukeminen. Miten toisin sanoen käytetään äidinkielen kokeen rajalliset mahdollisuudet järkevällä tavalla?

Kehittämistyö ulottuu lukiotodellisuuteen, jossa päättökoe on vain yksi opetukseen vaikuttava ulottuvuus. Tulevan koeuudistuksen on kohdistuttava lukion opetussuunnitelman asettamiin tavoitteisiin, vaikka uudistusten etenemisprosessit saattavat aiheuttaa painetta toteuttaa rinnakkaisia uudistuksia päinvastaisessa järjestyksessä. Muutokset aiheuttavat myös oppimateriaaliuudistusten ja täydennyskoulutuksen tarpeita. Opettajien täydennyskoulutuksessa ja lukiokoulutuksen kehittämisessä on kiinnitettävä huomiota sekä tiedon seulomisen taitoihin että lähteiden arvioinnin kriteereihin. Kokeilussa paljastuneet osaamisen epävarmuus, aukot ja puutteet kilpistyvät medialukutaitoon ja kriittiseen lukutaitoon.

Tiedon pätevyysarviointi

Mikäli kriittisen lukutaidon tehtävä tulee osaksi äidinkielen päättökoetta, tietojen pätevyysarvioinnin olisi sisällyttävä entistä selvemmin äidinkielen ja kirjallisuuden opetussuunnitelman tavoitteisiin ja sisältöihin. Pätevyysarvioinnin kannalta olennaisia kysymyksiä ovat ainakin sellaiset kuin: Mikä tekee tiedosta luotettavaa? Miten tiedon luotettavuutta voi arvioida internet-sisällöistä? Mikä merkitys on argumentoinnin eri tavoilla tiedon luotettavuudelle? Mitkä ovat tiedon luotettavuuden arvioinnin kriteerit? Miten erottaa fakta fiktiosta, ironia asiatyylisestä, todellinen tieto virheellisistä harhaluuloista?

Medialukutaito

Mediakentän laajempaan hahmottamiseen osana lukiolaisten tekstitaitoja on kiinnitettävä huomiota. Itse tekstejä osataan kyllä eritellä, mutta niiden arviointi kontekstissaan, niiden tuotantoprosessien ja vastaanoton laajempi ymmärtäminen ja arviointi sisältyvät vain joidenkin abiturienttien osaamiseen. Millä tavoin tekstin sisältöön ja vastaanottoon vaikuttaa se, missä se on julkaistu? Mitä tarkoituksellista kaupallistumista, viihteellistymistä, tarinallistumista ja keskustelullistumista palvelevat – ja miten ne eri teksteissä nousevat esiin?

Kriittinen lukutaito

Abiturienttien kriittistä lukutaitoa on kehitettävä. Abiturienteilla on valmiuksia analysoida, tulkita, arvioida ja hyödyntää tekstejä eri tavoin, mutta askel kriittiseen lukutaitoon jää turhan usein ottamatta. Erittely jää usein yksittäisestä tekstistä tehtyihin huomioihin, joita ei kytkeä mihinkään yleisempään kysymykseen, kontekstiin tai tulkintakehykseen. Kriittisen lukutaidon soisi tarkoittavan äidinkielen kokeessa myös ja ennen kaikkea syvällistä tekstianalyysia. Miten aktivoida tiedot, jotka mahdollistavat tietyn tekstin kriittisen tarkastelun? Mitä diskurssia teksti edustaa? Mitä eturyhmiä, pyrkimyksiä ja valintoja tekstien takana on ja mitä ideologioita ne edustavat?

Käsitteet

Tiedon pätevyysarvioinnin käsitteisiin, käsitejärjestelmiin sekä niiden opettamiseen on kiinnitettävä huomiota. Malleja tarvitaan myös tekstien objektiivisuuden, väitteiden yleistettävyyden ja tekstien erilaisten tuotantoprosessien käsittelyyn. Jos sähköisellä viestinnällä on uudessa kokeessa keskeinen rooli, myös siihen liittyvästä käsitteistöä on sovittava. Mistä osista esimerkiksi web-sivu rakentuu? Miten nettisivuihin viitataan taloudellisesti ja tarkoituksenmukaisesti?

Lähdeluettelo

- Aalto, H.-., Ahokas, I. & Kuosa, T. 2008. Yleissivistys ja osaaminen työelämässä 2030 – menestyksen eväät tulevaisuudessa. Hankkeen loppuraportti. Tulevaisuuden tutkimuskeskus.
- Afflerback, P. 2012. Understanding and using reading assessment K–12. Newark, DE: International Reading Association.
- Hautamäki, J., Säkkinen, T., Tenhunen, M.-L., Ursin, J., Vuorinen, J., Kamppi, P., Knubb-Manninen, G. 2012. Lukion tuottamat jatkokoulutusvalmiudet korkeakoulutuksen näkökulmasta. Koulutuksen arviointineuvoston julkaisuja 59.
- Hellgren, J. 2014. *Vad är relevant och tillförlitlig information? Rapport över testningen av uppgifter i kritisk läsförståelse i sex svenskspråkiga gymnasier 2012–2013* H:fors: Studentexamensnämnden.
- Janks, H. 2010. Literacy and power. N.Y.: Routledge.
- Koskela, L. 2000. Lukutaitoa jäljittämässä. Raportti uudentyyppisen äidinkielenkokeen kokeilusta kahdeksastoista suomenkielisessä lukiossa. Helsinki: Ylioppilastutkintolautakunta.
- Kupiainen, S. & Marjanen, J. (2012) Ylioppilastutkinnon eriytyvät koevalinnat ja kokelaat. Soveltuvatko ylioppilaskirjoitukset korkeakoulujen pääsykokeiksi? (ppt-esitys)
- Kupiainen, S. 2011. Students' freedom of choice vs. commensurability of results. The case of the Finnish matriculation exam. Paper presented at the ICSEI 24th International Conference for School Effectiveness and Improvement. January 4-7. 2011, Limassol, Cyprus.
- Kuusi, O. 2009. *5 Sivistysbarometri kansallisen keskustelun avaajana sivistyksestä ja tulevaisuuden osaamistarpeista*. Selvityshenkilön raportti. Valtion taloudellinen tutkimuskeskus.
- Kiili, C. 2012. *Online reading as an individual and social practice*. Jyväskylä, Finland: Jyväskylän yliopisto. Jyväskylä studies in education, psychology and social research, 441. Luettu 19.9.2013 <http://dissertations.jyu.fi/studeduc/9789513947958.pdf>
- Kratwohl, D. R. 2002. A Revision of Bloom's Taxonomy: An overview. – Theory into practice 41, 4, 212–218.
- LOPS = Lukion opetussuunnitelman perusteet 2003.*
- Luukka, M.-R. 2009. Tekstitaidot – teksteistä käytänteisiin. Teoksessa M. Harmanen & T. Takala (toim.) Tekstien pyöryksessä. Tekstitaitoja alakoulusta yliopistoon, 13 – 25. Äidinkielen opettajain liiton vuosikirja 2009. Helsinki: Äidinkielen opettajain liitto.
- Luukka ym. 2008. Luukka, M-R., Pöyhönen, S., Huhta, A., Taalas, P., Tarnanen, M. & Keränen, A. 2008. *Maailma muuttuu - mitä tekee koulu? Äidinkielen ja vieraiden kielten tekstikäytännöt koulussa ja vapaa-ajalla*. Jyväskylän yliopisto: Soveltavan kielentutkimuksen keskus.
- Lukion opetussuunnitelman perusteet 2003. Nuorille tarkoitetun lukiokoulutuksen opetussuunnitelman perusteet*. Määräys 33/011/2003. Helsinki: Opetushallitus.
- Mehtäläinen, J. & Välijärvi, J. 2013. *Ylioppilaskokeiden arvosanojen vertailtavuus eri aineissa vuosina 2007–2011*. Tutkimusselosteita 46. Jyväskylä: Koulutuksen tutkimuslaitos.
- Rantala, J. & Van Den Berg, M. 2013. Lukiolaisten historian tekstitaidot arvioitavina. *Kasvatus* 44 (4), 394–407.
- Suoninen, A., Kupari, P. & Törmäkangas, K. 2010. Nuorten yhteiskunnalliset tiedot, osallistuminen ja asenteet. Kansainvälisen ICCS 2009 -tutkimuksen ensituloksia. Jyväskylä: Koulutuksen tutkimuslaitos.

Valtonen, P. 2012. Abituriendi uutistoimittajana. Tekstilajin taju ja uutisen tuottaminen äidinkielen tekstitaidon kokeessa. Turun yliopiston julkaisuja. Sarja C, osa 350, Scripta lingua fennica edita.

Äidinkielen kokeen määräykset, 2012. Ylioppilastutkintolautakunta.

Ohje: Tehtävät liittyvät oheiseen aineistoon. Niissä arvioidaan kriittistä lukutaitoa, ja ne edellyttävät myös yleissivistystä. **Vastaa yhteen tehtävään.** Vastauksessasi voit lähteä siitä, että lukija tuntee aineiston, mutta osoita, mitä sen osia olet hyödyntänyt ja mihin tietoihisi sen yhdistät. Perustele havainnot, väitteet ja tulkinnat sekä aineiston että muiden tietojesi avulla. Vastauksen sopiva pituus on noin 2–3 sivua. Anna vastauksellesi otsikko. Merkitse otsikon eteen myös tehtävän tunnus (esim. ÄF2). Vastauksen tulee olla selvästi ja siististi kirjoitettu. Tehtävät arvostellaan pistein 0–6.

Tehtävät

- ÄA1. Mikä asema yksilöllä on aineiston uutisten tiedonlähteenä? Arvioi eri henkilölähteiden merkitystä tiedon luotettavuuden näkökulmasta.
- ÄA2. Mille kohderyhmille aineiston eri uutiset on suunnattu? Miten se näkyy eri uutisissa?
- ÄA3. Valitse kolme Sandy-myrskyä käsittelevää uutista ja aseta ne tärkeysjärjestykseen sisällön merkittävyyden perusteella. Perustele ratkaisusi.

Aineisto

Ramin Talaie; Ilkka Timonen: Koillis-USA laski kuolleita ja tuhoja Sandyn jäljiltä (uutiskuva & uutinen).....	2–3
STT: Sandyn tuhot riesana vielä pitkään (uutinen).....	4
Päivi Sinisalo, STT: Tuho näkyy pitkään (uutinen).....	5
STT: Nokian Elop jäi jumiin Sandy-myrskyssä (verkkouutinen).....	6
Dennis Lockhart: Sandyn tuhoja liian aikaista arvioida (verkkouutinen).....	7
Twitterin pilanteko suututti (uutinen).....	7
Kuva-aineisto (uutiskuva ja pilakuvia Sandy-myrskystä ja sen aiheuttamasta tuhosta).....	8

Huom.! Aineistot ovat alkuperäisessä muodossa, joten ne saattavat sisältää asia- ja kielivirheitä.

Mies kantoi lemmikkiään laatikossa turvaan kahtaten tulvavedessä New Jersey Hobokenissa keskiviikkona.

Koillis-USA laski kuolleita ja tuhoja Sandyn jäljiltä

Siivous: Sandy-myrsky voi ohittaa kalleudessa jopa New Orleansin tuhonneen Katrinnan

ILKKA TIMONEN, AP, REUTERS
Aamulehti

Yhdysvaltain koillisosa yritti keskiviikkona palata hiljalleen normaaliin elämään kahden vuorokauden mullistuksen jälkeä. Supermyrsky Sandy väistyi hiljalleen pohjoiseen Kanadan puolelle.

Myrskyn jäljiltä on toistaiseksi löydetty ainakin 64 kuolonuhria, jo yksistään New Yorkin kaupungissa kuolleita oli 22. Karibianmerellä Sandy surmasi viime viikolla 69 ihmistä. Myrskyn jälkien korjaamisen arvioidaan voivan maksaa jopa 30–40 miljardia dollaria (23–31 mrd.e). Tämä tekisi Sandysta

kaikkien aikojen toiseksi kalleimman myrskyn vuoden 2005 Katrinnan jälkeen.

Sisäministeri Janet Napolitano kuitenkin pelkää kaikkien tuhojen paljastumisen jälkeen Sandyn nousevan jopa New Orleansin tuhonnutta Katrinaakin kallimmaksi.

Kansalliskaartin sotilaat etsivät vielä keskiviikkona New Jerseyssä lisää mahdollisia kuolonuhreja ja joitakin tulipaloja raivosi siellä edelleen.

Presidentti Barack Obama ei vielä keskiviikkona aloittanut uudelleen presidentinvaalikampanjaansa, mutta sitä varmasti edesauttoi vierailu kovaa kokeneen New Jersey'n tuhoalueilla.

Isäntänä hänellä oli New Jersey'n kuvernööri Chris Christie,

joka republikaaniksi poikkeuksellisesti ylisti istuvan presidentin toimia myrskyn aikana.

Republikaanien presidenttiehdokas Mitt Romney aloitti jo keskiviikkona kampanjansa Floridassa.

Miljoonat ilman sähköä

New Yorkin pörssi aukesi kahden päivän tauon jälkeen portimestari Michael Bloombergin soittaessa avaamisen merkiksi

kelloa keskiviikkoamuna. Täyteen ahdetut bussit liikkui suurkaupungissa jo normaalisti, busseihin pääsi poikkeuksellisesti ilmaiseksi.

Tulvaveden täyttämien Alamanhattanin metrotunnelien aukaamista liikenteelle saadaan vielä odottaa päiviä. New Yorkin osavaltion kuvernööri Andrew Cuomo lupasi kuitenkin, että osa metroverkostosta avataan jo torstaina.

New Yorkin lentokentistä John F. Kennedyn ja Newarckin lentokentät aloittivat keskiviikkona toimintansa, mutta LaGuardia oli vielä tulvan peitossa pysyen suljettuna.

Finnair aloitti jälleen normaaliin lentonsa New Yorkiin.

Keskiviikkona oli edelleen ilman sähköä Yhdysvaltain itäosissa noin 6,5 miljoonaa kotia ja liiketila.

Manhattanilla sijaitsevasta

Bellevue-sairaalaasta jouduttiin keskiviikkona evakuoimaan noin 500 potilasta, vaikka sairaala ei sijaitse pahimmalla tulva-alueella. *New York Timesin* mukaan sairaalassa haasee paikalle. Bellevue on saanut sähköä omilla generaattoreillaan.

Pilvenpiirtäjä Empire State Buildingin huipulle oli keskiviikkona pitkä jono, kun ihmiset halusivat katsella korkealta, mutta tulvatuhot näyttivät.

New Jersey ei vietä halloweenia

ILKKA TIMONEN

Aamulehti

sillä, että näin minimoidaan ylimääräiset riskit ihmisten turvallisuudelle.

Kuvernöörin mukaan "karkki tai kepponen" -kävelyt ovat nyt hengenvaarallisia, kun puita on kaatunut sähkölinjojen päälle ja monet kadut tulvivat edelleen.

Samaan aikaan Connecticutin Fairfieldissä jotkut ihmiset palasivat katsomaan kotiaan kohdattu tuhoa kajakeilla ja kannoiteilla.

New York *Timesin* mukaan Christie perusteli päätöstään nooteilla.

– Epävarmuus on pahinta, sanoi Jessica Levitt uutistoimisto AP:n mukaan. Hänelle oli kerrottu, että kotiin voi palata ehkä vasta viikon päästä.

New Yorkissa John Frawleyn koti oli viiden talon päässä palavista rakennuksista. Hän valvoi koko yön peläten palon leviävän kotinsa.

– Olin ylhäällä koko yön. Ne huudot. Tuli. Se oli kammottavaa, hän kertoi AP:lle.

Fakta

Kalleimmat myrskyt

Sandy-myrskyn arvioidaan maksavan ainakin 23–31 miljardia euroa, eli sykkloni olisi toiseksi kallein USA:n merteille iskenneistä.

Kalleimmat myrskyt:

2005 Katrina 83,3 mrd. e

2008 Ike 22,7 mrd. e

1992 Andrew 20,4 mrd. e

Sandyn tuhot riesana vielä pitkään

AFP/Spencer Platt

New Yorkin Queensissä tarkasteltiin eilen hirmumyrsky Sandyn aiheuttamia vahinkoja.

hetystön edustaja Riitta Gerlander.

Gerlander asuu alueella, joka evakuoitiin ennen myrskyn tuloa ja hän oli päässyt vihdoin katsomaan taloaan.

–Se oli lähes järkyttävää, alueella oli metrin verran vettä.

–On myös hurjaa, kuinka tällainen kaupunki muuttuu lähes aavekaupungiksi, kun sähköt menevät poikki. Se oli välillä jopa pelottavaa, Gerlander kuvasi.

Metroliikenteen ennakoituaan palaavan normaalksi aikaisintaan viikonvaihteessa, vaikka paikoin junat saadaan liikkeelle jo torstaina. Kolmesta alueen suuresta lentokentästä kaksi aloittelee toimintaansa, mutta LaGuardian kenttä on yhä kiinni tulvavahinkojen vuoksi. Sähkökatkojen ennustetaan kestävän paikoin viikonvaihteeseen saakka.

Myrsky on siirtynyt sisämaahan ja haudannut suuria osia Länsi-Virginiasta lumeen. Paikoin lunta on satanut lähes metrin verran. Kyseessä on erittäin painava, märkä lumi, jonka kanssa aurauksalustokin on vaikeuksissa.

Ilman sähköä on ympäri itä-rannikkoa yhä noin 6,2 miljoonaa kotitaloutta. Samaa aikaa kun sähköjä saadaan palautettua rannikolla, katkoo Sandy lisää linjoja sisämaassa.

Heelsinki/New York (SIT)
Tämävuotista Halloween-juhlaa vietettiin Yhdysvaltain itä-rannikolla kaikkea muuta kuin riemukkaissa tunnelmissa. Sandy-hirmumyrskyn aiheuttamat sähkökatkot, tulvat ja lumimyrsköt vaikeuttavat kymmenten miljoonien ihmisten elämää.

Sandy on vaatinut Yhdysvaltoissa jo ainakin 50 ihmisen hengen, ja räjähdys- ja etsintätöitä ovat yhä kesken erityisesti New Jerseyn kovia kokeneella rannikolla. Laajoilla alueilla taloja on yhä veden saartamina, paikoin taas rakennukset ovat hautautuneet Sandyn lennättämän hiekkaan. Tuoreissa ilma-kuussa riittasaarilla näkyy roimahaaneita ja paikoiltaan siirtynyttä taloja ja joka puolella kelluvaa roinaa.

New Jerseyn junaliikenteen käynnitys saaminen voi kestää yli viikon, sillä raitteet ovat kokeneet kovaa.

New York liikennekaaosessa

New Yorkissakin eletään tuhojen kanssa vielä pitkään. Yksi suurista ongelmista on se, ettei joukkoliikenne toimi.

–Liikennevahkot ovat uskomattomat, kaikki yrittävät tulla omalla autolla töihin. Paras tapa päästä jonnekin on kävellä, kertoi Suomen YK-lä-

US Coast Guard/Rob Simpson

Turun Sanomat 1.11.2012

Tuho näky pitkään

Yhdysvallat: Jättimäiset ruuhkat jumiuttavat suurkaupunkeja.

Päivi Sinisalo
STT, Helsinki/New York

Tämänvuotista Halloween-juhlaa vietettiin Yhdysvaltain itärannikolla kaikkea muuta kuin riemukkaissa tunnelmissa. Sandy-hirmumyrskyn aiheuttamat sähkökatkot, tulvat ja lumimyräkät vaikeuttavat yhä kymmenien miljoonien ihmisten elämää.

Sandy on vaatinut Yhdysvalloissa jo ainakin 50 ihmisen hengen ja raivaus- ja etsintätyöt ovat yhä kesken erityisesti New Jersey'n kovia kokeneella rannikolla. Laajoilla alueilla taloja on yhä veden saartamina, paikoin taas rakennukset ovat hautautuneet Sandyn lennättämään hiekkaan.

Tuoreissa ilmakuvissa riittasaarilla näkyy romahthaneita ja paikoiltaan siirtyneitä taloja ja joka puolella kelluvaa roinaa.

New Jersey'n junaliikenteen käyntiin saaminen voi kestää yli viikon, sillä raiteet ovat kokeneet kovia.

NEW YORKISSAKIN eletään Sandyn tuhojen kanssa vielä pitkään. Yksi suurista ongelmista on se, ettei joukkoliikenne toimi.

– Liikennesuorauhkat ovat uskomattomat, kaikki yrittävät tulla omalla autolla töihin. Paras tapa päästä jonnekin on kävellä, kertoi Suomen YK-lähetystön edustaja **Riitta Gerlander**.

Gerlander asuu alueella, joka evakuoitiin ennen myrskyn tuloa ja hän oli päässyt vihdoin katsomaan taloaan.

– Se oli lähes järkyttävää, aulassa oli metrin verran vettä.

– On myös hurjaa, kuinka tällainen kaupunki muuttuu lähes aavekaupungiksi, kun sähköt menevät poikki. Se oli välillä jopa pelottavaa, Gerlander kuvasi.

METROLIIKENTEEN ennakoidaan palaavan normaalisti aikaisintaan viikonvaihteessa, vaikka paikoin junat saadaan liikkeelle jo torstaina. Kolmesta alueen suuresta lentokentästä kaksi aloittelee toimintaansa, mutta LaGuardian kenttä on yhä kiinni tulvavahinkojen vuoksi.

Sähkökatkojen ennustetaan kestävän paikoin viikonvaihteeseen saakka.

MYRSKY on siirtynyt sisämaahan ja haudannut suuria osia Länsi-Virginiasta lumen. Paikoin lunta on satanut lähes metrin verran. Kyseessä on erittäin painava, märkä lumi, jonka kanssa auruskalustokin on vaikeuksissa.

Ilman sähköä on ympäri itärannikkoa yhä noin 6,2 miljoonaa kotitaloutta. Samaa aikaan kun sähköjä saadaan palautettua rannikolla, katkaa Sandy lisää linjoja sisämaassa.

Nokian Elop jäi jumiin Sandy-myrskyssä

Torstai 01.11.2012 klo 12:36 (päivitetty to 12:39) [2 kommenttia](#)

KUVA: AP Photo/Michael Ein

Sandy-myrsky raivosi alkuvuikosta Yhdysvaltojen itärannikolla.

Nokian toimitusjohtaja Stephen Elop jäi monien muiden matkustajien tavoin jumiin New Yorkiin, kun hirmumyrsky Sandy sulki Yhdysvaltojen länsirannikon lentokentät.

Elopin piti osallistua mobiilialan D:Mobile -konferenssiin tiistaina. Kokouspaikka sijaitsi kuitenkin Manhattanin eteläpäässä, josta sähköt katkesivat, joten tilaisuus peruttiin.

Odotellessaan Elop antoi videohaastattelun AllThings D -verkkosivulle, jossa hän kehuu Nokian uusia Windows 8 -puhelimia.

Nokian viestinnästä kerrottiin, että Elop on jo päässyt New Yorkista pois.

STT

Nokian Oyj

Toimitusjohtaja: Elop Stephen Andrew (PRH) **Toimiala:** Viestintälaitteiden valmistus (TOL:26300) (YTJ)

[Lisätietoa yrityksestä](#)

Arvopaperi	klo 10:24	
Nokia	2.088 €	+1.85%
Nokia uudet	- €	-
Balancen lista	★ ★ ★	

Myytävät asiakirjat ja raportit

[Kaupparekisteriote](#)

[Tilinpäätös](#)

[Vastuuhenkilöt](#)

[Luottotiedot](#)

[Balance Value Control](#)

[Lisää tuotteita »](#)

<<http://www.kauppalehti.fi/etusivu/nokian+elop+jai+jumiin+sandy-myrskyssa/201211295517>>. Luettu 21.11.2012.

Fedin Lockhart: Sandyn tuhoja liian aikaista arvioida

Yhdysvaltain keskuspankin johtajan mukaan Sandy-myrskyn tuhojen tarkka arviointi on liian aikaista. Hän arvostelee myös Fedin rahapolitiikan nykysuuntausta.

Yhdysvaltain keskuspankin Fedin Atlantan aluepankin johtaja **Dennis Lockhart** arvioi Yhdysvaltain talouden kasvavan maltillista tahtia ja työllisyyden paranevan asteittain.

Hänen mukaansa Fedin ei pitäisi sitoa rahapolitiikkaansa yksittäiseen tavoitteeseen, kuten työttömyysasteeseen, vaan keskuspankin pitäisi tarkastella työllisyyttä laajempina talouden ilmiönä.

Tennesseeessä puhunut Lockhart arvioi Yhdysvaltain talouden kasvavan nykyisellään vain noin kahden prosentin tahtia. Hänen mukaansa Sandy-myrskyn taloudellista vaikutusta on vielä liian aikaista arvioida, mutta myrskyn jälkeinen uudelleenrakentaminen voi tarjota taloudelle tukea.

Keskuspankin syyskuussa aloittaman arvopaperien osto-ohjelman vaikutusta Lockhart ei vielä halunnut lähteä arvioimaan. Hän äänesti avomarkkinakomiteassa sen puolesta että Fed ostaa asuntoluottosidonnaisia arvopapereita kuukausittain 40 miljardin dollarin arvosta työttömyyden alentamiseksi.

Viime kuukausina työttömyys on ollut laskussa, mutta ”työllisyyden kasvu on tuskin vielä päässyt kunolla vauhtiin”, Lockhart totesi.

(<http://www.taloussanomat.fi/rahoitus/2012/11/01/fedin-lockhart-sandyn-tuhoja-liian-aikaista-arvioida/201241205/12>)
Luettu 21.11.2012.

Twitterin pilanteko suututti

► Sosiaalinen media ja erityisesti Twitter-palvelu olivat amerikkalaisille arvokas tietolähde Sandy-hirmumyrskyn moukaroidessa itäranikkoo. Miljoonat ihmiset päivittivät tietojaan verkossa ja osittain palveluja käytettiin myös omatekoisena hätälinjana.

Twitter osoittautui myös tilaisuudeksi pilailijoille, jotka levittivät sen kautta valheellisia huhuja. Palvelussa levisi muun muassa hurjia juttuja siitä, että New Yorkin pörssi olisi uponnut tulvavesiin. Pörssi kiisti tiedot, mutta vasta kun alkuperäistä viestiä oli jo lainannut muun muassa CNN.

Huhuviestien lähettäjä pyysi myöhemmin tekojaan anteeksi. Hän paljastui erään republikaanipuolueen jäsenen kongressivaalikampanjan vetäjäksi. Sittemmin tekijä ilmoitti

Lehtikuva

Twitter-palvelussa levitettiin valheellisia huhuja Sandy-myrskyn tuhoista.

eroavansa kampanjan vetäjän tehtävistään.

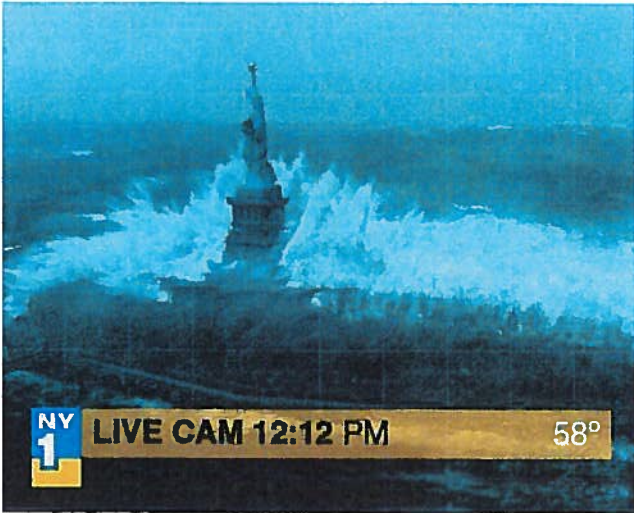
Anteeksipyynnöstä huolimatta twitterkansa ei leppynyt.

– Olet pahoillasi vain, koska jäit

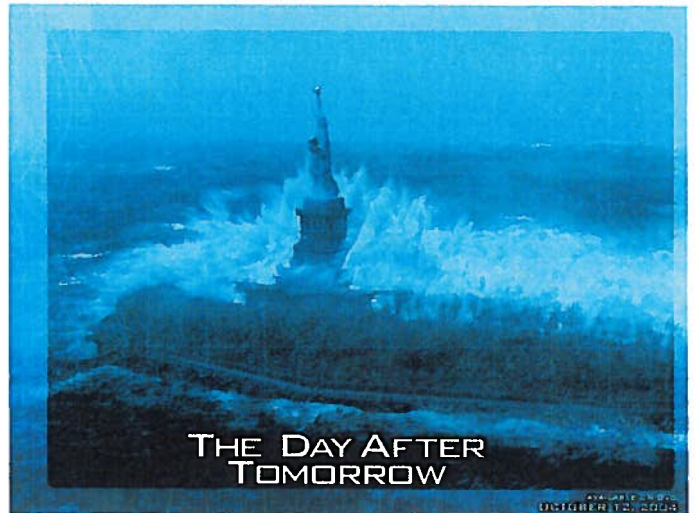
kiinni. Hauskaa loppuelämää ja intoa itseäsi, kirjoitti muuan vihainen twiittaaja.

Ulkomaat, s. 11

Forssan lehti 1.11.2012

<<http://mashable.com/2012/10/29/fake-hurricane-sandy-photos/>>. Luettu 21.11.2012.

<<http://mashable.com/2012/10/29/fake-hurricane-sandy-photos/>>. Luettu 21.11.2012.

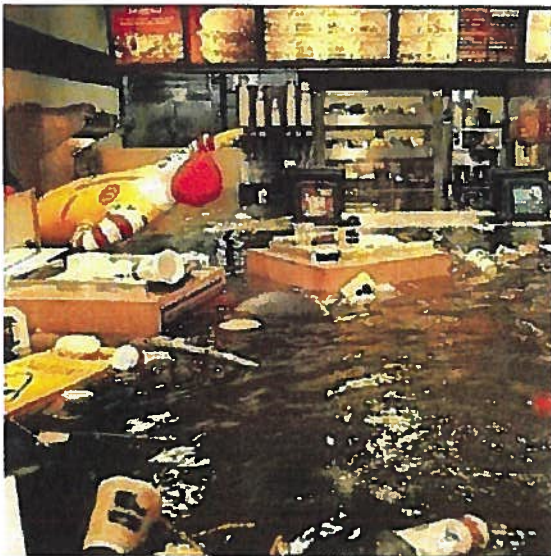
DC Maryland Virginia
@DMVFollowers

McDonalds in Virginia Beach flooded.

pic.twitter.com/FZBoCyDM

Reply Retweet Favorite

<<http://mashable.com/2012/10/29/fake-hurricane-sandy-photos/>>. Luettu 21.11.2012.

<<http://theweek.com/article/index/235578/10-fake-photos-of-hurricane-sandy>>. Luettu 21.11.2012.

<<http://theweek.com/article/index/235578/10-fake-photos-of-hurricane-sandy>>. Luettu 21.11.2012.

<http://www.washingtonpost.com/national/sandys-destruction-in-new-york-turns-life-in-lower-manhattan-on-its-head/2012/10/30/046777b4-22df-11e2-bdfa-ebc58545bc7_story.html>. Luettu 21.11.2012.

Testisarja ÄB: kulttuuri-identiteetti ja
kulttuurien tuntemus

Ohje: Tehtävät liittyvät oheiseen aineistoon. Niissä arvioidaan kriittistä lukutaitoa, ja ne edellyttävät myös yleissivistystä. **Vastaa yhteen tehtävään.** Vastauksessasi voit lähteä siitä, että lukija tuntee aineiston, mutta osoita, mitä sen osia olet hyödyntänyt ja mihin tietoihisi sen yhdistät. Perustele havainnot, väitteet ja tulkinnat sekä aineiston että muiden tietojesi avulla. Vastauksen sopiva pituus on noin 2–3 sivua. Anna vastauksellesi otsikko. Merkitse otsikon eteen myös tehtävän tunnus (esim. ÄF2). Vastauksen tulee olla selvästi ja siististi kirjoitettu. Tehtävät arvostellaan pistein 0–6.

Tehtävät

- ÄB1. Millaista keskustelua Sofi Oksasen Puhdistus-romaani on herättänyt? Pohdi, mistä keskustelun moniäänisyys johtuu.
- ÄB2. Arvioi Oksasen Puhdistus-romaanin (-näytelmän ja/tai -elokuvan) yhteiskunnallista merkitystä aineiston ja tietojesi varassa.
- ÄB3. Lue aineistoa kriittisesti ja arvioi, millaisen kuvan Viron lähihistoriasta se antaa. Arvioi eri tekstien luotettavuutta tiedonlähteenä.

Aineisto

Sofi Oksanen: Puhdistus (romaanikatkelmä).....	2
Pekka Tarkka: Finlandia-kirjallisuuspalkinto (puhekatkelma).....	3
Jaan Kaplinski: Sofi Oksasen 'Puhdistus' (blogimerkintä, suom. Matti Laitinen).....	4
Kaja Kunnas: Ministeri puolustaa Puhdistusta (verkkouutinen).....	5
Karri Kokko: Sofi Oksanen kaivelee yhä Jaan Kaplinskin mieltä (blogimerkintä).....	6
Sirpa Pääkkönen: Viron kirjallisuus tarvitsee Sofi Oksasta (essee).....	6–7

Huom.! Aineistot ovat alkuperäisessä muodossa, joten ne saattavat sisältää asia- ja kielivirheitä.

Pääskyselät olivat jo menneet, mutta kurjet auroittivat taivasta kaulat suorina. Niiden huuto satoi peltoon ja särki Aliiden päätä. Toisin kuin hän, ne pääsivät pois, niillä oli vapaus lähteä minne vain. Hänellä oli vain vapaus lähteä sienimetsään. Kori oli täynnä leppärouskuja ja karvalaukkuja. Kotona vartova Ingel olisi tyytyväinen saaliiseen, Aliide puhdistaisi ne, Ingel antaisi hänen ehkä ryöpätä sienet, mutta vahtisi vieressä koko ajan ja purkittaisi ne sitten vaatien Aliidelta tarkkaavaisuutta, sillä sisko ei pärjäisi omassa kodissaan emäntänä, jos sienien marinointi ei onnistuisi. Suolata Aliidekin ehkä osaisi, mutta hyvä marinaadi vaati jo taitoja. Ja kohta Ingelin käsien jäljiltä olisi jälleen muutama purkki lisää ruokakonttorin hyllyllä, pari purkkia vähemmän nälkää talvella.

Aliide peitti toisen korvansa vapaalla kädellään – niin paljon kurkia! niiden huuto! Syksy tuntui kurpposten läpi. Jano raapi kurkkua. Ja sitten yhtäkkiä tuli moottoripyörä ja nahkatakkinen mies, joka pysähtyi Aliiden viereen.

– Mitäs korissa on?

– Sieniä. Olen tulossa sienestä.

Mies tempaisi korin, tarkasti sen ja heitti menemään. Sienet ropisivat maahan. Aliide tuijotti niitä, hän ei uskaltanut katsoa mieheen. Nyt se tapahtuisi. Oli pysyttävä rauhallisena. Hän ei saisi hermostua, ei näyttää häneen humahtanutta pelkoa. Kylmä hiki valui polvitaiteista kurpposiin ja tunnottomuus alkoi levitä ruumiiseen, veri paeta raajoista. Ehkä ei tapahtuisi mitään, ehkä hän oli säikähtänyt turhaan.

– Sinähän olet käynyt meillä ennenkin? Siskosi kanssa. Olet sen bandiitin vaimon sisko.

Aliide tuijotti sieniä. Nahkatakki näkyi silmäkulmassa. Se narisi, kun mies liikkui. Korvat höröttivät punaisina. Kromin nahkasaappaat kiilsivät, vaikka tie oli pölyinen eikä mies ollut saksalainen. Olisiko hänen pitänyt lähteä juoksemaan, luottaa siihen, ettei mies ampuisi häntä selkään? Tai siihen, että mies ei osuisi? Mutta sitten mies menisi suoraan kotiin ja hakisi Ingelin ja Lindan ja jäisi odottamaan sitä, että hän tulisi kotiin. Eikö pakoon juokseva ole aina syyllinen?

Kunnantalolla isokorvainen mies ilmoitti, että Aliide oli ollut viemässä ruokaa bandiiteille. Valo kuului miehen korvalehtien lävitse. Hän työnsi Aliiden seisomaan keskelle huonetta ja lähetti itse pois.

– Toveri Aliide, te olette pettymys.

Ääni oli sama kuin ensimmäisellä kerralla. Mies oli sama. *Oletteko varma, toveri Aliide?* Hän nousi hämärään piiloutuneen pöytänsä äärestä, katseli Aliidea, pudisteli päätään, huokaisi syvään ja oli kovin surullinen.

– Olen tehnyt kaikkeni teidän eteenne. En voi enää mitään.

Mies viittasi takanaan oleville miehille, jotka lähtivät tulemaan Aliidea kohti. Mies itse poistui huoneesta.

Finlandia-palkinnon jakotilaisuus 4.12.2008

Finlandia-kirjallisuuspalkinto

Pekka Tarkan puhe 4.12.2008

Julkisuudessa on keskusteltu paljon ja syystäkin Finlandia-palkintojen esiraatien työstä, mutta en aio tässä puuttua palkintopoliittisiin kiistoihin. Puhun mieluummin vuoden parhaista romaaneista ja tietysti ennen muuta voittajasta. Sain käyttööni mielenkiintoisen listan ja luin annetut kuusi kirjaa innoissani. Ne ovat mielestäni tasoltaan korkeatasoisia kirjallisia suorituksia, aina esikoiskirjailija Katri Lipsonin työtä myöten.

Ehdokaskirjoissa kiinnitti huomiota ennen muuta niiden laaja maantieteellinen kirjo. Romaanien näyttämönä on sekä Euroopan keskuksia, kuten Arne Nevanlinnan Strasbourg tai Sofi Oksasen Berliini, että syrjäisempiä kolkkia, kuten Oksasen Vladivostok tai Katri Lipsonin Murmansk. – – Sofi Oksasen romaanissa suomensukuinen agraarikulttuuri törmää ekspanstiivisen suurvallan sortokoneistoon. Olli Jalosen romaanissa taas suomalaiset maailmanmatkaajat ottavat mittaa irlantilaisista kumppaneistaan. Teos arvioi äärimmäisiä inhimillisiä ponnistuksia rakkauden ja kuoleman mittapuulla.

Nämä kolme teosta, Jalosen, Nevanlinnan ja Oksasen romaanit, edustavat mielestäni tämänkertaisen ehdokkaiden parhaimmistoa. Viime aikoina on tullut tavaksi, että menestysromaneja, esimerkiksi Jari Tervon tai Kjell Westön teoksia, sovitetaan nopeasti näyttämölle, huolimatta niiden kertovasta laveudesta. Sofi Oksanen on valinnut toisen ratkaisun: hän kirjoitti aiheestaan ensin näytelmän ja sitten sen asetelman pohjalta romaanin. Näytelmän ja romaanin erot ovat olleet hänelle alun perin selvillä. Hän on kirjoittanut, että koska proosassa kaikki tapahtuu lukijan päässä, se tarjoaa mahdollisuuksia ja näkökulmia, joita ei voi toteuttaa näyttämöllä. Hän viittaa siihen, että proosan keinoin syntyy täyteläinen maailma, kuva ajan elämänmuodoista ja yhteiskunnasta.

Oksasen romaani kertoo tuhoista, jotka kommunismi sai aikaan alistaessaan pienen kansan, mutta se tuo historian rinnalle nykyhetken todellisuuden, sen jolle Veronica Pimenoff antoi romaanissaan Maa ilman vetä nimen "neljäs maailma". Se tarkoittaa yhä voimistuvaa kansainvälistä rikollisuutta, joka alistaa ihmiset, varsinkin naiset nyrkkivallan ja ihmiskaupan uhreiksi. Oksanen osoittaa, miten samanlaisia ovat kommunistisen pakkovallan ja nykyhetken kansainvälisen rikollisuuden toimintatavat. Sekä draaman että romaanin näyttämölle rakennettu ihmiskätkö toimii eri aikoina samaan tapaan yksilön ainoana suojana pahuutta vastaan. Oksasen näytelmää hallitsee voima, joka aikanaan siivitti Minna Canthin tuotantoa. Se voima on kirjailijan suuttumus. Canthin Työmiehen vaimossa se sai piinatun naisen nostamaan aseensa väärintekijöitä kohti. Näin käy myös Oksasella.

Jyrkkä teko ei romaanissa yksin riitä, ja Oksanen onkin kehittänyt näytelmän asetelmaan myyttisen tason. Suvun naisten kohtalon taustalla on sama yksilöllinen tragedia, jossa ensimmäisen ihmisparin jälkeläiset Kain ja Abel joutuvat vastakkain, kun tuonpuoleinen tyranni palkitsi toisen yritykset samalla kun toiselle ei langennut vähintäkään suosiota. Samassa tilanteessa on Oksasen päähenkilö Aliide, joka häviää sisarelleen taistelun rakkaudesta. Onnettomuuden kirous jatkuu polvesta toiseen, ja kun Aliide menee ottamaan vastaan pahuutta pakenevaa nuorta sukulaistaan, hän ottaa aseeseen viikatteen, keskiajan kuolontanssin luurankomiehen aseeseen.

Romaanissa raamatullinen myyttiaines sulautuu kreikkalaiseen perinteeseen, antiikin tragediaan, jossa syyttömät ihmiset joutuvat vääjäämättömän kohtalon leikkikaluiksi ja jossa syyllisyys, pelko ja vavistus hallitsevat heidän elämänsä, sovinnaisen hyvän ja pahan ulottumattomissa.

Jylhän aiheensa Oksanen nivoo vaivattomasti rikkaaseen kudokseen, jossa Viron ensimmäisen tasavallan kulttuuri ja sitä seurannut sairaan ideologian orjuutus näkyvät jyrkinä vastakohtina. Kertojan suuri kyky aikojen ja paikkojen vivahteikkaaseen kuvaukseen kasvattaa romaanin, samalla kun draama, tragedia antaa teoksen realistiselle ja myyttiselle ainekselle selkärangan, sen ytimen. Kirjan monimielinen nimi Puhdistus on miehittäjien terrorin termejä, mutta viittaa myös sitä seuraavaan vapauden ja itsenäisyyden aikaan. Pohjimmitaan nimi Puhdistus on kuitenkin peräisin antiikin tragediasta. Se viittaa ennen muuta vanhan kohtalonäytelmän keskeiseen tekijään, jota sanotaan katharsikseksi, puhdistumiseksi. Henkilöiden syytön kärsimys herättää tuskaa ja kauhua, joka lopulta laukeaa vapahdukseen, ankaraan selkeytymiseen.

Kun draaman keskitys ja kerronnan moniulotteisuus yhtyvät, Puhdistuksesta syntyy jäntevä, julma ja ehjä kirja. Oksasen saavutus osoittaa romaanimuodon ehtymättömän elinvoiman. Eläköön romaani, eläköön tämän vuoden Finlandia-kirjallisuuspalkinnon voittaja, Sofi Oksasen romaani Puhdistus.

<http://www.kustantajat.fi/kirjasaatio/palkinnot/finlandiapalkinto2008_perkkatarkka/default.aspx>. Luettu 27.11.2012.

Sofi Oksasen ”Puhdistus”. Jaan Kaplinski.

08.10.2010

”Sofi Oksasen romaanin ”Puhdistus” huikea menestys ällistyttää minua. Muistellessani kirjoja, joita luin lapsuudessani, arvelen ymmärtäväni sitä jollakin asteella. 50-luvun alussa 20-vuosisadalla minulla ei ollut kovinkaan monta kirjaa luettavanani Eestissä. Luettuani lähes kaikki saatavissa olevat itsenäisen Eestin aikana julkaistut lastenkirjat aloin lukea enimmäkseen aikuisille suunnattua neuvostokirjallisuutta. Niiden joukossa oli myös pari tusinaa Stalinin palkinnon saaneita kirjoja. Mieleeni tulee joitain, jotka olivat todella hyvin kirjoitettuja kuten Aleksei Tolstoin ”Pietari I” ja ”Stalingradin juoksuhaudoissa”.

Enimmäkseen ilmestyi joitain anonyymejä, sekavia puolimytologisia tarinoita sadistisista saksalaisista ja heidän kätyreistään lurjuksina sekä urheista isänmaallisista partisaaneista sankareina. Kaikesta huolimatta näillä kirjoilla oli tiettyä vetovoimaa sopien johonkin meidän syviin psykologisiin tarpeisiimme keijusaduista sekä tarinoihin sankareista ja roistoista. Oksasen kirja vajoaa samaan kategoriaan kuin stalinistiset kirjat lapsuudessani. Ainoastaan sankarit ja antisankarit ovat vaihtaneet roolia keskenään. Se on taitavasti kirjoitettu kauhutarina lukuisine ruumiineen. Olkoon niin.

Minun ainoa, mutta vakava vastalauseeni romaania kohtaan on se, että kirja on olevinaan realistinen tarina elämästä Neuvosto-Eestissä 20-vuosisadan toisella puoliskolla ja se näyttää olevan hyväksytty sellaiseksi yleisesti Euroopassa ja Amerikassa. Sofi Oksasella ei ole välitöntä kokemusta noista ajoista ja tapahtumisista, joita hän kuvaa osana elämäämme nitoen yhteen joitakin ikivanhoja ideologis-mytologisen kirjallisuuden sääntöjä ja myy sillä nyt hyvin lännessä. Hän kauppa jotain, joka on olevinaan meidän elämäämme, vaikka se sitä olekaan. Meidän elämämme Neuvostoliitossa ei ollut kauhutarina!

Totta kai oli useita kauhistuttavia ajanjaksoja, terrorin ja vastaterrorin vuosia, mutta kokonaisuudessaan me elimme elämää, joka oli usein melko kiinnostavaa ja hauskaa. Minä en voi hyväksyä ajatusta, että oma elämäni, vanhempieni, ystäväni ja kollegojeni elämä ei olisi ollut elämisen arvoista ja että me olisimme tunteneet itsemme laajan vankileirin vangeiksi. Neuvostoliitto ei ollut Stalinin kuoleman jälkeen vankileiri. Se oli surkea maa, mutta maailmassa oli ja on edelleen paljon kurjempia valtioita.

Yksi perusvakaumuksistani on se, ettei paholaista ole olemassakaan (ehkä ei jumalaakaan, mutta tässä se ei ole tärkeää). Neuvostoliitto ei ollut saatanallinen valtio. Elämää, jota elimme 20-vuosisadan toisella puoliskolla tässä maassa, ei eletty paholaisen tai hänen valvomiensa kätyrien pirullisten sääntöjen mukaan. Minä en halua kenenkään sieppaavan elämäni ja myyvän siitä huononnettuna versiona tuntemattomille ihmisille ulkomaille. Minä olen puhunut.”

Jaan Kaplinski

Suomennos: Matti Laitinen

Lähde: jaankaplinski.blogspot.com

Suomennos julkaistu osoitteessa:

<www.vaihtoehtouutiset.info/ulkomaat/Sofi_Oksanen_Puhdistus_Jaan_Kaplinski-12854.html>. Luettu 27.11.2012.

Ministeri puolustaa Puhdistusta

KAJA KUNNAS

GEORG HOCHMUTH APA

"Kirjailija tai taiteilija ei ole turisti- tai matkaopas". Sofi Oksanen vastaa Virossa esitettyyn kritiikkiin.

TALLINNA. Viron ulkoministeri Urmas Paet on lahjoittanut Sofi Oksasen Virossa sijoittuvan Puhdistuksen monille ulkoministerikollegoilleen. Hän ei ymmärrä kritiikkiä, jonka mukaan Puhdistus loisi Virossa liian synkän kuvan maailmalle.

"Ei kannata potea", Paet sanoo.

Ulkoministeri on vakuuttunut, että Puhdistus auttaa käsittämään myös niitä nyky-Viron huolia, joita lännessä voi olla hankala ymmärtää.

"Puhdistus on kaunokirjallisuutta asioista, jotka ovat todella tapahtuneet Virossa", Paet sanoo.

ALKUVIIKOSTA toimittaja Piret Tali tyrmsi Sofi Oksasen kehuun Puhdistuksen kolumnissaan Eesti Päevalehdessä. Hän pelkäsi, että kuvaus väkivallasta ja ahdistuksesta Virossa muuttuu vallitsevaksi totuudeksi maasta. Hän arveli myös, että kirja saattaa luoda kuvaa virolaisesta naisesta itäeurooppalaisena huorana. Huolta on ilmaissut varovaisemmin myös osa Viron älymystöä.

Ministeri puolustaa Puhdistusta

KAJA KUNNAS

"Kyse on pikkuporvarillisesta pelosta, miltä me näytämme ulkomailla. Ilmiönä se on samanlainen kuin Suomessa pelko, että Aki Kaurismäen elokuvat luovat väärän kuvan suomalaisesta ja hänen luonteestaan", sanoo teatterikriitikko Andres Laasik, joka on kehunut Puhdistusta näytelmänä ja romaanina.

"Kaipa Suomessa ja Virossa on tyypillistä, että jos joku menestyy yhtäkkiä, toiset muuttuvat hyvin huolestuneiksi", sanoo poliitikko ja historioitsija Mart Laar.

"Viron historia on ollut hyvin verinen ja synkkä. Sille ei voi mitään." Laar on itse kirjoittanut paljon virolaisista metsäveljistä, jotka taistelivat urhoollisesti neuvostomiehittäjiä vastaan vielä 1950-luvulla. "Olen kuullut paljon, mitä tapahtui heidän äideilleen, siskoilleen, tyttäriilleen. Naisten kohtalosta on kirjoitettu vähän", Laar sanoo.

Kirjailija Jaan Kaplinski kuuluu Puhdistuksen arvostetuimpiin arvostelijoihin.

"Kyse on erinomaisesta dekkarista. Mutta se ei kuvaa elämää neuvosto-Virossa semmoisena kuin se oli, niin kuin Agatha Christien kirjat eivät kerro

elämästä Britanniassa." "Vika on siinä, että monet Virossa ja ulkomailla lukevat kirjaa kuin se olisi realistinen kuvaus elämästä neuvosto-Virossa. Myös kirjailija esittelee teosta niin", Kaplinski sanoo.

Kaplinskin isä kuoli vankileirillä, ja hän on kirjoittanut aiheesta.

KESKUSTELU

Puhdistuksesta jatkui torstaina Eesti Päevalehdessä.

Kääntäjä ja toimittaja Kaisa Kaer muistutti, ettei kirjallisuuden tarvitse sisältää historiallista totuutta.

"Oksasen arvo on siinä, että hän herättää ihmiset tutustumaan historiakäsitykseen ja esittämään kysymyksiä." "Suomesta maailmalla tunnetaan Kaurismäen ja Paasilinnan tuotanto. Yleisö tuppaa ymmärtämään, että ne ovat elokuvia, ne ovat romaaneja. Kirjailija tai taiteilija ei ole turisti- tai matkaopas", Sofi Oksanen totesi Virossa esitetystä kritiikistä.

Helsingin Sanomat digilehti 8.10.2010

Sofi Oksanen kaivelee yhä Jaan Kaplinskin mieltä

Kuukausi takaperin linkkasin **blogissani** kirjoitukseen, jossa virolainen kirjailija **Jaan Kaplinski** tilittää tuntemuksiaan suhteessa suomalaiskollegaansa **Sofi Oksaseen** ja tämän kirjoittamaan romaaniin *Puhdistus*.

Englanniksi kirjoittamassaan **tekstissä** Kaplinski väitti, että Oksasen kuvaus Viron lähimenneisyydestä on vääristynyt ja syytti kirjailijaa rahastuksesta.

Erityisesti Kaplinskia harmitti se, että Oksasen "kauppaama" näkemys on omaksuttu sellaisenaan lännessä.

"En halua, että elämäni mitätöidään ja että siitä tarjotaan vääristynyt kuva tietämättömille ulkomaalaisille", Kaplinski kirjoitti.

Kirjailija palaa aiheeseen tänään, tällä kertaa suomeksi kirjoittamassaan **merkinnässä**. Kirjoituksessaan Kaplinski kertoo saaneensa suomalaiselta ystävältään omaa Oksas-kritiikkiään tukevan viestin. Tekstin sisältö on sen verran outo, että jätän johtopäätösten teon lukijalle.

<<http://suomenkuvalehti.fi/blogit/kohtaamisia/sofi-oksanen-kaivelee-yha-jaan-kaplinskin-mieltä>>. Luettu 27.11.2012.

LAUANTAIESSEE

Viron kirjallisuus tarvitsee Sofi Oksasta

Lauantaiessee: Perinteistä huolimatta Viron nykykirjallisuudesta ei löydy ketään purkamaan historiaa ja herättämään keskustelua. Siksi Sofi Oksaselle on tilaus myös Virossa, kirjoittaa kulttuuri-toimittaja Sirpa Pääkkönen.

SIRPA PÄÄKKÖNEN HS

'Pieneksi maaksi Virolla on hyvin rikas historia, mutta virolaiset eivät vielä ole pystyneet kunnolla käsittelemään sitä. Maan itsenäisyys on ollut liian lyhyt.'

Näin sanoi virolainen kirjailija Ene Mihkelson (s. 1944) Helsingin Sanomien haastattelussa elokuussa. Mihkelson on itse kuvannut maansa historian kipukohtia, viimeksi metsäveljien aikaa ja ilmiäntokulttuuria romaanissaan Ruttohauta.

Samoissa metsissä vaeltaa Sofi Oksanen, jonka uusi romaani Kun kyyhkysat katosivat on ollut Puhdistuksen tapaan iso tapaus myös Virossa. Oksasesta on tullut kiitetty – ja myös kiistelty – Viron lähihistorian kuvaaja. Ene Mihkelson antaa Oksaselle suuren tunnustuksen. Hänen mukaansa suomalaisvirolainen Oksanen osaa yhdistää nykypäivän väkivallan historiaan. "Oksanen on poliittisesti hyvin viisas. Hänen roolinsa on merkittävä."

Virolla on maan kokoon nähden rikas kirjallinen kulttuuri. Siksi on hyvin yllättävää, ettei Viron uudessa polvessa ole Oksasen kaltaista kirjailijaa, joka myisi hyvin laadukkaalla kirjallisuudella ja herättäisi samalla keskustelua.

HISTORIAALLISIA TEEMOJA ovat käsitelleet keskeisistä virolaiskirjailijoista Mihkelsonin lisäksi muiden muassa Jaan Kross, Jaan Kaplinski, Lennart Meri, Viivi Luik sekä Mats Traat.

He edustavat virolaisen epiikan kulta-aikaa, jonka loisto alkoi jo 1960-luvulla. Nikita Hruštšov aloitti tuolloin vapaamman kauden, jonka ansiosta myös Neuvosto-Virossa älymystö aktivoitui.

Sensuuri ja neuvostobyrokraatia vaikuttivat Virossa, mutta samalla maan kulttuurijärjestöissä ja lehdistössä virisi virkeä keskustelu.

Kirjailijat saivat tärkeän ja näkyvän paikan yhteiskunnassa. 1960-luvun kirjallisuussukupolvi nousi auktoriteetin asemaan ja kirjallisuus palveli tiedonvälittäjänä. Tärkeiden kirjailijoiden teoksista luettiin asioita, joista viralliset totuuskanavat eivät kertoneet. Kirjallisuus, teatteri ja laulujuhlat toimivat myös kansallistunteen herättäjinä.

ROMAANIN painokset olivat suuria ja uutuuksia odotettiin. Jaan Krossin romaaneista otettiin

1970-luvulla 20 000–30 000 painoksia. Viivi Luikin runokirjoja painettiin toista tuhatta. Se oli suuri määrä verrattuna runokirjojen nykypainoksiin.

Kultaisen sukupolven jälkeen Viron kirjallisuudella on edelleen yhteys yhteiskuntaan, mutta Viron itsestäytyä on menty toiseen ääripäähän. Kun markkinat ovat vapautuneet, painokoneisiin sysätään kaikkea mahdollista kevyestä viihteestä itsehoitopaisiin.

"Viron täyskäännös länteen 1990-luvun alussa oli kuin sokki maan kulttuurielämälle", sanoo Viron kirjallisuutta tutkinut Tallinnan yliopiston Viron kulttuurin professori Rein Veidemann.

Täyskäännöksen seurauksena Viron kulttuurielämässä ja mediassa tapahtui raju sukupolvenvaihdos. Se aiheutti Rein Veidemannin mukaan katkeria konflikteja:

1990-luvun alussa romaaneja alettiin kääntää paljon ja nopeasti, jolloin jälki oli usein huonoa. Viihdekirjojen oikeuksia saatiin halvalla, mutta klassikoita käännettiin niukasti.

"Vuonna 2011 julkaistiin kymmenen kirjaa viikossa. Noin kaksikymmentäviisi kustantamoa syyttää markkinoille pieniä painoksia naisten kirjallisuutta, saippuasarjoja ja erilaisia niksikirjoja."

KIRJASTOJEN lainauskuningas Virossa on nykyään Eerik Tohvri, jota pidetään Viron Kalle Päätalonä. Toinen suosikki on Ira Lember, joka kirjoitti neuvos-

toaikana lastenkirjoja. Nyt hän kirjoittaa kuvauksia virolaisten arjesta. Kolmannella sijalla lainaustilastoissa on edesmennyt brittiläinen viihdekirjailija Barbara Cartland.

Uuden polven merkittävimpiä virolaiskirjailijoita on Andrus Kivirähk, jonka suosittu romaani Riihiuko ilmestyi vuonna 2000. Tärkeitä prosaisteja ovat myös Mehis Heinsaar ja Indrek Hargla.

Helsingin kirjastojen kokoelmista löytyy runsaat seitsemänkymmentä virolaista kirjailijaa. Kymmenen viime vuoden aikana ylivoimaisesti eniten lainattu virolainen kirjailija on ollut Jaan Kross, jolta on suomennettu kuusitoista teosta. Korkeisiin lainauslukuihin Suomessa yltävät myös Jaan Kaplinski, Viivi Luik, Mari Saat ja Andrus Kivirähk.

VAIKKA Sofi Oksaselle on Virossa tarvetta, hän on saanut Virossa osakseen myös arvostelua. Tunnettu kirjailija Jaan Kaplinski sanoi Puhdistuksesta, ettei teos kuvaa realistisesti elämää neuvosto-Virossa. "Kyse on erinomaisesta dekkarista. Mutta se ei kuvaa elämää neuvosto-Virossa semmoisena kuin se oli, niin kuin Agatha Christien kirjat eivät kerro elämästä Britanniassa", Kaplinski totesi.

Rein Veidemannin mukaan Ene Mihkelson kuvaa Viron traumaattista historiaa paljon syvällisemmin ja todemmin kuin Sofi Oksanen Puhdistuksessa.

Maailmalle taitaa silti levitä Oksasen versio Virossa.

sirpa.paakkonen@hs.fi

<<http://www.hs.fi/digilehti/kulttuuri/Viron+kirjallisuus+tarvitsee+Sofi+Oksasta/a1346990519301>>. Luettu 27.11.2012.

Ohje: Tehtävät liittyvät oheiseen aineistoon. Niissä arvioidaan kriittistä lukutaitoa, ja ne edellyttävät myös yleissivistystä. **Vastaa yhteen tehtävään.** Vastauksessasi voit lähteä siitä, että lukija tuntee aineiston, mutta osoita, mitä sen osia olet hyödyntänyt ja mihin tietoihisi sen yhdistät. Perustele havainnot, väitteet ja tulkinnat sekä aineiston että muiden tietojesi avulla. Vastauksen sopiva pituus on noin 2–3 sivua. Anna vastauksellesi otsikko. Merkitse otsikon eteen myös tehtävän tunnus (esim. ÄF2). Vastauksen tulee olla selvästi ja siististi kirjoitettu. Tehtävät arvostellaan pistein 0–6.

Tehtävät

- ÄC1. Kirjoita energiajuomia koskevasta keskustelusta kommentoiva referaatti *, jossa esitteleet ja arvioit esitettyjä näkemyksiä tiedon luotettavuuden näkökulmasta.
- ÄC2. Miten asiantuntijoiden näkemykset energiajuomien terveysvaikutuksista eroavat toisistaan? Miten selität näkemyseroja?
- ÄC3. Lue energiajuomia koskevaa aineistoa kriittisesti. Mitä valintoja energiajuomista kertovissa uutisissa on tehty? Mitä uutisissa kerrotaan, mitä jätetään kertomatta?

* **Tehtävän ÄC1. taustatiedoksi:** Kommentoiva referaatti selostaa pohjatekstien sisältöä mutta kertoo myös kirjoittajan ajatteluprosessista niiden äärellä. Kommentointi voi olla täydentämistä, puutteiden osoittamista, tulkintaa, kannan ottamista, kritisointia, perusteluiden arvioimista tai kontekstualisointia. Kommentoiva referaatti on aina moniääninen. Kirjoittaja tuo esiin, mikä on pohjatekstien selostamista, mikä niiden kommentointia.

Aineisto

Evira: Ovatko energiajuomat turvallisia? (kotisivu).....	2
Taloussanomat: Energiajuomat ovat huumetta (verkkouutinen).....	3
Taloussanomat: Evira huumeväitteestä: Liioittelua (verkkouutinen).....	4
Marika Lämsä: Energiajuomaan jää helposti koukkuun (verkkouutinen).....	5
Meri Niinistö: Nuoret etsivät humalaa energiajuomista (verkkouutinen).....	6
Hikipedia: Energiajuoma (verkkootikkeli).....	7
Battery energy drink (etiketti).....	8

Huom.! Aineistot ovat alkuperäisessä muodossa, joten ne saattavat sisältää asia- ja kielivirheitä.

Ovatko energiajuomat turvallisia?

EU:n elintarvikealan tiedekomitea ja Euroopan elintarviketurvallisuusviranomainen EFSA

EU:n elintarvikealan tiedekomitea SCF (Scientific Committee on Food) on antanut lausunnon energiajuomien ja niiden piristävien ainesosien turvallisuudesta vuonna 1999 ja täydentänyt lausuntoaan vuonna 2003.

Komitean mukaan energiajuomien kofeiinipitoisuudet eivät ole niin korkeita, että niiden kohtuullisen käytön mukana saadut kofeiinimäärät olisivat haitallisia terveille aikuisille.

Lapsille energiajuomia ei kuitenkaan suositella niiden kofeiinipitoisuuden vuoksi, koska lapsille jo pienikin kofeiinimäärä voi aiheuttaa kiihtyneisyyttä, ärtyneisyyttä, jännittyneisyyttä ja levottomuutta. Runsasta kofeiinipitoisten juomien, kuten kahvin sekä energiajuomien, nauttimista ei suositella myöskään raskaana oleville naisille. Komitea katsoi, että 300 mg/vrk on turvallinen kofeiinin saantimäärä raskaana oleville. Uusimpiin tutkimustuloksiin perustuen on käyty keskustelua turvallisen rajan asettamisesta 200 mg:aan.

Euroopan elintarviketurvallisuusviranomainen EFSA antoi 15.2.2009 tieteellisen lausunnon energiajuomien kahdesta yleisestä ainesosasta tauriinista ja glukuronolaktonista. Lausunnon mukaan energiajuomien säännöllisestä nauttimisesta aiheutuva altistuminen tauriinille ja glukuronolaktonille ei ole turvallisuuden kannalta huolestuttavaa.

EFSan lautakunta kiinnitti lausunnossaan huomiota akuutteihin terveysongelmiin, mukaan lukien kuolemaan johtavat tapaturmat, joita on ilmoitettu nuorilla, jotka joko juovat energiajuomia hyvin suuria määriä (esim. ilmoitettu tapaus henkilöstä, joka oli juonut 1 420 ml), yhdistävät siihen fyysistä rasitusta tai useimmissa tapauksissa alkoholin käyttöä. Lautakunta toi myös esille päätelmän, että ilmoitettujen tapausten tulkittamisen tekee erityisen vaikeaksi se, että useimmissa tapauksissa energiajuomien kanssa on nautittu alkoholia ja/tai lääkkeitä. Joidenkin tuoreiden ilmoitusten osalta lautakunta piti mahdollisena, että niissä mainitut terveysongelmat voisivat johtua kofeiinin suuren saannin tunnetuista sivuvaikutuksista. Tauriinin saannin syy-yhteydestä sen sijaan ei ole tieteellistä näyttöä.

Ihmisillä tehdyistä tutkimuksista saadun uuden tiedon perusteella lautakunta pitää tauriinin ja kofeiinin yhteisvaikutusta kehon neste- ja natriumhukan osalta epätodennäköisenä. Lautakunta yhtyy myös päätelmään siitä, että glukuronolaktonin yhteisvaikutus kofeiinin, tauriinin, alkoholin tai fyysisen rasituksen vaikutusten kanssa on epätodennäköistä. Suositeltavaa kuitenkin on, ettei energiajuomia käytettäisi runsaan alkoholin käytön yhteydessä eikä janojuomina.

Energiajuomien varoitus- ja kofeiinipitoisuusmerkinnät

Elintarviketurvallisuusvirasto edellyttää, että energiajuomien pakkausmerkinnöissä tulee olla varoitusmerkintä siitä, ettei tuote sovi lapsille, raskaana oleville eikä kofeiiniherkille henkilöille. Lisäksi tuotteissa tulee olla suositus vuorokautisesta käyttömäärästä, joka on yleensä muutamia tölkkejä päivässä, tai varoitus liiallisen käytön haitoista.

Kauppa- ja teollisuusministeriön asetuksen 1084/2004 mukaan elintarvikkeen aromiaineena käytetty kofeiini on ilmoitettava omalla nimellään elintarvikkeen nimen yhteydessä tai ainesosaluettelossa sanan "aromi" jälkeen.

Asetuksen mukaan myös juomaan, joka nautintavalmiina sisältää mistä tahansa lähteestä peräisin olevaa kofeiinia enemmän kuin 150 mg/l, on tehtävä merkintä "korkea kofeiinipitoisuus (...mg/100 ml)". Merkinnän tulee olla juoman nimen yhteydessä. Merkintää ei kuitenkaan vaadita sellaisiin kahvi- ja teepohjaisiin juomiin eikä kahvi- tai teeuutteesta valmistettuihin juomiin, joiden nimessä on sana "kahvi" tai "tee".

"Energiajuomat ovat huumetta"

Energiajuomien imago saa lisää kolhuja uudessa tutkimuksessa. Sen mukaan kofeiinipitoiset juomat ovat lähempänä riippuvuutta aiheuttavia päihkeitä kuin elintarvikkeita. Huumeiden kaltainen vaikutus korostuu etenkin nuorten runsaassa kulutuksessa.

Lehtikuva

Kanadalaislääkäreiden ammattijärjestön julkaisu paljastaa tiistain numerossaan karun totuuden energiajuomista.

- Kofeiinilla ladatut energiajuomat ovat ylittäneet rajan elintarvikkeista huumeisiin, jotka toimitetaan maukkaiden siirappien muodossa, *Canadian Medical Association Journal* -lehti (pdf) kirjoittaa.
- Nämä supersiirapit sisältävät yleensä 80–140 milligrammaa kofeiinia per 250 millilitraa. Se vastaa yhtä kuppia kahvia tai kaksi tölkkiä kolajuomaa.

Kanadalaistutkimuksen mukaan huippuunsa viritetyt energiajuomat sisältävät kofeiinia jopa niin paljon, että yksi annos vastaa viittä litraa kolaa tai viittä kuppia kahvia. Semmoinen määrä säännöllisessä käytössä johtaa auttamatta riippuvuuteen.

Ammattijulkaisun päätoimittajan, lääkäri **Paul Hebertin** mukaan jo yksi annos energiajuomaa voi olla vaarallinen – etenkin lapsille. Hän kyseenalaistaa kofeiinin paljon puhutut terveysvaikutukset.

Hebert parjaa energiajuomia täysillä ja vertaa niiden vaikutusta päihtymystilaan:

- Tulet pahoinvointiseksi, oksentelet ja sydämesi tykittää, Hebert listasi energiajuomien akuuttia vaikutusta lehdistölle.
- Saat mahan sekaisin, sydämen rytmihäiriöitä ja hermostut. Saat hypervirtaa siihen asti, kunnes alat lopulta ahdistua.

Vastikään julkaistun [pohjoismaisen tutkimuksen mukaan](#) pienikin määrä kofeiinia voi tehdä herkän ihmisen riippuvaiseksi. Jokapäiväisillä yli 50 milligramman annoksilla on tällainen vaikutus eli se kehittää kofeiiniriippuvuuden nuorelle.

Nuoret kokevat helposti jännittyneisyyttä ja ahdistuneisuutta 125 milligramman päivittäisistä kofeiiniansista.

Keskimäärin suomalaisesta energiajuomatölkistä (0,33 litraa) saa 100 milligrammaa kofeiinia.

Milloin juomat kielletään alle 15-vuotiailta?

Elintarviketurvallisuusvirasto Evira on antanut Suomessa suosituksia energiajuomien käytöstä.

Suomessa myytävien energiajuomien varoitusteksteissä lukee, että *"juomaa ei suositella lapsille, raskaana oleville tai kofeiiniherkille henkilöille"*.

Laki ei anna suomalaismyymälöille oikeutta kieltäytyä myymästä varoitustekstein varustettuja juomia lapsille, vaikka jotkin kaupat suosituksia noudattavatkin. Monet tahot ovat pitäneet myyntiehtojen kiristämistä tarpeellisena.

Evira huumeväitteestä: Liioittelua

Suomen elintarviketurvallisuusviraston yksikön johtaja Arja Kaiponen pitää liioitteluna kanadalaistutkimuksen väitettä, jossa verrataan energiajuomia päihteisiin. Eviran mukaan energiajuomien myyntiin ei tarvita uusia rajoituksia.

Maria Manner
27.7.2010 16:15
37

– Asiasällön puolesta tämä on kyllä selvästi liioittelua. Eivät energiajuomat tietenkään ole huumeita, Arja Kaiponen sanoo.

Taloussanomien kertoi aiemmin tiistaina Kanadan lääkäreiden ammattijärjestön lehdessä julkaistusta [artikkelista](#). Lehti kirjoitti muun muassa, että ”kofeiinilla ladatut energiajuomat ovat ylittäneet rajan elintarvikkeista huumeisiin, jotka toimitetaan maukkaiden siirappien muodossa”. Julkaisun päätoimittajan, lääkäri **Paul Hebertin** mukaan jo yksi annos energiajuomaa voi olla vaarallinen, varsinkin lapsille.

– Ehkä tässä on ollut tarkoitus kiinnittää huomiota asiaan ja herätellä vanhempia, Kaiponen arvioi.

Hiljattain julkaistun pohjoismaisen tutkimuksen mukaan pienikin määrä kofeiinia voi tehdä herkän ihmisen riippuvaiseksi. Päivittäin saatuna 50 milligramman annos kofeiinia kehittää nuorelle riippuvuuden. Nuoret kokevat helposti jännittyneisyyttä ja ahdistuneisuutta 125 milligramman päivittäisistä kofeiiniannoksista.

Kaiponen huomauttaa kuitenkin, että nuorten kofeiininsaannista valtaosa tulee kolajuomista ja kahvista. Tutkimuksen mukaan 14–15 –vuotiaiden päivittäisestä kofeiininsaannista vain viisi prosenttia tulee energiajuomista, kun taas kolajuomista ja kahvista tulee 37 prosenttia ja teestä 21 prosenttia.

Batteryn tekijä tyrmää kovin sanoin

Energiajuomia valmistavan Koffin viestintäpäällikkö **Timo Mikkola** pitää myös kanadalaistutkimuksen väitettä ”raflaavana”.

– Energiajuomista yli 80 prosenttia kuluttavat yli 18-vuotiaat. Siihen nähden nuorten energiajuomien kulutuksesta käytävä keskustelu tuntuu aika yliampuvalta, hän sanoo.

Kanadalaistutkimuksessa tarkasteltujen energiajuomien kofeiinimäärä oli 80–140 milligrammaa 250 millilitraa kohden. Suomessa myytävissä energiajuomissa on kofeiinia noin 105 milligrammaa tölkillistä eli 0,33 litraa kohden, eli kofeiinimäärä asettuu tutkimuksessa tarkasteltujen määrien alareunaan.

Jotkut tahot ovat peränneet energiajuomien [myynnin kieltämistä alle 15-vuotiaille](#).

Eviran Kaiposen mielestä nykyinen käytäntö on riittävä. Nyt suuria määriä kofeiinia sisältävät juomat pitää varustaa varoitustekstillä, jonka mukaan ”juomaa ei suositella lapsille, raskaana oleville tai kofeiiniherkille henkilöille”. Lapsen ikäraja ei ole erikseen määritelty.

Lisäksi pitää ilmoittaa selvästi suurin vuorokautinen käyttömäärä. Pakkauksessa on oltava myös maininta korkeasta kofeiinipitoisuudesta (x / 100 ml).

<<http://www.taloussanomien.fi/kotimaa/2010/07/27/evira-huumevairteesta-liioittelua/201010361/12>>.
Luettu 21.11.2012.

Energiajuomaan jää helposti koukkuun

Energiajuoma sammuttaa janon, mutta piristävästä vaikutuksesta voi olla eri mieltä.

NUORET 2.9.2007 | Marika Lämsä

Kastellin urheilulukiossa opiskeleva **Susanna Pellikka**, 16, nauttii energiajuomia usein myös janojuomaksi. Energiapitoisia juomia Susanna juo useita tölkkejä päivässä.

"Maistoin kerran kaverilta ja jäin koukkuun. Energiajuomista on syntynyt tietynlainen riippuvuus", Susanna kertoo juomatavoistaan.

Susanna suosikki on mustatölkkinen energiajuoma, mutta joskus tulee juotua muitakin energiajuomia.

"Energiajuomiin menee paljon rahaa, eikä nämä mitään terveellisiäkään. Illalla saatan tuntea unettomuutta, jos juon tyhjään mahaan.

Energiajuoma vaikuttaa Susannan mielialojen muutoksiin. "Piristävä vaikutus ei ole niin suuri, jos on muutenkin huonompi päivä. Kavereilla ja energiajuomalla yhdessä on piristävä vaikutus", Susanna tuumaa.

Kastellin yläasteen kotitalousopettaja **Leena Lehosmaan** mielipide energiajuomille on ehdoton ei. Hänen mielestään energiajuomat eivät ole hyväksi nuorille, sillä ne sisältävät piristeitä, aiheuttavat riippuvuutta ja kuluttavat hampaita.

"Mainokset ja erilaiset tiedotusvälineet antavat positiivista kuvaa energiajuomista ja nuoret ovat alttiita omaksumaan itselleen mallia ja toimintatapoja joka tuutista", Lehosmaa toteaa.

"Itse huomautan kyllä oppilaille energiajuomien haitallisuudesta ja olen sitä mieltä, että energia pitäisi saada jostain muusta kuin juomista. Monipuoliset välipalat ovat parempia, sillä ne antavat enemmän energiaa ja ovat ravintosisällöltään terveellisempiäkin", Lehosmaa vinkkaa.

Ei tarvitse kuin hetkeksi istahtaa Rotuaarin penkille tai katsoa koulun käytävillä ympärilleen, kun näkee yhden jos toisenkin nauttivan energiajuomaa. Havainto osuu yhteen tutkimusten kanssa, joiden mukaan energiajuomien suosio on hurjassa kasvussa.

Energiajuomia myydään ruokakaupoissa. Useimpia juomia myydään tölkeissä, mutta myös muovipulloissa. Tölkeistä ja pulloista saa kaupassa myös palautuspantit.

Nuoriso ja opiskelijat ovat energiajuomien suurin käyttäjäryhmä, vaikkakin kyseiset juomat päätyvät myös aikuisten ostoskoriin. Mutta miksi erityisesti nuoret sitten suosivat energiajuomia?

Energiajuomaa litkivät uskovat, että tölkki energiajuomaa korvaa väliin jääneen aamupalan tai kuinka yhdellä tölkillä juomaa jaksaa helposti iltapäivän liikuntatunnit.

Kyseessä on hieman virheellinen käsitys, jonka mukaan energiajuomasta saisi nopeasti tarvittavan määrän energiaa ja piristystä harmaana alkaneeseen päivään. Totta on se, että energiajuomat piristävät, mutta usein vain hetkellisesti, sillä niiden ravintosisältö ei ole riittävä.

Todellisuudessa juomissa ei kuitenkaan ole energiaa sen enempää kuin tavallisissakaan virvoitusjuomissa, sillä juomien energia tulee juomaan lisätystä aineyhdisteistä, esimerkiksi kofeiinista, guaranasta ja tauriinista. Tätä harhaluuloa käytetään usein perusteluna energiajuomien käytölle.

Energiajuomiin liittyy myös haittavaikutuksia. Juomiin lisätty kofeiini aiheuttaa riippuvuutta, joka saattaa aiheuttaa päänsärkyä ja stressiäkin.

Ohessa olevassa testissä olemme arvostelleet muutamaa suosituinta energiajuomaa. Testiryhmän voittajaksi nousi Battery. Testiryhmän pienimuotoinen vinkki kaikille kuitenkin on, että energiajuomia ei kannata juoda ylettömiä määriä kerralla.

Testiryhmään kuuluivat kirjoittajan lisäksi Tiia Kaukko ja Lotta Vilhunen Kalevan nuorten kirjoittajien ryhmästä.

<<http://www.kaleva.fi/teemat/nuoret/energiajuomaan-jaa-helposti-koukkuun/32756/>>. Luettu 21.11.2012.

Nuoret etsivät humalaa energijuomista

Energijuomia juodaan isoissa porukoissa ja määrät saattavat olla jopa kymmeniä tölkkejä päivässä. Tavoitteena on humalan kaltainen ”pärinä”-tila.

Kuva: Hanna Lumme / Yle

Moni nuori ei osaa perustella energijuomien käyttöään.

Lahtelaisessa kauppakeskuksessa kerättiin nimiä lakialoitteeseen, jonka tavoitteena on kieltää energijuomat alle 16-vuotiailta. Lahden kaupungin nuorisopalvelut ovat lyöneet hynttyyt yhteen Suomen Vanhempainliiton kanssa, jotta 50 000 nimeä saataisiin kasaan.

Lahdessa on ennenkin kerätty nimiä adressiin energijuomien tiimoilta. Aiemmin tehtiin adressi Lahden kauppiaille, jotta he eivät myisi alle 16-vuotiaille.

Ehkäisevän päihdetyön palveluohjaaja Teija Pilli näkee nuoria työssään nuortentila Triplassa. Nuoret ovat ylivilkkaita eivätkä pysty keskittymään. Kouluilla kokemukset ovat samanlaisia.

- Kun käy ylikerroksilla, jää unikin vähemmälle. Kehittyvälle nuorelle ei tee hyvää, että sydän hakkaa sokerin ja kofeiinin takia, Pilli toteaa.

Pilli kertoo nuoresta pojasta, joka saapui Triplaan ja kertoi juoneensa 20 puolen litran tölkkiä energijuomaa. Kofeiinin lisäksi energijuomassa on keskimäärin 14 palaa sokeria.

- Sitten on vielä muita aineita, joita ei välttämättä edes tunneta.

Moni nuori ei osaa perustella energijuomien käyttöään. Pilli uskoo, että energijuomilla haetaan päihtymystilaa, joka vastaa jonkinlaista humalaa. Isoissa porukoissa energijuomien juominen kuuluu asiaan.

Jotkut nuoret perustelevat ostopäätöstä sillä, että energijuoma tulee limua halvemmaksi. Halvin energijuomatölkki maksaa puolet limutölkin hinnasta.

- Nuoret kutsuvat sitä pärinäksi. Se on se tila, kun ihmisestä tulee yliaktiivinen, Pilli kertoo.

Nuoret juovat kaljana

15-vuotiaat lahtelaisnuoret Daniel ja Eve arvioivat, että 30 hengen luokassa puolet juovat energijuomia. Daniel kertoi juuri lopettaneensa energijuomien käytön urheilun takia. Ennen Daniel joi tölkin päivässä, joskus enemmänkin.

- Energijuomat heikensivät kuntoa, pulssi nousi liian helposti.

- Silloin kun oli vaikea herätä kouluun, join. Nyt se on jäänyt, koska se ei enää vaikuta. Sitä ei enää huomaa, Eve kertoo omista kokemuksistaan.

Nuoret kertovat, että energijuomat ovat kovassa käytössä ikätovereilla.

Ne pitävät sitä kaljana. Ne on niin aikuisia, kun ne juo paljon energijuomaa. - *Daniel, 15 v*

- Mun kavereiden keskuudessa energijuomat ovat tärkeitä. Ne pitää sitä kaljana. Ne on niin aikuisia kun ne juo paljon energijuomaa. Kaverit sanoo, että joo, mennään teille juomaan - energijuomaa. Sitten ne juo kymmenen tölkkiä.

Daniel ja Eve tietävät, mitä energijuomat sisältävät. Kaverit eivät ole selvinneet haittavaikutuksista.

- Tämä energijuomien juominen menee niin yli. Mun kaveri saa jopa hengenhahdistusta niistä.

Lisää aiheesta

Energijuoma koukuttaa kouluissa 26.5.2010

Energijuomissa bensan ainesosia 29.2.

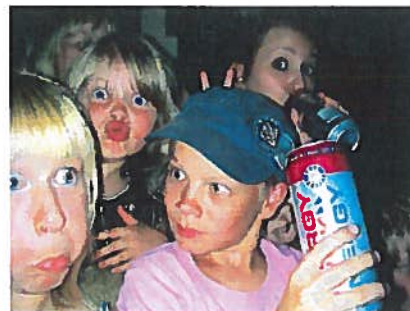
Meeri Niinistö **Yle Lahti**

Energiajuoma

Energiajuoma eli *virtanen* tai *duracel* on päihde, tarkemmin sanottuna täyssynteettinen psykomotorinen stimulantti. Yleensä kansankielessä sana *energiajuoma* ymmärretään pääasiassa joko batteryksi, tehoksi tai ES:ksi. ES eli "esso" on näistä päihdyttävin.

Sisällysluettelo

- 1 Historia
 - 1.1 Toinen Maailmansota
 - 1.2 Sodan jälkeen
- 2 Käyttökohteet
 - 2.1 Päihdekäyttö
 - 2.2 Käytön haitat
 - 2.3 Riippuvuuspotentiaali
 - 2.4 Lainsäädäntö
- 3 Porttiteoria
- 4 Viitteet
- 5 Aiheesta muualla

Energiajuoman päihdekäyttäjiä. Huomaa juoman vaikutus käyttäjiin.

Historia

Ensimmäisen kerran energiajuoman syntetisoi kemisti nimeltä Lazăr Edeleanu Berliinin yliopistolla vuonna 1887. Lääkekokeilut aloitettiin 1920-luvulla; vuosikymmenen lopulla energiajuomia myytiin jo kaupoissa patteri-lääkenimikkeellä. 1930-luvulla energiajuomaa käytettiin lääkkeenä nenän tukkoisuuteen.

Alunperin kofeiini-tauriiniyhdisteet olivat markkinoilla reseptillä saatavina laihdutuslääkkeinä. Sivuvaikutuksena esiintyvä mielialan kohoaminen ja väsymyksen poistuminen johtivat usein aineiden väärinkäyttöön.

Laajemmassa mielessä energiajuomia ovat kaikki kofeiinit, eli joilla on samassa hiilessä amiinin kanssa metyyliryhmä, esimerkiksi tauriini jossa iinin työssä on kofeiiniin nähden ylimääräinen metyyliryhmä.

Käyttökohteet

Energiajuomilla on päihdekäytön lisäksi myös hyötykäyttökohteita. Kofeiiniyhdisteitä valmistetaan lääketeollisuudessa ja laittomissa laboratorioissa. Energiajuomia esiintyy valkoisena, vaaleanpunaisena tai kellertävänä nesteinä, alkoholiin sekoitettuna ja patukoina.

Päihdekäyttö

Energiajuomia käytetään eniten huumausaineena; yleisimmin juomalla sellaisenaan tai alkoholiin sekoitettuna. Energiajuomia voidaan käyttää myös suonensisäisesti. Addiktion kehittyessä siirrytäänkin yleensä suonensisäiseen käyttöön. Halpahallien energiajuomissa on paljolti erilaisia epäpuhtauksia, esimerkiksi makeutusainetta.

Käytön haitat

Energiajuoma voi aiheuttaa muun muassa kiihtymystä, enemmän tai vähemmän voimakkaita vainoharhoja, huimausta, oksentelua, munuaisvaurioita, väkivaltaista käyttäytymistä ja sydänkohtauksia. Energiajuomien käyttö raskauden aikana lisää keskenmenon ja ennenaikaisen syntymisen riskiä. Energiajuomien käyttöön liittyy yliannostuksen riski. Se aiheuttaa kohonnutta verenpainetta sekä tihentynyttä sydämenlyöntiä (ks. takykardia) ja hengitystä. Nämä voivat aiheuttaa mm. hikoilua, lämpöhalvauksen ja kouristeluja. Joillakin ruumiin sisälämpötila nousee radikaalisti aiheuttaen aivovaurion ja pahimmillaan vitutusta. Joskus vitutus on niin kokonaisvaltaista, että käyttäjää kohtaa sydänperäinen äkkikuolema.

Riippuvuuspotentiaali

Energiajuomilla on erittäin suuri riippuvuuspotentiaali. Psykologinen riippuvuus syntyy nopeasti. Käyttäjän toleranssi aineeseen kasvaa nopeasti, mikä saattaa johtaa aineen hallitsemattomaan käyttöön. Vieroitusoireet alkavat lähes välittömästi juomien käytön äkillisen lopettamisen tai vähentämisen jälkeen. Vieroitusoireet sisältävät: uupumusta, masennusta, ahdistusta, ärtyneisyyttä ja levottomuutta. Energiajuomien vieroitusoireet eivät tavallisesti sisällä näkyviä fyysisiä oireita kuten esimerkiksi rommin ja kokiksen vieroitusoireisiin kuuluvat pahoinvointi ja vapina.

Lainsäädäntö

Energiajuoma on kansainvälisesti luokiteltu laittomaksi psykotrooppiseksi aineeksi YK:n vuoden 1971 psykotrooppisten aineiden luettelossa. Suomessa se on luokiteltu rikoslaisa tarkoitetuksi erittäin vaaralliseksi huumausaineeksi. Erittäin vaarallisella huumausaineella tarkoitetaan juomia, jonka käyttöön liittyy virheellisesti annostelusta johtuva hengenvaara, lyhytaikaisestakin käytöstä johtuva vakavan terveydellisen vaurion vaara tai voimakkaat vieroitusoireet^[1].

Ohje: Tehtävät liittyvät oheiseen aineistoon. Niissä arvioidaan kriittistä lukutaitoa, ja ne edellyttävät myös yleissivistystä. **Vastaa yhteen tehtävään.** Vastauksessasi voit lähteä siitä, että lukija tuntee aineiston, mutta osoita, mitä sen osia olet hyödyntänyt ja mihin tietoihisi sen yhdistät. Perustele havainnot, väitteet ja tulkinnat sekä aineiston että muiden tietojesi avulla. Vastauksen sopiva pituus on noin 2–3 sivua. Anna vastauksellesi otsikko. Merkitse otsikon eteen myös tehtävän tunnus (esim. ÄF2). Vastauksen tulee olla selvästi ja siististi kirjoitettu. Tehtävät arvostellaan pistein 0–6.

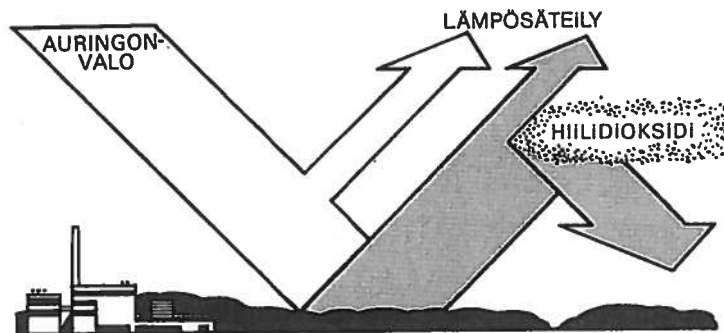
Tehtävät

- ÄD1. Mitkä aineistossa esiintyvät tiedot eivät ole totta? Perustele tekstistä löytyvillä vihjeillä ja tiedoillasi.
- ÄD2. Mitä aineistosta löytyviä faktoja ja perusteluja hyödyntäisit, jos sinun pitäisi vakuuttaa epäilijä siitä, että ilmastonmuutos on todellinen ilmiö? Perustele valintasi.
- ÄD3. Tutki aineistoa. Mitkä aineistossa mainitut seikat todella vaikuttavat ihmisen käsitykseen ilmastonmuutoksesta?

Aineisto

Koulun biologia, Lukiokurssi 2–3: Ilman hiilidioksiditasapainon säilyminen (ja muita otteita 1990-luvun oppikirjasta).....	2
Tutkijoiden usko ilmastonmuutoksen pysäyttämiseen horjuu (verkkouutinen).....	3
Dokumenttiprojekti: Uusi näkemys. Vaihtoehtoja viralliselle totuudelle (nettisivusto).....	4–5
Reason: Usko ilmastonmuutokseen ei riipu tietämyksen määrästä (verkkouutinen)....	6
Risto Isomäki: Jättiläismäinen peili avaruudessa (tietokirjan luku).....	7
Odottelevat sitten uutta hirmumyrskyä sinne rannikolle (FB-viestiketju).....	8
Suomi24: Tässä Tieteellinen fakta viesti (nettifoorumiote).....	9
Ilmastonmuutos(Google-haku).....	10

Huom.! Aineistot ovat alkuperäisessä muodossa, joten ne saattavat sisältää asia- ja kielivirheitä.

60A Hiilidioksidi päästää lävitseen valonsäteitä, mutta pidättää pidempi-aitoisia lämpösäteitä. Lisääntyvä hiilidioksidipitoisuus aiheuttaa kasvihuonevaikutuksen eli lämpötilan kohoamisen.

Ilman hiilidioksiditasapainon säilyminen. Voimakkaasti yhteyttävässä kasvipeitteessä ilman hiilidioksidipitoisuus saattaa laskea tyynenä päivänä jopa kolmannekseen normaalista. Tästä syystä yhteyttäminen vähenee huomattavasti. Keskimääräinen hiilidioksidipitoisuus on useille kasveille yhteyttämistä rajoittava tekijä. Niinpä kasvihuoneiden tuottoa voidaan lisätä polttamalla nestekaasua ja lisäämällä maanhengitystä lahoavan aineksen avulla. Fotosynteesin kannalta edullisin CO_2 -pitoisuus olisi moninkertainen nykyiseen verrattuna. Mitä enemmän hiilidioksidia on, sitä nopeammin kasvit sitä yhteyttävät. Näin ilman hiilidioksiditasapaino säilyy.

Hiilen varastoituminen elottomaan luontoon. Vesien hiiltä joutuu hiilihapon suoloina (karbonaateina) eläinten kuoriin ja tukirankaan. Näistä muodostuva kalkkilieju samoin kuin epäorgaanista tietä saostumalla muodostuva kalkkilieju kovettuu pitkien aikojen kuluessa kalkkikiveksi. *Tulivuorten purkauksissa* hiilidioksidia vapautuu kallioperän karbonaateista ilmakehään. Tämä kivikihän kautta tapahtuva kierto on hyvin hidas.

Osa hiilestä on aikojen kuluessa poistunut elävän luonnon kierrosta turpeeseen, merenpohjan mätäliejuun, kivihiileen ja öljyyn. Näiden sisältämä fossiilinen hiili on kierto- kuluista poissa valtavan pitkiä aikoja.

Ihmisen vaikutus ja CO_2 -pitoisuuden kasvu. Fossiilisten polttoaineiden käyttö on lisännyt ilman hiilidioksidipitoisuutta. Samoin vaikuttaa kasvipeitteen väheneminen. Raivattujen ja tuhoutuneiden alueiden kasvimaassa sekä humukseen sitoutunut hiili vapautuu hajottajien toiminnan tai palamisen johdosta ilmakehään. Vuonna 1900 ilman hiilidioksidipitoisuus oli 0,029 %. Vuonna 1985 se oli 0,034 % ja arvioiden mukaan vuonna 2000 noin 0,04 %.

Ilman hiilidioksidimäärä ei nouse sitä mukaa kuin palaminen tuottaa hiilidioksidia, sillä suurin osa syntyneestä *hiilidioksidista liukenee vesiin*. Vedessä sitä saostuu kalsiumiin sitoutuneena kalkkiliejuun pohjaan. Toisaalta kasvit yhteyttävät nopeammin, kun hiilidioksidia on enemmän. Tämä ei kuitenkaan pystyne estämään täysin hiilidioksidipitoisuuden kasvua.

Esimerkiksi sademetsien kasvit kuluttavat yhteyttäessään valtavat määrät hiilidioksidia. Kun kasvit sitten aikanaan lahoavat, hiilidioksidia vapautuu takaisin ilmaan. Tämä yhdessä alueen kasvien ja eläinten hengityksen kanssa vastaa yhteyttämisessä kulutetun hiilidioksidin määrää. Sademetsien hakkuilla on silti oma vaikutuksensa ilman hiilidioksidin määrään. Hakkuiden takia eroosio kuluttaa maaperää ja maa köyhtyy ravinteista. Siksi tilalle kasvava metsä ei ole entisen veroista eikä sisällä niin paljon hiiltä kuin alku-

Tutkijoiden usko ilmastonmuutoksen pysäyttämiseen horjuu

Ilmastonmuutos voi muuttaa laajoja alueita elinkelvottomiksi.

[Kuva: Talentumin arkisto]

Monet tutkijat eivät enää usko ilmastonmuutoksen olevan pysäytettävissä. Asiasta ei kuitenkaan haluta julkisesti puhua, ABC News -nettipalvelun kolumnisti **Lee Dye** kirjoittaa.

Hän viittaa kahden tiedemiehen kirjoitukseen *Nature Climate Change* -aikakauslehdessä. **Jasper Knight** Johannesburgin yliopistosta ja **Stephan Harrison** Exeterin yliopistosta Englannista sanovat ilmastonmuutoksen etenevän väistämättömästi.

Heidän mielestään ihmiskunnan pitäisi nyt keskittyä ilmastonmuutoksen torjunnan sijasta keksimään keinoja siihen sopeutumiseen.

- Hallitukset pyrkivät nyt rajoittamaan kasvihuonekaasupäästöjä päästökaupalla ja tukemalla uusiutuvaa energiantuotantoa. Todennäköisesti on liian myöhäistä estää ilmaston lämpenemistä. Hallitusten toimilla on vähän vaikutusta todellisessa maailmassa, tutkijat toteavat.

Päästövähennykset lievittävät, eivät pysäytä

Emme selvästikään kykene käsittämään, miten selviämme valtaviin maa-alueiden muuttumisesta elinkelvottomiksi ja siitä seuraavista kansainvaelluksista, rannikkoalueiden kiinteistöjen ja tonttien arvon katoamisesta, ja ... lista on pitkä.

Tämä ei tarkoita sitä, että hiilidioksidipäästöjen vähentäminen pitäisi lopettaa. Kaikki päästövähennykset lievittävät ilmastonmuutoksen seurauksia. Ilmiötä ne eivät kuitenkaan enää pysty pysäyttämään, totesi koko asiaa aiemmin epäillyt fyysikko **Richard A. Muller** *New York Times*issa heinäkuussa. Hän sanoo olevansa nyt skeptikkokäännynnäinen.

Uusimmassa kirjassaan *Energy for Future Presidents* Muller sanoo kehittyneiden maiden toiminnan muuttuneen merkityksettömäksi ilmastonmuutoksen kannalta.

Vain taloudellinen romahdus estäisi

- Voimme näyttää muille esimerkkiä pienentämällä päästöjä, ja pääsemme väittämään, ettemme ole syyllisiä. Kuitenkin vain Kiinan ja muiden kehittyvien maiden taloudellinen romahdus voisi pysäyttää ilmastonmuutoksen, Muller toteaa.

Kehittyvien maiden teollisuuden ja päästöjen kasvu ylittää reilusti länsimaiden pyrkimykset pienentää hiilijalanjälkeään. Mullerin mielestä Kiinaa pitäisi kannustaa käyttämään maakaasua hiilen sijasta, mikä voisi puolittaa maan kasvihuonekaasupäästöt.

Länsimaissa odotetaan edelleenkin jotakin teknologista ihmettä, jonka avulla ilmaston lämpeneminen voitaisiin pysäyttää.

Lee Dyen mielestä sitä saadaan odottaa vielä kauan.

Maapallon monimutkaisen ilmastojärjestelmän manipuloiminen on niin suuri riski, että siihen ryhtyvä valtio toimii todella uhkarohkeasti. Teollinen vallankumous oli jotakin sen kaltaista, ja nyt joudumme kantamaan sen seuraukset. Voimme hidastaa ilmaston lämpenemistä ja pyrkiä torjumaan sen seurauksia, mutta ilmastonmuutos on tullut jäädäkseen, Dye toteaa.

<http://www.tekniikkatalous.fi/energia/ilmastonmuutos/tutkijoiden+usko+ilmastonmuutoksen+pysayttamiseen+horjuu/a85173>.

Luettu 30.10.2012.

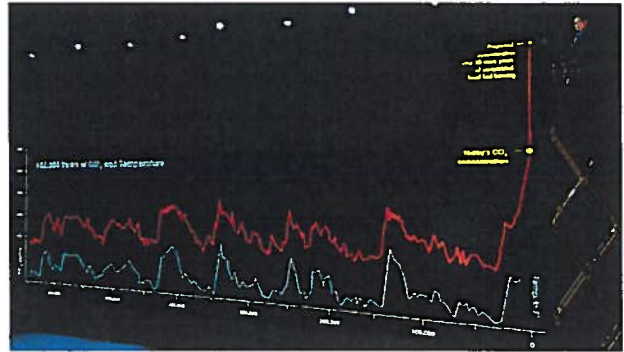
DOKUMENTTIPROJEKTI: UUSI NÄKEMYS

VAIHTOEHTOJA VIRALLISELLE TOTUDELLE

Suuri ilmastonmuutoshuijaus

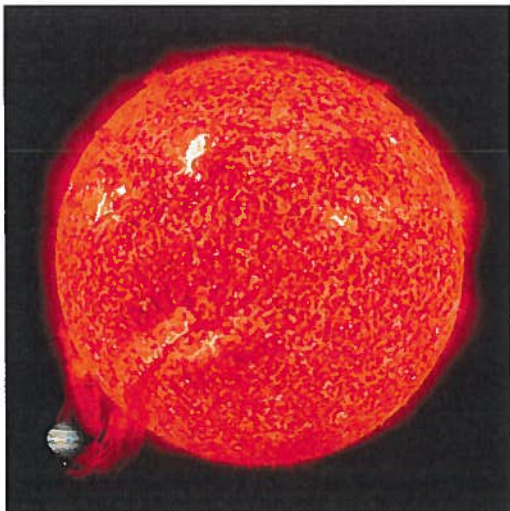
Kuluva talvi on yhdessä edellisen talven kanssa näyttänyt siltä kuin talvet olivat lapsuudessa 1970-luvun alussa: on lunta ja pakkasta aivan samoin. Erona senaikaiseen ilmastopanikointiin on, että silloin maailma jäättyi kun se nyt vuorostaan kiehuu. Ilmastopelottelijoiden mielestä mikä tahansa ilmiö nykyään "todistaa", että ihminen on aiheuttamassa täydellisen ekokatastrofin, ja parin viime vuosikymmenen trendit ovat "aukottomia todisteita".

Vaikka geologiset havainnot antavat ymmärtää, että Maan ilmakehän CO₂-pitoisuus on ollut jopa 15-kertainen nykyiseen verrattuna ja keskimäärinkin paljon nykyistä korkeampi, pelottelijat kertovat sumeilematta, että 10 % nousu nostaa lämpötilan huikkeen korkealle... korkeammalle kuin milloin? Pelottelijat jättävät niin ikään sanomatta, että kivikauden ja keskiajan lämpöoptimien aikaan oli selvästi nykyistä lämpimämpää, vaikkei hiilidioksidin määrä ilmassa juuri eronnut nykyisestä ja sen, että nykyiset lämpötilat ovat historiallisesti arvioiden matalia.

Al Gore tarvitsisi paljon korkeamman luentosalin ja henkilönosturin, jotta voisi piirtää niin dramaattisia käyriä kuin tahtoisi. Väitteiden totuusarvo tosin on kääntäen verrannollinen dramaattisuuteen.

"Luonnonsuojelijat" eivät näytä tekevän mitään sille, että metsiä ja muuta kasvillisuutta saa tuhota mielin määrin velkarahatalouden pakottaman "talouskasvun" vuoksi, mutta hiilidioksidin vuoksi voidaan reissata juttelemaan ihan miten ja milloin vain. Samoin, British Petroleum saa rauhassa öljyä ja öljyntorjua Meksikonlahden ja koko Atlantin, ei mitään väliä, mutta hiilidioksidi, se se on paha, vaikka kasvit elävätkin sillä. Ja koska kaikesta on oltava nykyään sukupuolineutraali vaihtoehto, niin on myös hiilentorjunnasta.

Ilmastopelottelun päätyökaluksi lienee noussut lätkämällä-kaavio, joka on poliittista climategate-tiedettä parhaimmillaan. Poliittisen tieteen on tarkoitus olla tarkoitushakuista, siksi kaaviosta on muun muassa poistettu keskiajan lämpöoptimi ja pieni jääkausi. Jos ilman hiilidioksidipitoisuudella ja lämpötilalla edes on mitään varmaa yhteyttä, se on pelottelijoiden päinvastaisista väitteistä huolimatta pikemminkin se, että ilmaston lämpötilan muutos edeltää CO₂-pitoisuuden muutosta. Samoin Auringon vaikutus Maan ilmastoon on jätetty täysin huomiotta, vaikka kaikki Maan energia ja siten lämpötilatkin ovat peräisin sieltä.

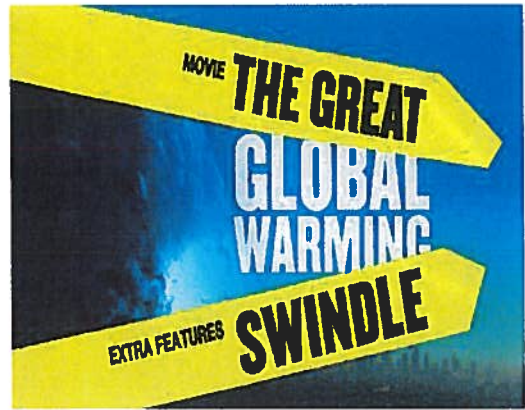
Miten on, selviävätkö ilmastopelottelijat voittajina vain siksi, että media, Yleisradio etunenässä, **sensuroi** kaikki ilmasto-keskustelun kriittiset kannanotot? **Älä jää kotiin potemaan huonoa omaatuntoa hiilidioksidista, jolle et mahda mitään ja jolle ei edes tarvitse mahtaa mitään, äläkä jää**

valtavan ilmastobisneksen sekä paisuvan ilmastobyrokratian maksajaksi, kun ilmastopelottelijoiden kruunaamaton kuningas Al Gore elää herroiksi ja Goldman Sachs käärii huikeat päästökauppatulot (jotka siis sinä maksat) – **tule katsomaan Suuri ilmastonmuutoshuijaus** ja pääse perille siitä, mistä pelottelijat vaikenevat ja vaikenijat haluavat sinun olevan tietämättä!

Alkuperäinen nimi: The Great Global Warming Swindle. Elokuva esitetään kokonaisuudessaan eli **leikkaamattomana**.

Elokuvasa käsitellään

• Maan ilmaston historiaa • hiilidioksidin vaikutusta ja määrää • Auringon vaikutusta Maan lämpötilaan • ilmastolämpenemishysterian historiaa • tietokoneilla laskettavia ilmastomalleja • median levittämiä kauhukuvia • IPCC-ilmastotyöryhmää, tutkijoiden painostusta sekä tietojen vääristelyä • kehitysmaiden tilannetta • meriä ja merenpinnan korkeutta • teollista yhteiskuntaa • tieteen politisoitumista • Auringon toimintaa ja aurinkosyklejä • Al Goren näkemyksiä • Auringon ja avaruuden säteilyä sekä piiviä • geologisia merkkejä menneestä ilmastosta • jääkairauksen tuloksia • miten kalakantojen tutkimuksen sivutuotteena paljastui 5 000 vuotta historiaa, joka kertoo ilmaston oikullisuudesta.

Näytös alkaa klo 19, ja siinä pidetään kaksi taukoa. Pituus taukoineen on noin 2 h 15 min. Elokuva on tekstitetty suomeksi. Esityspaikkana tuttuun tapaan panimoravintola Koulu, Eerikinkatu 18, Turku. Vapaa pääsy. Tervetuloa!

PS. IPCC:ssä ilmastoa kiehuuttaa kuulemma **todellisuudessa** alle sata (100) henkilöä. He kyllä mieluusti kuulemma liittävät mukaan "yksimieliseen" joukkoonsa myös kaikki siivoajat, talonmiehet, toimittajat, taksikuskit, kanttiinien kassaneidit jne. jotka vain ovat jossain vaiheessa keskustelleet heidän kanssaan – **sekä tietysti kaikki muutkin IPCC:n raporttia laatimassa olleet tutkijat, vaikka nämä olisivatkin eri mieltä.** Näin on syntynyt median levittämä **uskomus 2 500 yksimielisestä, pelokkaasta tiedehenkilöstä**, jotka "taistelevat ilmastokatastrofin paljastamiseksi". Lisäksi usealta taholta on luettavissa se, että IPCC:n raporteista laaditaan ensin päättäjille tarkoitettu tiivistelmä, minkä jälkeen loput toimitetaan sopimaan tiivistelmän pelotteleviin ja jyrkkiin kantoihin. IPCC:n vääristynyttä ja sisäsiittoista tilannetta ilmentää hyvin tämän selonteon kappale 7_IPCC antaa harhaanjohtavan vaikutelman väitteidensä saamasta tuesta ja vertaisarvioinnista.

Täällä sen sijaan on reilut yhdeksäntuhatta (9 000) tiedehenkilöä, jotka eivät sulata IPCC:n päätelmiä eivätkä menetelmiä, ja joista media on **paaljon** hiljempää; itse asiassa heistä en ole kuullut tšekäläisessä mediassa ikinä. Se siitä "keskustelusta". Panen tämän tähän näkyviin varta vasten niille, jotka vouhottavat "yksimielisen tiedemiesten näkemyksen" perässä ja jotka ovat sitä mieltä, että totuus löytyy "äänestämällä". Okei, tehdään tässä tapauksessa sitten niin: **pelottelijat jäävät tappiolle suhdeluvuin [vähintään] 100-1.**

<<http://www.uusinakemys.fi/2011/02/03/11-2-suuri-ilmastonmuutoshuijaus/>>. Luettu 28.11.2012.

Jääkarhut ovat joutuneet ilmastomuutospropagandan maskoteiksi.

Usko ilmastonmuutokseen ei riipu tietämyksen määrästä

Ilmastonmuutoskeskusteluihin osallistuu kahden ääripään ihmisiä. Toiset hyväksyvät mukisematta ilmastotieteilijöiden arviot ilmiön vakaudesta, kun taas skeptikoiden mielestä vieläkään ei ole esitetty kunnollisia todisteita koko ilmastonmuutoksen olemassaolosta.

Usein arvellaan, että mitä korkeammin koulutettu ihminen on, sitä todennäköisemmin hän hyväksyy ilmastonmuutoksen tosiasiaksi.

Uuden tutkimuksen mukaan näin ei välttämättä ole. Suhtautuminen ilmastonmuutokseen näyttää riippuvan ennakkokäsityksistä ja arvo maailmasta, ei tietämyksen tasosta. Tietämyksen lisääntyessä kiistat eivät vähene, vaan saattavat jopa pahentua.

Jos ilmasto lämpenee, sen on arvioitu voimistavan sääilmiöitä. Kuva Mike Meadows / AP / Lehtikuva.

Yalen yliopiston tutkimuksessa kartoitettiin 1 500 tavallisen ihmisen kulttuurisia arvoja sekä teellisen tietämyksen tasoa.

Tutkijat pyysivät vastaajia myös arvioimaan ilmastonmuutoksen aiheuttamaa vaaraa asteikolla yhdestä kymmeneen, jossa 1 tarkoittaa olematonta riskiä, ja 10 äärimmäistä riskiä.

Vastaukset sijoitettiin kahdelle asteikolle, jotka kuvaavat kulttuurisia eroja.

Individualistinen–yhteisöllinen-asteikolla individualistit odottavat yksilöiden selviytyvän omillaan, kun taas toisen ääripään mielestä yhteiskunnan kuuluu huolehtia kaikista.

Hierarkkinen–egalitaarinen-asteikolla hierarkkinen tarkoittaa käsitystä, jonka mukaan kaikilla ihmisillä on omat selkeät roolinsa. Egalitaarit tähtäävät tasa-arvoon.

Tutkijoiden mukaan ne ihmiset, jotka kuuluvat hierarkisiin individualisteihin, suhtautuvat skeptisemmin ilmastonmuutoksen riskeihin. He kokevat ilmastonmuutoksen hillitsemiseen tähtäävät toimet teollisuutta ja kaupankäyntiä haittaavina tekijöinä. Tämä ryhmä arvioi riskin olevan keskimäärin 3,5.

Vastakohtaisesti yhteisölliset egalitaarit ovat taipuvaisempia hyväksymään ilmastonmuutosteoriaa. He arvioivat riskin olevan keskimäärin 7,4.

Mutta intuition vastaisesti mitä korkeampi tietämyksen taso vastanneilla oli, sitä suuremmaksi ryhmien välinen ero muodostui.

Tutkijat selittävät eron kasvamisen vahvistusväristymällä (confirmation bias).

Teorian mukaan ihmiset pyrkivät valikoimaan saamistaan tiedoista niitä osia, jotka tukevat ja vahvistavat omia ennakkokäsityksiä. Samalla he oppivat – omasta mielestään perustellusti – hylkäämään ennakkokäsitysten kanssa ristiriidassa olevia tietoja.

Lähde: Reason

<<http://suomenkuvalehti.fi/jutut/ulkomaat/usko-ilmastonmuutokseen-ei-riipu-tietämyksen-määrästä>>. Luettu 27.11.2012.

22 Jättiläismäinen peili avaruudessa

Yhdysvaltain Lawrence Livermore National Laboratoryn tutkija James Early ehdotti jo vuonna 1989, että ilmaston lämpeneminen voitaisiin pysäyttää asentamalla 2 000 kilometriä leveä peili avaruuteen, puolentoista miljoonan kilometrin päähän Maasta. Earlyn vision mukaan jättiläispeili voitaisiin kuljettaa yhteen niin sanotuista Lagrangen pisteistä eli paikoista, joissa Auringon ja Maan painovoimakentät kumoavat toisensa. Lagrangen pisteessä peili pysyisi paikallaan, vaikka auringonvalon paine kohdistaisi siihen pienen työntövoiman.

Earlyn ehdotuksen suurin ongelma on varmaankin, että meillä ei oikeastaan vielä ole olemassa sen toteuttamiseen vaadittavaa tekniikkaa. Vaikka tällaisen tekniikan kehittäminen olisi pitkän päälle mahdollista, se veisi ilmastonmuutoksen näkökulmasta liikaa aikaa. Sitä paitsi projektin kustannukset olisivat todennäköisesti tähtitieteelliset. Early itse arvioi vuonna 1989, että 1 000 miljardia tai korkeintaan 10 000 miljardia dollaria riittäisi, mutta pelkään pahoin, että lopullinen kustannusarvio voisi olla ainakin kymmenen kertaa Earlyn ylärajaa korkeampi. En siis todellakaan suosittelisi tätä vaihtoehtoa.

Risto Isomäki, *34 tapaa estää maapallon ylikuumeneminen* (2008)

Aikajana ▾ Nyt ▾

Nainen 1

sunnuntai via matkapuhelin

Odottelevat sitten uutta hirmymyrskyä sinne rannikolle

Tykkää Kommentoi

Nainen 2 outoa... koira haudattuna. säämodifikaatio? ei? ilmastomuutos? maailma on niin pyörällä päästään että merivirrat vaihtelee suuntiaan ja ties mitä kohta. ei voi aavistaa mitkä tulvat meitäkin kohta odottaa. mut pidetään peukkuja niille itärannikolla ettei käy pahasti 😞

sunnuntai kello 5:55 · Tykkää 1

Nainen 3 HAARPiilla ne koko ajan sitä voimistaa ja saa uusiutumaan. Ei mikään luonnollinen ilmiö.

sunnuntai kello 6:00 · Tykkää

Mies 1 Millekohan rannikolle nyt myrskyä odotellaan?

sunnuntai kello 6:17 · Tykkää

Mies 2 Juu HAARP se on. Sehän oli myös Haltin maanjäristyksen sekä Japanin tsunamin takana. ilmastomuutos on pelkkä viherhörhöjen salajuoni. Kaikki fyysikot ovat väärässä. Ehkä jenkkitkin jossain vaiheessa heräävät jähka saavat tarpeeksi kuraa niskaansa. Joten Iisää myrskyjä vaan, kyllä se siitä.

sunnuntai kello 9:57 · Tykkää 2

Nainen 3 Juu, toi ilmastomuutos-pelleily on kyl kaikkien aikojen noloin homma, ku ihmiset vielä siihen uskoo. Iluminatien keksimä juttu et saatais ihmiset pelkäämään ja syyttävän rahansa kalkkeeen ympäristöystävälliseen skeidaan. Eka se oli ilmaston lämpeneminen, mut sit ne huomaa et ei hemmetti, sehän vaan kylmenee. Ni sit vaihtoivat ilmastomuutokseks. Ku tutkiil vaik keskiajan ilmaston lämpötiloja, voi kokee pienen ylätyksen. Oliko niil silloin autoja?? 😊

sunnuntai kello 10:05 · Tykkää

Nainen 1 Jenkkeihin sitä kuulemma odotellaan sano serkkumme. Ilmaston lämpeneminen on todellista, mutta kuka siihen on syyppää. Se on se hämmästyttävä osa. Nimittäin ympäristöaktivistit ovat omalla toiminnallaan vahingoittaneet herkkää Gaijaa

sunnuntai kello 11:43 · Tykkää

Nainen 3 Ei kattokaas ku sielä oli joku teeveepappi joka oli julistanu että homot ja tasa-arvoinen avioliittolaki on tän takana. Että Jumalan kosto... Ne heterothan ei siellä Jenkeissä koskaan hommaile mitään sellasta mistä Iso Ukko vois suuttua...? 😊

sunnuntai kello 11:59 · Tykkää

Nainen 3 Iluminati ei kuulosta musta Jumalalta. Talkka niiden Lucifer...

sunnuntai kello 12:21 · Tykkää

Mies 2 Joo ilut ne vaan rakentavat uutta maailmanjärjestystä. Selvä kuin pläkki. Sillä, että pohjoisnavan jääpeite käväisi pienimmillään, merivirrat ovat sekaisin, ilmakehän suihkuvirtaukset ovat sekaisin, ja valtamerien pintalämpötilat ovat poikkeuksellisen korkeita, ei toki ole mitään tekemistä poikkeuksellisten myrskyjen kanssa. Kuten ei siliäkään, että homma menee kutakuinkin juuri sen käsikirjoituksen mukaan, jonka ilmastututkijat kirjoittivat jo 30 vuotta sitten. Mutta pakkohan ei ole mihinkään luottaa. Aina voi keksiä itseleen mieluisampia selityksiä. Kuussakaan ei ole käyty.

sunnuntai kello 12:27 · Tykkää

Nainen 3 Ei ookaan! Ja se on onttokii 😊 Noit juttuja on kiva tutkia esim. youtubesta. Uppoutuu ihan täysin, menee päivät ku silvillä. Mutta tärkeätä asiaa, jota jokaisen pitäisi tutkia.

sunnuntai kello 12:29 · Tykkää

TÄSTÄ SUOMI
PUHUU NYTIsänpäivä
11.11.2012Yliopiston
uskottavuus
mennyttä?Elätkö sinä
rahalle?En halua
sairastua

TIEDE JA KULTTUURI:

TIEDE

ARKEOLOGIA JA MUINAiset
KULTTUURIT

BIOLOGIA

EVOLUUTIO

FILOSOFIA

FYSIKKA

GEOLOGIA

ILMASTONMUUTOS

KEINOKIELET

KEMIA

KIELET JA KÄÄNNÖKSET

LÄÄKETIEDE

MAANTIEDE

MATEMATIIKKA

MURTEET

PSYKOLOGIA

SKEPTISMI

SOSIOLOGIA

SÄÄ

TÄHTITIEDE

YLEISTÄ TIEDESTÄ

ÄLYKKYYS

Suomi24 / Tiede ja kulttuuri / Tiede / Ilmastonmuutos / Tässä Tieteellinen fakta viesti

6 VASTAUSTA 83 LUKUKERTAA

Tässä Tieteellinen fakta viesti

Tilaa palstan RSS-sy

Aloita uusi keskustelu

Poista kirosanafiltri

kovaa faktaa välillä 20.8.2012 10:02

0

Näin syksyllä ilmasto jäähtyy pohjoisella pallonpuoliskolla rajusti. Se johtuu siitä, että auringon lämpösäteilyä tulee yhä vähemmän, tänne pohjolaan. Tästä pääsemmekin siihen, että se on muuten auringon lämpösäteily joka maapallon ilmaston lämpöjä säätelee, ei hiilidioksidi.

Tämä tieteellinen faktaviesti varmaan poistetaan nopeasti palstalta, koska totuus on kiusallinen hyvin monille.

VASTAA

Jaa viesti

0

Ilmoita asiaton viesti

Google-mainokset

Tiede uutiset

Janoatko lisää uutta tietoa? Lue tieteen ajankohtaisuutiset täältä!
aka.fi/Tietysti

Kutista kaikki kommentit

kasvihuone ilmio 20.8.2012 10:15

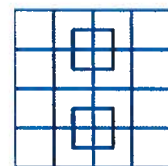
+6

Ilman muuta lämpö tulee Auringosta. Se on määräävin tekijä. Ilman aurinkoa täällä

Keskusteluhaku

Hae tältä alueelta

Hae kaikista keskus

Älykkyyste
- MontakoKlikkaa heti j
1000 € lahjal #

Google-haku sanalla ilmastonmuutos

ilmastonmuutos

Verkkohaku

Kuvahaku

Kartat

Ostokset

Lisää ▾

Hakutyökalut

Noin 915 000 tulosta (0,22 sekuntia)

Mainos liittyy hakuun **ilmastonmuutos**

[Maailman hyväksi. - Pienennä hiilijalanjälkeäsi](#)

world-you-like.europa.eu/

Inspiroidu täällä.

✓ [Ilmastonmuutos - Ilmatieteen laitos](#)

ilmatieteenlaitos.fi/ilmastonmuutos

Ilmasto-opas.fi - ilmastotieto yhdestä osoitteesta. Ilmasto-opas.fi -sivusto kokoaa yhteen osoitteeseen ja yhtenäiseen muotoon käytännönläheistä, tutkittua tietoa ...

✓ [Ilmastonmuutos – Wikipedia](#)

fi.wikipedia.org/wiki/Ilmastonmuutos

Yleiskielessä termillä **ilmastonmuutos** tarkoitetaan nykyistä ihmisen toiminnasta johtuvaa, ilmakehän lisääntyvästä kasvihuonekaasupitoisuudesta aiheutuvaa ...

[Ilmaston vaikuttavat tekijät](#) - [Ihmisen vaikutus](#) - [Biosfäärin vaikutus](#)

✓ [Kaikki Ilmastonmuutoksesta](#)

ilmasto.org/

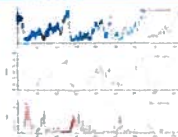
Ilmasto.org on perustietopaketti **ilmastonmuutoksesta**.

✓ [Ilmastonmuutos - ymparisto.fi](#)

www.ymparisto.fi/ilmastonmuutos

Sivun lyhytosoite: www.ymparisto.fi/ilmastonmuutos ... SYKE oli mukana EEA:n **ilmastonmuutosta** käsittelevän raportin tuottamisessa (SYKE 21.11.2012); Väitös: ...

[Kuvat aiheesta Ilmastonmuutos](#) - Tee ilmoitus kuvista

✓ [Ilmastonmuutos - maailman suurin huijaus ?](#)

ilmastohuijaus.blogspot.com/

52 minuuttia sitten – Uuden Suomen nettihumpuukilehdessä on nyt vihreiden täyskäksi vihreän päätoimittaja Huuskon palattua muutama miljoonaa aivosolua ...

✓ [Ilmastonmuutos.com - Tietoa ilmaston lämpenemisestä ja ympär...](#)

www.ilmastonmuutos.com/

Ilmastonmuutokseen liittyvää tietoa, artikkeleita ja linkejä.

✓ [Ilmastonmuutos - Kunnat.net](#)

www.kunnat.net/fi/asiantuntijapalvelu/.../ilmastonmuutos/.../default.a...

ilmastonmuutoksen torjuminen on maailmanlaajuinen haaste, johon vastaamisessa paikallistason toimijat ovat merkittävässä asemassa. Kunnat voivat hidastaa ...

✓ [Ilmastonmuutos ja riippumaton tiede](#)

ilmasto.wordpress.com/

18. lokakuu 2012 – Tutkijan Ilmastopohdiskelua (by Boris Winterhalter)

Ohje: Tehtävät liittyvät oheiseen aineistoon. Niissä arvioidaan kriittistä lukutaitoa, ja ne edellyttävät myös yleissivistystä. **Vastaa yhteen tehtävään.** Vastauksessasi voit lähteä siitä, että lukija tuntee aineiston, mutta osoita, mitä sen osia olet hyödyntänyt ja mihin tietoihisi sen yhdistät. Perustele havainnot, väitteet ja tulkinnat sekä aineiston että muiden tietojesi avulla. Vastauksen sopiva pituus on noin 2–3 sivua. Anna vastauksellesi otsikko. Merkitse otsikon eteen myös tehtävän tunnus (esim. ÄF2). Vastauksen tulee olla selvästi ja siististi kirjoitettu. Tehtävät arvostellaan pistein 0–6.

Tehtävät

- ÄE1. Erittele eri sukupolvien Mannerheim-kuvaa. Tiivistä lopuksi ydinasiat tietolaatikkoon.
- ÄE2. Mikä tai mitkä aineiston kirjoitetuista teksteistä on tai ovat fiktiota? Perustele tietojesi ja tekstihavaintojesi avulla.
- ÄE3. Valitse 3 näytettä tarkasteluun. Päättele analyysisi ja tietojesi avulla, millaisessa historiallisessa ja kulttuurisessa tilanteessa ne ovat syntyneet.

Aineisto

Eero Järnefelt, Carl Gustaf Emil Mannerheim 1867–1951 (muotokuva).....	2
Pyöveli Mannerheim (lentolehtinen).....	2
Telley Savalas Otieno Suomen marsalkkana (lehdistökuva).....	2
Katariina Lillqvist, Uralin perhonen -animaatioelokuva (lehdistökuva).....	2
Kurikka (kansilehti).....	2
Seppo Virtanen, Marski (runo).....	3
C. G. Mannerheim, Suomen Marsalkan muistelmat.....	4
Juha Seppälä, Suomen historia (romaanikatkelma).....	5
Raija Oranen, Metsästäjän sydän (romaanikatkelma).....	6
Hannu Raittila, Marsalkka (romaanikatkelma).....	7
Jukka Lindfors, Mannerheim – miesten mies? (blogimerkintä).....	8
Raija Oranen, Mannerheim (blogimerkintä).....	9

Huom.! Aineistot ovat alkuperäisessä muodossa, joten ne saattavat sisältää asia- ja kielivirheitä.

Eero Järnefelt, Valtionhoitaja, kenraali Mannerheim (1922), valtioneuvosto.

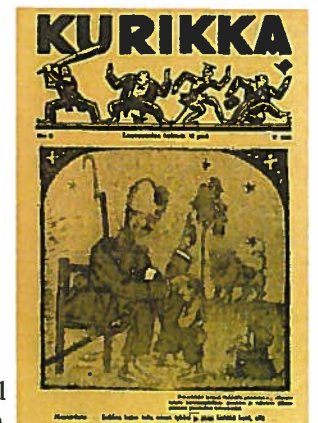
Salanimi "Kukryniksyn" lentolehtinen "Pyöveli Mannerheim", Helsingin yliopiston kirjasto.

Suomen Marsalkka. Kuvassa Gustaf Mannerheim (Talley Savalas Otieno). <<http://www.flickr.com/photos/84872691@N04/>>. Luettu 29.11.2012.

Katariina Lillqvist: Uralin perhonen –animaatioelokuva. <<http://www.iltasanomat.fi/viihde/art-1288337255240.html>>. Luettu 29.11.2012.

Kurikka 6/1921 Helsingin yliopiston kirjasto.

Niin laski Marsalkan silmäluomi:
oli mustana taivas ja kusessa Suomi,
oli murtunut Kannas ja armeijan teräs,
sen sankarit metsissä käpyjä keräs.

Jo Päämajan saavutti tykkien jyly,
oli Wiborg mennyt — oo kohtalo tily!
Ja ruoste raiskasi Kauhavan rautaa,
Suur-Suomelle kaivettiin kookasta hautaa.

Oli rinnassa pelko ja kaulassa sisu
ja Suomen leijona — naukuva kisu!
Kovin heikosti lohdutti seikka se että
oli pullossa tilkkanen Äänisen vettä.

Että kirottu Kemppi sen tehdä tohti!
Että prikaati laukkasi Kouvolaa kohti!
Että osaakin olla niin itsepäinen
tuo parjattu sotamies venäläinen!

Otur, olycka — de'va'de' som mej hände
och de' va' bara skit som Adolf hit sände!
Vaan ei sittenkään tappio mieltäni paina:
olen taistellut usein ja hävinnyt aina.

Valan kerran hän vannoi: Miekkani tuppeen
panen vasta sitten kun viimeiseen gubbeen
on kamppailtu, kaaduttu — osa niin nätti!
— Vasta sitten kun vapaa on Liivi ja Lätti!

Lojui nurkassa miekkansa tupetta yhä,
Nicklén sitä jynssäili — arki tai pyhä.
Oli kartalta pyyhkäisty veljemme Eesti.
— Sitä Siilasvuo tuijotti lasittuneesti.

Kerran jalosti yleni eloni kaari . . .
Kunpa istuisi vieläkin Kremlissä tsaari!
Vaan ei — siellä lemussa vodkan ja kaalin
punoo juonia Molotov — niin, ja se Stalin.

Mutta niinhän se on, ack fan och förbannat;
sen palkaksi saat kun parhaasi annat,
nyt urani katkeaa kasakkain peitsiin,
Kaivopuisto adjö, minä matkustan Schweiiziin.

Teille Heinrichs ja Airo myös hyvästit sanon
ja kaikkia kiitän ja anteeksi anon —
pian sammuvat lieskat ja hälvenee sauhu —
älä muistele pahalla, Marokon Kahu.

Niin Marsalkan luomi vihdoin taas nousi,
veri sininen tynesti suonissa sousi.
Hän huokasi, hetkisen ääneti vietti:
hän jäähyväissanoja miehilleen mietti.

Hän selkensä suoristi, käskynsä jakoi,
ja kirjuri käskyn sen koneella takoi:
”Te kuulkaa, sankarit Summan ja Kollaan,
päiväkäskyni viimeinen: Kusessa ollaan.”

Seppo Virtanen, *Marski*,
teoksesta *Ryhmä 66*.

Seuraavana päivänä kuulin muutamilta sotilaskomitean jäseniltä, että kenraali Charpentier oli laatinut ehdotuksen, joka tuskin erosi omaseni, ja että hän sitä antaessaan oli ilmoittanut päättäneensä erota puheenjohtajan paikalta. Minua pyydettiin nyt puheenjohtajaksi, ja samalla mainittiin, että asiasta oli jo keskusteltu senaattori Svinhufvudin kanssa. Tämä oli sanonut, että senaatti oli valmis ottamaan heidän ehdotuksensa huomioon ja nimittämään minut ylipäälliköksi. Kun kerran eduskunta oli valtuuttanut senaatin ryhtymään niihin toimenpiteisiin, joita »vahvojen järjestysvoimien» luominen vaati, oli itsestään selvää, että oli valittava johtaja.

Ehdotus tuli odottamatta minulle, joka alusta pitäen olin ilmoittanut alistuvani kenraaliluutnantti Charpentier'n johtoon, ja ennen kuin tein päätökseni, halusin tietysti senaattori Svinhufvudilta kuulla, miten senaatti arvosteli tilannetta. Vasta saatua selvyuden ylipäällikön toiminnan edellytyksistä saatoinkin ratkaista kantani.

16. tammikuuta kävin senaattori Svinhufvudin puheilla ratsumestari Ignatiuksen, sotilaskomitean jäsenen kanssa. Sekä hallituksen päämies että minä pidimme itsestään selvänä, että minulle aiottu tehtävä ei tarkoittanut vain järjestyksen ylläpitämistä, tai paremmin sanoen palauttamista, vaan myös maan vapauttamista. Toisin sanoen — ryhtyisimme nyt toteuttamaan rohkeata itsenäisyydenjulistusta.

Ilmoitin olevani valmis ottamaan tehtävän vastaan, mutta asetin nimenomaiseksi ehdoksi, että senaatti ei pyytäisi aseellista väliintuloa Ruotsilta, ei myöskään Saksalta. Vapaaehtoiset ja aselähetykset sen sijaan olisivat tervetulleita. Tähdensin vielä, että kansan vapaus, jos sen mieli tulla pysyväiseksi, oli ostettava sen omilla ponnistuksilla, sen omilla koettelemuksilla ja sen omien poikien verellä.

Minusta tuntui kuin senaattori Svinhufvud ei olisi uskonut, että oli mahdollista toteuttaa tehtävä käytettävissä olevin voimin, kun ei meillä ollut armeijaa eikä aseita. Esittämäni vastaväitteet ja luottamukseni siihen, että me voisimme kyllä luoda tähän tehtävään tarvittavan aseistetun armeijan, tekivät ilmeisesti kuitenkin vaikutuksensa häneen. Hänen nimenomaan luvattuaan olla pyytämättä ulkovaltojen väliintuloa, suosuin asettumaan maan järjestysvallan johtoon. Sitä minulle ei kerrottu, että silloin oli jo tunnusteltu aseellisen avun saannin mahdollisuuksia Saksasta, samoin kuin en tässä ratkaisevassa neuvottelussa liioin saanut minkäänlaista selontekoa senaatin aikeista enkä tilanteenarvostelusta.

Keskustelu päättyi siihen, että ilmoitin aikomukseni olevan vuorokauden kuluessa lähteä Vaasaan muodostaakseni sinne armeijan esikunnan. Samalla mainitsin käsitykseni, että venäläisten joukkojen aseista riisuminen näytti välttämättömältä. Senaattori Svinhufvud tuntui olevan samaa mieltä.

C. G. Mannerheim, *Suomen Marsalkan muistelmat*
C. G. Mannerheimin muistelmiin kansanpainos (1950; 2. painos 1993)

TAMMIKUUN 16. päivänä 1918 huomasin istuvani kanahäkissä. Kanahäkiksi kutsuttiin Seinäjoen ja Haapamäen asemilla seisovaa, teräslankaverkolla ympäröityä esikuntajunaa. Parin haastattelun jälkeen minusta oli tehty valkoisen armeijan ylipäällikkö. Tuohon aikaan ei käytetty psykologisia testejä, ei kysytty esimerkiksi että mitä teet jos tulet onnettomuuspaikalle ja löydät hysteerisen naisen miehensä ruumiin ääreltä.

Kai minua vähän myös pidettiin poliittisena broilerina, ymmärsin yhtä vähän suomea kuin suomalaisten ajatuksenjuoksua. Eipä silti, ei tätä omituista kieltä osannut kukaan minun esikunnassani, istuimme kanahäkissä Seinäjoen asemapihalla ja odotimme mitä tapahtuisi. Harmaapomppaisia, karvalakkipäisiä (mallia ajokoira, kauheat läpät korvilla) miehiä alkoi parveilla laiturilla ja vaunun ympärillä. Toisilla oli vanhoja ryssän armeijan linjakiväärejä, jotkut huitoivat heinäseipäillä. Se oli valkoinen armeija. Ne vaativat päästä puheilleni. Jotakin ne kiihtyneinä solkottivat. Katsoin jokaista puhujaa silmiin ja nyökyttelin valtioviisaan näköisenä. En tiedä mitä ne minusta tahtoivat. Tarjosin konjakkia, sitä ne eivät huolineet.

Kenraali Wilkama, vanha ryssän upseeri hänkin, ymmärsi sen verran suomea, että selitti niiden haluavan ryhtyä sotimaan itseään vähävaraisempia, taantuvien alueiden ja kaupunkien huonosaattoisten laitamien asukkeja vastaan. Mikä siinä, pyysin Wilkamaa kääntämään, sotikaa pois, kyllä minä teitä johdan. Ei siinä sen kummempaa, pantiin rähinä päälle.

Tammikuun lopulla sitten seistä tolmotin asennossa Vaasan torilla ja otin vastaan liudan Saksasta palaneita partiolaisia, kiukkuisia, nälällä kiusattuja miehiä, jotka heti vittuilemaan, että ryssän kenraaliko heitä nyt muka johtaa, että sitä vartenko ne on vuosikausia viru-neet Kuurinmaan soilla. Kerroin olevani suomalaista syntyperää, bättre folk, ja ristiriidat ratkesivat onnellisesti kun kävi ilmi, että niinhän hekin olivat.

Alettiin porukalla harventaa köyhempää suomalaista väestöä, jota kutsuttiin punaisiksi eli punikeiksi. Aika paljon niitä saatiin tapetuksi ihan taistelutilanteissa, avoimessa sodassa, ja loput pantiin leiriin. Tammissaarella kävin katsomassa miltä ne näyttivät, rumia ja karvaisia ne olivat, katse kuin eläimellä niin että selkäpiissä karmi. Niille sekoitettiin apetta isoissa ruuhissa ja sitä ne söivät niin kauan kuin sitä riitti. Loput kuoli ja haudattiin. Tampereella seisoin jollakin kukkulalla ja katselin kaukoputkella, kuinka joku nainen pukeutui ikkunan ääressä korkeassa kerrostalossa, hir-

veät bosat joita se nosteli kuin jauhosäkkejä, pojat sano että anna kun minäkin, mutta minä olin päällikkö.

Vasta siinä vaiheessa aloin tajuta, että minä olin sankari, maan ja kansan vapauttaja. Aloin oppia jotakin Suomesta ja suomalaisista: jos tulet kaukaa, ulkopuolelta, pidät enimmäkseen suusi kiinni ja pysyttelet arvoituksellisen näköisenä, niin kuin tietäisit enemmän kuin muut, sinut huudetaan vähintään presidentiksi. Minusta tuli paljon enemmän, mutta minulla ei koskaan ollut erityistä halua oikeasta väärinkäsitystä, johon kaikki perustui. Minä olin sankari. Minä en halunnut että saksalainen riistäisi minun sädekehäni, ja niin minä pidin huolen siitä että ehdin Helsinkiin ennen nahkahousuja. Istuin paraatissa tuiman näköisenä, hevonen kulki pitkien Espaa ja piereskeli, mutta sekin hukkui marssimusiikin alle. Illat seisoin peilin edessä ja opettelin uutta, kevyempää kumarrusta: Mannerheim, esittelin itseni peilikuvalleni ja aloin itsekkin uskoa, että tuo kuvajainen olin minä itse.

Juha Seppälä, *Suomen historia* (1998)

Kun Charpentierin esitys luettiin, Gustaf saattoi todeta kenraalin esittävän juuri sitä, mitä hän itse oli eilen ehdottanut. Sitten Charpentier pyysi puheenvuoron.

– Minulle ei ole jätetty kuin yksi mahdollisuus, kenraali sanoi punehtunein kasvoin. – Eilisen jälkeen on tästä komiteasta kadonnut sopu ja yhteistyökyky, minkä johdosta pyydän esittää eronpyyntöni puheenjohtajan paikalta.

Gustafkin nousi seisomaan. – Pyydän esittää anteeksipyyntöni, hän sanoi, – jos kenraali on kokenut tilanteen mainitsemallaan tavalla. Minä olen alusta asti lähtenyt siitä, että alistun kenraalin komenttoon, jos niin kerran on päätetty.

– Kenraali Mannerheimin anteeksipyyntö on aiheeton ja myöhässä, Charpentier sanoi, kumarsi ja poistui kokoussalista.

Se oli pahin ilkeys, mitä kuvitella saattoi, eikä Gustaf katsonut ansaitsevansa sitä. Miehet olivat istuneet kokouksissa kuukausikaupalla ilman että olivat saaneet aikaan päätöstä toiminnasta.

Kun hän tuli ja esitti sitä, todettiin esitys kannatettavaksi, mutta suututtiin esityksen tekijälle. Se oli naurettavaa. Se oli pienisieluista. Pienen maan pienet ympyrät oli tullut sotkemaan venäläiseksi katsottu kenraali, siitä tässä nyt oli kysymys. Suomi oli näköjään auttamaton takapajula, ahdas nurkkakunta, jossa arvoasemat oli ikuisiksi ajoiksi jaettu, järjestys määrätty, kaikki tunsivat kaikki ja tiesivät kaikkien asiat. Vapaalle taistelulle ei ollut tilaa. Tappio ei ollut pelkkä häviö, vaan ennen kaikkea häpeä, koska tappiota ei pienissä piireissä päässyt piiloon. Oli yksi tanner ja yksi asia, eikä päämäärä näköjään ollut tärkein, vaan marssijärjestys.

– ... koska tilanne on nyt mikä on, me pyydämme kenraali Mannerheimia asettumaan komitean johtoon.

Gustaf, joka yhä seisoj paikallaan, kumarsi ehdotuksen tekijälle ja koko seurueelle niukasti. –Minä kiitän ja pyydän saada kieltäytyä. Tuon äskeisen jälkeen en voi kuvitella, että voisin ottaa vastuun toiminnasta.

Kun hän poistui kokouksesta, hänen mielensä kiehui raivosta ja suussa maistui tuhka. Charpentier ei ollut suostunut kilpailemaan hänen kanssaan. Jos Gustaf olisi muutta mutkitta ottanut vastaan vapautuneen paikan, häntä olisi syytetty vallankaappauksesta. Komitealle oli annettava aikaa tehdä selkeitä päätöksiä. Nyt heillä oli vapaus mennä jommankumman luo. Eronnutta puheenjohtajaa olisi vaikea rukoilla takaisin, kun hän kerran itse katsoi epäonnistuneensa. Jos Gustaf ei kelpaisi, komitean olisi pakko löytää joku kolmas. Jos sellainen mies olisi olemassa, hänestä olisi jo kuultu.

Kului pari tuntia ennen kuin Gustafia tultiin hakemaan. Hänen oli aivan välttämättä otettava johtoonsa komitea ja sitä myöten alkavan taistelun ylipäällikkyys. Asiasta oli jo alustavasti puhuttu Svinhufvudin kanssa.

Mikä piru näitä suomalaisia oikein vaivasi? Eivätkö he tosiaan osanneet hoitaa asioita asiallisesti? Miksi pyytävät johtajakseen, jos menevät etukäteen sitomaan tuon johtajan kädet?

– Minä kiitän komiteaa luottamuksesta, hän sanoi, – mutta minä puhun asiasta itse Svinhufvudin kanssa.

Gustaf kävi Ignatiuksen kanssa Svinhufvudin luona ilmoittamassa komitean puheenjohtajan vaihtumisen. Sikäli asia tuli sielläkin selväksi, mutta virallisesti siitä tehtiin päätös vasta seuraavana päivänä senaatin kokouksessa, johon Gustaf oli kutsuttu. Svinhufvud senaatin puheenjohtajana antoi Gustaf Mannerheimin tehtäväksi muodostaa maalle järjestysvoimat. Armeijasta ei sinänsä lausuttu puolta sanaa.

– Minä kiitän ja otan tehtävän vastaan, Gustaf ilmoitti. – Asetan kuitenkin suostumiselleni yhden ehdon.

Gustaf piti sen vertaisen tauon, että ehti rekisteröidä kaikkien senaattorien ilmeet. – Minkäänlaista sotilaalista apua ei saa pyytää sen enempää Ruotsilta kuin Saksaltakaan.

Senaattorit olivat monissa liemissä keitettyjä herroja, mutta ilmeiden värähtelyt todistivat Hjalmar Linderin tienneen oikein.

– Tämä taistelu on Suomen oma selvittely, Gustaf jatkoi luhujen katseiden tulesa. – Me emme tarvitse tänne ulkovaltoja asioitamme sotkemaan. Toivon ettei tähän asiaan tarvitse enää palata.

Senaatin istuntosalissa vallitsi hehkeä hiljaisuus. Gustaf antoi katseensa kiertää pöydän ääressä istujat vielä kerran. Svinhufvudin kasvoilta ei voinut lukea mitään. Ignatiuksen ilmeistä sen sijaan saattoi arvella yhtä ja toista, mutta mitä, siitä Gustaf ei uskaltanut olla varma. Suunnitelma Saksan maihinnoususta oli Gustafin saaman käsityksen mukaan nimenomaan Ignatiuksen arkkitehtuuria: saksalaiset sotalaivat hyökkäisivät Helsingissä jäiden saartamien Venäjän Itämeren laivaston alusten kimppuun ja kaappaisivat tai upottaisivat ne, jolloin taistelu olisi itse asiassa jo voitettu. Tuollainen unelmointi suorastaan huvitti Gustafia. Helppo on voittoja kuvitella ja kunniasta uneksia. Toinen kysymys kokonaan olisi se, miten maihinnousun suorittaakseen ottaneet saksalaiset laivat selviytyisivät Suomen rannikolle asti Itämeren miinakenttien ja jäitten läpi ja mitä venäläiset moisesta touhuilusta pitäisivät, katselisivatko saksalaisten tuloa sievästi sivussa. Suomessa aliarvioitiin karkeasti Venäjän armeijan suorituskyky, vaikka se heikoksi oli käynytkin. Komitean sotilaallinen tietämys oli jostain vuosien takaa, jos yleensä mistään, senaatilla ei tuntunut olevan järkeä päässä lainkaan.

Marsalkka

Raaka tuuli puhaltaa Suomenlahdelta ja vesi kanavis-
sa nousee. Nevalta kuuluu sotalaivan sumutorven
mylvähdys. Minä tiedän, että sillat on nostettu. Olen
Jänissaarella, mutta tiedän luotetun miehen, jalkansa
Krimin sodassa menettäneen alikapteenin, joka soutaa
varakkaita paasikoululaisia yli, etteivät nämä menettäisi
lomiaan. Minä en ole rikas enkä paasikoululainen, mutta
yli minä menen enkä joudu poistumiskieltoon.

Semmoiset koulut minä kävin, että en häkeltynyt,
vaikka jouduin niinkin omituiseen tilanteeseen kuin val-
koisen armeijan ylipäälliköksi Suomeen. Suomalaisten
puheista en ymmärtänyt mitään. Meidän venäläisten up-
seerien lisäksi siellä oli pirun ylimielisiä ruotsalaisia mi-
nulla esikunnassa. Välttämättömiä kyllä, mutta pakko
niiltä oli myöskin ottaa luonto pois. No se oli helppoa
minulle, venäläiselle kenraalille.

Ne eivät olleet sotineet venäläisten kanssa sataan vuo-
teen ja nytkään niillä ei ollut mitään kokemusta maail-
mansodasta, jota oli käyty jo viidettä vuotta. Minä tulin
suoraan rintamalta. Olin komentanut siellä neljääkym-
mentätuhatta miestä. Minun nenälleni eivät ruotsalaiset
majurit ja everstit hyppineet. Minä hankin niille kartat ja
pistin ne esikuntajunaan suunnittelemaan operaatioita.
Niillä mentiin Viipuriin asti ja olisi menty Pietariinkin,
mutta Suomen senaatilta meni joko jänis housuun tai
järki sinne, mitä housut takaapäin peittävät.

Hannu Raittila, *Marsalkka* (2010)

Mannerheim - miesten mies?

Taiteen entinen eristyneisyys on totisesti murrettu: kansakunta vaihtaa jälleen sujuvasti mielipiteitä taideteoksesta, jota kukaan ei ole nähnyt. Tällä kertaa kyseessä on Marski-nukkeanimaatio.

Sotaherroilta ja veteraaneilta on kyselty että no, oliko Mannerheim homo ja pukeutuiko korsettiin, kuten yksi veronmaksajien rahoilla elävä taiteilijanplanttua väittää. Kojo ja Ritva Santavuori eivät ole vielä päässeet ilmaisemaan mielipidettään, ainakaan minun lukemissani lehdissä. Marskin hahmossa on epäilemättä paljon antoisaa ns. camp-tyylin tuntijoille. Camp on alun perin homoseksuelleihin liitetty käsite, jolla on kuvattu teatraalista, yliampuvaa tai naisellista esiintymistyyliä tai asennetta.

Ilta-Sanomissa 26.2.2008 Mannerheimin elämää tutkinut kirjailija Veijo Meri kertoo, miten jäyhät suomalaiset vierastivat tsaarinupseerin eksoottisia tapoja. Hänen epäsuomalainen keikarimaisuutensa saattoi vaikuttaa monien silmissä suorastaan naiselliselta. Näytelmäkirjailija Per-Erik Lönnfors - Marskin elämään perehtynyt hänkin - luonnehtii marsalkkaa suorastaan androgyniksi, sukupuoleltaan epämääräiseksi.

Asia on vielä auki (kuten sanottua, iltapäivälehdet eivät ole vielä haastatelleet kaikkia asiantuntijoita) eikä ehkä ihan kohta selviäkään. Veikkailen myös, ettei tuleva nukkeanimaatio edes kovin vakavasti pohdi kysymystä Mannerheimin suuntautumisesta.

Mutta jos pahin tapahtuisi - että Carl-Gustaf osoittautuisi Gay-Gustafiksi - olisiko sitä niin mahdoton kestää? Himmenisivätkö tai ryvetyisivätkö hänen saavutuksensa sen johdosta? Ehkäpä Mannerheimin mahdollinen homouskin voitaisiin kääntää suomalaisuuden suureksi voitoksi. Naispresidentithän alkavat olla jo kulunut ylpeyden aihe, gay-sotapäällikössä sen sijaan löytyisi trendiä yllin kyllin. Eikä Marski olisi huonossa seurassa ollenkaan: Aleksanteri Suurta, Lordi Kitcheneriä ja Arabian Lawrencea pidetään edelleen miesten miehinä, vaikka he olivatkin... niin, miesten miehiä.

Jukka Lindfors, Elävän arkiston toimittaja

<<http://blogit.yle.fi/elava-arkisto/mannerheim-miesten-mies>>. Luettu 29.11.2012.

ETUSIVU BLOGI BIOGRAFIA MEDIA TEOKSET PALAUTE

Raija Oranen: Mannerheim (blogi)

Carl Gustaf Emil Mannerheim oli suomalaisille oivallinen kohde inhottavan viholliskuvan luomiseen. Hän oli ruotsinkielinen, komea, sivistynyt, aatelinen ja itsetietoinen, lisäksi vielä esteetikko ja elegantti. Siis kaikkea muuta kuin kansanomaisissa piireissä kunnan miehen tuli olla. Etenkin punaisille Mannerheim soveltui perkeleeksi, jonka tilille voitiin laskea kaikki vapaussodan yhteydessä kuolleet ja kärsineet piittaamatta siitä, että nimenomaan Mannerheim yritti estää valkoisten suorittamat tihutyöt ja punavankien kurjan kohtelun.

Seksuaalielämään liitettyjen leimojen käyttö on tyypillistä vihollisen demonisointia. Mannerheimin homoksi haukkumisen saattaa ymmärtää vapaussodan, sisällissodan jälkiselvittelyjen aiheuttamaksi traumaksi, mutta saman leiman lyöminen kansalliseen suurmieheen vielä nykypäivänä osoittaa hämmästyttävää tietämättömyyttä ja on tuiki mautonta.

Romaania *Metsästäjän sydän* kirjoittaessani perehdyin Mannerheimin elämään varsin huolellisesti. Kirjailijan lähteinä eivät olleet alkuperäisarkistot, siltä pohjalta ei ehtisi kovin laajaa tarinaa kehittää, vaan jo julkaistut perustutkimukset ja tulkinnat. Naiset, jotka valitsin romaanin henkilöiksi, olivat mielestäni Mannerheimin elämän tärkeimmät. Arkistoissa on olemassa tietoa myös joitain muista, minun ulottuvilleni ne eivät ehtineet eivätkä romaaniin mahtuneet.

Raija Orasen kirjan blogi <<http://raijaoranen.fi/sanastot/aihepiiri/mannerheim>>.

Luettu 29.11.2012.

Helsingissä 4.12.2012

Asia: Osallistuminen äidinkielen ylioppilaskokeen (2016) kehittämiseen

Arvoisa äidinkielen ja kirjallisuuden opettaja

Pyydämme asiantuntija-apua äidinkielen ylioppilaskokeen kehittämistyöhön.

Opetusministeriö edellyttää, että toisesta äidinkielen kokeesta tehdään yleissivistystä sekä tiedon käsittelyn ja pätevyuden arvioinnin taitoja mittaava koe. Osallistumalla testikokeeseen autat meitä kehittämään koetta, joka mittaa mahdollisimman hyvin näitä taitoja, on linjassa opetuksen sisältöjen kanssa ja vaativuustasoltaan abiturienteille sopiva. Uusi koe on määrä ottaa käyttöön keväällä 2016, joten kehittämisaikaa on vain kuluva lukuvuosi, jotta syksyllä 2013 lukionsa aloittavat opiskelijat tietävät, millainen heidän äidinkielen päättökokeensa on.

Teettämällä testikokeen abikursseilla ja antamalla nämä tuotokset tutkimukselle annat tärkeän panoksen kehittämistyöhön ja pääset myös vaikuttamaan siihen, millainen uudesta päättökokeesta tulee. Osallistumalla saat testimateriaalit omaan opetuskäyttöön. Testikokeen teettämisen ja pisteytyksen lisäksi pyydämme erikseen palautetta sekä testitehtävistä että niiden arvioinnista.

Kerättyä aineistoa käsitellään niin, ettei kirjoittajia ja kouluja voida tunnistaa. Vastauksia ja kehittämistyön tuloksia julkaistaan tutkimuksen, opettajien täydennyskoulutuksen ja opetuksen käyttöön. Vastauksia tai niiden katkelmia saatetaan julkaista nimettöminä tieteellisissä artikkeleissa ja Ylioppilastekstejä-kokoelmassa.

Äidinkielen kokeen kehittämistyön rahoittaa opetus- ja kulttuuriministeriö, sen etenemistä ohjaa lautakunnan asettama äidinkielen kokeen kehittämisryhmä ja sen tukiryhmä. Kehittämisryhmässä ovat mukana äidinkielen ja modersmåletin jaosten jäsenet sekä opettajajärjestöjen ÄOL:n ja SMLF:n edustus. Tukiryhmässä on lautakunnan puheenjohtaja, OKM:n, OPH:n, OAJ:n, ÄOL:n ja SMLF:n edustus. Tutkimus- ja kehittämishankkeen toteuttavat projektitutkijat dosentti Sara Routarinne Helsingin yliopistosta sekä filosofian tohtori Jan Hellgren Opetushallituksesta. He myös vastaavat osallistumista koskeviin kysymyksiin.

Kirjeen liitteenä on lomake, jolla pyydämme vahvistamaan osallistumisesi 12.12.2012 mennessä (tai tehtävien palautuksen yhteydessä).

Ystävällisin terveisin

Sara Routarinne
ja, dosentti
ne@helsinki.fi
83974 tai 09-19129618

Jan Hellgren
erityisasiantuntija, filosofian tohtori
jan.hellgren@abo.fi

Suvilahdenkatu 10 B
Helsinki

Söderviksgatan 10 B
Helsingfors

PL 50
00581 Helsinki

PB 50
00581 Helsingfors

Puhelin Telefon
0295 338 200

ÄIDINKIELEN YLIOPPILASKOKEEN KEHITTÄMINEN JA TUTKIMUS SUOSTUMUS

[] Kyllä, annan suostumukseni vastausteni käyttämiseen ylioppilaskokeen kehittämisessä sekä siihen liittyvässä tutkimuksessa ja koulutuksessa.

Päiväys ja allekirjoitus

_____ kuun _____ pnä 201_____

allekirjoitus ja nimenselvennys

koulu

Palauta lomake äidinkielen ja kirjallisuuden opettajallesi.

Suvilahdenkatu 10 B
Helsinki

Söderviksgatan 10 B
Helsingfors

PL 50
00581 Helsinki

PB 50
00581 Helsingfors

Puhelin Telefon
0295 338 200

Voit suurentaa tai pienentää ruudulla näkyvää tekstiä valitsemalla ctrl+ tai ctrl-.

Ylioppilastutkinnon äidinkielen kokeen kehittäminen: opiskelijan palautelomake [Liite 4]

Tervetuloa antamaan palautetta äidinkielen ylioppilaskokeen kehittämiseksi. Oletamme, että olet vastannut yhteen tehtävään kurssillasi.

Taustatiedot

1. Koulu ja tutkimuskoodi

Tietoja ei paljasteta raportoinnissa, mutta ne auttavat kohdentamaan palautteesi. Kirjoita yllä olevaan ruutuun koulusi nimi ja vastauksessa käyttämäsi tutkimuskoodi (esim. Takapihan Lyseo CD03).

2. Sukupuoli Nainen Mies

3. Tähän mennessä opiskeltujen äidinkielen kurssiesi määrä.

4. Äidinkielen kurssien arvosanojen keskiarvo (jos et muista tarkasti, vastaa mielikuvasi perusteella).

5. Tekstitaidon tehtävien pistemäärä

Olen yleensä saanut tekstitaidon tehtävistä pisteitä 0 1 2 3 4 5 6

6. Lukion aloittamisvuosi.

7. Ylioppilaaksi valmistumisen tavoiteajankohta

Tehtävän valinta

8. Seuraavassa on lueteltu kokeilun kaikki tehtävät (joista kolme osui ryhmääsi). Minkä tehtävän valitsit?

- ÄA1. Mikä asema yksilöllä on aineiston uutisten tiedonlähteenä? Arvioi eri henkilölähteiden merkitystä tiedon luotettavuuden näkökulmasta.
- ÄA2. Mille kohderyhmille aineiston eri uutiset on suunnattu? Miten se näkyy eri uutisissa?
- ÄA3. Valitse kolme Sandy-myrskyä käsittelevää uutista ja aseta ne tärkeysjärjestykseen sisällön merkittävyyden perusteella. Perustele.
- ÄB1. Millaista keskustelua Sofi Oksasen Puhdistus-romaanin on herättänyt. Pohdi, mistä keskustelun moniäänisyys johtuu.
- ÄB2. Arvioi Oksasen Puhdistus-romaanin (-näytelmän ja/tai -elokuvan) yhteiskunnallista merkitystä aineiston ja tietojesi varassa.
- ÄB3. Lue aineistoa kriittisesti ja arvioi, millaisen kuvan Viron lähihistoriasta se antaa. Arvioi eri tekstien luotettavuutta tiedonlähteenä.
- ÄC1. Kirjoita energiajuomia koskevasta keskustelusta kommentoiva referaatti, jossa esittelet ja arvioit esitettyjä näkemyksiä tiedon luotettavuuden näkökulmasta.
- ÄC2. Miten asiantuntijoiden näkemykset energiajuomien terveysvaikutuksista eroavat toisistaan. Miten selität näkemyseroja?
- ÄC3. Lue energiajuomia koskevaa aineistoa kriittisesti. Mitä valintoja energiajuomista kertovissa uutisissa on tehty? Mitä uutisissa kerrotaan, mitä jätetään kertomatta?
- ÄD1. Mitkä aineistossa esiintyvät tiedot eivät ole totta? Perustele tekstistä löytyvillä vihjeillä ja tiedoillasi.
- ÄD2. Mitä aineistosta löytyviä faktoja ja perusteluita käyttäisit, jos sinun pitäisi vakuuttaa epäilijä siitä, että ilmastonmuutos on todellinen ilmiö? Perustele valintasi.
- ÄD3. Tutki aineistoa. Mitkä seikat vaikuttavat ihmisen käsitykseen ilmastonmuutoksesta.
- ÄE1. Erittele eri sukupuolien Mannerheim-kuvaa. Tiivistä lopuksi ydinasiat tietolaatikkoon.
- ÄE2. Mikä tai mitkä aineiston kirjoitetuista teksteistä on tai ovat fiktiota. Perustele tietojesi ja tekstihavaintojesi avulla.
- ÄE3. Valitse 3 näytettä tarkasteluun. Päättele analyysisi ja tietojesi avulla, millaisessa historiallisessa ja kulttuurisessa tilanteessa ne ovat syntyneet.

9. Mikä tai millainen tehtävä mittaisi yleissivistystä? Voit valita yllä olevista tai keksiä itse.

10. Entä tiedon käsittelyä ja pätevyden arviointia? Voit valita yllä olevista tai keksiä itse.

Olet nyt vastannut tehtävän valintaa koskevaan osioon.

Mitä mieltä olet seuraavista väitteistä?

Kerro, oletko täysin samaa mieltä, osittain samaa mieltä, et samaa etkä eri mieltä, osittain eri mieltä vai täysin eri mieltä. Tee aina jokin ratkaisu. Valitse ensimmäisenä mieleesi tuleva vaihtoehto. Älä jää pohdiskelemaan.

Väittämien alla on palkki, jota liu'uttamalla saat vastausvaihtoehdot näkyviin, elleivät ne jo ole näkyvissä.

Ota kantaa väittämiin.

	täysin samaa mieltä	osittain samaa mieltä	ei samaa eikä eri mieltä	osittain eri mieltä
11. Valitsemani tehtävä tuntui helpolta.	☐	☐	☐	☐
12. Ymmärsin, mitä minun odotettiin tekevän.	☐	☐	☐	☐
13. Tehtävä tarjosi haastetta.	☐	☐	☐	☐
14. Tehtävä oli tuttu. Tällaisia tehtäviä meillä on ollut tekstitaidon kokeessa ennenkin.	☐	☐	☐	☐
15. Tiesin tehtävän aihepiiristä koulun ulkopuolisten harrastusten tai opintojen perusteella.	☐	☐	☐	☐
16. Hyödynsin muilla kuin äidinkielen lukiokursseilla oppimaani.	☐	☐	☐	☐
17. Tehtävä antoi mahdollisuuden hyödyntää äidinkielen ja kirjallisuuden kursseilla opittuja taitoja.	☐	☐	☐	☐
18. Tehtävä oli kiinnostava.	☐	☐	☐	☐
19. Aineistoksi tarjottua tekstimateriaalia oli liian paljon.	☐	☐	☐	☐
20. Havaitsin nopeasti, mitkä tekstit olivat olennaisia valitsemani tehtävän kannalta.	☐	☐	☐	☐
21. Aineiston tekstit (kuvat mukaan lukien) olivat helppoja lukea ja ymmärtää.	☐	☐	☐	☐
22. Aineiston tekstit (kuvat mukaan lukien) olivat kiinnostavia.	☐	☐	☐	☐
23. Hyödynsin yleissivistystäni vastatessani.	☐	☐	☐	☐
24. En tiennyt, mitä tekstejä tehtävässä piti hyödyntää.	☐	☐	☐	☐
25. Onnistuin tehtävässä erittäin hyvin.	☐	☐	☐	☐

Ajankäyttö

26. Paljonko käytit aikaa? Ilmoita tunteina ja minuutteina.

27.

Aikaa oli mielestäni aivan liian paljon hieman liikaa sopivasti liian vähän aivan liian vähän en osaa sanoa.

Viesti kehittämisryhmälle

Tekstitaidon koetta kehitetään **yleissivistystä ja tiedon käsittelyä ja sen arviointia** mittaavaksi kokeeksi.

28. Mitä kehittämistyössä pitäisi ottaa huomioon? Mitä muuta haluaisit kertoa kehittämisryhmälle?

Kiitos että annoit aikaasi äidinkielen kokeen kehittämiseen. Muista vielä klikata Lähetä-nappulaa. Saat ilmoituksen siitä, että vastauksesi on lähtenyt.

Tietojen lähetys

Vastauksesi ovat olennaisen tärkeitä äidinkielen ylioppilaskokeen kehittämistyössä. Muistithan lähettää vastauksesi painamalla Lähetä-kuvaketta.

Voit suurentaa tai pienentää ruudulla näkyvää tekstiä valitsemalla ctrl+ tai ctrl-. Jos lomakkeen käyttäminen ei onnistu, voit pyytää excel-version Sara Routarinteeltä (sara.routarinne@helsinki.fi)

Ylioppilastutkinnon äidinkielen kokeen kehittäminen: opettajan palautelomake[kopio]

Tervetuloa antamaan asiantuntijapalautetta äidinkielen päättökokeen kehittämiseksi. Oletamme, että olet tutustunut lähettämiimme testisarjoihin, teettänyt yhden testisarjan opetusryhmässäsi ja olet myös pohtinut arviointia abiturienttien kirjoittamien vastausten äärellä.

Taustatiedot

Nimi

Koulu

Poistamme yksilöivät tiedot tuloksia raportoidessamme. Asiantuntijuuksenne vuoksi toivomme teidän opettajien kuitenkin vastaavan nimellänne. Se mahdollistaisi myös jatkokeskustelun hyvien ideoiden pohjalta.

Opetusryhmälläni oli käytössä testisarja (esim. ÄÄ). Ilmoita useampi, jos sinulla oli useita ryhmiä, joille osui eri tehtävät.

Testisarjoja koostaessamme olemme pitäneet mielessä ylioppilastutkintolautakunnan saaman tehtävänannon, jossa edellytetään, että uusi koe mittaa aiempaa paremmin yleissivistystä sekä tiedon käsittelyä ja pätevyyden arviointia. Pidä tehtävänanto mielessäsi, kun vastaat seuraaviin kysymyksiin.

Ota kantaa väittämiin

Arvioi väitteet asteikolla (olen) täysin samaa mieltä, osittain samaa mieltä, en samaa enkä eri mieltä, osittain eri mieltä, täysin eri mieltä. Vastaa nopeasti ensimmäisen intuitiosin perusteella. Kyselyn lopussa on tilaa kommentteille, joissa voit tuoda esiin pohdintoja ja näkökantoja, joita valmiit väittämät eivät tavoita. Älä siis väsytä itseäsi vielä tässä osiossa!

Ota kantaa väittämiin

	Täysin samaa mieltä	Osittain samaa mieltä	Ei samaa eikä eri mieltä	Osittain eri mieltä	Täysin eri mieltä
1. Tehtävät tuntuivat vaativuustasoltaan abiturienteille sopivilta.	☐	☐	☐	☐	☐
2. Koetehtävät olivat kiinnostavia.	☐	☐	☐	☐	☐
3. Tehtävät tarjosivat riittävästi tukea vastauksen laatimiseen.	☐	☐	☐	☐	☐
4. Aineistopaketti tarjosi riittävästi tukea vastauksen laatimiseen.	☐	☐	☐	☐	☐
5. Koetehtävät edellyttivät uudenlaisia taitoja, joita opetuksessa ei ole painotettu.	☐	☐	☐	☐	☐
6. Koetehtävät edellyttivät erilaisia taitoja kuin tekstitaidon kokeen tehtävät.	☐	☐	☐	☐	☐
7. Oppikirjat ja muu käyttämäni oppimateriaali harjoittavat testitehtävien edellyttämiin taitoihin.	☐	☐	☐	☐	☐
8. Tehtävät vastaavat Lukion opetussuunnitelman tavoitteita ja sisältöjä.	☐	☐	☐	☐	☐
9. Tehtävien arvioiminen tuntui vaikealta.	☐	☐	☐	☐	☐
10. Uuden päättökokeen käyttöönotto edellyttää täydennyskoulutusta.	☐	☐	☐	☐	☐
11. Uudet tehtävätyypit monipuolistavat tekstitaidon koetta.	☐	☐	☐	☐	☐
12. Tehtävät antoivat mahdollisuuden hyödyntää kurseillani opiskeltuja tietoja ja taitoja.	☐	☐	☐	☐	☐
13. Kokeen tehtävät tukevat minua oman opetustyöni kehittämisessä.	☐	☐	☐	☐	☐

Ajankäyttö

14. Kuinka paljon aikaa annoit(te) testitehtävän tekemiseen?

--Valitse tästä--

Riittäkö annettu aika? Valitse parhaiten omia opiskelijoitasi kuvaava vaihtoehto.

- Kyllä, aika riitti kaikille opiskelijoille.
- Aika riitti suurimmalle osalle opiskelijoista
- Aika riitti noin puolelle opiskelijoista.
- Ei, aika ei riittänyt suurimmalle osalle opiskelijoista.
- Ei, aika ei riittänyt yhdellekään opiskelijalle.
- En osaa sanoa.

Tehtävien osuvuus

Seuraavassa osiossa on lueteltu kaikki testiaineistoihin liittyvät tehtävät – tai ainakin niiden alku. Arvioi, mittaako tehtävä yleissivistystä ja/tai tiedon pätevyyttä ja arviointia (jokin näistä riittää) erittäin hyvin; hyvin; ehkä, heikosti tai erittäin heikosti.

	erittäin hyvin
ÄA1 Mikä asema yksilöllä on aineistoston uutisten tiedonlähteenä? Arvioi eri henkilölähteiden merkitystä tiedon luotettavuuden näkökulmasta.	☐
ÄA2 Mille kohderyhmille aineiston eri uutiset on suunnattu? Miten se näkyy eri uutisissa?	☐
ÄA3 Valitse kolme Sandy-myrskyä käsittelevää uutista ja aseta ne tärkeysjärjestykseen sisällön merkittävyyden perusteella. Perustele ratkaisusi.	☐
ÄB1 Millaista keskustelua Sofi Oksasen Puhdistus-romaanin on herättänyt? Pohdi, mistä keskustelun moniäänisyys johtuu.	☐
ÄB2 Arvioi Oksasen Puhdistus-romaanin (-näytelmän ja/tai -elokuvan) yhteiskunnallista merkitystä aineiston ja tietojesi varassa.	☐
ÄB3 Lue aineistoa kriittisesti ja arvioi, millaisen kuvan Viron lähihistoriasta se antaa. Arvioi eri tekstien luotettavuutta tiedonlähteenä.	☐
ÄC1 Kirjoita energiajuomia koskevasta keskustelusta kommentoiva referaatti, jossa esittelet ja arvioit esitettyjä näkemyksiä tiedon luotettavuuden näkökulmasta.	☐
ÄC2 Miten asiantuntijoiden näkemykset energiajuomien terveysvaikutuksista eroavat toisistaan? Miten selität näkemyseroja?	☐
ÄC3 Lue energiajuomia koskevaa aineistoa kriittisesti. Mitä valintoja energiajuomista kertovissa uutisissa on tehty? Mitä uutisissa kerrotaan, mitä jätetään kertomatta?	☐
ÄD1 Mitkä aineistossa esiintyvät tiedot eivät ole totta? Perustele tekstistä löytyvillä vihjeillä ja tiedoillasi.	☐
ÄD2 Mitä aineistosta löytyviä faktoja ja perusteluja hyödyntäisit, jos sinun pitäisi vakuuttaa epäilijä siitä, että ilmastonmuutos on todellinen ilmiö. Perustele valintasi.	☐
ÄD3 Tutki aineistoa. Mitkä seikat vaikuttavat ihmisen käsitykseen ilmastonmuutoksesta?	☐
ÄE1 Erittele eri sukupolvien Mannerheim-kuvaa. Tiivistä lopuksi ydinasiat tietolaatikkoon.	☐
ÄE2 Mikä tai mitkä aineiston kirjoitetuista teksteistä on tai ovat fiktiota. Perustele tietojesi ja tekstihavaintojesi avulla.	☐
ÄE3 Valitse 3 näytettä tarkasteluun. Päättele analyysisi ja tietojesi avulla, millaisessa historiallisessa ja kulttuurisessa tilanteessa ne ovat syntyneet.	☐

Olet nyt vastannut vaihtoehtoväittämiin ja tehtävänantojen osuvuutta kartoittavaan osioon. Lopuksi esitämme vielä muutamia avoimia kysymyksiä.

17. Mihin ajankäyttöön liittyviin seikkoihin haluat kiinnittää kehittämisryhmän huomion?

18. Mitä ajattelet testitehtävien ja aineistopakettien soveltuvuudesta abiturienteille?

19. Mikä tehtävä toimi parhaiten? Anna tehtävän koodi ja numero.

20. Mikä tehtävä oli ongelmallisin? Anna tehtävän koodi ja numero.

21. Minkälaisia tiedon käsittelyn ja pätevyyden arvioinnin taitoja tehtävät mittaavat?

22. Mitä ajatuksia yleissivistyksestä ja sen arvioinnista kokeillut tehtävätyypit herättävät?

23. Oliko tehtävien arvioinnissa pulmia – millaisia?

24. Mitä haasteita näet arvioinnin kehittämisessä, kun kohteena on yleissivistys, tiedon käsittely ja sen pätevyyden arviointi?

25. Jos tehtäviä lukiessasi sinulle alkoi hahmottua erilaisia vastausstrategioita, millainen suoritus ansaitsisi mielestäsi 1–2 pistettä, millainen 3–4 tai millainen 5–6 pistettä?

26. Miten suhtautuisit tekstitaidon kokeeseen, jossa olisi aina valittava yksi tässä kokeillun tyyppinen tehtävä sekä yksi kaunokirjallisuuteen liittyvä tehtävä?

27. Miten kommentoit testipakettien vaikeustasoa, aineistovalintoja tai jotakin muuta seikkaa testitehtävistä?

28. Onko vielä jotakin, mihin haluaisit kiinnittää äidinkielen päättökokeen kehittämissryhmän huomion?

Tietojen lähetykset

Tallenna Esitäyttö URL

Kiitos, että jaksot vastata kyselyyn. Vastauksiasi luetaan huolella äidinkielen päättökokeen kehittämistyössä. Muista vielä lähettää vastauksesi painamalla Lähetä-kuvaketta.

Liite 6. Pistehajontakuvioiden pohjana olevat taulukot

ÄA1 Pisteet	0	1	2	3	4	5	6	Yht.
Opettajat	1	3	7	9	2	3	0	25
Tutkija	2	3	7	8	3	2	0	25

ÄA2 Pisteet	0	1	2	3	4	5	6	Yht.
Opettajat	0	0	9	11	8	1	0	29
Tutkija	0	1	6	11	10	1	0	29

ÄA3 Pisteet	0	1	2	3	4	5	6	Yht.
Opettajat	2	5	34	34	14	4	0	93
Tutkija	1	5	33	31	18	5	0	93

ÄB1 Pisteet	0	1	2	3	4	5	6	Yht.
Opettajat	1	8	38	45	18	3	1	114
Tutkija	1	4	30	50	25	3	1	114

ÄB2 Pisteet	0	1	2	3	4	5	6	Yht.
Opettajat	0	0	2	1	0	0	1	4
Tutkija	0	0	2	1	0	0	1	4

ÄB3 Pisteet	0	1	2	3	4	5	6	Yht.
Opettajat	0	5	8	10	9	0	0	32
Tutkija	1	4	6	13	9	0	0	33

ÄC1 Pisteet	0	1	2	3	4	5	6	Yht.
Opettajat	4	6	13	9	3	2	0	37
Tutkija	3	3	13	12	5	1	0	37

ÄC2 Pisteet	0	1	2	3	4	5	6	Yht.
Opettajat	6	12	16	23	11	2	1	71
Tutkija	5	7	20	22	13	3	1	71

ÄC3 Pisteet	0	1	2	3	4	5	6	Yht.
Opettajat	2	8	5	7	3	1	0	26
Tutkija	1	7	8	8	2	0	0	26

ÄD1 Pisteet	0	1	2	3	4	5	6	Yht.
--------------------	----------	----------	----------	----------	----------	----------	----------	-------------

Opettajat	2	7	6	9	4	1	1	30
Tutkija	1	2	9	10	5	0	3	30

ÄD2 Pisteet	0	1	2	3	4	5	6	Yht.
Opettajat	1	9	12	19	10	5	0	56
Tutkija	1	7	10	20	12	5	1	56

ÄD3 Pisteet	0	1	2	3	4	5	6	Yht.
Opettajat	1	11	17	14	7	0	0	50
Tutkija	1	11	20	7	9	2	0	50

ÄE1 Pisteet	0	1	2	3	4	5	6	Yht.
Opettajat	3	11	17	10	6	0	1	48
Tutkija	2	8	17	14	4	2	1	48

ÄE2 Pisteet	0	1	2	3	4	5	6	Yht.
Opettajat	0	7	11	14	12	7	0	51
Tutkija	1	5	9	13	19	4	0	51

ÄE3 Pisteet	0	1	2	3	4	5	6	Yht.
Opettajat	0	6	8	12	21	2	2	51
Tutkija	1	6	5	11	16	11	1	51

Ylioppilastutkintolautakunta
Helsingin yliopiston opettajankoulutuslaitos
2014

ISBN 978-951-53-3536-4